

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Установа адукацыі «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

Гістарычны факультэт
Кафедра ўсеагульнай гісторыі і метадыкі выкладання гісторыі

Рэг № 44(учк)/26-2-13/2022

УЗГОДНЕНА

Загладчык кафедры

В.А.Йоцюс
30.11 2022 г.

УЗГОДНЕНА

Дэкан факультэта

С.П.Шупляк
30.11 2022 г.

**ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНЫ КОМПЛЕКС
ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ**

МЕТОДЫКА ВЫКЛАДАННЯ ГІСТОРЫІ

для спецыяльнасцяў

1-02 0101 Гісторыі і грамадазнаўчыя дысцыпліны

1-02 01 02 Гісторыя і сусветная мастацкая культура

1-02 01 03 Гісторыя і экскурсійна-краязнаўчая работа

Складальнік: кандыдат педагагічных навук, дацэнт Багдановіч І.І.

Разгледжан і зацверджан на пасяджэнні Савета БДПУ

01.12 2022, пратакол № 3

ЗМЕСТ

ТЭАРЭТЫЧНЫ БЛОК.....	4
Канспекты лекцый па методыцы выкладання гісторыі.....	4
ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ.....	80
Планы семінарскіх заняткаў па дысцыпліне.....	80
РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ.....	96
Пытанні да заліка.....	96
Пытанні да экзамена.....	98
Кампетэнтнасна-арыентаваныя заданні.....	101
Тэсты па методыцы выкладання гісторыі.....	104
ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ.....	126
Гласарый.....	126
Вучэбная праграма.....	134

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Паспяховае вырашэнне задач навучання гісторыі ў асноўным залежыць ад настаўніка, яго прафесійнага майстэрства, эрудыцыі і культуры. Курс “Методыка выкладання гісторыі ў школе” займае вядучае месца ў прафесійнай падрыхтоўцы настаўніка гісторыі. Ён закліканы даць будучым настаўнікам гісторыі веданне тэарэтычных асноў сучаснай методыкі выкладання, выпрацаваць першапачатковыя ўменні і навыкі, неабходныя для арганізацыі эфектыўнага навучання гісторыі, падрыхтаваць студэнтаў да рэалізацыі ў школьным выкладанні выхаваўчых і развіваючых магчымасцей гісторыі.

Вучэбна-метадычны комплекс распрацаваны ў адпаведнасці з Дзяржаўным стандартам і тыпавай вучэбнай праграмай, для спецыяльнасці 1-02 01 01 “Гісторыя і грамадазнаўчыя дысцыпліны” з улікам Канцэпцыі школьнай гістарычнай адукацыі і абавязка на дасягненні сучаснай тэорыі і методыкі выкладання гісторыі.

Мэта ВМК: кіраванне і самакіраванне вучэбнай дзейнасцю па развіцці прафесійных кампетэнтнасці навучэнцаў у працэсе засваення методыкі выкладання гісторыі.

ВМК па методыцы выкладання гісторыі: раскрывае патрабаванні да зместу вывучаемай дысцыпліны, да адукацыйных вынікаў і сродкам іх дасягнення і ацэнкі: забяспечвае эфектыўнае засваенне навучэнцамі вучэбнага матэрыялу, вызначанага Дзяржаўным стандартам, тыпавымі і вучэбнымі праграмамі па методыцы выкладання гісторыі; аб’ядноўвае ў адзінае цэлае розныя дыдактычныя сродкі (вучэбныя і вучэбна-метадычныя дапаможнікі, канспекты лекцый, планы семінарскіх заняткаў і г.д.); забяспечвае пераемнасць у выкладанні методыкі выкладання гісторыі з педагогікай, псіхалогіяй, і спецыяльнымі гістарычнымі дысцыплінамі: з’яўляецца сродкам кіравання самастойнай работы студэнтаў.

ВМК па методыцы выкладання гісторыі складаецца з: **тэарэтычнага раздзела**, які ўключае ў сябе канспекты лекцый, і пералік вучэбных і вучэбна-метадычных дапаможнікаў; **практычны раздзел**, у якім змешчаны планы семінарскіх заняткаў, тэматыку курсавых і дыпломных работ; **раздзел кантролю ведаў**, які ўтрымлівае матэрыялы для бягучага, прамежкавага (у тым ліку тэставыя заданні) і выніковага кантролю вучэбных дасягненняў (пытанні да заліку і экзамену); **дапаможны раздзел**, у якім змяшчаюцца тыпавая і рабочая праграмы вучэбнай дысцыпліны, якія адпавядаюць усім патрабаванням да нарматыўных дакументаў такога тыпу; і інфармацыйна-метадычная частка, дзе змешчаны гласарый і пералік асноўнай і дадатковай літаратуры для студэнтаў.

ТЭАРЭТЫЧНЫ БЛОК

Канспекты лекцый па методыцы выкладання гісторыі

Лекцыя 1. Прадмет і задачы методыкі выкладання гісторыі

1. Прадмет методыкі выкладання гісторыі. 2. Сувязь методыкі выкладання гісторыі з іншымі навукамі. 3. Задачы методыкі выкладання гісторыі. 4. Метады даследавання працэса навучання гісторыі.

1. Слова “методыка” паходзіць ад старажытнагрэчаскага “метадас”, што азначае “шлях даследавання”, “спосаб пазнання”. **Методыка выкладання гісторыі** – гэта самастойная галіна педагогічнай навукі, якая даследуе працэс навучання гісторыі з мэтай выяўлення і выкарыстання яго заканамернасцей для далейшага павышэння эфектыўнасці навучання, выхавання і развіцця вучняў. Яна канкрэтызуе агульныя вызначаныя дзяржавай мэты навучання, распрацоўвае змест школьнай гістарычнай адукацыі, аптымальныя прыёмы, сродкі і формы навучання, якія адпавядаюць узроставым і псіхалагічным асаблівасцям вучняў.

Працэс навучання гісторыі складаны і шматгранны працэс. Ён складаецца з шэрагу ўзаемазвязаных і ўзаемаабумоўленых **кампанентаў (фактараў)**: мэт навучання, зместу гістарычнай адукацыі, выкладчыцкай дзейнасці настаўніка, вучэбнай дзейнасці вучняў і вынікаў навучання.

Адным з важнейшых фактараў працэсу навучання гісторыі з’яўляюцца дакладна вызначаныя **мэты навучання**. Агульныя мэты навучання гісторыі, як правіла, вызначаюцца дзяржавай у адукацыйным стандарце і школьных праграмах. У іх фармуліруюцца агульныя патрабаванні, якія прад’яўляе грамадства да гістарычнай адукацыі ў цэлым. Канкрэтызацыя гэтых задач у дачыненні да асобных курсаў гісторыі, у адпаведнасці з узроставымі асаблівасцямі школьнікаў, распрацоўка методыкі праекціравання настаўнікам мэт вывучэння асобных раздзелаў, тэм і канкрэтных урокаў – гэта задача метадычнай навукі.

Працэс навучання гісторыі складаны і шматгранны працэс. Ён складаецца з шэрагу ўзаемазвязаных і ўзаемаабумоўленых **кампанентаў (фактараў)**: мэт навучання, зместу гістарычнай адукацыі, выкладчыцкай дзейнасці настаўніка, вучэбнай дзейнасці вучняў і вынікаў навучання.

Адным з важнейшых фактараў працэсу навучання гісторыі з’яўляюцца дакладна вызначаныя **мэты навучання**. Агульныя мэты навучання гісторыі, як правіла, вызначаюцца дзяржавай у адукацыйным стандарце і школьных праграмах. У іх фармуліруюцца агульныя патрабаванні, якія прад’яўляе грамадства да гістарычнай адукацыі ў цэлым. Канкрэтызацыя гэтых задач у дачыненні да асобных курсаў гісторыі, у адпаведнасці з узроставымі асаблівасцямі школьнікаў, распрацоўка методыкі праекціравання настаўнікам мэт вывучэння асобных раздзелаў, тэм і канкрэтных урокаў – гэта задача метадычнай навукі.

Змест адукацыі – абавязковы кампанент працэса навучання, без яго не можа быць і самой вучэбнай дзейнасці школьнікаў. Змест школьнай гістарычнай адукацыі надзвычай разнастайны. Ён уключае фактычны і тэарэтычны матэрыял, які адлюстроўвае ўсе бакі гісторыі развіцця чалавечага грамадства: эканоміку, розныя аспекты ўнутранай і знешняй палітыкі дзяржаў у розныя перыяды гісторыі, сацыяльныя, этнічныя, рэлігійныя і культурныя з’явы і працэсы, дынаміку іх развіцця ад старажытных часоў да нашых дзён.

Непарыўна звязанымі паміж сабой фактарамі працэса навучання з’яўляюцца **выкладчыцкая дзейнасць настаўніка і вучэбная дзейнасць вучняў**. Асновай выкладчыцкай дзейнасці настаўніка з’яўляецца не толькі адаптацыя і трансляцыя навуковых гістарычных ведаў, але і больш складаная работа па арганізацыі вучэння школьнікаў.

2. Методыка выкладання гісторыі мае самастойны **прадмет даследавання – працэс навучання гісторыі**. Абапіраючыся на метады навуковага даследавання і агульныя заканамернасці працэса навучання, выяўленыя педагогікай і псіхалогіяй, а таксама на метадалогію гістарычнай навукі, яна раскрывае аб’ектыўна дзеючыя заканамернасці навучання гісторыі і прымяняе іх для ўдасканалення практыкі вывучання гісторыі. Менавіта таму мы можам разглядаць яе як самастойную галіну педагогічнай навукі.

Шматбаковасць працэсу, які даследуецца метадыкай, набліжае яе да іншых навук. Яна арганічна звязана з **гістарычнай навукай**, як метадыкі іншых прадметаў з адпаведнымі навукамі.

Найбольш цеснымі з’яўляюцца сувязі метадыкі выкладання гісторыі з **педагогікай**. Абапіраючыся на **тэорыю выхавання**, метадыка дае сваю інтэрпрэтацыю вырашэння задач маральнага, грамадзянска-патрыятычнага, прававога, працоўнага, эканамічнага, экалагічнага і эстэтычнага выхавання. Самыя непасрэдныя сувязі яна мае з **тэорыяй навучання – дыдактыкай**.

Вывучэнне ў метадыцы вучэбнай дзейнасці школьнікаў цесна звязвае яе з **псіхалогіяй**. Развіццё псіхалогіі, асабліва ўзроставай і педагогічнай, стварае спрыяльныя ўмовы для навуковага даследавання працэсу навучання гісторыі і асабліва заканамернасцей працэсу вучэння. Праз гісторыю, педагогіку і псіхалогію метадыка выкладання гісторыі мае апасрэдаваныя сувязі з многімі іншымі навукамі: філасофіяй, метадалогіяй гісторыі, спецыяльнымі гістарычнымі дысцыплінамі, узроставай фізіялогіяй, школьнай гігіенай і г.д.

Падрабязны разгляд прадмета метадыкі выкладання гісторыі і яе сувязей з іншымі навукамі дазваляе каратка вызначыць яе **асноўную задачу**: выяўленне аб’ектыўна існуючых сувязей паміж асноўнымі кампанентамі працэса навучання гісторыі, тэарэтычнае іх тлумачэнне і вызначэнне шляхоў практычнага іх выкарыстання для ўдасканалення вывучэння гісторыі ў школе.

Распрацоўваючы тэарэтычныя асновы навучання гісторыі, методыка заклікана даць навукова-абгрунтаваныя адказы на шэраг практычных пытанняў прынцыпова важных для практыкі навучання:

- Якія мэты можна ставіць перад навучаннем гісторыі? (Для чаго вучыць?)
- Якімі павінны быць адбор гістарычнага матэрыялу і структура курса? (Чаму вучыць?)
- Якая выкладчыцкая дзейнасць забяспечвае аптымальныя вынікі ў навучанні, выхаванні і развіцці вучняў? (Як вучыць?)
- Якія віды навучальных дапаможнікаў і якая іх метадычная пабудова забяспечвае дасягненне аптымальных вынікаў навучання? (Якія сродкі навучання гісторыі выкарыстоўваць?)
- Якая вучэбная дзейнасць школьнікаў забяспечвае лепшыя вынікі навучання? (Як вывучаць гісторыю?)
- Як улічваць вынікі навучання і выкарыстоўваць іх для яго ўдасканалення? (Як удасканаліць навучанне гісторыі?)

Нягледзячы на тое, што асноўныя пытанні, на якія методыка выкладання гісторыі павінна даць адказы фармуліруюцца проста і даўно вядомыя, даць дакладныя і вычарпальныя адказы на іх і, такім чынам, забяспечыць абсалютныя вынікі навучання аб'ектыўна немагчыма, як немагчыма даць гатовыя рэкамендацыі на ўсе выпадкі жыцця.

4. У аснове **навуковага даследавання па методыцы выкладання гісторыі** ляжыць супастаўленне вынікаў навучання з іншымі кампанентамі працэса навучання гісторыі і супастаўленне двух, або некалькіх працэсаў навучання, у якіх адны кампаненты з'яўляюцца падобнымі, другія рознымі. Калі ў адных выпадках дасягаюцца лепшыя вынікі, а ў другіх горшыя, то прычыны гэтага трэба шукаць у дзеянні адпаведнага кампанента.

Існуюць два асноўныя шляхі (метады) даследавання працэсу навучання. Першы – вывучэнне працэсу навучання без уздзеяння на яго даследчыка. Яго называюць **метадам назірання**. Ён ўключае ў сябе: вывучэнне друкаванай і пісьмовай дакументацыі, непасрэднае назіранне самага працэсу навучання, вывучэнне вопыту, які знайшоў адлюстраванне ў педагагічнай, метадычнай і вучэбнай літаратуры, у неапублікаваных справаздачах, дакладах, рэфератах, дзённіках настаўнікаў і т. п. Такім чынам даследчык знаёміцца з апасрэдаваным вопытам выкладання.

Другі шлях вывучэння працэсу навучання гісторыі – эксперыментальныя даследаванні, або **педагагічны эксперымент**. Адрозніваюць **канстаціруючы і фарміруючы эксперымент**. На стадыі канстатацыі даследчык вызначае мэту і задачы даследавання, яго рабочую гіпотэзу, а таксама праграму і крытэрыі эксперыментальнага вывучэння для выяўлення аб'ектыўна існуючага ў рэальным вучэбным працэсе стану даследуемай праблемы.

Вынікі канстаціруючага эксперымента дазваляюць даследчыку распрацаваць навукова абгрунтаваную мадэль **фарміруючага эксперымента** і методыку яе рэалізацыі ў рэальным вучэбным працэсе. У адрозненні ад

назіральніка, эксперыменатар арганізуе працэс навучання, або ўносіць у яго змены ў адпаведнасці з задачай даследавання, а затым правярае дасягнутыя вынікі. Атрыманыя вынікі служаць крытэрыямі для ацэнкі правяраемых кампанентаў працэсу навучання: зместу, прыёмаў і сродкаў навучання і г.д.

Лекцыя 2. Станаўленне і развіццё школьнай гістарычнай адукацыі і методыкі выкладання гісторыі ў дасавецкі час

1. Станаўленне і развіццё гістарычнай адукацыі ва ўсходнеславянскіх землях да канца 18 ст. 2. Гістарычная адукацыя і методыка выкладання гісторыі ў XIX ст. 3. Развіццё методыкі выкладання гісторыі ў пачатку XX ст.

1. Пачатак пісанай гісторыі ўсходніх славян паклалі старажытнарускія летапісы і, найперш, “Аповесць мінулых гадоў”. Аднак летапісы былі даступнымі абмежаванаму колу чытачоў, а асноўнай крыніцай пазнання народам сваёй гісторыі, як і ў дапісьмовыя часы, заставалася вусная народная творчасць.

Некаторыя звесткі па айчыннай і сусветнай гісторыі ў 15-17 стст. можна было атрымаць з шырока распаўсюджаных у той час рукапісных кніг “Азбукоўнікаў”. У іх змяшчаліся апавяданні павучальнага характару, прысвечаныя важнейшым падзеям свяшчэннай і часткова грамадзянскай гісторыі. Першым вучэбным дапаможнікам па гісторыі ўсходніх славян стаў “Сінопсіс” (у перакладзе з грэчаскага – агляд), створаны і выдадзены ў Кіеве ў 1674 годзе. Аб тым, што гэта быў вучэбны дапаможнік сведчыць наяўнасць у ім “роспісаў” з датамі праўлення кіеўскіх і маскоўскіх мітрапалітаў і князеў, што дазваляла вучням лягчэй засвоіць храналогію падзей.

Упершыню выкладанне грамадзянскай гісторыі ў Расіі пачалося ў 1705 годзе, калі Пётр I прапанаваў з мэтай маральнага выхавання навучэнцаў увесці выкладанне сусветнай гісторыі ў гімназіі, заснаванай пастарам Глюкам для дзяцей баяр, служывага і купецкага люду. З 1721 года гісторыя пачала вывучацца ў школе Феафана Пракаповіча, створанай для дзяцей “усякага звання”.

Дзяржаўнае навучанне гісторыі пачалося толькі з 1726 годзе, калі ў першай ўрадавай акадэмічнай гімназіі заснаванай пры Пецябургскім універсітэце, ў 3-м, 2-гім і 1-м класах пачала вывучацца гісторыя.

Першы пераклад падручніка гісторыі на рускую мову быў зроблены толькі ў 1747 годзе. Гэта было «Введение в генеральную историю Гильома Кураса».

Буйнейшым гісторыкам XVIII ст., быў сучаснік Пятра I В. Тацішчаў. Менавіта па яго настаянню гісторыя як вучэбны прадмет упершыню была ўключана ў школьныя праграмы. Вялікі ўклад ва ўкаранення рускай гісторыі ў школу ўнёс М.В. Ламаносаў. Яго “Краткий Российский летописец с родословием” (1760г.) стаў фактычна першым школьным падручнікам па рускай гісторыі.

У 1783 годзе ў Пецябургу была заснавана першая ў Расіі настаўніцкая семінарыя для падрыхтоўкі выкладчыкаў для народных вучылішчаў. У лік

абавязковых для вывучэння навучэнцамі прадметаў уключаецца метадыка гісторыі. Першыя метадычныя рэкамендацыі па выкладанню гісторыі ў школе зрабіў Ф.І. Янковіч у падрыхтаваным ім у 1783 г. дапаможніку “Руководство учителям народных училищ”.

У 1786 годзе па ініцыятыве імператрыцы Кацярыны II праводзіцца школьная рэформа. У адпаведнасці з падпісаным ёй статутам народных вучылішчаў у школах уводзіцца класна-урочная сістэма навучання, пачынаецца выкарыстанне крэйды, дошкі і іншай нагляднасці, ствараецца камісія па перакладу замежных і падрыхтоўцы айчынных падручнікаў.

Руская гісторыя ў народных вучылішчах вывучалася па “Летапісцу” М.В. Ламаносава, а з 1799 года яго замяніла “Короткая Расійская гісторыя, складзеная для ўжывання ў народных вучылішчах”, аўтарства, якой застаецца спрэчным. Такім чынам, у XVIII ст. грамадзянская гісторыя зацвердзілася ў школах Расійскай імперыі як самастойны вучэбны прадмет, гістарычная адукацыя замацавалася ў вучэбных планах народных вучылішчаў, яна пачыналася з вывучэння сусветнай гісторыі і завяршалася вывучэннем расійскай гісторыі ў выпускных класах. У гімназіях яна працягвала вывучацца ў якасці дадатку да філалагічнага курса. Спробы укараніць новую прагрэсіўную метадыку выкладання гісторыі аказаліся марнымі – па-ранейшаму ў школах пераважала зацверджванне дат, імен, падзей мінулага напамяць, панавала механічнае завучванне урока па падручніку у класе ад “а” да “я”. Расказ настаўніка на ўроку быў з’явай рэдкай, у лепшым выпадку перадаваліся настаўнікі выкарыстоўвалі тлумачальнае чытанне, што не віталася ні калегамі, ні адміністрацыяй.

2. У пачатку XIX ст. царскі ўрад праводзіць школьную рэформу, ствараецца Міністэрства народнай асветы, якое павінна было ажыццяўляць адзіную палітыку ў галіне народнай адукацыі ў маштабах усёй імперыі. Гэта палітыка заклікана была забяспечваць выхаванне насельніцтва краіны ў духу фарміраваўшайся ў той час “тэорыі афіцыйнай народнасці”.

У расійскай гістарыяграфіі пачатку XIX ст. ў якасці дамінуючага зацвярджаецца дваранскі напрамак, заснавальнікам і ідыёлагам якога ў Расіі стаў М.М. Карамзін.

Што датычыцца спосабу выкладання гісторыі ў першай палове XIX ст., то ён мала чым адрозніваўся ад метадыкі канца XVIII ст.. У сярэдзіне XIX ст. паяўляецца шэраг метадычных работ, у якіх прапануюцца розныя метады выкладання гісторыі. Так доктар філасофіі А. Язвінскі прапанаваў арыгінальны спосаб завучвання храналагічных дат. Ён рэкамендаваў запісваць важнейшыя факты стагоддзя на лісты рознага колеру, разлінаваўшы іх на 100 клетак. Кожная клетка забяспечвалася клапанам, які дазваляў адкрыць ці закрыць лічбу. Спачатку гэта метадыка была прынята з вялікім энтузіязмам, аднак паступова цікавасць да яе была страчана. Метадыку рыфмовачна - абагульняючага запамінання прапанаваў дырэктар Пецярбургскага нямецкага вучылішча Готліб фон Шуберт. Сутнасць яе ў тым, што гістарычныя факты рыфмавалі і распяваючы завучвалі. Вялікая

ўвага надавалася апытанню, праводзіць якое дапамагалі памочнікі настаўніка – аудытары.

Найбольш распаўсюджаным прыёмам навучання на ўроках было кароткае каменціраванне настаўнікам тэкста падручніка, які потым задаваўся на дом для завучвання напамяць. Настаўнікі не раскрывалі ўнутраных сувязей паміж гістарычнымі фактамі, не выкарыстоўвалі дакументальныя матэрыялы. Апытанне, якое займала большую частку ўрока, выконвала функцыю кантролю за якасцю засваення тэкста падручніка, падручнікі былі пазбаўлены ілюстрацый.

Тым не менш, ужо ў 50-60-я гады пачынае складвацца больш прагрэсіўная метадычная сістэма навучання гісторыі. Пэўны ўклад у яе станаўленне ўнеслі прадстаўнікі рэвалюцыйна-дэмакратычнай плыні грамадскай думкі Расіі В.Р. Бялінскі, М.А. Дабралюбаў, М.Г. Чарнышэўскі. У сваіх публікацыях, яны падверглі рэзкай крытыцы існуючую сістэму школьнай гістарычнай адукацыі і методыку яе выкладання, скіраваную на бяздумнае завучванне “множества фактов, имен и толпы чисел», якія засмечваюць памяць вучняў і вядуць да безсэнсоўнай, неапраўданай перагрузкі школьнікаў. Яны прапанавалі шэраг прадуктыўных ідэй. Паяўляюцца падручнікі і вучэбныя дапаможнікі, напісаныя з розных метадалагічных пазіцый.

Цікавыя, так званыя “прафесарскія падручнікі” для сярэдніх навучальных устаноў, былі створаны ў 60—80-я гады вядомымі расійскімі гісторыкамі Г.Р. Вінаградавым, М.І. Карэевым, С.Ф. Платонавым і С.М. Салаўёвым. Так С.М. Салаўёў у сваім даволі аб’ёмным (565с.) дапаможніку па рускай гісторыі паслядоўна праводзіў ідэю гістарычнай заканамернасці і ўсталявання сувязі айчыннай гісторыі з сусветнай.

Адначасова з названымі вышэй, пачалі выходзіць новыя падручнікі прыхільнікаў манархічнай плыні ў гістарычнай навуцы. Сярод іх вызначаліся падручнікі таленавітага гісторыка і папулярызатара гісторыі Д.І. Ілавайскага, напісаныя жывой вобразнай мовай.

Аўтарам першай пагрунтоўнасці методыкі выкладання гісторыі ў Расіі можна лічыць Я.Р. Гуревіча, якая выйшла ў “Педагагічным зборніку” 1877 года пад назвай “Вопыт методыкі гісторыі”.

У 1881г. у перакладзе на рускую мову была выдасдзена “Методыка гісторыі” знакамітага нямецкага педагога Г. Дыстырвега, які заклікаў пры навучанні гісторыі імкнуцца ні да чаго іншага, акрамя ісціны нават калі яна непрыемная і не супадае з поглядамі рэлігійных ці палітычных партый. Ён выступаў супраць штучнага насаджэння патрыятызму і лічыў, што няма патрэбы “спяваць аб любові да Радзімы”, бо гатоўнасць спрыяць шчасцю і свабодзе роднай зямлі павінна вынікаць “з унутрана неперадольнага пачуцця”

У канцы 90-х гадоў выразна абазначыўся *радыкальны* напрамак ў развіцці гісторыка-метадычнай думкі. Найбольш яркімі яго прадстаўнікамі былі гісторыкі - марксісты Н.М. Каваленскі, М.А. Ражкоў і М.М. Пакроўскі.

Яны зрабілі спробу ўкараніць у школьную практыку марксісцкае разуменне гісторыі, выкарастаўшы для гэтага выкладанне ў нядзельных і вячэрніх школах для рабочых. Яны поўнасьцю адмаўляліся ад існаваўшай сістэмы вывучэння гісторыі па падручніках і лічылі адзіна правільным *рэальны метада* вывучэння гісторыі па першакрыніцах і гістарычных дакументах, аналіз і разбор якіх на уроках гісторыі, самастойнае вывучэнне і падрыхтоўка рэфератаў дазваляць развіваць у навучэнцаў самастойнае мысленне і трывалыя веды аб рашаючай ролі развіцця спосаба вытворчасці і класавай барацьбы ў прагрэсіўным руху грамадства да сацыялізму і камунізму.

У 1890г. у Пецярбурзе выйшла першая абагудняючая тагачасны вопыт выкладання элементарнага курса гісторыі праца А Кралюніцкага, у якой знайшла адлюстраванне метадыка выкарыстання розных прыёмаў вуснага выкладання, нагляднасці і арганізацыі ўрокаў гісторыі.

Цікавыя ідэі аб выкладанні гісторыі ў школе былі выкладзены ў кнізе С. Ламавіцкага. На яго думку, гістарычны змест вывучаецца не дзеля яго самага: а з'яўляецца сродкам, з дапамогай якога ажыццяўляецца выхаваўчае і развіваючае ўздзеянне на вучняў). Значны ўклад у метадыку выкладання гісторыі ўнёс М.І. Карэеў, аўтар падручніка па ўсеагульнай гісторыі і адзін з першых расійскіх вучоных-метадыстаў.

Такім чынам да канца XIX стагоддзя ў Расіі былі закладзены навуковыя асновы метадыкі выкладання гісторыі ў школе, склалася сістэма школьнай гістарычнай адукацыі, сфарміраваліся розныя плыні ў развіцці гісторыка-метадычнай думкі, якія аказвалі істотны ўплыў на стан і практыку выкладання гісторыі у пачатковай і сярэдняй школе.

3. У пачатку XX ст. завяршаецца працэс афармлення метадыкі выкладання гісторыі як навукі, чаму паспрыялі вынікі першай расійскай рэвалюцыі, абвясціўшай свабоду слова і друку. Хутка расце колькасць метадычных публікацый, узбагачаюцца сродкі, метады і формы арганізацыі працэса навучання гісторыі, настойліва выказваюцца думкі аб неабходнасці рэфармавання гістарычнай адукацыі. Асаблівую ўвагу педагогі-гісторыкі пачалі надаваць арганізацыі самастойнай пазнавальнай дзейнасці вучняў, фарміраванню ў іх пазнавальнага інтарэсу. У тэорыі і практыцы навучання знайшлі адлюстраванне пытанні фарміравання ў вучняў канкрэтных гістарычных уяўленняў на аснове шырокага выкарыстання спецыяльна створаных вучэбных карцін, ілюстрацый падручніка і гістарычных карт. Распрацоўваюцца пытанні арганізацыі экскурсійнай і краязнаўчай работы.

Пошук актыўных метадаў навучання гісторыі прывёў да ўдасканалення метада рэферыравання, распрацаванага настаўнікамі гісторыі кіеўскай гімназіі Б.А. Влахапулавым і гродзенскай, а затым пецярбургскай гімназіі М.П. Пакацілам. У складанні рэфератаў яны бачылі асноўны спосаб фарміравання ў вучняў навыкаў самастойнай работы.

Такім чынам, ў расійскай школе у пачатку XX стагоддзя сфарміравалася развітая сістэма гістарычнай адукацыі, якая ўключала ў сябе вывучэнне ўсеагульнай (старажытная і сярэдневяковая гісторыя, а з пачатку

стагоддзя і новая гісторыя) і гісторыі Расіі, якія вывучаліся як самастойныя прадметы. Далейшае развіццё атрымала гісторыка-метадычная думка, што праявілася ў тэарэтычным абгрунтаванні і практычным выкарыстанні актыўных метадаў навучання, скіраваных на арганізацыю самастойнай пазнавальнай дзейнасці вучняў і стварэнні разнастайных наглядных і друкаваных сродкаў навучання гісторыі. Разам з тым, пануючымі ў школе, нягледзечы на распрацоўку і выкарыстанне асобнымі настаўнікамі навацый, заставалася сістэма навучання заснаваная на традыцыйных для папярэдняга перыяда метадах завучвання і ўзнаўлення матэрыяла афіцыйных падручнікаў манархічнага толку.

Лекцыя 3. Развіццё школьнай гістарычнай адукацыі і методыкі выкладання гісторыі ў СССР

1. Развіццё школьнай гістарычнай адукацыі ў 20-я гады. 2. Аднаўленне ў школе вывучэння гісторыі як самастойнага курса і методыка яго выкладання ў 30-х – сяр. 60-х гадах. 3. Развіццё гістарычнай адукацыі і методыкі выкладання гісторыі ў сяр. 60-х - 80-х гадах. 4. Крызіс у развіцці школьнай гістарычнай адукацыі ў канцы 80-х-пачатку 90-х гадоў XX ст.

1. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі пачалася карэнная ломка ўсёй сістэмы школьнай адукацыі. Старая школа і асабліва сістэма школьнай гістарычнай адукацыі не адпавядалі ідэалагічным і палітычным запатрабаванням большавікоў.

Настаўнікі гісторыі ў большасці сваёй сталі ў апазіцыю да новай улады. У ліпені 1918 года на пасяджэнні Наркамасветы загадчык аддзела рэформы школы П.М. Лепашыньскі, так намаляваў карціну новай працоўнай школы: вучоба ў школе працягваецца круглы год, перапынкі ў занятках ставяцца ў залежнасць ад кліматычных умоў; школьнікі займаюцца ўсе сем дзён тыдня, але два з іх павінны быць аддадзены экскурсіям; класнае выкладанне адмяняецца і замяняецца працоўным; праграмы павінны мець рэкамендацыйны характар; прадметнае выкладанне супярэчыць прынцыпам працоўнай школы; настаўнікі павінны пазбягаць выкарыстання падручнікаў; неабходна карыстацца даведнікамі і весці з вучнямі гутаркі.

У 1920 годзе па даручэнню Наркамасветы камісія пад кіраўніцтвам намесніка наркама М.М. Пакроўскага распрацавала прыкладныя праграмы па гісторыі. Аднак яны не атрымалі шырокага выкарыстання ў школе, бо ўжо ў наступным 1921 годзе гістарычны матэрыял разам з палітычнай эканоміяй і правам быў аб'яднаны ў курс грамадазнаўства, а пачынаючы з 1923 года былі ўведзены комплексныя праграмы, якія зусім ліквідавалі прадметнае выкладанне ў школе.

У новай школе адмяняліся прадметнае навучанне, класна-урочная сістэма арганізацыі навучання, пакаранні, бальная ацэнка ведаў, экзамены і

дамашнія заданні. Замест класаў прапаноўвалася стварыць дробныя групы – брыгады, а замест урокаў лабарторна-студыйныя заняткі. Шырокае выкарыстанне атрымала арганізацыя заняткаў па амерыканскаму Дальтон-плану.

Да новага зместу курса грамадазнаўства і новых метадаў яго вывучэння (“працоўны”, “лабараторна-брыгадны”, “даследчы”) ствараліся новыя тыпы вучэбных дапаможнікаў і кніг. Найбольш характэрным з іх быў вучэбны дапаможнік па гісторыі А.А. Увядзенскага і А.В. Прадцечанскага.

Шырока выкарыстоўваўся працоўны метады, які прадугледжваў уключэнне ў заданні-падрады рэканструкцыі розных з’яў мінулага, выраб касцюмаў, мадэліраванне зброі, прылад працы, падрыхтоўка тэатрэалізаваных пастановак.

Такая метадыка відавочна пераацэньвала сілы навучэнцаў і недаацэньвала ролю настаўніка, але разам з тым фарміравала ў лепшых вучняў уменні і навыкі ажыццяўлення самастойнага творчага пошуку і самастойнага мышлення. Менавіта сістэма адукацыі 20-х гадоў спрыяла станаўленню савецкай навукі і яе дасягненням у 30-я-50-я гады XX ст.

Сур’ёзным недахопам у гістарычнай адукацыі ў 20-я гады была адсутнасць сістэмы гістарычных ведаў і, як вынік гэтага, неразуменне вучнямі сутнасці развіцця гістарычнага працэса. Аднак, пошук новых ідэй у галіне адукацыі і шляхоў іх ажыццяўлення, спрыялі развіццю метадычнай навукі.

2. У пачатку 30-х гадоў, калі ў СССР вырашаліся грандыёзныя праграмы індустрыялізацыі, калектывізацыі і культурнай рэвалюцыі, кіраўніцтву стала ясна, што стан гістарычнай адукацыі не адпавядае ідэалагічнаму забяспечанню сацыялістычнага будаўніцтва. Абстрактныя сацыялагічныя схемы, вывучаемыя ў курсе грамадазнаўства, былі незразумелымі вучням і дрэнна засвойваліся. Трэба было напоўніць гэтыя схемы канкрэтным гістарычным матэрыялам, што дазваляла б сфарміраваць у вучняў трывалае разуменне асноўных дагматаў гістарычнага матэрыялізму ў жывой, канкрэтна-вобразнай форме.

Менавіта таму 15 мая 1934 г. выдадзена спецыяльная пастанова ЦК УКП(б) і СНК СССР «Аб выкладанні грамадзянскай гісторыі ў школах СССР». Яна паклала пачатак новаму этапу ў развіцці школьнай гістарычнай адукацыі і метадыкі выкладання гісторыі ў СССР.

У пастанове была вызначана стройная метадычная сістэма выкладання гісторыі, якая праіснавала ў савецкай школе да канца 80-х гадоў. Асноўныя палажэнні гэтай сістэмы наступныя:

- галоўная мэта вывучэння гісторыі – фарміраванне ў вучняў марксісцка-ленінскага разумення гісторыі, як заканамернага працэсу змены ў выніку класавай барацьбы грамадска-эканамічных фармацый;

- структура вывучэння школьных курсаў гісторыі павінна адпавядаць марксісцкай перыядызацыі гісторыі, заснаванай на паступовай змене грамадска-эканамічных фармацый са старажытнейшых часоў да нашых дзён;

- паведамленне вучням канкрэтных гістарычных фактаў, з'яў і падзей павінна ажыццяўляцца ў жывой, нагляднай і даступнай форме, з характарыстыкай асноўных гістарычных дзеячоў;

- у памяці вучняў павінны фарміравацца вобразы канкрэтных гістарычных фактаў, аналіз і абагульненне якіх падводзіў бы іх да марксісцка-ленінскага разумення гісторыі і пераканання ў непазбежнасці гібелі капіталізму і ўсталявання ва ўсім свеце сацыялізму і камунізму. У адпаведнасці з гэтымі метадычнымі палажэннямі прапаноўвалася скласці новыя праграмы і падручнікі па ўсіх гістарычных курсах.

Такім чынам, пастанова ЦК УКП(б) і СНК СССР ад 15 мая 1934 г. мела для станаўлення і развіцця школьнай гістарычнай адукацыі *гістарычнае значэнне*. У 1937 годзе у структуру гістарычнай адукацыі быў уключаны курс Канстытуцыі СССР, які вывучаўся ў 7-м класе.

У гады Вялікай Айчыннай вайны ў змест школьнай гістарычнай адукацыі былі ўключаны ваенна-гістарычны матэрыял, звязаны з жыццём і дзейнасцю знакамітых рускіх палкаводцаў і флотаводцаў А. Неўскага, Дз. Данскога, К. Мініна, Дз. Пажарскага, А. Суворова, М. Кутузава, Ф. Ушакова, А. Нахімава, а таксама матэрыял аб усенароднай барацьбе супраць іншаземных захопнікаў. Усё гэта паспрыяла ўзмацненню ваенна-патрыятычнага выхавання школьнікаў.

У 40-50-я гады значныя змены адбываюцца ў метадычнай навуцы. Актыўна працуюць такія вучоныя-метадысты як Н.В. Андрыеўская, В.М. Бернадскі, І.В. Гіцціс, М.А. Зіноўеў, В.Р. Карцоў, А.І. Стражаў і інш. Імі створаны шэраг абагульняючых прац па праблемах камуністычнага выхавання ў працэсе навучання гісторыі, фарміравання ў вучняў гістарычных уяўленняў, паняццяў і заканамернасцей грамадскага развіцця, робяцца спробы распрацаваць сістэмы метадаў навучання гісторыі, сувязі гісторыі з сучаснасцю, пачынаецца даследаванне характару пазнавальнай дзейнасці вучняў пры вывучэнні гісторыі.

У сувязі з увядзеннем у 1958 г. новага Закона аб школе і пераходам да ўсеагульнай васьмігадовай адукацыі ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР 8 кастрычніка 1959г. прыняў пастанову “Аб некаторых зменах у выкладанні гісторыі ў школах”. У пастанове прапаноўвалася ўзмацніць выхаванне моладзі ў духу камуністычнай ідэйнасці і маралі, сацыялістычнага патрыятызму і пралетарскага інтэрнацыяналізму, глыбокай павагі да працы, да актыўнага ўдзелу ў грамадскім жыцці.

Пастанова ўводзіла наступны парадак вывучэння гісторыі ў 11-гадовай школе: 4 клас – эпізодычныя расказы па гісторыі СССР, 5-8 класы – элементарныя курсы гісторыі: гісторыі старажытнага свету (5 кл.), гісторыі сярэдніх вякоў (6 кл.), гісторыі СССР з важнейшымі звесткамі па новай і навейшай гісторыі замежных краін і звесткамі аб грамадскім і дзяржаўным ладзе СССР (7-8 кл.), у 9-11 класах – сістэматычныя курсы: гісторыя СССР са старажытных часоў да канца 50-х гадоў XXст. і новая і навейшая гісторыі. Пабудова школьных курсаў гісторыі набыла яскрава азначаны канцэнтрычны

выгляд. У сувязі з гэтым значна быў павялічаны аб'ём часу на вывучэння гісторыі (да 25 гадзін у тыдзень).

3. У сярэдзіне 60-х гадоў стала ясна, што змены, унесеныя ў структуру школьнай адукацыі ў цэлым і гістарычнай адукацыі, ў прыватнасці, былі паспешнымі, а ўсеагульная васьмігадовая адукацыя, якая была ўведзена ў 1958 годзе, ўжо незадавальняла патрэбам сучаснага ўзроўню эканамічнага, грамадскага і культурнага развіцця. Канцэнтрычнае вывучэнне гісторыі не апраўдала сябе: нягледзячы на істотнае павелічэнне часу на вывучэнне гісторыі, не ўдалося дасягнуць больш глыбокага засваення гістарычных ведаў. Таму ў канцы 1964 года было вырашана вярнуцца да дзесяцігадовага тэрміну навучання ў сярэдняй школе і лінейнага прынцыпу пабудовы школьнай гістарычнай адукацыі.

Менавіта пагэтану 14 мая 1965 года была выдадзена новая пастанова ЦК КПСС “Аб змяненні парадку выкладання гісторыі ў школах”. Парадак вывучэння гісторыі ў 4, 5, 6 класах застаўся той жа, але курсы гісторыі старажытнага свету і сярэдніх вякоў перасталі называць элементарнымі. Замест элементарнага і сістэматычнага курсаў айчыннай гісторыі ў 7-10 класах уводзіўся адзіны сістэматычны курс гісторыі СССР, а новую і навіейшую гісторыю прадугледжвалася вывучаць ў 8-10 класах паралельна з курсам гісторыі СССР. Да 20 гадзін у тыдзень быў скарачаны час на вывучэнне гісторыі ў школе.

У сувязі з вяртаннем да ранейшай структуры школьнай гістарычнай адукацыі, пачалося створанне новага пакалення падручнікаў па гісторыі. Яно завяршылася да сярэдзіны 70-х гадоў.

Пераход у пачатку 70-х гадоў да ўсеагульнай сярэдняй адукацыі патрабаваў далейшага ўдасканалення ў краіне яе сістэмы і зместу. У сувязі з гэтым ў канцы 70-х- пач.80-х гадоў былі ўдасканалены школьныя праграмы па гісторыі. Больш выразна быў акрэслены яе асноўны змест: па кожнаму курсу гісторыі былі вылучаны асноўныя паняцці і дадзены пералік агульнанавучэбных і спецыяльных уменняў, якімі вучні павінны авалодаць пры вывучэнні гісторыі, вылучаны і абазначаны міжпрадметныя, міжкурсавыя сувязі па кожнай тэме і раздзелу школьных курсаў гісторыі.

4. У другой палове 80-х гадоў у краіне пачалася перабудова, у аснове якой ляжала дэмакратызацыя і галоснасць. Яна суправаджалася шырокім распаўсюджаннем і прапагандай праз сродкі масавай інфармацыі перадавых, для таго часу ідэй настаўнікаў - наватараў: Т.І. Ганчаровай, В.Ф. Шаталава, С.Д. Шаўчэнкі, С.Б. Каплана, якія прапанавалі, заснаваныя на дасягненнях сучаснай тэорыі і метадыкі навучання і правераныя шмат эфектыўнага вывучэння гісторыі, заснаваныя на выкарыстанні праблемнага навучання, апорных канспектаў, як асновы забеспячэння поўнага засваення ведаў, камунікатыўнага дыялогу і дыдактычнай гульні, канцэнтрыраванага блочнага навучання.

Аднак выкарыстанне гэтых тэхналогій стрымлівалася ва ўмовах, яскрава праявіўшага ў перыяд галоснасці, крызісу школьнай гістарычнай адукацыі.

Ён быў выкліканы дэфіцытам праўды, разыходжанне слова і справы, меўшымі месца ў нашай рэчаіснасці не толькі ў гады “застою”, але і у час перабудовы. Гэта аказала згубны ўплыў на выкладанне гісторыі, асабліва ў старэйшых класах, вучні якіх добра разумелі, што тое аб чым гаворыцца на ўроках гісторыі далёка не адпавядае таму, што асвятляецца ў сродках масавай інфармацыі, якія ў гэты час актыўна абмяркоўвалі гістарычную праўду аб падзеях, якія складалі змест савецкай і навейшай гісторыі.

Крызісныя з’явы ў навучанні гісторыі працягвалі нарастаць. У сувязі з гэтым пачынаецца работа па распрацоўцы новай канцэпцыі школьнай гістарычнай адукацыі ў СССР. У 1990 годзе на абмеркаванне педагагічнай грамадкасці былі прапанаваны некалькі варыянтаў канцэпцыі перабудовы школьнай гістарычнай адукацыі, якія былі распрацаваныя ў Маскве. Аднак ніводзін з іх не мог быць прыняты, бо аўтары-складальнікі не змаглі адысці ад марксісцкай парадыгмы гісторыі. Яна па-ранейшаму знаходзілася пад кантролем КПСС. Менавіта таму спробы стварыць новую сістэму школьнай гістарычнай адукацыі ў СССР аказаліся безвыніковымі да часу яго распаду. Такім чынам за час існавання савецкай дзяржавы школьная гістарычная адукацыя і методыка выкладання гісторыі прайшлі некалькі этапаў у сваім развіцці ад станаўлення ў 20-я гады і інтэнсіўнага развіцця ў 60-80-я гады да крызісу і краху ў канцы 80-х – 90-я гады XX стагоддзя.

Лекцыя 4 Станаўленне нацыянальнай сістэмы школьнай гістарычнай адукацыі ў Беларусі

1. Вытокі станаўлення гістарычнай адукацыі ў Беларусі. 2. Развіццё гістарычнай адукацыі ў 20-60-я гады XX ст. 3. Вывучэнне гісторыі БССР развіццё методыкі яе выкладання ў 60-х-80-х гадах XXст. 4 Стварэнне нацыянальнай сістэмы школьнай гістарычнай адукацыі. 5. Развіццё методыкі выкладання гісторыі ў Рэспубліцы Беларусь.

1. Час зараджэння нацыянальнай сістэмы гістарычнай адукацыі, на нашу думку, можна аднесці да другой паловы XIX – пачатку XX стагоддзя, калі пачалося сістэматычнае навуковае вывучэнне гісторыі Беларусі. Для яго вытокаў стаялі вядомыя беларускія этнографы, краязнаўцы і гісторыкі П.В. Шэйн, П. Шпілеўскі, М. Любаўскі, М. Доўнар-Запольскі і інш. Менавіта іх даследаванні і шырокае знаёмства з іх вынікамі новага пакалення беларускай інтэлігенцыі стварылі перадумовы для фарміравання нацыянальнай самасвядомасці і ажыццяўлення спробы стварэння нацыянальнай гістарычнай адукацыі.

Пачынальнікам нацыянальнай гістарычнай адукацыі па праву можна лічыць выдатнага вучонага В. Ластоўскага. Менавіта ён стварыў і выдаў спачатку ў газеце “Наша ніва”, а затым асобным выданнем “Кароткую гісторыю Беларусі”. Гэта быў першы сістэматычны нарыс гісторыі Беларусі створаны, па словах А. Грыцкевіча “беларусам і для беларусаў”.

Прадаўжальнікам справы В. Ластоўскага ў галіне стварэння сістэмы нацыянальнай гістарычнай адукацыі стаў вядомы беларускі гісторык і

патрыёт Бацькаўшчыны Усевалад Макаравіч Ігнатоўскі. У пачатку 1915 года ён пераехаў з Вільні, дзе працаваў настаўнікам гісторыі ў гімназіі, у Мінск і ўладкаваўся на працу прафесарам Мінскага настаўніцкага інстытута. З восені 1915 года ён пачаў выкладаць спецкурс па гісторыі Беларусі. Змест гэтага спецкурса стаў асновай шырока вядомай яго працы “Кароткі нарыс гісторыі Беларусі. У гэтай працы зроблена спроба даць марксісцкую інтэрпрэтацыю гісторыі беларускага народа, аднак гэта спроба аказалася не вельмі ўдалай, занадта спрошчанай, а, часам, прымітыўна-нелагічнай.

Каштоўным у дапаможніку У.М. Ігнатоўскага з’яўляецца тое, што ён упершыню вызначыў перыядызацыю гісторыі Беларусі, якая і да гэтага часу шырока ўжываецца ў беларускай гістарыяграфіі. Такім чынам, вытокі станаўлення нацыянальнай сістэмы гістарычнай адукацыі адносяцца да другой паловы XIX - пачатку XX ст, калі пачаліся грунтоўныя навуковыя даследаванні айчынай гісторыі, якія стварылі перадумовы для паяўлення першых вучэбных дапаможнікаў па айчынай гісторыі, зроблены першыя практычныя крокі па арганізацыі навучання гісторыі. Пачынальнікамі нацыянальнай гістарычнай адукацыі па праву можна лічыць вядомых гісторыкаў і патрыётаў Бацькаўшчыны Вацлава Ластоўскага і Усевалада Ігнатоўскага,

2. Наступны этап станаўлення гістарычнай адукацыі ў Беларусі пачынаецца з 20-х гадоў XX ст., калі пачалася ўсебаковая беларусізацыя грамадства і стварэнне беларускай нацыянальнай школы. Гісторыя, а тым больш гісторыя Беларусі, як самастойны прадмет у 20-я гады ў школе не вывучалася, бо савецкая школа адмовілася ад прадметнага навучання і класна-урочнай сістэмы.

У адпаведнасці з комплекснымі праграмамі навучання ў школе вялося шляхам вывучэння прыродна-жыццёвых комплексаў. У межах комплексаў вучні знаёміліся з гісторыяй вывучаемай з’явы. Менавіта таму 20-я гады сталі часам росквіту гістарычнага краязнаўства, у аснове якога ляжала даследаванне гісторыі роднага краю. У сярэдзіне 20-х гадоў ў Беларусі ўзнікла і дзейнічала больш за 600 краязнаўчых таварыстваў, выдаваўся краязнаўчы часопіс “Наш край”, які не толькі друкаваў вынікі даследаванняў краязнаўцаў, але і змяшчаў метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі краязнаўчай работы ў школе. У пачатку 30-х гадоў у сувязі з пачаўшыміся рэпрэсіямі і барацьбой з нацдэмаўшчынай дзейнасць большасці таварыстваў была згорнута, перастаў выходзіць і часопіс “Наш край”, што значна абмежавала магчымасці знаёмства школьнікаў з айчынай гісторыяй.

Істотны ўклад у развіццё нацыянальнай гістарычнай навукі і гістарычнай адукацыі ў 20-я гады ўнёс выдатны беларускі гісторык М. Доўнар-Запольскі, які ў 1923 годзе вярнуўся на радзіму і пачаў працаваць прафесарам БДУ. Ён падрыхтаваў да выдання вялікую абагульняющую працу “Гісторыя Беларусі”, якая ўяўляла сабой сістэматычнае ізлажэнне гісторыі беларускага народа са старажытнейшых часоў да 20-х гадоў XX стагоддзя,

аднак ў сувязі з пачаўшайся барацьбой з нацдэмаўшчынай, яна так і не пабачыла свет, бо рукапіс быў арыштаваны і трапіў у спецсховішча.

У пачатку 30-х гадоў, работа па стварэнню нацыянальнай сістэмы гістарычнай адукацыі, якая ішла з пачатку XX ст. фактычна была згорнута. Прычынай гэтаму стаў сталінскі курс на паскарэнне сацыялістычнага будаўніцтва праз звышіндустрыялізацыю, калектывізацыю і іх ідэалагічнае забеспячэнне праз культурную рэвалюцыю. Яно суправаджалася звышцэнтралізацыяй дзяржаўнай улады, якая была немагчымай ва ўмовах адноснай самастойнасці

Толькі пасля Вялікай Айчыннай вайны ў школьных праграмах па гісторыі паяўляюцца спецыяльныя краязнаўчыя ўрокі, што стварыла настаўнікам магчымасць для паведамлення вучням звестак з гісторыі роднага краю і гісторыі Беларусі ў цэлым.

Пераломным момантам у развіцці нацыянальнай гістарычнай адукацыі ў школе стаў XX з'езд КПСС і наступленне перыяду хрушчоўскай “адлігі”. Па рашэнню Міністэрства асветы ў школах СССР з 1958 года было ўведзена вывучэнне гісторыі саюзнай рэспублікі. Увядзенне ў школах Беларусі айчыннай гісторыі абумовіла неабходнасць вызначэння парадку яе вывучэння і стварэння першага нацыянальнага падручніка па айчыннай гісторыі. Першая праблема была вырашана Міністэрствам асветы БССР шляхам уключэння ўрокаў і асобных пытанняў па гісторыі Беларусі ў адпаведныя раздзелы і тэмы праграмы па гісторыі СССР са старажытных часоў і да нашых дзён, хаця ў шэрагу прыбалтыйскіх і загаўказскіх рэспублік айчынная гісторыя была вылучана ў самастойны курс, які вывучаўся ў 8 класе. Праблема стварэння нацыянальнага падручніка гісторыі таксама была вырашана проста – конкурс, па яго стварэнню не абвешчаўся. Міністэрства асветы БССР даручыла гэту справу загадчыку кафедры гісторыі Беларусі БДУ прафесару Л.С. Абэцэдарскаму і дацэнтам М.П. Баранавай і Н.Г. Паўлавай.

У 1959 годзе выйшаў падрыхтаваны гэтымі аўтарамі першы пробны варыянт падручніка, а ў 1960 – другі перапрацаваны і выпраўлены. Ён быў напісаны ў адпаведнасці з панаваўшымі ў тагачаснай савецкай гістарыяграфіі марксісцкіх пазіцый і склаўшыхся ў расійскіх дарэвалюцыйных і савецкіх гісторыкаў поглядаў на Беларусь, як Паўночна-Заходні край Расійскай імперыі. Уключэнне курса айчыннай гісторыі ў праграмы сярэдняй школы хаця і было фармальным, аднак ўсё ж стварала патэнцыяльныя магчымасці азнаямлення школьнікаў з галоўнымі фактамі па гісторыі беларускага народа, асноўнымі этапамі яго станаўлення і гістарычнага развіцця. Увядзенне вывучэння айчыннай гісторыі паспрыяла назапашванню вопыту стварэння школьных падручнікаў і распрацоўкі пытанняў метадыкі яе выкладання, што ў многім дапамагло ў будучым вырашыць праблему навукова-метадычнага забеспячэння выкладання гісторыі пасля абвешчэння незалежнасці Рэспублікі Беларусь.

3. Нягледзячы на ўсе недахопы, якія існавалі ў выкладанні гісторыі Беларусі ў 60-х-80-х гадах XX ст. сам факт прызнання неабходнасці яе вывучэння станоўча адбіўся на развіцці нацыянальнай гістарычнай адукацыі і станаўленні метадзікі выкладання гісторыі ў Беларусі. Станаўленне айчынай метадзікі выкладання гісторыі правамоцна аднесці да ўвядзення ў школах СССР ў канцы 50-х гадоў гісторыі саюзных рэспублік. Менавіта тады паявіўся першы сістэматычны курс гісторыі Беларусі ў школе, першы, афіцыйна прызнаны, падручнік і пачаў стварацца першы вучэбна-метадычны комплекс яе вывучэння.

Ля вытокаў беларускай метадзікі выкладання гісторыі стаялі М.П. Баранава, Н.Г. Паўлава, М.Р. Гнеўка, Р.А. Марачова, М.С. Рыўкін якія першымі пачалі друкаваць у часопісе “Народная асвета”, метадычныя парады і рэкамендацыі па розных аспектах вывучэння гісторыі Беларусі і тэматычнае планіраванне.

У 1971 годзе паяўляецца першая падрыхаваная ў Беларусі дысертцыя па метадзіцы выкладання гісторыі, абароненая М.С. Рыўкіным ў Маскве, яна была прысвечана даследаванню аптымальных шляхоў вывучэння гісторыі Беларусі ў курсе гісторыі СССР

Значную ролю ў станаўленні айчынай метадзікі выкладання гісторыі ў 60-я – 80-я гады ў Беларусі выконваў старэйшы навукова-метадычны часопіс “Народная асвета”, які рэгулярна друкаваў на сваіх старонках навукова-метадычныя артыкулы па разнастайных пытаннях выкладання гісторыі Беларусі.

Нягледзячы на рэкамендацыі Міністэрства асветы, намаганні навукоўцаў і часткі настаўнікаў гісторыі, якія рабілі многае для павышэнню эфектыўнасці выкладання гісторыі Беларусі, рэальная практыка яе вывучэння была незадавальняючай. Толькі ў 1/3 школ рэспублікі гісторыя Беларусі выкладаецца ў адпаведнасці з праграмамі і рэкамендацыямі Міністэрства асветы, яшчэ ў 1/3 школ – урокі па гісторыі Беларусі не праводзяцца, а толькі запісваюцца ў класным журнале, ў астатніх – нават запісы ў класных журналах аб правядзенні ўрокаў па айчынай гісторыі не робяцца.

4. Пачаўшаяся ў другой палове 80-х гадоў перабудова і выкліканы ёй крызіс гістарычнай адукацыі абумовіў пошук шляхоў яго пераадолення. Спачатку ў Маскве, а затым і ў саюзных рэспубліках, пачалося стварэнне новай канцэпцыі гістарычнай адукацыі. Восенню 1990 года пры НДІ педагогікі па ініцыятыве Міністэрства асветы БССР быў створаны часовы творчы навуковы калектыў у складзе: М.В. Біч (кіраўнік), І.І. Багдановіч, Г.А. Космач, А.М. Люты і У.К. Пляшэвіч.

Аналізуючы стан гістарычнай адукацыі ў краіне, аўтары падкрэслілі, што існаваўшая сістэма адукацыі практычна ігнаравала вывучэнне гісторыі Беларусі і вяла да вынішчэння нацыянальнай самасвядомасці беларусаў. Для пераважнай большасці насельніцтва рэспублікі гісторыя сваёй Бацькаўшчыны заставалася невядомай. У аснову вызначэння зместу школьнай гістарычнай адукацыі было прапанавана пакласці прынцыпы

дэпартызацыі і дэідэалагізацыі, якія павінны рэалізавацца праз адмову ад ідэалагічных штампаў і догмаў марксісцка-ленінскай метадалогіі, адмову ад выкарыстання гісторыі як інструмента насаджэння ідэалогіі якой-небудзь партыі. Вызначальным прынцыпам адбору зместу гістарычнай адукацыі абвяшчалася гуманізацыя ўсіх школьных курсаў, плюралістычная тэорыя і метадалогія, заснаваная на творчым асэнсаванні і засваенні розных канцэпцый сусветна-гістарычнага працэсу, апрабаваных часам і вопытам чалавецтва.

Пры вызначэнні структуры школьнага выкладання гісторыі прапаноўвалася кіравацца прынцыпамі адзінства айчынай і сусветнай гісторыі, канцэнтрызма, шматварыянтнасці праграм навучання і падручнікаў. Новая структура прадугледжвала вывучэнне гісторыі ў двух канцэнтрах:

першы – 5-9 класы – эмпірычны ўзровень, заснаваны на вывучэнні і засваенні канкрэтных фактаў і першапачатковым іх абагульненні;

другі – 10-11 класы – праблемна-тэарэтычны ўзровень на якім павінны былі закладвацца асновы тэарэтычнага асэнсавання вучнямі заканамернасцей і асаблівасцей сусветна-гістарычнага працэсу.

Напярэдадні распада СССР канцэпцыя была прынята калегіей Міністэрства асветы БССР і 30 лістапада 1991 года апублікавана ў “Настаўніцкай газеце”. З новага 1992/93 навучальнага года пачалося яе ажыццяўленне. У сціслыя тэрміны былі падрыхтаваны першыя варыянты школьных праграм, змест курсаў друкаваўся ў перыядычным друку напярэдадні правядзення адпаведных ўрокаў, бо новых падручнікаў не было, а старыя поўнацэнны не адпавядалі новаму зместу гістарычнай адукацыі і не маглі быць выкарыстанымі.

У 1993-1995гг. ў аўтарскай рэдакцыі выдадзены першыя, пазбаўленыя метадычнага апарата засваення і арганізацыі самастойнай працы, вучэбныя дапаможнікі, якія былі вельмі недасканалымі і складанымі для разумення школьнікамі і, ў значнай ступені, ўяўлялі сабой канспект лекцый аўтараў, якія яны чыталі для студэнтаў вуну.

Выданне другога пакалення вучэбных дапаможнікаў ажыццяўлялася ў 1997-2000 гг. Гэтыя дапаможнікі былі ў большай ступені адапціраваны да ўзроставых асаблівасцей і пазнавальных здольнасцей школьнікаў і мелі значна больш дасканалы метадычны апарат, які дазваляў настаўнікам паспяхова выкарыстоўваць іх для арганізацыі самастойнай пазнавальнай дзейнасці вучняў на ўроках гісторыі і дома. Паралельна з выданнем гэтага пакалення вучэбных дапаможнікаў працягвалася работа па стварэнню і апрабаванні трэцяга пакалення дапаможнікаў, якія пачалі выдавацца ў сувязі з пераходам на 12-ці гадовы тэрмін навучання у сярэдняй школе з 2002 года. Гэтыя дапаможнікі ясна адрозніваліся ад папярэдніх навукова-метадычным узроўнем іх распрацоўкі, ступенню апрабаванні, што наблізіла іх да набыцця статусу падручнікаў.

5. Абвяшчэнне суверэнітэту Рэспублікі Беларусь дало штуршок развіццю гісторыка-метадычнай думкі ў Беларусі. Пытанні метадалогіі,

тэорыі і методыкі выкладання гісторыі актыўна распрацоўваюцца беларускімі вучонымі-гісторыкамі, метадыстамі і творча працуючымі настаўнікамі. Усяго за дзесяцігоддзе былі створаны дзесяткі вучэбных дапаможнікаў, хрэстаматый, рабочых сшыткаў, карт, атласаў для вучняў, метадычных дапаможнікаў для настаўнікаў.

У пачатку 90-х гадоў у МДПІ імя М. Горкага была створана першая ў рэспубліцы кафедра дапаможных гістарычных і методыкі выкладання гісторыі, якая занялася даследаваннем праблемы рэалізацыі дзейнаскага падыходу ў навучанні гісторыі. Пры кафедры пачала працаваць аспірантура), што паспрыяла станаўленню айчынай метадычнай школы. У канцы XX – пачатку XXI ст. у спецыялізаваным савеце па абароне дысертацый створаным пры БДПУ ім. М. Танка абаранілі першыя ў суверэннай Беларусі кандыдацкія дысертацыі па тэорыі і методыцы выкладання гісторыі С.В. Паноў, В.В. Гінчук, М.А. Краснова, А.А. Карзюк, А.В. Лізунова.

Нягледзячы на гістарычна кароткі шлях, які прайшла гістарычная адукацыі і методыка выкладання гісторыі ў Беларусі, можна канстатаваць, што ў нашай краіне склалася арыгінальная нацыянальная сістэма школьнай гістарычнай адукацыі, створана ўласная метадычная школа падрыхтоўкі і выдання падручнікаў, якая не ўступае па свайму ўзроўню і якасці лепшым еўрапейскім узорам, фарміруецца нацыянальная навуковая школа даследаванняў у галіне тэорыі і методыкі навучання гісторыі.

Лекцыя 5 Стан сучаснай гістарычнай адукацыі за мяжой

1. Мэты і задачы вывучэння гісторыі ў школе. 2. Асаблівасці паслядоўнасці вывучэння гісторыі і метадалагічных прынцыпаў адбору зместу гістарычнай адукацыі ў розных краінах свету. 3. Сучасны стан развіцця дыдактыкі гісторыі ў розных еўрапейскіх краінах і ЗША. 4. Інавацыйныя тэхналогіі выкладання гісторыі ў школе і іх выкарыстанне ў розных краінах свету.

1. Абумоўленасць мэт і задач навучання гісторыі ў розных краінах свету: амерыкацэнтрызм ў ЗША; прыярытэт задач вывучэння нацыянальнай гісторыі ў шэрагу краін Еўропы, Кітаі, некаторых краінах Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі. Асаблівасці вывучэння гісторыі ў постсавецкіх краінах, суадносіны нацыянальнай і сусветнай гісторыі ў змесце гістарычнай адукацыі ў постсавецкіх краінах. 2. Асаблівасці паслядоўнасці вывучэння гісторыі і метадалагічных прынцыпаў адбору зместу гістарычнай адукацыі ў розных краінах свету: канцэнтрызм як аснова пабудовы школьных курсаў гісторыі ў большасці краін свету, яго перавагі перад лінейнасцю і недахопы. 3. Сучасны стан развіцця дыдактыкі гісторыі ў розных еўрапейскіх краінах і ЗША: пераход да асобасна-арыентаванага падыходу да вывучэння гісторыі; ключавыя кампетэнцыі і іх роля ў сацыялізацыі асобы школьніка. 4. Інавацыйныя тэхналогіі выкладання гісторыі ў школе і іх выкарыстанне ў розных краінах свету (модульныя тэхналогіі, праграмаванае навучанне,

праектныя тэхналогіі, як сродак фарміравання інфармацыйна-камунікатыўных кампетэнцый асобы школьніка).

Лекцыя 6. Мэты, задачы і структура гістарычнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь

1. Задачы навучання гісторыі. 2. Структура школьнай гістарычнай адукацыі. 3. Навукова-метадычныя прынцыпы адбору зместу гістарычнай адукацыі і стварэння школьных праграм па гісторыі.

1. Асноўныя задачы школьнай адукацыі, у тым ліку, навучання гісторыі вызначаюцца запатрабаваннямі грамадства, якія сфармуляваны ў адпаведных дзяржаўных дакументах: адукацыйных стандартах і вучэбных праграмах. У школах нашай краіны вывучэнне гісторыі накіравана на станаўленне асобы школьніка, якая ўсведамляе прыярытэт фундаментальных агульначалавечых каштоўнасцей, садзейнічае захаванню і развіццю культурна-гістарычнай спадчыны і свядома арыентуецца ў сучасным грамадскім жыцці.

Мэтамі гістарычнай адукацыі з'яўляюцца: -
авалоданне вучнямі сістэматызаванымі ведамі аб сусветным гістарычным працэсе і фарміраванне ўяўленняў аб месце ў ім гісторыі Беларусі, далучэнне вучняў да дасягненняў айчыннай і сусветнай культуры; вывучэнне айчыннай гісторыі ў кантэксце ўсходнеславянскай, агульнаеўрапейскай і сусветнай гісторыі і на гэтай аснове засваенне сацыяльнага, духоўнага, маральнага вопыту чалавецтва, асноўных тэндэнцый і заканамернасцей развіцця грамадства, асаблівасцей развіцця асобных краін, цывілізацый і рэгіёнаў; развіццё гістарычнага мыслення і выхаванне ў вучняў грамадзянскасці, патрыятызму, нацыянальнай самасвядомасці.

Зыходзячы з вызначаных мэт задачамі гістарычнай адукацыі з'яўляюцца: засваенне вучнямі асноўных факталагічных і тэарэтычных ведаў аб важнейшых падзеях, з'явах, працэсах, тэндэнцыях і заканамернасцях развіцця грамадства, аб асаблівасцях развіцця асобных краін, цывілізацый і рэгіёнаў азнаямленне з жыццём і дзейнасцю, духоўнай спадчынай знакамітых дзеячоў гісторыі, навукі і культуры; асэнсаванне своеасаблівасці культур народаў свету і самабытнасці культуры беларускага народа; усведамленне вучнямі своеасаблівасці гістарычнага шляху беларускага народа, выхаванне пачуцця адказнасці за будучыню сваёй краіны; фарміраванне інтэлектуальных якасцей асобы, неабходных для пераўтваральнай і творчай пазнавальнай дзейнасці.

Шматграннасць вызначаных дзяржавай задач гістарычнай адукацыі патрабуе комплекснага іх вырашэння ў працэсе навучання гісторыі. Багацце і насычанасць зместу гісторыі як прадмета школьнага навучання, адлюстраванне ў ёй усіх бакоў грамадскага жыцця: эканомікі, палітыкі, сацыяльных адносін, стану развіцця матэрыяльнай і духоўнай культуры, а таксама шырокімі магчымасцямі для навучання, выхавання і развіцця асобы

школьніка стварае патэнцыяльныя магчымасці для іх паспяховага вырашэння ў навучанні гісторыі.

Такім чынам можна вызначыць таксанамію (іерархію) рэалізацыі задач навучання гісторыі: 1) агульныя мэты і задачы, вызначаемыя грамадствам ў асобе дзяржавы, 2) мэты і задачы навучання канкрэтнаму курсу гісторыі, якія вызначаюцца аўтарамі праграм і падручнікаў гісторыі, 3) мэты і задачы вывучэння асобных раздзелаў і тэм, якія фармуліруюцца настаўнікам ў працэсе складання тэматычнага планавання; 4) мэты і задачы канкрэтнага ўрока, якія вызначаюцца у працэсе падрыхтоўкі настаўніка да канкрэтнага ўрока.

3. Пабудову і змест гістарычнай адукацыі вызначае вучэбная праграма. Вучэбная праграма гэта дзяржаўны дакумент, абавязковы для выканання ўсімі настаўнікамі ва ўсіх тыпах школ. Ён забяспечвае рэалізацыю вызначанага дзяржавай стандарту гістарычнай адукацыі, яе задачы, змест і паслядоўнасць вывучэння гісторыі ў школе. Пры адборы зместу гістарычнай адукацыі і складанні школьных праграм па гісторыі іх аўтары кіруюцца шэрагам навукова-метадычных прынцыпаў, распрацаваных педагогікай, метадалогіяй гістарычнай навукі і метадыкай выкладання гісторыі.

Перш за ўсё гэта агульнадыдактычныя прынцыпы – навуковасць, сістэматычнасць і паслядоўнасць, адзінства адукацыйных, выхаваўчых і развіваючых функцый навучання, даступнасць, ўлік узроставых асаблівасцей вучняў і іншыя. Не менш важным для складальнікаў праграм з’яўляецца ўлік метадалагічных *прынцыпаў* гістарычнага пазнання: 1) аб’ектыўнасці, якая дасягаецца выкарыстаннем шырокага кола крыніц і рэалізацыяй унутрыпрадметных і міжпрадметных сувязей; 2) гістарызму – разгляду гістарычнай падзеі ў развіцці, з выясненнем яе вытокаў, прычын, асноўных этапаў развіцця, наступстваў і ўплыву на ход гістарычнага працэсу; 3) сістэмнасці – выяўленне структурных элементаў вывучаемага факта як сістэмы з яе унутранымі і знешнімі сувязямі; 4) каштоўнаснага падыходу – выяўлення ролі і значэння вывучаемых фактаў для грамадскага развіцця і выбар для вывучэння з гістарычнага вопыту фактаў і з’яў, якія будуць карыснымі для вырашэння многіх праблем сучаснага грамадскага развіцця.

Адной з найважнейшых праблем для складальнікаў праграм і аўтараў школьных падручнікаў з’яўляецца выбар метадалагічнай парадыгмы, або вызначэння метадалагічных падыходаў да раскрыцця сэнсу гісторыі. Кожны з іх вызначае тое, што бярэцца за аснову развіцця гістарычнага працэсу і фарміравання светапогляду навучэнцаў. Такіх падыходаў у метадалогіі гісторыі шмат: 1) *фармацыйны*, які ў якасці асновы развіцця гістарычнага працэса бачыць змену грамадска-эканамічных фармацый; 2) *цывілізацыйны*, які прадстаўляе гістарычны працэс, як развіццё ўзаемазвязаных лакальных, рэгіянальных і сусветнай цывілізацый; 3) *культуралагічны* – разглядае гісторыю, як працэс дасягнення прагрэсіўнага развіцця матэрыяльнай і духоўнай культуры; 4) *антрапалагічны* – аснову грамадскага развіцця як вынік волі і жыццядзейнасці людзей, 5) *каштоўнасны (аксіялагічны)*, які

дазваляе разглядаць вызначаную сувязь фактаў у эвалюцыйным працэсе іх значымасці для чалавецтва, зразумець грамадскае развіццё, як мяняючыся сістэму каштоўнасцей і г.д.

Аўтарам вучэбных дапаможнікаў і складальнікам школьных праграм прыходзіцца ўлічваць таксама *метадычныя прынцыпы*, якія адлюстроўваюць асаблівасці зместу гісторыі, як школьнага прадмета, і парадак яе вывучэння, які вызначаецца з улікам узроставых асаблівасцей на розных ступенях агульнай сярэдняй адукацыі. Да ліку іх адносяцца:

1) прынцып *лінейнасці*, які прадугледжвае аднаразавае вывучэнне ў школе зместу гістарычнай адукацыі ў храналагічнай паслядоўнасці са старажытнейшых часоў да нашых дзён. Такое вывучэнне больш эканомнае па затратах вучэбнага часу, але пры яго ажыццяўленні засваенне гістарычных ведаў па старажытнай гісторыі і гісторыі сярэднявяхоўя застаецца пераважна на эмпірычным узроўні пазнання;

2) прынцып *канцэнтрызму* прадугледжвае шматкратнае вывучэнне аднаго і таго перыяду гісторыі на розных ступенях агульнай сярэдняй адукацыі і розных узроўнях яго абагульнення: элементарным, эмпірычным і тэарэтычным. якія адпавядаюць ступеням структуры школьнай адукацыі (пачатковая, базавая і сярэдняя школа).

3) прынцып *сінхроннасці* прадугледжвае паралельнае, а часам і аб'яднанае вывучэння аднароднага вучэбнага матэрыялу, ці адпаведнага перыяду гісторыі ў курсах айчынай і сусветнай гісторыі; 4) прынцып *узвасувязі айчынай і сусветнай гісторыі* рэалізацыя якога дазваляе эфектыўна ажыццяўляць міжкурсавыя і унутрыпрадметныя сувязі і шырока абапірацца на веды атрыманыя пры вывучэнні айчынай гісторыі ў курсе сусветнай і наадварот.

Такім чынам, распрацоўка і складанне вучэбных праграм гэта складаны працэс звязаны з неабходнасцю ўлічваць, распрацаваныя навукай дыдактычны, метадалагічныя і метадычныя прынцыпы. Улік пералічаных навуковых прынцыпаў дазваляе не толькі навукова абгрунтавана вызначыць задачы навучання гісторыі, але і ажыццявіць аптымальны адбор яе зместу, вызначыць яго аб'ём і парадак вывучэння ў школе.

Лекцыя 7. Агульная характарыстыка зместу і асаблівасцей выкладання асобных курсаў гісторыі ў школе

1. Характарыстыка дзеючых праграм па гісторыі. 2. Характарыстыка зместу і асаблівасці вывучэння асобных курсаў гісторыі ў школе.

Дзеючыя праграмы “Усеагульная гісторыя. Гісторыя Беларусі. V – XI класы” уведзены ў навучання гісторыі з 2008/2009 вучэбнага года. Яны адпавядаюць Дзяржаўнаму адукацыйнаму стандарту, аленосяць часовы характар. Гэта абумоўлена вяртаннем да адзінаццацігадовай сярэдняй адукацыі і лінейнага прынцыпу вывучэння гісторыі ў школе. Дзеючая праграма па гісторыі складзена з улікам разгледжаных на папярэдняй лекцыі

метадалагічных і дыдактыка-метадычных прынцыпаў.

У яе структуру ўваходзяць: тлумачальная запіска і змест гістарычнай адукацыі па сусветнай і айчыннай гісторыі па гадах навучання, з разбіўкай яго на раздзелы і тэмы. Па кожнаму раздзелу гісторыі прыводзяцца асноўныя паняцці, абавязковыя для засваення школьнікамі. У праграмах дастаткова падрабязна вызначаны дзейнасны кампанент школьнай гістарычнай адукацыі па кожнаму году навучання і даецца пералік спосабаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці і ўменняў, якімі павінны авалодаць вучні ў канцы кожнага навучальнага года.

2. Задачы, структура і асаблівасці выкладання гісторыі старажытнага свету. Курс гісторыі старажытнага свету вывучаецца ў 5 класе. Веды аб гісторыі першабытнага грамадства грунтуюцца пераважна на археалагічных артэфактах і гістарычнай этнаграфіі.

У першым раздзеле “Жыццё першабытных людзей” у вучняў фарміруюцца першапачатковыя ўяўленні і паняцці аб першабытных збіральніках і паляўнічых.

Другі раздзел прысвечаны вывучэнню цывілізацый Старажытнага Усходу і Амерыкі: Міжрэчча, Егіпта, Індыі, Кітая, а таксама персідскай, хетскай, фінікійскай і старажытнаўрэйскай дзяржаў.

Трэці раздзел прысвечаны гісторыі старажытнай Грэцыі. Яго вывучэнне пачынаецца са знаёмства вучняў з прыродай, заняткамі, рэлігіяй, паўсядзённага жыцця і быту старажытных грэкаў.

У чацвёртым раздзеле разглядаецца гісторыя Рыма. Пры яго вывучэнні ў поўным аб’ёме рэалізуецца храналагічны прынцып вывучэння гісторыі: разглядаюцца і выразна акрэсліваюцца асноўныя перыяды гісторыі Рыма: царскі, усталяванне рэспублікі і яе росквіт, імператарскі Рым, яго магутнасць, заняпад і падзенне. Вывучэнне гісторыі старажытнага свету завяршаецца разглядам невялікага пятага раздзела, прысвечанага старажытным кельтам, германцам і славянам, іх паходжанню і рассяленню, узаемаадносінам з Рымам, грамадскаму ладу, рэлігійным вераванням і культурным дасягненням.

Аналіз зместу гісторыі старажытнага свету дазваляе сфармуляваць задачы яго вывучэнні:

- фарміраванне першапачатковых уяўленняў і паняццяў аб гісторыі першабытнага грамадства, складванні перадумоў узнікнення першых цывілізацый, іх дасягненнях у галіне матэрыяльнай і духоўнай культуры, прычынах заняпаду і іх гібелі.

- развіццё ўменняў элементарна аналізаваць прычынна-выніковыя сувязі, вызначаць працягласць і паслядоўнасць гістарычных падзей, месцазнаходжанне аб’ектаў на гістарычнай карце, рыхтаваць вусныя паведамленні аб гістарычных падзеях і асобах, тлумачыць значэнне гістарычных паняццяў;

- на аснове вобразнага вывучэння канкрэтных гістарычных фактаў і асоб фарміраваць ў вучняў эмацыянальныя адносіны да іх, патрыятычныя, інтэрнацыянальныя, маральныя і эстэтычныя

пачуцці і погляды. Задачы, пабудова і асаблівасці вывучэння гісторыі сярэдніх вякоў. Курс гісторыі сярэдніх вякоў вывучаецца ў 6-7 класах. У 6-м класе вывучаецца перыяд ранняга і высокага, а ў 7-м – позняга сярэдневякоўя. Пры вывучэнні гісторыі сярэдніх вякоў настаўнік павінен сканцэнтравать увагу на вырашэнні наступных задач:

- фарміраванне сістэмы паняццяў, ствараючых цэласную карціну аб развіцці цывілізацый сярэднявякоўя, агульным і адметным у іх сацыяльным, эканамічным і духоўным развіцці;

- падвядзенне вучняў да разумення ролі працы, спосабаў яе арганізацыі і ўдасканалення тэхнікі ў паступальным развіцці грамадства ў сярэднія вякі; асаблівасцей сацыяльнай структуры феадальнага грамадства, ўзаемаадносін паміж рознымі сацыяльнымі групамі, дзяржаўнага ладу на розных ступенях гісторыі сярэднявякоўя; ролі рэлігіі і царквы ў сацыяльным і духоўным жыцці, яе уплыву на культуру, побыт, звычаі, традыцыі і сістэму каштоўнасцей розных народаў;

- вызначаць храналогію падзей, складаць храналагічныя табліцы, лакалізаваць гістарычныя падзеі на карце; параўноваць падзеі па зададзеных настаўнікам крытэрыях; тлумачыць прычынна-выніковыя сувязі; аналізаваць гістарычныя падзеі і рабіць абагульненні; тлумачыць сутнасць гістарычных паняццяў;

- на аснове эмацыяльнага і вобразнага вывучэння канкрэтных фактаў садзейнічаць выхаванню асобы школьнікаў, яе грамадзянскіх, маральных і эстэтычных якасцей, а таксама фарміраванню павагі да культурнай і гістарычнай спадчыны розных народаў і цывілізацый.

Задачы, пабудова і асаблівасці вывучэння сусветнай гісторыі новага часу. Сусветная гісторыя новага часу вывучаецца ў 8-9 класах.

У восьмым класе вывучаецца першы перыяд новай гісторыі. Храналогічна ён ахоплівае асноўныя падзеі сусветнай гісторыі ад пачатку Вялікіх геаграфічных адкрыццяў і Рэфармацыі ў Еўропе да Вялікай Французскай рэвалюцыі ўключна.

Кароткі агляд зместу новай гісторыі дазваляе вызначыць асноўныя задачы яе вывучэння:

- засваенне сутнасці важнейшых падзей гісторыі еўрапейскай цывілізацыі, яе ўплыву на развіццё іншых цывілізацый і народаў свету, вытокаў і развіцця паўночна- і лацінаамерыканскай цывілізацый, асаблівасцей гістарычнага шляху Расіі.

- фарміраванне ў вучняў разумення шматварыянтнасці і разнастайнасці шляхоў гістарычнага развіцця розных народаў і цывілізацый, асаблівага і агульнага ў іх культурах, сістэмах каштоўнасцей.

Асаблівасці вывучэння. змест, пабудова і задачы курса сусветнай гісторыі навейшага часу. Вывучэнне сусветнай гісторыі навейшага часу адбываецца на трэцяй ступені агульнай сярэдняй адукацыі ў X – XI класах і завяршае сістэматычнае вывучэнне гісторыі ў школе.

У структуры курса вылучаюцца два перыяды: першы, ад заканчэння

першай сусветнай да канца другой сусветнай вайны (1918 – 1945 гг.), вывучаецца ў дзясятым класе, другі – ахоплівае час ад заканчэння другой сусветнай вайны да нашых дзён і вывучаецца ў адзінадцатым класе.

Аналіз зместу сусветнай гісторыі навейшага часу дазваляе сфармуляваць асноўныя задачы яе вывучэння:

- засвоіць змены, якія адбыліся на палітычнай карце свету ў XX – пачатку XXI стагоддзя і падзеі абумовіўшыя іх;

- на аснове засваення асноўных фактаў навейшай гісторыі, жыцця і дзейнасці знакамітых гістарычных асоб садзейнічаць фарміраванню ў вучняў уласных поглядаў і перакананняў, асабістых адносін і ацэнак да вывучаемага на ўроку гістарычнага матэрыялу.

- авалодаць спосабамі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці, неабходнымі для самастойнага пошуку і выкарыстання гістарычнай інфармацыі для вырашэння практычных задач:

Задачы, структура і змест школьнага курса гісторыі Беларусі. Гісторыя Беларусі вывучаецца на працягу шасці гадоў з VI па XI класы. На яе вывучэнне адводзіцца амаль палова вучэбнага часу вызначанага на вывучэнне гісторыі ў школе.

Асноўнымі задачамі вывучэння айчынай гісторыі з’яўляюцца:

- засваенне вучнямі важнейшых дат, гістарычных дзеячаў, падзей, з’яў, працэсаў і заканамернасцей, якія складаюць змест айчынай гісторыі і ўсведамленне на гэтай аснове непаўторнасці гістарычнага шляху беларускага народа на розных этапах яго гісторыі ад першабытнага грамадства да нашых дзён, укладу беларускага народу ў скарбонку сусветнай навукі, адукацыі і мастацкай культуры;

- развіццё гістарычнага мышлення вучняў праз фарміраванне ўменняў параўноўваць і сінхранізаваць падзеі вывучаемыя ў курсах айчынай і сусветнай гісторыі, вызначаць агульнае і адрэзанае, асаблівае, што характэрнае гісторыю беларускага народа;

- садзейнічаць нацыянальнай самаідэнтыфікацыі, адраджэнню нацыянальнай самасвядомасці, нацыянальнай годнасці і гонару, выхаванню чалавека-грамадзяніна, сапраўднага гаспадара на сваёй зямлі, адказнага за вынікі сваёй дзейнасці перад сучаснікамі і нашчадкамі.

Асаблівасцю вывучэння гісторыі Беларусі з’яўляецца тое, што больш раннія яе перыяды разглядаюцца ў 6-7 класах, дзе пераважае канкрэтна-вобразнае, эмпірычнае навучанне, якое не дазваляе глыбока асэнсавать і засвоіць гісторыю старажытнай і сярэднявечнай Беларусі.

Лекцыя 8. Структура гістарычных ведаў школьнікаў.

1. Структура гістарычных ведаў школьнікаў. 2. Функцыі гістарычных ведаў у фарміраванні асобы школьніка. 3. Структурныя кампаненты гістарычных ведаў і іх характарыстыка.

1. Фарміраванне светапогляду школьнікаў адбываецца ў працэсе вывучэння розных прадметаў. Веды, атрыманыя пры вывучэнні

прыродазнаўчых дысцыплін, дазваляюць сфарміраваць у вучняў навуковую карціну развіцця прыроды, пазнаць асноўныя законы яе развіцця, убачыць іх выкарыстання ў практычнай дзейнасці людзей. Вывучэнне гуманітарных прадметаў стварае магчымасць атрымаць навуковыя звесткі аб развіцці грамадства, аб формах узаемаадносін людзей на розных этапах развіцця чалавечай супольнасці, яе дасягненнях у развіцці матэрыяльнай і духоўнай культуры. Важнейшае месца сярод гуманітарных навук займае гісторыя. Галоўны элемент зместу гістарычнай адукацыі – веды. Гістарычныя веды ўвасабляюць сацыяльны вопыт чалавецтва.

2. Атрыманыя ў працэсе навучання гісторыі веды выконваюць шэраг важных для фарміравання падростаючага пакалення функцый. Яны дазваляюць: а) стварыць у вучняў выразныя ўяўленні аб гістарычнай рэчаіснасці; б) сфарміраваць навуковую карціну развіцця чалавечага грамадства; в) ааалодаць арыентыровачнай асновай пазнання эканамічных, сацыяльных і культурных працэсаў, якія характэрныя для грамадскага развіцця мінулага і сучаснасці; г) выклікаць асабістыя пачуцці і эмацыянальныя адносіны да гістарычных фактаў, з’яў і ўдзельнікаў гістарычных падзей; д) ааалодаць неабходнымі для самастойнага пазнання гісторыі спосабамі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці, элементарнымі ўменнямі і навыкамі гістарычнага пазнання, неабходнымі для практычнага выкарыстання гістарычнай інфармацыі.

У аснове навучання гісторыі ляжыць пазнанне, засваенне і ўсведамленне сутнасці гістарычнага факта. рэчаіснасці.

У метадычнай літаратуры існуюць розныя падыходы да групіроўкі гістарычных фактаў. Найбольш прадуктыўнай, на наш погляд, з’яўляецца групіроўка фактаў, прапанаваная Г.М. Данскім. Ён вылучыў тры групы фактаў: 1) падзеі – адзінкавыя, непаўтараючыся факты, 2) з’явы – шматкратна паўтараючыся, аналагічныя факты, 3) працэсы – ланцужкі ўзаемазвязаных у часе, прычынамі і вынікамі фактаў.

3. Усе гістарычныя падзеі адбываюцца ў прасторы і часе. Лакалізацыя фактаў ў часе патрабуе ад вучняў ведання храналогіі, а лакалізацыя ў прасторы – ведання гістарычнай геаграфіі. Падзеі, храналогія, гістарычная геаграфія пазнаюцца праз канкрэтныя, эмацыянальныя вобразы і складаюць першы кампанент структуры гістарычных ведаў – гістарычныя ўяўленні. Ад стварэння вобразаў аб гістарычных фактаў вучні пераходзяць да пазнання іх унутранай сутнасці і ўсталявання ўзаемасувязі паміж імі. Сутнасць гістарычных фактаў адлюстроўваюць паняцці, якія ўключаюць унутраныя, абагульненыя, істотныя прыкметы і ўзаемасувязі паміж фактамі і вызначаюць іх родавыя і відавныя адрозненні. Тлумачэнне сутнасці гістарычных фактаў і гістарычных працэсаў ажыццяўляецца праз сістэму паняццяў і фарміраванне разумення заканамернасцей гістарычнага развіцця, якія і складаюць трэці кампанент гістарычных ведаў.

Фарміраванне гістарычных паняццяў і заканамернасцей ажыццяўляецца на аснове выкарыстання метадалогіі гістарычнага пазнання.

Метадалогія гісторыі выконвае вызначальную ролю ў фарміраванні ў школьнікаў спосабаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці. Такім чынам, авалоданне, спосабамі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці з гістарычным матэрыялам складаюць чацвёрты кампанент структуры гістарычных ведаў.

Лекцыя 9 -10. Методыка фарміравання гістарычных уяўленняў (4г.)

1. Месца і роля гістарычных уяўленняў у фарміраванні гістарычных ведаў. 2. Метадычныя прыемы, сродкі і шляхі фарміравання гістарычных уяўленняў. 3. Лакалізацыя гістарычных фактаў часе. Методыка работы з храналогіяй. 4. Лакалізацыя гістарычных падзей у прасторы. Методыка работы з гістарычнай картай.

1. Гістарычныя ўяўленні гэта адлюстраванне ў свядомасці чалавека знешніх прыкмет, карцін і вобразаў гістарычных фактаў, месца і часе, ў якім яны адбываліся. Змест гістарычнага факта пазнаецца праз стварэнне вобраза аб ім, які ўзнаўляецца пачуццямі вучня (з дапамогай зроку – праз успрымання яго нагляднага вобраза і з дапамогай слыху – праз апісанне факта вусным словам настаўніка). рассялення народаў.

Менавіта са стварэння гістарычных уяўленняў пачынаецца пазнанне гісторыі. Без іх фарміравання не магчыма раскрыць сутнасць гістарычных паняццяў, якія з'яўляюцца вынікам аналізу і абагульнення вобразаў гістарычных фактаў і ўсведамлення істотных сувязей паміж імі. Гістарычныя ўяўленні заўсёды суб'ектыўныя, бо залежаць ад асаблівасцей развіцця органаў пачуццяў чалавека, ступені вобразнасці яго мышлення. Вобразы гістарычных падзей, узнікшыя ў свядомасці школьнікаў, з'яўляюцца важнейшым сродкам захавання ў памяці гістарычнай інфармацыі. У пэўным сэнсе гістарычныя ўяўленні з'яўляюцца кодам захавання гістарычных ведаў ў памяці. Больш за тое, большасць гістарычных ведаў захоўваецца ў памяці чалавека ў выглядзе ўяўленняў, а пры іх ўзнаўленні спачатку ўзнікаюць гістарычныя ўяўленні, а затым аднаўляюцца паняцці і гістарычныя заканамернасці, сфарміраваныя на іх аснове. Таму ад якасці фарміравання гістарычных уяўленняў у многім залежыць якасць засваення гістарычных ведаў у цэлым.

2. Найбольш эканомным спосабам рэканструкцыі вобразаў гістарычных фактаў з'яўляецца выкарыстанне розных відаў нагляднасці: прадметнай (сапраўдныя прадметы гістарычнай рэчаіснасці, музейныя экспанаты, помнікі архітэктуры і мастацтва), выяўленчай (вучэбныя карціны, малюнкі, ілюстрацыі падручніка, кіна і фотадакументы, дыяпазітывы, слайды і г.д.), ўмоўна-графічнай (карты, схемы, аплікацыі, крэйдавыя малюнкі і г.д.). Менавіта нагляднасць у спалучэнні з вусным словам дазваляе настаўніку з найбольшай ступенню аб'ектыўнасці рэканструіраваць гістарычнае мінулае і з найменшымі затратамі часу сфарміраваць у вучняў аб'ектыўныя і выразныя гістарычныя ўяўленні.

3. Ф. Энгельс пісаў “... быццё па за часам такая ж найвялікшая бязглуздзіца, як быццё па за прасторай”. Лакалізацыя гістарычных фактаў у часе і прасторы – абавязковая, хаця і не адзіная ўмова ўсведамлення школьнікамі асобных фактаў, як звенняў гістарычных працэсаў, адбываўшыхся у пэўны час на пэўнай тэрыторыі ў адпаведным гісторыка-геаграфічным асяроддзі.

Асноўная задача вывучэння храналогіі – усталяванне часавых адносін паміж вывучаемымі гістарычнымі фактамі, стварэнне апоры свядомага засваення школьнікамі сістэмы гістарычных ведаў у цэлым. Храналогію не выпадкова лічаць касцяком гістарычных ведаў. Яна з’яўляецца асновай усведамлення паслядоўнасці, працягласці і сінхроннасці гістарычных падзей і працэсаў, якія адбываліся ў адной або некалькіх краінах.

Значэнне вывучэння храналогіі ў тым, што яна дапамагае вызначыць і ўсвядоміць: а) месца вывучаемага факта, падзеі ці працэса ў гістарычным часе; б) часавыя сувязі і прычыннасць гістарычных з’яў; в) перыядызацыю гісторыі і адметныя рысы кожнага гістарычнага перыяду.

Фарміраванне храналагічных ведаў пачынаецца са стварэння ў вучняў ўяўленняў аб гістарычным часе.

Знаёмства з календарамі і лікам гадоў у гісторыі адбываецца на спецыяльна адведзеным для гэтага ў пачатку вывучэння гісторыі старажытнага свету ўроку. На ім адбываецца знаёмства з календарамі і лікам гадоў у гісторыі. Наглядна і вобразна ўявіць такую складаную з’яву, як лік гадоў у гісторыі дапамагае выкарыстанне стужкі часу, змешчанай у падручніку ці намаляванай настаўнікам на класнай дошцы. Выкарыстанне стужкі часу для рашэння храналагічных задач на наступных уроках замацоўвае ў вучняў уменне карыстацца лікам гадоў у гісторыі, вызначаць працягласць гістарычных падзей да нашай эры і на рубяжы эр.

Метадычныя прыёмы і сродкі вывучэння храналогіі самыя разнастайныя. Іх можна падзяліць на тры вялікія групы. Да першай адносяцца прыёмы свядомага засваення храналагічных дат. Акрамя выкарыстання стужкі часу да гэтай групы прыёмаў адносяцца: а) фіксацыя ўвагі школьнікаў на датах з дапамогай інтанацыі, запісу даты на дошцы і ў сшытках, яе падкрэсліваннем, заключэннем у рамку, фіксацыяй ўвагі вучняў на неабходнасці і важнасці яе засваення; б) усталяваннем лагічнай сувязі даты з векам, дзесяцігоддзем, чвэрцю ці паловай стагоддзя, з жыццём і дзейнасцю гістарычнай асобы; в) складанне календара гістарычных падзей, які ўключае ў сябе пералік дат і асноўных падзей вывучаемых у курсе гісторыі, размешчаных у храналагічнай паслядоўнасці.

Другую групу складаюць прыёмы лагічнага засваення дат у сувязі з асноўнымі этапамі развіцця гістарычных працэсаў і з’яў: а) рашэнне храналагічных задач на ўсталяванне працягласці і паслядоўнасці гістарычных падзей; б) вылучэнне этапаў ў развіцці гістарычных працэсаў і з’яў з вылучэннем характэрных прыкмет кожнага этапа; в) складанне

храналагічных комплексаў, якія ўключаюць усе даты звязаныя з развіццём гістарычнага працэса і г.д.

Трэцюю групу складаюць прыёмы, якія дазваляюць сфарміраваць уяўленні аб перыядызацыі гісторыі: а) складанне абагульняючых сінхранічных табліц, якія адлюстроўваюць адначасовасць падзей з гісторыі розных краін, або гістарычныя з’явы, якія адносяцца да розных бакоў грамадскага жыцця; б) устанаўленне храналагічных рамак асноўных перыядаў у развіцці грамадства, вызначэнне падперыядаў ў межах кожнага перыяду(перыяд сярэднявечча і падперыяды: ранняе, высокае і позняе сярэднявечча) і г.д.

4. Гістарычныя падзеі адбываюцца не толькі ў часе, але і ў прасторы. Стварэнне ўяўленняў аб прасторы, дзе адбывалася гістарычная падзея важнае, бо “... не змешчаныя ў часе і прасторы яны ўяўляюцца нам пустой абстракцыяй, пазбаўленай рэальнага зместу і не адлюстроўваючай гістарычную рэчаіснасць”

Лакалізацыя гістарычных падзей у асноўным вывучаецца з дапамогай карты. Таму, каб стварыць у школьнікаў лакальныя ўяўленні, трэба навучыць іх карыстацца гістарычнай картай. А.А. Вагін вылучыў тры асноўныя віды гістарычных карт: 1) агульныя, 2) аглядныя, 3) тэматычныя. Мэтазгодным, на наш погляд, з’яўляецца вылучэнне чацвертага віда карт: карт-планаў і катрасхем, якія адлюстроўваюць месца, дзе адбывалася канкрэтная гістарычная падзея і яе ход (“Грунвальдская бітва”, “Узброенае паўстанне ў Петраградзе 25-26 кастрычніка 1917г.”, “Курская бітва”). Гістарычныя карты могуць быць насценнымі, настольнымі (атласы, карты ў падручніку і) і контурнымі.

Прасцейшы прыём работы з картай – гэта паказ настаўнікам па ходу выкладання новага матэрыялу вывучаемых на ўроку аб’ектаў. Пры арганізацыі паказу на карце неабходна выконваць шэраг метадычных правіл: 1) паказ лакалізуемых на карце фактаў павінен арганічна спалучацца са славесным апісаннем месца, дзе ён адбываўся (даліна Ніла, джунглі Індыі, Буйніцкае поле і г.д.), пры гэтым трэба імкнуцца каб у вучняў складвалася ўяўленне, што настаўнік нібы счытвае паведамляемую інфармацыю з карты; 2) паказ аб’екта на карце суправаджаецца ўказаннем дакладных геаграфічных арыентаў, старон гарызонта, славесным апісаннем геаграфічных прыкмет(мацярык, шырата, клімат і г.д.), пры паказе новых аб’ектаў неабходна абапірацца на добра вядомыя вучням аб’екты(сталіца дзяржавы, рака, горы і г.д.); 3) гарады, населеныя пункты, месцы бітваў паказваюцца кропкай, рака – па цячэнню, межы дзяржавы – непарыўнай лініяй з паслядоўным указаннем дзяржаў з якімі мяжуе лакалізуемая дзяржава; 4) пры магчымасці ў сярэдніх класах паказ на карце суправаджаецца з выкарыстаннем аплікацый (фігурак і стрэлах, вобразна паказваючых напрамкі і ўдзельнікаў гістарычных падзе; 5) работа з насценнай картай павінна спалучацца з работай вучняў з настольнымі

картамі, атласамі і контурнымі картамі, што дазваляе трывала засвоіць месцазнаходжанне і асаблівасці лакалізуемага гістарычнага факта.

Правільная арганізаваная работа з контурнымі картамі, якія выдадзены амаль па ўсіх курсах гісторыі, спрыяе лепшаму асэнсаванню і замацаванню ў памяці зместу гістарычнай карты. Такая работа пачынаецца непасрэдна на ўроку пад кіраўніцтвам настаўніка і толькі пасля авалодання вучнямі ўменнямі працаваць з контурнымі картамі выкарыстоўваецца ў якасці дамашняга задання. Заданні да контурных карт складзены такім чынам, што яны могуць выкарыстоўвацца амаль на кожным уроку гісторыі.

Лекцыя 11. Метадычныя прыемы і сродкі фарміравання гістарычных паняццяў.

1. Роля паняццяў у фарміраванні гістарычных ведаў школьнікаў. 2. Класіфікацыя гістарычных паняццяў. 3. Асноўныя шляхі фарміравання гістарычных паняццяў. 4. Метадычныя умовы павышэння эфектыўнасці фарміравання гістарычных паняццяў.

1. Гістарычныя паняцці з'яўляюцца адлюстраваннем у свядомасці найбольш істотных прыкмет, унутранай сутнасці гістарычных фактаў, іх відавай і родавай прыналежнасці. Яны складаюць стрыжань сістэмы навуковых ведаў школьнікаў і з'яўляюцца неабходнай умовай абагульнення і ўсведамлення ўсяго таго багацця канкрэтных фактаў і ўяўленняў, якія складаюць змест школьных курсаў гісторыі. Засваенне сістэмы гістарычных паняццяў складае аснову фарміравання светапогляду вучняў. Прыведзеныя ў сістэму яны ўяўляюць сабой веды аб заканамернасцях развіцця гістарычнага працэсу. Гістарычныя паняцці і заканамернасці ляжаць ў аснове светапогляду школьнікаў і выконваюць важную метадалагічную функцыю – з'яўляюцца інструментам пазнання сутнасці фактаў гісторыі і разумення многіх складаных працэсаў, якія адбываюцца ў сучасным грамадскім жыцці.

У школьных праграмах па гісторыі асноўныя паняцці і ідэі вылучаны ў спецыяльны раздзел па кожнаму курсу гісторыі, што стварае настаўніку добрыя магчымасці сістэматычна і мэтанакіравана весці работу па іх фарміраванню ў школьнікаў у працэсе навучання гісторыі. Каб паспяхова весці гэту работу настаўнік павінен добра ведаць класіфікацыю гістарычных паняццяў, якая склалася ў методыцы выкладання гісторыі.

2. У методыцы выкладання гісторыі традыцыйна склалася дзве асноўныя класіфікацыі гістарычных паняццяў. У аснове першай ляжаць асаблівасці зместу гістарычнага матэрыялу (розныя бакі грамадскага жыцця, якія вывучаюцца ў курсе гісторыі). Па гэтаму крытэрыю усе паняцці можна аб'яднаць у 3 асноўныя групы: 1) гісторыка-эканамічныя; 2) сацыяльна-палітычныя; 3) гісторыка-культурныя.

У аснове другой класіфікацыі ляжыць ступень абагульнення ў паняццях вывучаемага ў школе гістарычнага матэрыялу. Па гэтай прыкмеце вылучаюць наступныя групы паняццяў: 1) прыватна-гістарычныя

(адзінкавыя); 2) агульнагістарычныя (агульныя) паняцці; 3) усеагульныя ці сацыялагічныя паняцці.

3. Метадычныя шляхі фарміравання гістарычных паняццяў вызначаюцца шляхам, які праходзіць пазнанне вучняў пры іх фарміраванні. Можна вылучыць тры ступені, якія праходзіць пазнанне школьніка ў працэсе засваення гістарычнага паняцця:

Першая ступень уключае ў сябе стварэнне ў свядомасці гістарычнага вобраза, або ўяўлення аб вывучаемым гістарычным факце, гэту ступень можна назваць падрыхтоўчай, або ступенню пачуццёвага ўспрымання, увядзення гістарычнага факта. Стварэнне гістарычнага вобраза ажыццяўляецца праз:

- выкарыстанне настаўнікам усіх відаў наглядных сродкаў – прадметных, выяўленчых і ўмоўна-графічных;

- выкарыстанне прыёмаў карціннага і аналітычнага апісання, вобразнай характарыстыкі, сюжэтнага расказа ў спалучэнні з нагляднасцю;

- выкарыстаннем мастацкай і навукова-папулярнай літаратуры, якая ўзнаўляе гістарычную рэчаіснасць у мастацкай форме.

На гэтай ступені настаўнік раскрывае пераважна знешнія рысы і асаблівасці гістарычных падзей. Але, якімі б выразнымі не былі гістарычныя ўяўленні, яны не забяспечваюць паўнацэннага фарміравання гістарычных ведаў, а толькі ствараюць перадумовы паспяховага аналізу і разбора гістарычнага факта.

На другой ступені пазнання гістарычнага факта ажыццяўляецца яго аналіз і абагульненне. У ходзе якога раскрываецца яго унутраная сутнасць, якая часта не супадае са знешнім праяўленнем гістарычнага факта, формай, у якой ён праяўляецца. Аналіз (разбор) і абагульненне гістарычнага факта адбываецца наступным чынам:

- вылучаюцца істотныя прыкметы, яго відавочныя і родавыя адрозненні, пры гэтым вучні абстрагуюцца ад неістотных, другасных прыкмет;

- устанаўліваецца паслядоўнасць і ўзаемадзеянне вылучаных прыкмет па ступені важнасці і узаемападпарадкаванасці;

- у працэсе абагульнення вызначаных прыкмет фармулюецца азначэнне паняцця.

Аднак зрабіўшы гэта і нават дабіўшыся ад вучняў засваення азначэння паняцця, работа па яго фарміраванню не спыняецца. Трэба каб вучні навучыліся апераваць ім. Таму неабходна перайсці на трэцюю ступень яго фарміравання – ступень практыкавання ў яго прымяненні. На гэтай ступені настаўнік арганізуе прымяненне гістарычнага паняцця вучнямі праз арганізацыю актыўнай пазнавальнай дзейнасці на аснове спецыяльна падрыхтаваных праблемна-пазнавальных заданняў.

У дыдактыцы і псіхалогіі вызначаюцца лагічныя шляхі пазнання ці набывання ведаў: індукцыя і дэдукцыя. Індуктыўны шлях фарміравання паняццяў абумоўлівае напрамак разважанняў ад прыватнага да агульнага,

дэдуктыўны – ад агульнага да прыватнага. Абодвы шляхі пазнання выкарыстоўваюцца і пры фарміраванні гістарычных паняццяў

4. Тэорыя і методыка выкладання гісторыі выявіла метадычныя ўмовы, улік якіх дапамагае настаўніку істотна павысіць якасць фарміравання гістарычных паняццяў і тэарэтычных высноў у навучанні гісторыі. Разгледзім іх у наступнай паслядоўнасці:

1. Засваенне тэарэтычных паняццяў і высноў магчымае толькі на базе засваення вучнямі канкрэтных фактаў, прычым узаемазвязаных і узаемазалежных.

2. Сістэматызацыя і абагульненне фактаў у логіцы структуры вывучаемых паняццяў і тэарэтычных абагульненняў.

3. Вызначэнне найбольш мэтазгодных вузлоў (ступеней) у фарміраванні агульнагістарычных і сацыялагічных або “скразных” паняццяў.

4. Фарміраванне найбольш складаных агульнагістарычных паняццяў патрабуе правядзення спецыяльных абагульняючых урокаў.

5. Пастаянны ўлік важнай ролі стварэння ў вучняў выразных уяўленняў і тыпічных вобразаў – важнейшая перадумова паспяховага фарміравання паняццяў.

6. Раскрыццё пры вывучэнні гісторыі не ізаляваных, а ўзаемазвязаных паняццяў.

7. Улік спецыфікі розных груп гістарычных паняццяў і ў сувязі з гэтым розны характар работы над імі.

8. Пастаяннае аперыраванне гістарычнымі паняццямі на аснове арганізацыі актыўнай пазнавальнай дзейнасці – важнейшая перадумова паспяховага засваення вучнямі паняццяў і заканамернасцей гістарычнага развіцця.

9. Авалоданне вучнямі асноўнымі мысліцельнымі ўменнямі з’яўляецца важнейшай перадумовай паспяховасці засваення гістарычных паняццяў.

10. Улік аптымальных суадносін эмацыянальнага і рацыянальнага на ўроках гісторыі пры фарміраванні гістарычных паняццяў.

Лекцыя 13-14. Методыка раскрыцця гістарычных заканамернасцей і рэалізацыі міжпрадметных сувязей

1. Методыка фарміравання гістарычных заканамернасцей ў навучанні гісторыі. 2. Сутнасць праблемы міжпрадметных сувязей. 3. Змест міжпрадметных сувязей у навучанні гісторыі. 4. Метадычныя шляхі і прыёмы ўсталявання міжпрадметных сувязей.

1. Засваенне сістэмы гістарычных паняццяў найбольш высокай ступені абагульнення падводзіць вучняў да ўсведамлення асноўных заканамернасцей гістарычнага развіцця. Раскрыццё гістарычную заканамернасць гэта значыць устанавіць аб’ектыўныя, унутраныя, істотныя і паўтараючыся сувязі паміж гістарычнымі фактамі і з’явамі. Першая група сувязей – прычынна-выніковыя. Іх свядомае засваенне патрабуе стварэння ў вучняў выразных і канкрэтных уяўленняў аб кожным звяне лагічнага ланцужка, усведамлення

сувязей паміж гэтымі звеннямі, умення абагульніць усе звенні ў адну прычынна-выніковую сувязь. Другая група сувязей – лакальныя сувязі. Іх выяўленне таксама дазваляе выявіць некаторыя істотныя лакальныя сувязі гістарычнага працэса: абумоўленнасць гаспадарчага развіцця і заняткаў людзей прыроднымі ўмовамі, узнікненне першых цывілізацый у далінах вялікіх рэк і г.д. Трэцяя група сувязей – часавыя. Яны вызначаюць усталяванне паслядоўнасці ці адначасовасці падзей і працэсаў у пэўны гістарычны перыяд. Напрыклад заканамернасць наступлення перыяду феадальнай раздробленасці, ці ўтварэння цэнтралізаваных дзяржаў на пэўным этапе развіцця феадальнага грамадства.

У методыцы можна вылучыць тры узроўні фарміравання гістарычных заканамернасцей. Пераход да кожнага з іх азначае якасны скачок да новага узроўню асэнсавання гісторыі.

Першы ўзровень – падвядзенне вучняў да разумення гістарычнага працэса і яго заканамернасцей без увядзення паняцця заканамернасць. Гэта работа вядзецца ў сярэдніх (5-6) класах. На другім узроўні (7-9) класы раскрыццё гістарычных заканамернасцей на аснове групіроўкі фактаў суправаджаецца фармуліроўкай абагульняючых высноў. Трэці ўзровень фарміравання разумення гістарычных заканамернасцей гэта 10-11 кл. На гэтым узроўні вучні выкарыстоўваюць веданне заканамернасцей для тлумачэння гістарычнага працэса і працэсаў, якія адбываюцца ў сучасным грамадскім жыцці.

У аснове фарміравання заканамернасцей ляжыць развіццё гістарычнага мыслення вучняў, што дасягаецца выкарыстаннем шэрагу метадычных прыёмаў і сродкаў.

2. У агульнай тэорыі міжпрадметных сувязей падкрэсліваецца іх універсальнасць і ўсеагульны характар. Таму сутнасць міжпрадметных і ўнутрыпрадметных сувязей у тым каб інтэгрыраваць веды і ўменні школьнікаў, садзейнічаць фарміраванню сістэмы навуковых ведаў і светапогляду вучняў, навучыць самастойна пераносіць і прымяняць веды атрыманыя пры вывучэнні адных школьных прадметаў на вывучэнне другіх.

Спецыфіка зместу гістарычнай адукацыі ў тым, што яна ахоплівае ўсе аспекты жыцця чалавека і грамадства: геаграфічнае асяроддзе, эканоміку, сацыяльныя і нацыянальныя адносіны, палітыку, міжнародныя адносіны, развіццё матэрыяльнай і духоўнай культуры. Таму змест гісторыі, як школьнага прадмета ў той ці іншай ступені закранае змест практычна ўсіх прадметаў, вывучаемых у школе і выконвае інтэгрыруючую светапогледную функцыю ў сістэме школьнай адукацыі.

2. Змест міжпрадметных сувязей быў выразна вызначаны ў школьных праграмах 80-х гадоў ХХст. У іх указваліся факты, падзеі, паняцці, ўменні і навыкі, якія фарміраваліся пры вывучэнні школьных прадметаў прыродазнаўчага і гуманітарнага цыклаў, з якімі маглі быць усталяваны міжпрадметныя і ўнутрыкурсавыя сувязі гісторыі. У дзеючых праграмах змест міжпрадметных сувязей не вызначаецца, аднак іх ажыццяўленне

неабходнае для інтэграцыі ведаў, атрымліваемых у школе і фарміравання у вучняў светапоглядных ідэй. Работа па вызначэнню зместу міжпрадметных сувязей і іх рэалізацыі ў вучэбным працэсе ажыццяўляецца настаўнікам гісторыі самастойна.

Міжпрадметныя сувязі ўсталёўваюцца па агульных для дадзеных прадметаў фактах, паняццях, ідэях, па фарміраванню ўменняў і навыкаў вучэбнай работы. Пры гэтым у кожным вучэбным прадмеце неабходна ўлічваць напрамак зместу па супадаючаму фактычнаму або тэарэтычнаму матэрыялу або этапу фарміравання вучэбнага ўмення да іншых прадметаў, часе, і час які аддзяляе яго вывучэнне ў прадметах з якімі ўстанаўліваецца сувязь.

Агульная тэорыя міжпрадметных сувязей мае асабліва важнае значэнне для курсаў гісторыі і грамадазнаўства, бо гэтыя прадметы не толькі цесна звязаныя паміж сабой агульнасцю фаталагічнага і тэарэтычнага зместу, але і з многімі іншымі школьнымі прадметамі: літаратурай, айчыннай і сусветнай мастацкай культурай, выяўленчым мастацтвам, геаграфіяй, фізікай, хіміяй, матэматыкай, біялогіяй і г.д. Напрыклад, пры вывучэнні сусветнай культуры канца XIX – пачатку XX ст. у курсе сусветнай гісторыі новага часу ў IX класе, разглядаюцца пытанні, звязаныя з рэвалюцыяй ў прыродазнаўстве: адкрыццё перыядычнага закона Дз. Мендзялеева, адкрыццё будова клеткі і атама, з’явы радыёактыўнасці і рэнгенаўскага выпраменьвання, вынаходніцтва радыё, кіно, аўтамабіля і самалёта, і г.д., а таксама новыя ідэйныя напрамкі ў філасофіі, літаратуры, выяўленчым мастацтве, музыцы, архітэктуры, якія падрабязна разглядаюцца ў адпаведных школьных прадметах. Вывучэнне дадзенай тэмы наогул нельга ажыццявіць без шырокай апоры на веды, атрыманыя пры вывучэнні іншых прадметаў.

Самыя цесныя сувязі гісторыі на ўзроўні паняццяў з грамадазнаўствам, у якім адбываецца абагульненне і тэарэтычнае асэнсаванне асноўных сацыялагічных паняццяў фарміруемых пры яе вывучэнні. Вельмі цеснымі сувязі гісторыі на ўзроўні фактаў і гістарычных асоб з сусветнай і беларускай літаратурай, якая ў мастацкай форме адлюстроўвае грамадскія працэсы, разглядаемыя ў розных перыяды гісторыі. Цяжка ўявіць работу з картай і вывучэнне геаграфічнага асяроддзя на ўроках гісторыі без апоры на адпаведныя веды і ўменні, якія фарміруюцца ў курсе геаграфіі.

Такім чынам, змест межпрадметных сувязей ў навучанні гісторыі ўключае ў сябе сувязі па наступных напрамках: па агульных фактах і падзеях, паняццях і светапоглядных ідэях, па агульнавучэбных ўменнях і навыках, па спосабах і прыёмах вучэбнай работы школьнікаў.

3. Міжпрадметныя сувязі па месцы і часе іх ажыццяўлення могуць быць: а) супадаючымі, калі факты, паняцці, ўменні і навыкі фарміруюцца адначасова ў курсе гісторыі і іншых школьных прадметах; б) рэтраспектыўнымі, калі пры вывучэнні вучэбнага матэрыялу ў курсе гісторыі мы абавіраемся на вывучанае раней ў курсе гісторыі або на матэрыял ужо разгледжаны ў іншым школьным прадмеце; в) *перспектыўнымі*, калі

вывучаемы ў курсе гісторыі вучэбны матэрыял будзе разглядацца пры вывучэнні іншых школьных дысцыплін пазней.

У метадычнай літаратуры знайшлі адлюстравання асноўных прыёмы рэалізацыі міжпрадметных сувязей. Гэта: 1) напамінанне настаўнікам раней засвоеных фактаў, паняццяў і ідэй; 2) пастаноўка вучням пытанняў і заданняў, якія патрабуюць аперыравання раней засвоенымі ведамі; 3) складанне абгульняючых табліц; 4) падрыхтоўка вучнямі паведамленняў і дакладаў на аснове крыніц, якія адносяцца да іншых прадметаў; 5) выкарыстанне на ўроку гісторыі спыткаў па іншых школьных прадметах; 6) дэманстрацыя наглядных дапаможнікаў, падручнікаў і вучэбных табліц па іншых школьных прадметах. Безумоўна, найбольш прадуктыўны прыём усталявання міжпрадметных і ўнутрыкурсавых сувязей з'яўляецца выяўленне іх самімі вучнямі па заданню настаўніка. Ён аказвае найбольшае развіваючае і выхаваўчае ўздзеянне, адначасова служыць паказчыкам развіцця памяці і ўзроўню ўмення абгульняць веды, лагічна мысліць, выстрайваць сістэму ведаў. Таму пастаноўка рэпрадуктыўных і праблемных пытанняў і заданняў, якія патрабуюць прыпамінання і сінтэзіравання ведаў, прымянення ўменняў з розных школьных прадметаў у новай сітуацыі на ўроках гісторыі з'яўляецца важнейшым метадычным прыёмам рэалізацыі галоўных задач міжпрадметных сувязей.

Такім чынам ажыццяўленне міжпрадметных і ўнутрыпрадметных сувязей дазваляе не толькі паспяхова рашаць асноўныя задачы навучання гісторыі, але і спрыяе фарміраванню ў вучняў светапоглядных ідэй, здольнасці інтэгрыраваць веды і ўменні атрыманыя пры вывучэнні розных школьных прадметаў, прымяняць іх у новых вучэбных сітуацыях.

Лекцыя 15 Выхаванне вучняў у навучанні гісторыі.

1. Выхаваўчыя магчымасці школьных курсаў гісторыі. 2. Метадычныя шляхі рэалізацыі выхаваўчых магчымасцей у навучанні гісторыі. 3. Метадычныя ўмовы павышэння эфектыўнасці выхавання вучняў у навучанні гісторыі.

1. Актуальнасць праблемы выхавання вучняў у навучанні гісторыі ў сучасных умовах істотна ўзрастае. Школьныя праграмы па гісторыі арыентуюць на забеспячэнне фарміравання высокамаральнай, духоўна прасветленай і грамадзянска сталай асобы, якая ўсведамляе прыярытэт агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей перад класавымі, партыйнымі, групавымі і асабістымі інтарэсамі, імкнецца да засваення нацыянальных традыцый і звычаяў, адчувае асабістую адказнасць за лёс Бацькаўшчыны. Вырашаць гэтыя задачы немагчыма без выразнага ўяўлення аб тых магчымасцях, якія змяшчае школьны курс гісторыі, і вызначэння метадычных шляхоў іх ажыццяўлення.

Гісторыя – гэта сацыяльны вопыт чалавецтва, які перадаецца з

пакалення ў пакалення, прызначэння якога ў тым каб нашчадкі ўлічвалі ўрокі гісторыі, пазбягалі памылак зробленых іх папярэднікамі і бралі на ўзбраенне станоўчае, што не страчвае сваёй актуальнасці праз стагоддзі.

Усё лепшае, што назапашана вопытам чалавецтва, павінна быць перададзена падрастаючаму пакаленню, а ўсё горшае – стаць урокам для яго. З агульначалавечых пазіцый павінна разглядацца не толькі дзейнасць людзей, але і партый, урадавых органаў і ўстаноў. Пры гэтым трэба памятаць пра гістарычную абумоўленасць маральных каштоўнасцей грамадства, якія належаць ад этапу развіцця цывілізацыі.

Вывучэнне гісторыі стварае цудоўныя магчымасці прасачыць, як узнікаюць і развіваюцца маральныя каштоўнасці, як яны замацоўваюцца ў чалавечай свядомасці з дапамогай рэлігіі.

Шырокія магчымасці мае курс гісторыі для патрыятычнага выхавання моладзі. Любоў да Радзімы, імкненне самааддана служыць свайму народу, захоўваць яго мову, культурную і гістарычную спадчыну, яго звычаі і традыцыі немагчымы без глыбокага асэнсавання гісторыі.

Рашаючае значэнне ў фарміраванні патрыятычных пачуццяў і свядомасці вучняў належыць вобразнаму і эмацыянальнаму выкладанню шматвякавой гісторыі беларускага народа. Уважліва прааналізаваўшы змест школьнай гістарычнай адукацыі, мы ўбачым, што факты, якія яго складаюць утрымліваюць шырокія магчымасці для эстэтычнага, эканамічнага, прававога і экалагічнага выхавання. У школе няма больш спрыяльнага, акрамя літаратуры, прадмета, які б валодаў такімі шырокімі магчымасцямі для выхавання школьнікаў і ажыццяўлення на ўроках розных аспектаў выхаваўчай дзейнасці.

2. У педагогіцы вылучаюцца наступныя метады выхавання: пераканання, практыкавання, стымулявання і самавыхавання. Іх рэалізацыя ў навучанні гісторыі мае сваю спецыфіку, якая абумоўлена асаблівасцямі зместу гісторыі і метадыкі яе выкладання.

Асноўнымі метадычнымі шляхамі рэалізацыі выхаваўчых магчымасцей школьных курсаў гісторыі з'яўляюцца педагогічнае ўздзеянне на эмоцыі школьнікаў і фарміраванне светапоглядных ідэй, якія аказваюць уплыў на перакананні і сацыяльныя паводзіны асобы. Эмацыянальнае ўздзеянне на пачуцці школьнікаў дасягаецца праз выкарыстанне разнастайных прыёмаў вобразнага ізлажэння гістарычных фактаў: сюжэтнага і вобразнага апавядання, карціннага апісання і вобразнай характарыстыкі ў спалучэнні з шырокім выкарыстаннем выяўленчай нагляднасці, мастацкай і навукова-папулярнай літаратуры, прыёмаў персаніфікацыі і драматызацыі гістарычных падзей.

Выхаваўчае ўздзеянне на свядомасць школьнікаў павышаецца праз арганізацыю такой пазнавальнай дзейнасці вучняў, якая вядзе іх да самастайных разважанняў і ацэнак гістарычных падзей і асоб, фарміравання гістарычнай эмпатыі.

У гэтым сэнсе эфектыўнымі з'яўляюцца разнастайныя заданні, якія

ставяць вучняў у сітуацыю, калі неабходна ўмоўна перанесціся ў вывучаемую на ўроку эпоху, адчуць яе, стаць на пазіцыі ўдзельнікаў гістарычных падзей. Пры гэтым трэба мець на ўвазе, што выкананне такіх заданняў магчымае, калі вучні выразна ўяўляюць гістарычную эпоху і абставіны, у якіх жылі і дзейнічалі гістарычныя персанажы. У практыку работы настаўнікаў гісторыі трывала ўвайшлі наступныя віды вобразных заданняў: уяўнае падарожжа; прыём незакончанага сказа; уяўнае інтэрв'ю; ажыўшая карціна або ілюстрацыя; сачыненне ад першай асобы; стварэнне сітуацыі выбару. У ходзе выканання такіх заданняў вучні маюць магчымасць не толькі перанесціся ў вывучаемую эпоху, суперажываць гістарычныя падзеі, сфарміраваць асабістыя адносіны да вывучаемага на ўроках гісторыі, але і выразна адчуць недахоп у веданні гістарычных фактаў і дэталей канкрэтнай гістарычнай рэчаіснасці. Такім чынам, асноўнымі метадычнымі шляхамі рэалізацыі выхаваўчых магчымасцей закладзеных у змесце школьнай гістарычнай адукацыі, з'яўляюцца: выкарыстанне прыёмаў і сродкаў эмацыянальнага ўздзеяння на пачуцці школьнікаў, арганізацыя самастойнай пазнавальнай дзейнасці вучняў, скіраванай на фарміраванне гістарычнай эмпатыі, светапоглядных ідэй і перакананняў, якія ўплываюць на сацыяльную пазіцыю і паводзіны школьнікаў.

3. Выхаваўчы патэнцыял, закладзены ў змесце школьных курсаў гісторыі не рэалізуецца сам па сабе. Яго ажыццяўленне патрабуе выканання шэрагу метадычных умоў, якія забяспечваюць павышэнне эфектыўнасці выхавання вучняў сродкамі гісторыі. Важнейшай метадычнай умовай рэалізацыі выхаваўчага патэнцыялу гісторыі з'яўляецца карпатлівая і мэтанакіраваная работа настаўніка па ацэнцы выхаваўчых магчымасцей вывучаемых фактаў, іх адборы ў адпаведнасці з патрабаваннямі школьнай праграмы і выразнае ўсведамленне выхаваўчых задач, якія могуць быць рэалізаваны на ўроку.

“Вучаць, выходзяць чалавека факты – заўсёды – факты, ідэі спадарожнічаюць, а не пяярэдняюць фактам”, – пісаў А.М. Горкі. Таму адбор фактаў, іх метадычная апрацоўка і падача вучням з'яўляюцца асновай рэалізацыі выхаваўчых магчымасцей школьных курсаў гісторыі. Значнасць гэтай работы абумоўлена тым, што ў сучасных падручніках і вучэбных дапаможніках, перагружаных фактычным матэрыялам, факты, нават галоўныя і важныя ў выхаваўчых адносінах, падаюцца сцісла і канспектыўна. У іх амаль адсутнічаюць яркія і вобразныя характарыстыкі гістарычных асоб, дзейнасць іх асвятляецца схематычна. Гэта вымушае настаўніка да самастойнага структурна-функцыянальнага аналізу параграфу, вылучэння найбольш спрыяльных для выхавання асобы фактаў, пошуку дадатковай інфармацыі, неабходнай для грунтоўнага іх раскрыцця, вызначэння прыёмаў і сродкаў, з дапамогай якіх можна паспяхова ўздзейнічаць на пачуцці і свядомасць вучняў. Разуменне гэтага настаўнікам садзейнічае не толькі лепшаму засваенню школьнікамі гістарычных ведаў, але і назапашванню гістарычнага вопыту, выпрацоўцы ў іх крытэрыяў ацэнкі ўчынкаў сваіх

сучаснікаў і саміх сябе. “Звяртаючыся да мінулага, – пісаў вядомы савецкі гісторык А.В. Гулыга – мы не толькі вывучаем падзею ў яе ўзаемасувязях і наступствах, але выносім пэўны маральны прысуд, зыходзячы з маральных крытэрыяў сучаснасці. З другога боку, і гэта галоўнае, вопыт гісторыі – дапамагае выпрацаваць маральную ацэнку акружаючай нас рэчаіснасці і пэўным чынам вызначыць свае паводзіны... Вопыт гісторыі – дакладны арыенцір, якім часам карыстаюцца людзі нават не ўсведамляючы гэтага. Часам, несвядома, чалавек карэктуюе свае паводзіны, кіруючыся прыкладам перажытага, убачанага, пачутага.” Такім чынам, выхаваўчыя магчымасці, закладзеныя ў змесце курсаў гісторыі, могуць быць рэалізаваны, калі настаўнік: вядзе карпатлівую і мэтанакіраваную работу па ацэнцы выхаваўчых магчымасцей вывучаемых фактаў, іх адборы ў адпаведнасці з патрабаваннямі школьнай праграмы і выразна ўсведамляе выхаваўчыя задачы, якія могуць быць рэалізаваны на ўроку і будзе мэтанакіравана імкнуцца да іх ажыццяўлення; будзе ўлічваць узроставыя і псіхалагічныя асаблівасці вучняў рознага ўзросту і ў адпаведнасці з імі выбіраць адпаведную методыку, якая б спрыяла эмацыянальнаму ўздзеянню на пачуцці школьнікаў; прадумае такую арганізацыю пазнавальнай дзейнасці, якая будзе стымуляваць уласныя разважанні, маральна-этычныя і эстэтычныя ацэнкі вучняў, ствараць на ўроку атмасферу ўзаемапаразумення і адпаведны эмацыянальны настрой, выпрацоўваць у вучняў глыбокі пазнавальны інтарэс да гісторыі, абуджаць у іх цікавасць да яе вывучэння; будзе імкнуцца да прафесійнага самаўдасканалення, зможа выклікаць у вучняў павагу да сябе – як педагога і асобы.

Лекцыя 16. Дзейнасны падыход ў навучанні гісторыі. Паняцце і структура дзейнасці

1. Паняцце дзейнаснага падыходу ў навучанні гісторыі. 2. Паняцце і структура дзейнасці. 3. Ідэі асобасна-дзейнаснага падыходу ў працах псіхалагаў і дыдактыкаў 4. Укараненне дасягненняў псіхалогіі ў навучанне гісторыі.

1. Дзейнасны падыход як найважнейшая перадумава паспяховай рэалізацыі адукацыйных, выхаваўчых і развіццевых задач навучання. Паняцце дзейнасці ў філасофіі, псіхалогіі, тэорыі і методыцы навучання гісторыі Праблема ўкаранення ў школьную практыку асобасна-дзейнаснага падыходу ў працах Выгоцкага, Смірнова, Гальперына, Талызінай, Менчынскай і інш. Ідэя развіваючага навучання, як перадумовы дзейнаснага падыходу да навучання гісторыі становіцца актуальнай у нашай школе з сярэдзіны 60-х гадоў. Гэта абумоўлена ўступленнем чалавецтва ў эпоху навукова-тэхнічнай рэвалюцыі і хуткім нарастаннем патоку навуковай, грамадска-палітычнай і культурнай інфармацыі, якая з сярэдзіны 60-х гадоў XX стагоддзя кожныя пяць гадоў павялічваецца ўдвая. У такіх умовах школа аказалася няздольнай даць свайму выпускніку аб'ёму ведаў, уменняў і навыкаў, якія неабходныя яму для авалодання прафесіяй, выканання сваіх

грамадзянскіх абавязкаў, свабоднай арыентацыі ў нарастаючым патоку інфармацыі і яе выкарыстання ў практычных мэтах. Менавіта таму ў сістэме адукацыі пачынаецца пераход ад традыцыйнага да развіваючага навучання.

Лекцыя 17. Фарміраванне пазнаваўчага інтарэсу – аснова рэалізацыі дзейнаснага кампанента гістарычнай адукацыі

Сутнасць пазнаваўчага інтарэсу і яго характэрныя рысы. Характарыстыка інтарэса ў філасофіі, псіхалогіі і педагогіцы. Класіфікацыя інтарэсаў. Пазнаваўчы інтарэс як аснова матывацыі пазнавальнай дзейнасці вучняў, яго адметныя рысы. Дынаміка развіцця пазнаваўчага інтарэсу да вывучэння гісторыі. Устойлівы пазнаваўчы інтарэс. Змест гістарычнай адукацыі як крыніца фарміравання ўстойлівага пазнаваўчага інтарэсу. Паказчыкі наяўнасці пазнаваўчага інтарэсу і яго сфарміраванасці ў вучняў. Магчымасці прадмета “Сусветная гісторыя .Гісторыя Беларусі” ў 5-11 класах для фарміравання ўстойлівага пазнаваўчага інтарэсу ў школьнікаў.

Актыўная вучэбна-пазнавальная дзейнасць і ўзаемадзеянне суб’ектаў адукацыйнага працэсу як крыніцы фарміравання ўстойлівага пазнаваўчага інтарэсу. Метадычныя прыёмы і ўмовы фарміравання ўстойлівага пазнаваўчага інтарэсу вучняў 5-11 класаў да вывучэння гісторыі.

Лекцыя 18. Характарыстыка зместу дзейнаснага кампанента гістарычнай адукацыі

1. Дзейнасны кампанент гістарычнай адукацыі і шляхі яго рэалізацыі ў навучанні гісторыі. 3. Класіфікацыя ўменняў і метадыка іх фарміравання. 4. Роля лагічных схем-памятак ў авалоданні спосабамі набывання і выкарыстання гістарычных ведаў.

1. Праблема ўкаранення ў школьную практыку развіццёвага навучання становіцца актуальнай у нашай школе з сярэдзіны 60-х гадоў. Гэта абумоўлена ўступленнем чалавецтва ў эпоху навукова-тэхнічнай рэвалюцыі і хуткім нарастаннем патоку навуковай, грамадска-палітычнай і культурнай інфармацыі, якая з сярэдзіны 60-х гадоў XX стагоддзя кожныя пяць гадоў павялічваецца ўдвая. У такіх умовах школа аказалася няздольнай даць свайму выпускніку аб’ёму ведаў, уменняў і навыкаў, якія неабходныя яму для авалодання прафесіяй, выканання сваіх грамадзянскіх абавязкаў, свабоднай арыентацыі ў нарастаючым патоку інфармацыі і яе выкарыстання ў практычных мэтах. Менавіта таму ў сістэме адукацыі пачынаецца пераход ад традыцыйнага да развіваючага навучання.

Развіваючае навучанне – гэта навучанне ў працэсе якога ажыццяўляецца мэтанакіраваная і сістэматычная работа па развіццю і ўдасканаленню пазнавальных здольнасцей і ўласцівасцей асобы школьніка, росту яе магчымасцей самастойна вучыцца, авалодваць ведамі, арыентавацца ў патоку навуковай інфармацыі, ажыццяўляць яе аналіз, адбор і выкарыстанне ў практычных мэтах.

Эфектыўнасць і выніковасць развіваючага навучання павышаецца пры выкананні наступных метадычных умоў:

а) Навучанне павінна быць даступным, але заснаваным на дастаткова высокім узроўні цяжкасці; б) фіксацыя ўвагі вучняў на тэарэтычных высновах і абагульненнях, а не толькі на вывучэнні фактычнага матэрыяла;

в)выбар аптымальнага тэмпу навучання для кожнага канкрэтнага класа, бо эфектыўнасць навучання мае пэўную сувязь з тэмпам навучання. г) не будзе свядомага засваення вучэбнага матэрыялу, калі вучань не ўсвядоміў яго матываў. Гатоўнасць вучняў да самастойнай пазнавальнай дзейнасці рэалізуецца праз развіццё і авалоданне імі пэўнымі спосабамі дзейнасці з гістарычным матэрыялам, спецыяльнымі ўменнямі і навыкамі. Уменне вучыцца мае вялікае выхаваўчае значэнне. Яно дапамагае выпрацаваць любоў да працы і дабрасумленныя адносіны да вучобы, дысцыплінаванасць, адказнасць, настойлівасць, самастойнасць – якасці, неабходныя ў жыцці кожнага чалавека. Адсутнасць уменняў рацыянальнай арганізацыі вучэбнай працы вядзе да перагрузкі вучняў і істотна зніжае эфектыўнасць навучання ў цэлым.

У якасці асноўных рыс развіваючага навучання гісторыі можна вылучыць наступныя: а) улік пры арганізацыі вучэбнага працэсу па гісторыі ўзроўню навучаемасці, пазнавальных магчымасцей, здольнасцей і інтарэсаў школьнікаў; б) свядомую, сістэматычную і мэтанакіраваную работу па развіццю пазнавальных магчымасцей і здольнасцей вучняў; в) мэтанакіраванае фарміраванне ў школьнікаў спосабаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці з гістарычным матэрыялам, інтэлектуальных і практычных уменняў і навыкаў, неабходных для самастойнага пазнання гісторыі.

2. Дзейнасны кампанент зместу школьнай гістарычнай адукацыі прадстаўлены ў дзеючых праграмах асноўнымі спосабамі дзейнасці з гістарычным матэрыялам (да 2003 года уменняў). Паняцце *спосаб дзейнасці* ўключае ў сябе ўсведамленне вучэбнай сітуацыі (задачы), вызначэнне і прыняцце рашэння аб шляхах выкарыстання інтэлектуальных і практычных дзеянняў, або ўменняў і рашэнне з іх дапамогай вучэбнай або практычнай задачы. Рэалізацыя дзейнаснага кампанента гістарычнай адукацыі перш за ўсё дасягаецца праз такую арганізацыю працэса навучання гісторыі, пры якой вучні не толькі авалодваюць рознымі па характару гістарычным ведамі (лакалізаванымі ў прасторы і часе гістарычнымі фактамі, паняццямі, прычынна-выніковымі сувязямі, заканамернасцямі, тэарэтычнымі высновамі, абагульненнямі і ацэнкамі гістарычных падзей), але і ўсведамляюць магчымасці і спосабы іх прымянення ў пазнанні гісторыі і выкарыстання ў практычнай дзейнасці пры аналізе сучаснага сацыяльна-эканамічнага, грамадска-палітычнага і культурнага жыцця.

3. У дыдактыцы ўменні вызначаюць, як свядомае валоданне якім-небудзь прыёмам дзейнасці (інтэлектуальнай ці практычнай), а навык – згорнутае або даведзенае да аўтаматызму ўменне. Уменне паступова перарастае ў навык. Таму ў рэальным вучэбным працэсе адначасова

фарміруецца ўменне і адпаведны навык (напрыклад, уменне чытаць і навык беглага чытання).

З пачатку 80-х гадоў уменні і навыкі былі ўключаны ў школьныя праграмы ў якасці самастойнага кампанента гістарычнай адукацыі, які разам з фактычным і тэарэтычнымі ведамі па гісторыі падлягае абавязковаму засваенню вучнямі.

Лекцыя 19. Фарміраванне спосабаў вучэбна-пазнаваўчай дзейнасці

У методыцы і практыцы навучання гісторыі педагогі-гісторыкі і настаўнікі падзяляюць спосабы вучэбна-пазнаваўчай дзейнасці на *агульнавучэбныя*, якія фарміруюцца пры вывучэнні розных школьных дысцыплін, і *спецыяльныя*, авалоданне якімі неабходна для засваення прадметнага зместу гісторыі. Таму ў навучанні гісторыі настаўніку неабходна працаваць над тымі і другімі, але большую ўвагу ўсе ж надаваць фарміраванню спецыяльных уменняў.

Найбольш абгрунтаваны пералік спецыяльных спосабаў вучэбна-пазнаваўчай дзейнасці, на наш погляд, прапанаваў І.Я. Лернер. У якасці крытэрыя для вылучэння асноўных груп спецыяльных гістарычных уменняў ён выкарыстаў тыпы аспектных праблем, якія прыходзіцца вырашаць у навучанні гісторыі: 1. Лакалізацыя гістарычных падзей, з'яў і працэсаў у часе. 2. Лакалізацыя гістарычных падзей, з'яў і працэсаў ў прастору. 3. Вызначэнне сутнасці і характарыстыка гістарычных падзей, з'яў і працэсаў. 4. Усталяванне прычына - выніковых сувязей. 5. Ацэнка гістарычных падзей, з'яў і асаблівасцей у развіцці гістарычных падзей, з'яў і працэсаў. 6. Выяўленне агульных рыс і асаблівасцей ў развіцці гістарычных падзей, з'яў і працэсаў. 7. Вызначэнне тэндэнцый і заканамернасцей гістарычнага развіцця. 8. Канструіраванне альтэрнатыўных шляхоў гістарычнага развіцця. 9. Выкарыстанне гістарычных ведаў пры аналізе сучаснага развіцця грамадства.

Асноўная работа па фарміраванню спосабаў вучэбна-пазнаваўчай дзейнасці ажыццяўляецца ў базавай школе. Тут шырокае распаўсюджанне атрымала методыка, заснаваная на тэорыі паэтапнага фарміравання спосабаў дзейнасці. У адпаведнасці з ёй пры фарміраванні спосабаў дзейнасці вылучаюцца наступныя этапы: 1) фарміраванне ў вучняў *арыентавальнай асновы* спосаба дзейнасці, якая ўтрымлівае пералік дзеянняў, што ўваходзяць у склад умення; 2) выкананне вучнямі *дзеянняў па ўзору* пад кіраўніцтвам настаўніка і самастойна ў новых вучэбных сітуацыях; 3) свядомы выбар найбольш рацыянальных спосабаў дзейнасці і *самастойны перанос* іх у новыя вучэбныя сітуацыі.

Спецыфікай работы па фарміраванню уменняў ў выпускных класах заключаецца ў тым, што вучні пры адпаведна арганізаванай рабоце здольныя хутка ліквідаваць прабелы. У гэтым ім дапамагаюць прапанаваныя настаўнікам лагічныя схемы і планы-памяткі, якія ўтрымліваюць пералік вучэбных дзеянняў, якія ўваходзяць у склад уменняў.

У методыцы і практыцы навучання гісторыі распрацавана мноства лагічных схем і памятак, якія дапамагаюць вучням авалодаць спосабамі набывання і авалодання ведамі. Многія з іх увайшлі ў метадычны апарат падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў, а многія складаюцца настаўнікам у працэсе падрыхтоўкі да ўрокаў. Усе памяткі прымяняемыя ў навучанні гісторыі па сваёй накіраванасці на фарміраванне пэўных уменняў можна падзяліць на тры вялікія групы: уменняў 1) уменні арганізоўваць і планавать сваю пазнавальную дзейнасць; 2) уменні авалодваць гістарычнай інфармацыяй; 3) уменні гістарычнага мыслення.

Да першай групы адносяцца памяткі па кіраванню пазнавальнай дзейнасцю вучняў на ўроку і пры самастойнай падрыхтоўцы да яго, а таксама пры падрыхтоўцы да заліку, экзамену, напісання самастойных творчых работ (ад кароткага паведамлення, расказа на гістарычную тэму да гадавых рэфератаў і праектаў). Другая група памятак скіраваная на авалодання вучнямі ўменнямі авалодваць гістарычнай інфармацыяй. Гэта памяткі тыпу: як працаваць з пісьмовымі, рэчавымі першакрыніцамі, як вывучаць помнікі архітэктуры, як даваць гістарычны аналіз твораў жывапісу, як вывучаць навуковую, навукова-папулярную і мастацкую гістарычную літаратуру, як даваць бібліяграфічнае апісанне крыніцы і г.д. Самай вялікай і значнай у навучанні гісторыі з'яўляецца трэцяя група лагічных схем і памятак скіраваных на фарміравання ўменняў, неабходных для развіцця гістарычнага мыслення. Яны ляжаць у аснове развіцця пазнавальных здольнасцей школьнікаў. Гэта памяткі на засваенне алгарытму гістарычнага аналізу, выяўлення прычын, сутнасці, параўнання, ацэнкі і наступстваў гістарычных падзей.

Паступовае ўвядзенне і выкарыстанне пералічаных вышэй тыпаў лагічных схем і памятак ў вучэбны працэс не толькі дазваляе паспяхова рэалізоўваць у навучанні гісторыі дзейнасны кампанент гістарычнай адукацыі, аднак і істотна павысіць эфектыўнасць засваення і выкарыстання прадметных ведаў, як на ўроках гісторыі так і ў практычнай дзейнасці пры аналізе фактаў сучаснага сацыяльна-эканамічнага, палітычнага і культурнага жыцця грамадства.

Лекцыя 20. Асаблівасці методыкі рэалізацыі дзейнаснага кампанента ў традыцыйнай і тэхналагічнай мадэлях навучання.

Дыягностыка ўзроўню сфарміраванасці спосабаў дзейнасці, інтэлектуальных і практычных уменняў і навыкаў, неабходных для пазнання гісторыі. Методыка фарміравання спосабаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці ў працэсе навучання гісторыі ў школе. Метадычныя ўмовы павышэння эфектыўнасці іх фарміравання. Узаемасувязь авалодання спецыяльнымі гістарычнымі ўменнямі і развіццём пазнавальнай самастойнасці і актыўнасці вучняў. Асноўныя этапы работы па фарміраванні ўменняў і спосабаў

вучэбнай дзейнасці. Метадычныя ўмовы рэалізацыі дзейнаснага кампанента гістарычнай адукацыі.

Асноўныя мадэлі арганізацыі навучання гісторыі ў сучаснай школе і крытэрыі іх вылучэння. Асноўны дыдактычныя прынцыпы традыцыйнай, тэхналагічнай і асобасна арыентаванай мадэляў навучання. Асаблівасці рэалізацыі дзейнаснага кампанента зместу гістарычнай адукацыі ў традыцыйнай і тэхналагічнай мадэлях. Рэалізацыя дзейнаснага падыходу да навучання гісторыі ў мадэлі асобасна арыентаванага навучання. Кампетэнтнасны падыход да пабудовы зместу адукацыі. Выкладчыцкая дзейнасць настаўніка і вучэбная дзейнасць вучняў ў розных мадэлях навучання.

Лекцыя 21. Агульная характарыстыка сродкаў навучання гісторыі

1. Класіфікацыя сродкаў навучання гісторыі. 2. Агульная характарыстыка сродкаў навучання гісторыі. 3. Комплекснае выкарыстанне сродкаў навучання гісторыі.

1. Гістарычныя веды школьнікаў фарміруюцца на аснове разнастайных крыніц, з якімі яны знаёмяцца ў сваёй вучэбнай дзейнасці і ў паўсядзённым жыцці. Крыніцы ведаў вызначаюць сродкі, метады навучання гісторыі і спосабы вучэбнай дзейнасці, праз якія вучні авалодваюць гістарычнымі ведамі. У сувязі з гэтым узнікае неабходнасць сістэматызацыі і класіфікацыі асноўных крыніц і сродкаў навучання гісторыі.

У аснове пазнання чалавекам свету ляжаць органы пачуцця: зрокавыя, слыхавыя, смакавыя і такцільныя аналізатары. Таму асноўнымі крыніцамі і сродкамі авалодання ведамі, уменнямі і навыкамі з'яўляюцца наглядны вобраз, вуснае і друкаванае слова, практычныя дзеянні з прадметамі рэчаіснасці. Іншых крыніц ведаў не існуе, а ўсе сродкі навучання ў агульнадыдактычным плане дзеляцца на тры вялікія групы: наглядныя, славесныя (вуснае і друкаванае слова) і практычныя.

У методыцы выкладання гісторыі сродкі навучання таксама прынята дзяліць на тры вялікія групы, паклаўшы ў аснову класіфікацыі асаблівасці ўзнаўлення ў крыніцах ведаў гістарычнай рэчаіснасці. Па гэтай прыкмеце сродкі навучання гісторыі дзеляцца на: 1) сродкі, якія з'яўляюцца першакрыніцамі гістарычных ведаў; 2) сродкі, якія ўзнаўляюць гістарычныя веды ў навукова апрацаваным выглядзе; і 3) сродкі рэканструючыя гістарычную рэчаіснасць з дапамогай мастацтва.

Першакрыніцы гістарычных ведаў ў сваю чаргу дзеляцца на тры групы. Першую – складаюць гістарычныя дакументы, якія могуць быць прадстаўлены ў славеснай друкаванай форме: а) дзяржаўныя юрыдычныя дакументы: канстытуцыі, дэкларацыі, маніфесты, законы, судзевнікі, улажэнні, статуты, пастановы, дагаворы і г.д.; б) дакументы палітычных партый і рухаў: праграмы, статуты, дэкларацыі, адозвы, рашэнні партыйных органаў і з'едаў і г.д.; в) пісьмовыя помнікі вывучаемай эпохі: хронікі, летапісы, успаміны, міфы, легенды, крылатыя словы і выразы, паданні і г.д.;

г) сачыненні, створаныя сучаснікамі гістарычных падзей: навуковыя і філасофскія працы, творы мастацкай літаратуры; д) гаспадарчыя дакументы: вопісы, інвентары і апісанні маёнткаў, гаспадарчыя справаздачы, статыстычныя звесткі і зборнікі і г.д.

Другую групу складаюць творы мастацтва вывучаемай эпохі (карціны, партрэты, скульптуры, малюнкі, карыкатуры, гравюры, кніжныя мініяцюры) і дакументы, зафіксаваныя аб'ектывам: фатаграфіі, кадры дакументальных і хранікальных кіна- і тэлефільмаў і г.д.

Да трэцяй групы гістарычных дакументаў адносяцца рэчавыя помнікі вывучаемай эпохі: археалагічныя артэфакты, помнікі архітэктуры, прылады працы, зброя, прадметы дамашняга ўжытку і г.д.

2. Выкарыстанне ў навучанні гісторыі *першакрыніц* гістарычных ведаў – эфектыўны сродак павышэння фарміравання трывалых ведаў, пераканаўчасці навучання, выпрацоўкі ў вучняў элементарных уменняў і навыкаў гістарычнага даследавання. Першакрыніцы гістарычных ведаў выкарыстоўваюцца ў навучанні гісторыі эпизадычна і пераважна шляхам арганізацыі вучэбных і пазаўрочных экскурсій да гістарычных помнікаў, у гістарычныя і гісторыка-краязнаўчыя музеі, індывідуальнай навукова-даследчай працы школьнікаў.

Самую вялікую групу складваюць сродкі навучання, якія ўзнаўляюць гістарычныя веды ў навукова апрацаваным выглядзе. Сродкі навучання гэтай групы складаюць аснову арганізацыі навучання гісторыі ў школе. Яны навукова і дыдактычна апрацаваныя для навучання школьнікаў рознага ўзросту.

Да сродкаў навучання, якія рэканструююць гістарычную рэчаіснасць ў мастацкай форме адносяцца: творы выяўленчага мастацтва, (жывапіс, скульптура, графіка), вусная народная творчасць, мастацкая літаратура, драматургія, мастацкія кіна- і тэлефільмы, створаныя на гістарычныя сюжэты. Іх выкарыстанне ў вучэбным працэсе дазваляе стварыць у вучняў жывыя вобразы гістарычнага мінулага, сфарміраваць выразныя гістарычныя ўяўленні, закласці трывалы фундамент для тэарэтычнага асэнсавання гісторыі.

Лекцыя 22. Праблема метадаў навучання гісторыі.

1. Азначэнне метада навучання. 2. Праблема класіфікацыі метадаў і прыёмаў навучання гісторыі. 3. Дыдактычны і метадычны падыходы да праблемы класіфікацыі метадаў і прыёмаў навучання гісторыі.

1. Павышэнне навуковага ўзроўню выкладання гісторыі, актыўнасці і самастойнасці вучняў у навучальным працэсе ўжо даўно прыцягнула ўвагу метадыстаў да распрацоўкі навукова абгрунтаванай сістэмы метадаў, прыёмаў і сродкаў навучання, якая адпавядала б мэтам вывучання, зместу гістарычных курсаў і ўзроўню навучаемасці школьнікаў.

Большасць дыдактаў паняцце “метада” тлумачыць як спосаб работы настаўніка і вучняў, пры дапамозе якога дасягаецца авалоданне ведамі,

уменнямі і навыкамі, фарміруецца светапогляд вучняў, развіваюцца іх пазнавальныя магчымасці. Найбольш распаўсюджана і больш шырока выкарыстоўваецца класіфікацыя метадаў, якая склалася з часоў Я.А. Каменскага. Яна заснавана на асноўных крыніцах, праз выкарыстанне якіх настаўнік перадае, а вучні засвойваюць інфармацыю, авалодваюць уменнямі і навыкамі. Яна ўключае ў сябе славесныя, наглядныя і практычныя метады навучання. надаваць характару і ўзроўням пазнавальнай дзейнасці. І.Я. Лернер прапанаваў класіфікацыю метадаў, заснаваную на трох узаемазвязаных падставах: а) спецыфіка мэт навучання ці відаў зместу навучання; б) асаблівасць спосабу іх засваення; в) спецыфіка дзейнасці па арганізацыі і ажыццяўленню спосабаў засваення].

Зыходзячы з гэтага, ён разам з М.Н. Скаткіным вызначыў наступныя пяць метадаў навучання гісторыі: 1) тлумачальна-ілюстратыўны або інфармацыйна-рэцэптыўны, які рэалізуецца ў форме расказа, лекцыі, экскурсіі; праз выкарыстанне падручніка, натуральнага або друкаванага гістарычнага дакумента, адлюстравання ці копіі гістарычнага аб'екта; 2) рэпрадуктыўны метады, заснаваны на ўзнаўленні ведаў і іх канструіраванні самімі вучнямі ў вуснай ці пісьмовай форме ў адпаведнасці з заданнем настаўніка; 3) праблемнае ізажэнне, якое рэалізуецца праз тыя ж прыёмы і сродкі, што і інфарматыўна-рэцэптыўны, але з іншым спосабам падачы інфармацыі; 4) эўрыстычны або часткова-пошуковы, заснаваны на паэтапным навучанні рашэнню даследчых задач, найбольш выразна ён рэалізуецца ў эўрыстычнай гутарцы; 5) даследчы, заснаваны на самастойным выкананні вучнямі канструіраваных настаўнікамі вучэбных праблем.

Яшчэ ў 50-я гады старэйшы савецкі метадыст В.Р. Карцоў прапанаваў выкарыстаць метадычны падыход да класіфікацыі метадаў і прапанаваў даць яе на аснове ўліку асаблівасцей структуры гістарычных ведаў. Ён вылучыў наступныя групы метадаў:

1. Метады стварэння гістарычных уяўленняў і адзінкавых паняццяў.
2. Метады фарміравання агульных абстрактных гістарычных паняццяў.
3. Метады раскрыцця дыялектыкі гістарычнага развіцця (у тым ліку метады ўстанаўлення ўнутрыкурсавых і міжпрадметных сувязей).
4. Метады ўстанаўлення сувязі паміж гісторыяй і сучаснасцю, прымянення гістарычных ведаў у сучасным грамадска-палітычным жыцці.

Аб прыёмах, праз якія ажыццяўляюцца гэтыя метады, В.Р. Карцоў гаворыць мімаходзь, не раскрываючы іх істотных прыкмет і выкарыстоўваючы выраз “формы навучання”, блізкі да паняцця “прыём”: расказ, гутарка, апісанне, тлумачэнне, разважанне і г.д.

Сістэмы метадаў вывучэння гісторыі, прапанаваныя В.Р. Карцовым і А.І. Стражавым,носяць метадычны характар і адлюстроўваюць асаблівасці вучэбнага гістарычнага матэрыялу.

Ідэя распрацоўкі сістэмы метадаў навучання гісторыі знайшла сваё далейшае развіццё ў даследаваннях П.В. Гары. Ён прапанаваў спалучыць дыдактычны і метадычны падыходы для распрацоўкі сістэмы спосабаў вывучэння гісторыі, адэкватнай мэтам навучання, асаблівасцям зместу гістарычнага матэрыялу і ўзроўню навучаемасці школьнікаў. Праблему класіфікацыі метадаў ён прапанаваў вырашаць у дыдактычным плане, бо паўсядзённая практыка работы выкладчыка грунтуецца на трох шляхах пазнання – пазнанне гістарычных з’яў шляхам успрымання слова настаўніка, пазнанне шляхам успрымання нагляднага вобраза і шляхам чытання. Таму мы лічым мэтазгодным прапанаваць і крышачку мадэрнізіраваны П.В. Гарой традыцыйна дыдактычны падыход да падзелу метадаў навучання на: 1) метады нагляднага навучання асновам навук; 2) метады вуснага навучання асновам навук; 3) метады навучання друкаваных тэкстаў па асновах навук; 4) метады практычнага навучання асновам навук.

Далей дыдактычны падыход спалучаецца з метадычным, у аснову якога пакладзена спецыфіка гісторыі як навукі. У выніку *структурнага аналізу* П.В. Гара вылучыў у змесце школьнага курса гісторыі два галоўных кампаненты: 1) фактычны і 2) тэарэтычны матэрыял.

Вылучаныя структурныя элементы з’яўляюцца аб’ектыўнай асновай адбору адэкватных прыёмаў вучэбнай работы, якія забяспечваюць эмпірычнае вывучанне фактычнага матэрыялу. Ад эмпірычнага вывучэння фактычнага матэрыялу вучні шляхам індукцыі пераходзяць да асэнсавання сутнасці фактычнага матэрыялу, да тэарэтычнага вучэбнага пазнання гісторыі. У мэтах знаходжання аб’ектыўнай асновы адбора адэкватных метадычных прыёмаў і сродкаў вывучэння тэарэтычнага матэрыялу яго можна падзяліць на чатыры структурныя элементы: 1) гістарычныя паняцці рознай ступені абагульнення; 2) істотныя прычынна-выніковыя сувязі; 3) гістарычныя заканамернасці; 4) тэарэтычныя вывады, якія змяшчаюць ацэнкі гістарычных фактаў, характарыстыку іх істотных прыкмет, прычыны, абагульненні. На аснове гэтых элементаў адбіраюцца прыёмы эфектыўнага засваення тэарэтычнага матэрыялу. На аснове гэтых элементаў у фактычным і тэарэтычным змесце школьнага курсу гісторыі ўсё мноства прыёмаў і сродкаў вывучэння гістарычнага матэрыялу П.В. Гара падзяліў на 12 груп.

Аднак, метадычная сістэма, прапанаваная П.В. Гарой, нягледзячы на яе навуковую абгрунтаванасць і дасканаласць, аказалася занадта грувасткай для шырокага ўкаранення ў практыку навучання. Тым не менш яе распрацоўка і апрабацыя на практыцы звярнула ўвагу настаўнікаў на неабходнасць структурна-функцыянальнага аналізу гістарычнага матэрыялу, адбору адэкватных яго вынікаў метадычных сродкаў і прыёмаў навучання. Такім чынам, П.В. Гара звярнуў увагу настаўнікаў гісторыі на неабходнасць у боьшай ступені ўлічваць у рабоце спецыфіку гісторыі. Пошукі адказу на

гэтыя пытанні працягваюцца і з'яўляюцца адной з актуальных праблем методыкі выкладання гісторыі як навукі.

Лекцыя 23. Метадыка нагляднага навучання гісторыі.

1. Функцыі і прызначэнне нагляднасці ў навучанні гісторыі, класіфікацыя наглядных дапаможнікаў. 2. Прыёмы работы з выяўленчай нагляднасцю. 3. Умоўна-графічная нагляднасць у навучанні гісторыі. 4. Тэхнічныя сродкі і іх прымяненне ў навучанні гісторыі. 5. Кабінет гісторыі.

1. Слова займае вядучае месца ў навучанні гісторыі. Аднак, якім бы яскравым і вобразным не было, яно не можа ва ўзнаўленні гістарычнай рэчаіснасці замяніць сабой наглядных сродкаў. Нагляднасць дапамагае хутка і эканомна па часе ўзнавіць гістарычныя вобразы і сфарміраваць у вучняў гістарычныя ўяўленні. Асаблівасцю навучання гісторыі з'яўляецца тое, што вучні практычна пазбаўлены магчымасці непасрэдна ўспрымаць падзеі і з'явы далекага мінулага і вымушаны рэканструіраваць іх на аснове розных відаў нагляднасці і славесных апісанняў. Выключна вялікая роля нагляднасці ў пятых і шостых класах, дзе вывучаюцца раннія перыяды гісторыі, аб якіх у вучняў няма выразных вобразаў памяці і уяўленняў.

Нагляднасць ў навучанні гісторыі выконвае шэраг важных функцый: 1) з'яўляецца незамянімым сродкам стварэння ў школьнікаў выразных і гістарычна праўдзівых уяўленняў; 2) служыць асновай для ўсведамлення сутнасці гістарычных падзей і з'яў і эфектыўным спосабам фарміравання гістарычных паняццяў; 3) важным сродкам запамінання і захавання ў памяці гістарычнай інфармацыі; 4) садзейнічае развіццю ў вучняў назіральнасці, увагі, творчага ўяўлення і фантазіі, мыслення і мовы; 5) спрыяе фарміраванню ў вучняў цікавасці і пазнавальнага інтарэсу да вывучэння гісторыі; 6) садзейнічае выхаванню школьнікаў, фарміруе эстэтычныя погляды і пачуцці (асабліва пры выкарыстанні ў якасці нагляднасці мастацкіх твораў вывучаемай эпохі).

Асноўныя віды нагляднасці: прадметная, выяўленчая і ўмоўна-графічная.

Прадметная нагляднасць мае асаблівую пазнавальную каштоўнасць, бо заснавана на непасрэдным успрыманні сапраўдных рэчавых помнікаў мінулага, або яго матэрыяльных слядоў. Да рэчавых помнікаў мінулага больш блізкага для вучняў часу адносяцца прылады працы, прадметы дамашняга ўжытку, адзенне, упрыгожанні, транспартныя сродкі, зброя, манеты і г.д. Яны экспаніруюцца ў цэнтральных, мясцовых і школьных музеях і могуць быць выкарыстаны праз правядзенне ўрокаў-экскурсій.

Выяўленчая нагляднасць складае самую вялікую групу і займае цэнтральнае месца ў наглядным навучанні гісторыі. Яна заснаваная на навукова абгрунтаванай вобразнай рэканструкцыі мінулага ў макетах, мадэлях, копіях арыгінальных рэчаў, вучэбных карцінах, ілюстрацыях, малюнках, фатаграфіях, кадрах кінахронікі, дакументальных і мастацкіх кіна- і тэлефільмах.

Умоўна-графічная нагляднасць адлюстроўвае мовай умоўных знакаў і сімвалаў сутнасць гістарычных з’яў, іх узаемасувязь і дынаміку развіцця. Гэта гістарычныя карты, схемы, графікі, дыяграмы, крэйдавы малюнак, апорныя сігналы і канспекты.

2. У якасці выяўленчай нагляднасці ў навучанні гісторыі шырока выкарыстоўваюцца творы выяўленчага мастацтва, вучэбныя карціны, партрэты, малюнкі, карыкатуры, фатаграфіі і г.д. Калі яны з’яўляюцца творамі эпохі, створанымі сучаснікамі падзей, або спецыяльна створанымі вучэбнымі карцінамі (напрыклад карціны В. Сурыкава “Пераход Суворова праз Альпы”, “Раніца стралецкай кары”, І. Рэпіна “Іван Грозны забівае свайго сына Івана”, Э. Леснера “Пачатак боя сялянскай арміі Балотнікава пад Масквой” і г.д.), то яны могуць выкарыстоўвацца ў навучанні гісторыі як крыніцы гістарычных ведаў. Малюнкі, партрэты, фатаграфіі, карыкатуры часцей выступаюць у якасці вобразнай ілюстрацыі тэксту падручніка, сродку стварэння гістарычных уяўленняў. Яны могуць выкарыстоўвацца і ў якасці сродку замацавання вывучанага на ўроку.

На ўроку вучэбныя карціны і ілюстрацыі могуць выкарыстоўвацца ў якасці крыніцы ведаў, зрокавай апоры, ілюстрацыі і канкрэтызацыі расказа настаўніка пры вывучэнні новага матэрыялу, для замацавання вывучанага на ўроку і ў ходзе праверкі ведаў.

Эпізодычныя карціны, якія адлюстроўваюць адзін з важнейшых момантаў вывучаемай на ўроку гістарычнай падзеі, як правіла, арганічна ўключаюцца ў расказ настаўніка ў выглядзе карціннага ці аналітычнага апісання

Тыпалагічная карціна часцей выкарыстоўваецца як крыніца ведаў, а работа з ёй можа заняць цэнтральнае месца на ўроку. У ходзе апісання зместу такой карціны або аналітыка-сінтэтычнай гутаркі настаўнік не толькі фарміруе ўяўленне аб гістарычным факце, але вылучае істотныя прыкметы вывучаемай падзеі, абагульненне якіх дазваляе паспяхова сфарміраваць паняцце, ці зрабіць тэарэтычныя высновы.

Карціны-партрэты дапамагаюць узнавіць вобразы гістарычных асоб. Іх выкарыстанне спалучаецца з кароткай ці разгорнутай характарыстыкай гістарычнай асобы. Пры гэтым вельмі важна каб характарыстыка, якая даецца на ўроку супадала з выбраным для дэманстрацыі партрэтам, або фатаграфіяй. Адным са сродкаў выяўленчай нагляднасці з’яўляецца карыкатура. Умоўнасць карыкатуры, яе “прывязанасць” да канкрэтнай падзеі, паказ у ёй адной або некалькіх рыс вывучаемай з’явы патрабуе ўмення чытаць карыкатуру, бачыць думку аўтара, яго адносіны да гістарычнага факта ці асобы.

3. Найбольш распаўсюджаным у навучанні гісторыі сродкам умоўна-графічнай нагляднасці з’яўляецца гістарычная карта, прыёмы работы з якой разгледжаны намі раней. Спынімся на метадыцы выкарыстання табліц, дыяграм, графікаў, лагічных схем і схематычных малюнкаў.

Вучэбныя табліцы, якія выкарыстоўваюцца ў навучанні гісторыі могуць быць тэкставымі, графічнымі і ілюстраванымі, але, як правіла, гэта дыдактычна падрыхтаваныя дапаможнікі, якія наглядна адлюстроўваюць асноўныя звонкі, сутнасць вывучаемых працэсаў, структуру паняццяў, параўнанне і дынаміку развіцця гістарычных падзей, храналогію, будову і структуру вывучаемых фактаў

Дыяграмы гэта наглядныя дапаможнікі якія ўтрымліваюць аднародныя статыстычны матэрыял прадстаўлены ў графічнай форме. Па знешніх прыкметах яны могуць быць сегментнымі, круглымі, слупковымі і фігурнымі, а па асаблівасцях зместу – статычнымі і дынамічнымі. *Графікі* ствараюць магчымасць наглядна ўявіць і колькасныя і якасныя характарыстыкі і змены вывучаемых ў курсе гісторыі працэсаў і з’яў, дынаміку іх развіцця на працягу пэўнага адрэзку гістарычнага часу.

Схема ўяўляе сабой чарцёж, які адлюстроўвае істотныя прыкметы, сувязі і адносіны гістарычных з’яў. Схематычны малюнак асабліва каштоўны, бо паяўляецца на класнай дошцы па ходу ізлажэння, ўзнікае па меры тлумачэння вучэбнага матэрыяла настаўнікам і тым самым арганізуе слуханне, забяспечвае адначасовае ўспрымання вучнямі слова і вобраза, дазваляе паказваць падзею або з’яву ў дынаміцы.

4. Тэхнічныя сродкі навучання (ТСН) як бы акумуліруюць у сабе ўсе разгледжаныя вышэй сродкі навучання гісторыі. Яны ўзмацняюць яскравасць, эмацыянальнасць, выразнасць і дынамічнасць навучання, стымулююць творчае ўяўленне і мышленне школьнікаў, абуджаюць пазнавальны інтарэс і дапамагаюць паспяхова рэалізаваць выхаваўчыя магчымасці школьных курсаў гісторыі.

Да ТСН адносяцца статычныя экранныя дапаможнікі (дыяпазітывы або слайды, дыяфільмы, транспаранты да графапраектара), дынамічныя або аўдыявізуальныя (кіно і тэлефільмы) і гукавыя (гуказапісы і фонахрэстаматы) сродкі.

Вучэбныя кіна- і тэлефільмы дынамічныя, найбольш эканомныя па затратах часу сродкі перадачы ведаў, якія спалучаюць зрокавы і гукавы рад. У іх выкарыстоўваюцца дакументальныя кадры хронікі, фрагменты мастацкіх фільмаў, натурныя здымкі мясцовасці і гістарычных помнікаў, вучэбныя інсцэніроўкі. Яны могуць выступаць у якасці тэлевізійных лекцый і экскурсій і драматызацый гістарычных падзей.

Методыка работы з гуказапісамі мае шмат агульнага з методдыкай выкарыстання дынамічных сродкаў навучання. Перад праслухоўваннем настаўнік павядамляе гісторыю гуказапісу і ставіць паўзнавальныя заданні. Пасля праслухоўвання ў гутарцы вучні дзеляцца ўражаннямі аб праслуханым, а затым настаўнік падводзіць вынікі выканання пастаўленага перад праслухоўваннем задання.

5. Першыя кабінеты гісторыі ў школах паявіліся ў 50-х гадоў ХХст., а з другой паловы 60-х гадоў пачаўся масавы пераход да кабінетнай сістэмы арганізацыі вучэбнага працэса ў савецкай школе. Гэта было абумоўлена

ростам вучэбных плошчаў у школах, забяспечанасці вучэбнага працэса вучэбна-нагляднымі дапаможнікамі і ТСН.

Пераход да *кабінетнай сістэмы* было заклікана забяспечыць спрыяльныя ўмовы арганізацыі працэса навучання гісторыі для дасягнення аптымальных вынікаў навучання пры найменшых затратах часу і сіл настаўніка і вучняў. Кабінет гэта не толькі база для арганізацыі вучэбных заняткаў, але і база арганізацыі метадычнай работы настаўніка гісторыі.

Матэрыяльная база кабінета складаецца з чатырох асноўных элементаў: 1) абсталявання ў выглядзе спецыяльнай мэблі і прыстасаванняў; 2) неабходных ТСН і апаратуры; 3) фонда наглядных дапаможнікаў; 4) бібліятэкі вучэбнай, метадычнай, навукова-папулярнай і мастацкай літаратуры па гісторыі. Аптымальна для захавання асноўных фондаў кабінета (наглядных дапаможнікаў, літаратуры) мець пры ім спецыяльнае падсобнае памяшканне. У любым выпадку аажна правільна вырашыць пытанне планіроўкі кабінета так, каб яго абсталяванне было максімальна прыстасавана для работы настаўніка і вучняў і быў забяспечаны зручны доступ да асноўных фондаў кабінета. Афармленне інтэр'ера кабінета павінна быць мінімальным. Яно не павінна адцягваць увагу школьнікаў ад вучэбнага працэса. Трэба пазбягаць размяшчэння статычных стэндаў, якія не нясуць дыдактычнай нагрузкі.

Фонды кабінета павінны быць добра ўпарадкаваны, каб імі было лёгка карыстацца. Для гэтага неабходна стварыць метадычную картатэку кабінета, якая ўключае ў сябе тэхналагічную карту на кожны ўрок гісторыі. У ёй указваецца тэма ўрока, даецца пералік сродкаў навучання, якія ёсць у кабінете і могуць быць выкарыстаны пры вывучэнні дадзенай тэмы (хрэстаматыі, навукова-папулярная літаратура, карты, схемы, вучэбныя карціны, слайды, дыяфільмы, кінафрагменты, відэафільмы, камп'ютэрныя прэзентацыі і г.д.), з указаннем фонда і адзінкі іх захавання ў фондзе. Пры гэтым вельмі важна, каб кожны вучэбна-наглядны дапаможнік знаходзіўся ў фондзе захавання кабінета на строга вызначаным яму месцы.

Арганізацыя кабінетаў гісторыі стварыла шырокія магчымасці для выкарыстання ТСН і камп'ютэра на ўроках гісторыі. Аднак масавая практыка паказвае, што ўрок можа быць насычаны самымі сучаснымі сродкамі навучання, але не даць жадаемых вынікаў. Больш за тое вынікі могуць аказацца нават горшымі, чым у паралельных класах, дзе яны не ўжываліся. Прычынай гэтаму з'яўляецца тое, што настаўнік памылкова вызначыў дыдактычную ролю ТСН на ўроку, перагрузіў урок дэманстрацыямі, не акцэнтаваў увагу на галоўных кадрах і фрагментах відэаматэрыялаў, перадаў свае функцыі тэхнічным сродкам навучання.

Пры выбары найбольш рацыянальных прыёмаў вывучэння новага матэрыялу з выкарыстаннем ТСН і камп'ютэра неабходна ўлічваць змест, дыдактычную значнасць выкарыстоўваемых дапаможнікаў, асаблівасць і паўнату раскрыцця ў іх вучэбнага матэрыялу, пазнавальныя магчымасці школьнікаў і самае галоўнае ўласную метадычную задумку настаўніка.

Наяўнасць добра абсталяванага кабінета гісторыі дазваляе эфектыўна арганізаваць пазакласную работу па гісторыі ў розных формах: гістарычнага гуртка, навуковага таварыства, клуба, музея, арганізацыі гістарычнага або краязнпаўчага вугалка, дыспутаў, выстаў, пазакласнага чытання і г.д.

Такім чынам, сродкі навучання, якія сканцэтрываны ў кабінете, сістэма работы з імі садзейнічаюць развіццю самастойнай дзейнасці школьнікаў, павышаюць іх інтарэс да вывучэння гісторыі, з'яўляюцца базай ажыццяўлення настаўнікам комплекснага падыходу да адукацыі, выхавання і развіццю школьнікаў.

Лекцыя 24. Метады вуснага навучання гісторыі

1. Месца і роля вуснага слова ў навучанні гісторыі. 2. Характарыстыка асноўных прыёмаў вуснага выкладання. 3. Патрабаванні да вуснага ізлажэння настаўніка.

1. У сучаснай масавай школе вуснае слова на ўроках гісторыі ўсё болей саступае сваё месца друкаванаму слову і электронным сродкам навучання. Праціўнікі вуснага слова ў навучанні сцвярджаюць, што слухаючы настаўніка вучні застаюцца пасіўнымі, а фронтальнае навучанне вядзе да навязвання вучням пункту гледжання настаўніка і выпрацоўвае ў іх, у адрозненні ад работы з першакрыніцамі і друкаваным тэкстам, калектыўныя формы мышлення. Не з'яўляючыся праціўнікам вывучэння гістарычных дакументаў, выкарыстання друкаваных і электронных сродкаў навучання, мы не можам пагадзіцца з довадамі прыхільнікамі выпяцнення вуснага слова з вучэбнага працэсу.

Па-першае, кожны гісторык ведае, што гістарычны дакумент можа многае расказаць вучонаму толькі пры пэўных умовах. Толькі ведаючы гэтыя ўмовы, валодаючы спецыяльнымі ўменнямі знешняй і ўнутранай крытыкі гістарычнай крыніцы можна зразумець сэнс, месца і значэнне гэтага дакумента. Такімі ведамі і ўменнямі валодае толькі настаўнік і толькі ён можа даваць адэкватную інтэрпрэтацыю першакрыніцы. Па-другое, гістарычная крыніца ў навучанні гісторыі выбіраецца настаўнікам ці аўтарам падручніка, якія дакладна ведаюць, што яны хочуць даказаць ці праілюстраваць выкарыстаннем гэтага дакумента. Такім чынам настаўнік зноў застаецца ў цэнтры навучання, а пытанні, якія вучні павінны засвоіць пры аналізе дакумента загадзя вызначаны ім, гэта ж робяць і аўтары падручніка. Такім чынам уяўная актыўнасць школьніка аказваецца псеўдаактыўнасцю. Па-трэцяе, выкладанне пабудаванае на вывучэнні першакрыніц патрабуе значных затрат часу. У такіх умовах значна лягчэй і эканомней самаму настаўніку раскрыць сэнс дакумента. Па-чацвертае, калі ў навучанні гісторыі сканцэнтравана толькі на рабоце з першакрыніцамі, то вучань атрымае веды, якія падобныя на незлічоныя каменьчыкі дзіцячай мазаікі, цэласная карціна гістарычнага працэса адыходзіць на другі план, а шматлікія асобныя часцінкі ведаў забываюцца, бо памяць утрымлівае

адзінкавае, толькі пры апоры на цэлае, яго агульны сэнс. Па-пятае, калі навучанне весці выключна на выкарыстанні друкаваных і іншых першакрыніц, то неабходна паказаць дзецям, што гістарычныя дакументы заўсёды суб'ектыўныя і нясуць у сабе ідэалагічны і партыйны адбітак. Каб паказаць гэта неабходна будзе прыцягнуць дадатковыя першакрыніцы, патраціць яшчэ больш часу. Навучанне ператворыцца ў навуковы семінар і далёка выйдзе за межы школьнага навучання і яго задач. Гісторыя з'яўляецца вусным прадметам менавіта таму ў яе навучанні вуснае слова займае цэнтральнае месца. Вядучае роля вуснага слова вызначаецца тымі важнымі функцыямі, якія яно выконвае ў навучанні гісторыі.

Перш за ўсё гэта вобразная, або апавядальна – апісальная функцыя. Але роля вуснага слова гэтым не вычэрпваецца, яно выконвае яшчэ адну важную для навучання развіваючую, або лагічную функцыю. У спалучэнні вобразнай і лагічнай функцый жывога слова рэалізуецца яго выхаваўчая функцыя. Праз вобразнасць выкладання ажыццяўляецца эмацыянальнае ўздзеянне на пачуцці школьнікаў, дасягаецца суперыжыванне гістарычнай падзеі, вучні падводзяцца да маральных ацэнак мінулага, а логіка ўсведамлення сутнасці гістарычных падзей ўздзейнічае на фарміраванне свядомасці і перакананняў школьнікаў, а праз іх уплывае на паводзіны. Вуснае слова выконвае ў выкладанні гісторыі таксама важную арганізацыйную функцыю. З дапамогай яго настаўнік арганізуе і накіроўвае вучэбны працэс, самастойную пазнавальную дзейнасць, фармуліруе заданні, указвае на шляхі і спосабы іх выканання, правярае і ацэньвае дзейнасць вучняў.

2. Для таго, каб паспяхова рэалізаваць закладзеныя ў вусным слове адукацыйна-выхаваўчыя магчымасці неабходна авалодаць асноўнымі прыёмамі вуснага ізлажэння, распрацаванымі ў методыцы выкладання гісторыі. Асноўнымі відамі маналагічнай формы вуснага ізлажэння з'яўляюцца павестваванне, апісанне, характарыстыка, тлумачэнне і разважанне.

Кароткае паведамленне, або канспектыўнае павестваванне выкарыстоўваецца тады, калі неабходна за кароткі адрэзак часу перадаць вучням значны аб'ём інфармацыі.

Апісанне – паслядоўнае ізлажэнне прыкмет і асаблівасцей гістарычнай з'явы, яе істотных рыс, будовы, стану, або знешняга выгляду. У адрозненне ад расказа ў апісання няма сюжэту, але заўсёды ёсць канкрэтны аб'ект, уяўленне аб якім неабходна стварыць у вучняў. У навучанні гісторыі выкарыстоўваюць два віды апісання: карціннае, якое стварае цэласную карціну або вобраз гістарычнай з'явы (Кулікова поле, карціна даліны Ніла, выгляд горада пасля захопу яго мангола-татарамі) і аналітычнае, якое ўтрымлівае аналіз стану, будовы і прызначэння асобных элементаў вывучаемага аб'екта (славянскі пасёлак, сярэдневяковы замак, саха, цяжкі калёсны плуг, мушкет і г.д.) Аналітычнае апісанне набліжаецца да тлумачэння, але ў адрозненне ад яго скіраванае толькі на выяўленне знешніх прыкмет і прызначэнне дэталяў, вывучаемага аб'екта ці прадмета.

Характарыстыка гістарычнай з’явы – разнавіднасць апісання, якая ўключае ў сябе дакладна сфармуляваны пералік яе істотных рыс і асаблівасцей у іх унутранай узаемасувязі. Характарыстыка можа быць кароткай і разгорнута. Глумачэнне – гэта паслядоўнае раскрыццё ўнутранай сутнасці гістарычных фактаў, з’яў, паняццяў і тэрмінаў, заснаванае на аналізе і абагульненні істотных прыкмет і прычынна-выніковых сувязей.

Там, дзе стаіць задача раскрыцця і абгрунтавання тэарэтычных высноў і абагульненняў, ізлажэнне настаўніка набывае характар разважання і доказу. Так, напрыклад, настаўнік даказвае вучням неабходнасць пятроўскіх пераўтварэнняў ў Расіі ў XVII ст., заканамернасць прамысловай рэвалюцыі і пераходу да індустрыяльнага грамадства і г.д.

Разважанне – прыём вуснага ізлажэння, заснаваны на аналізе і абагульненні гістарычных фактаў, паслядоўным раскрыцці прычын, і ўзаемасувязей, якое падводзіць вучняў да ўсведамлення тэарэтычных абагульненняў і высноў, сутнасці развіцця гістарычнага працэса.

Лекцыя – разгорнутае тэарэтычнае разважанне, навуковы аналіз і абагульненне праведзенае ў пэўнай лагічнай паслядоўнасці, якое падводзіць вучняў да тэарэтычнага абагульнення і асэнсавання канкрэтнага гістарычнага матэрыялу. Лекцыя, як і расказ настаўніка, сінтэтычны прыём вуснага выкладання гісторыі.

Гутарка – дыялагічная форма вуснага выкладання, заснаваная на актыўным і цесным ўзаемадзеянні суб’ектаў працэса навучання, якая скіравана на дасягнення пэўнай дыдактычнай мэты.

3. Вуснае ізлажэнне гістарычнага матэрыялу настаўнікам павінна быць даступным, наглядным і канкрэтным. рэзаніраваць з узростам, інтарэсамі, мышленнем і пачуццямі школьнікаў. Каб дасягнуць гэтага настаўнік павінен звярнуць увагу на тры моманты. Па-першае ён павінен развіць у сябе і ў дзецях памяць і творчае ўяўленне (фантазію), без якіх нельга стварыць змястоўныя вобразы гістарычнага мінулага. Канкрэтнасць і яснасць апісанняў надае гістарычнай карціне дзейнасць, якая здольная выклікаць суперажыванне. Па-другое, яму неабходна заўсёды памятаць, што ў вучняў, асабліва малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту, няма выразных уяўленняў аб мінулым, іх трэба стварыць. Каб выканаць гэту задачу неабходна ўдасканальваць свае майстэрства расказчыка. Вуснае слова *прымусяе* па тэмпе ўспрыямання. Пагэтаму тэмп ізлажэння павінен быць ні занадта высокім (думка вучня не зможа паспяваць за тэмпам ізлажэння настаўніка), ні занадта марудным. Пры марудным тэмпе ізлажэння цяжка паспець выкласці матэрыял у аб’ёме, прадугледжаным праграмай і выразна і вобразна растлумачыць гістарычныя факты. Марудны тэмп ізлажэння прытупляе ўспрыманне і істотна зніжае інтарэс вучняў да расказа настаўніка.

Не дастатковая расчлененасць вуснага слова яшчэ адзін недахоп вуснага слова, які настаўніку неабходна пераадольваць – у працэсе слухання вучням не заўсёды проста вычлениць галоўнае і істотнае ў расказе. Вуснае

іслажэнне настаўнікам павінна служыць вучням узорам аналіза і асвятлення гістарычнага матэрыялу. Вучням мала сказаць, што яны павінны рабіць (“Думаіце!”, “Прааналізіруйце!”, “Параўнайце!” і г.д.), але трэба паказаць, як гэта рабіць. У той ці іншай ступені любое метадычна правільнае іслажэнне настаўніка знаёміць вучняў з правіламі асвятлення і аналіза гістарычных падзей, але ў большай ступені гэтаму спрыяе выкарыстанне разважаючага іслажэння пры Немалаважным з’яўляецца патрабаванне да вуснай мовы настаўніка. Яна павінна быць яркай, вобразнай, проста і дакладнай, свабоднай ад слоў паразітаў (“так”, “вот”, “значыць” і г.д.). Часам, каб прыдаць сваёй мове яркасць і вобразнасць, настаўнікі прыбягаюць да празмернага выкарыстання эпітэтаў, вобразных параўнанняў, а ў выніку робяць свой расказ цяжкім для ўспрымання, топяць у шалупінні слоў галоўную думку, пазбаўляюць іслажэнне навуковай дакладнасці.

Лекцыя 25. Методыка выкарыстання друкаваных крыніц у навучанні гісторыі.

1. Характарыстыка друкаваных сродкаў навучання гісторыі. 2. Роля падручніка ў навучанні гісторыі і методыка работы з ім. 3. Выкарыстанне гістарычных дакументаў у навучанні гісторыі. 4. Методыка выкарыстання навукова-папулярнай і мастацкай літаратуры ў навучанні гісторыі.

1. У рашэнні адукацыйна-выхаваўчых задач навучання гісторыі, развіцці пазнавальных здольнасцей вучняў значнае месца належыць друкаваным сродкам навучання. Друкаванае слова можа выконваць усе тыя ж функцыі, што і вуснае (апаведальна-апісальную, лагічную, выхаваўчую і арганізуючую), але яно менш разнастайнае па эмацыянальнай афарбоўцы. Друкаваныя крыніцы даюць магчымасць у любы час звярнуцца да іх, перачытаць і паразважаць над перачытаным.

Друкаванае слова ў выкладанні гісторыі прадстаўлена разнастайнымі сродкамі навучання. Гэта падручнікі, вучэбныя дапаможнікі, хрэстаматыі, кнігі для чытання, навукова-папулярная і мастацкая літаратура, перыядычны друк. 2. Падручнік гэта найважнейшы сярод друкаваных крыніц ведаў сродак навучання. У адрозненні ад іншых друкаваных крыніц ён змяшчае сістэму ведаў па пэўнаму курсу гісторыі. Для раскрыцця гэтай сістэмы ў падручніку выкарыстоўваюцца слова, вобраз і ўмоўны знак у іх арганічным спалучэнні. Для школьнікаў падручнік – першая і асноўная, а часам і адзіная навукова-папулярная кніга па гісторыі (бо многія вучні, акрамя падручніка гісторыі, нічога ў гэтай галіне ведаў не чытаюць).

Падручнік гісторыі складаецца з шэрагу кампанентаў: тэксту(асноўны, дадатковы, паясняльны) і пазатэкставых кампанентаў: апарату арганізацыі засваення (сістэма пытанняў і заданняў, памятки) і апарату арыентацыі (навукова-пазнавальныя ілюстрацыі, карты, схемы, табліцы, слоўнікі тэрмінаў і ўказальнікі). У практыцы работы школы вызначылася вялікае мноства прыёмаў работы з падручнікам. Найбольш распаўсюджанымі сярод іх з’яўляюцца: тлумачальнае, каменціраванае і выбарчае чытанне;

выкарыстанне элементаў тэксту падручніка ў тлумачэнні новага матэрыялу на ўроку або спасылка на яго ў час тлумачэння; самастойнае чытанне падручніка па заданню настаўніка; састаўлення простага, ці разгорнутага плана параграфу; работа над загалоўкамі глаў, параграфу і пунктаў (прачытаць і такім чынам пазнаёміць з планам урока); знаходжанне вучнямі адказу на пастаўленае настаўнікам пытанне ў тэксце падручніка; падцверджанне высновы, зробленай на ўроку фактамі з тэксту падручніка; параўнанне двух або некалькіх з'яў, апісаных у падручніку; выкананне на аснове работы з падручнікам заданняў на доказ; работа над выніковымі высновамі, фармулёўкамі і азначэннямі паняццяў, новымі тэрмінамі і г.д.

Гэты далёка не поўны пералік метадычных прыёмаў выкарыстання падручніка адлюстроўвае яго месца і ролю ў навучанні гісторыі і арганізацыі самастойнай пазнавальнай дзейнасці школьнікаў.

3. Аб тым, якія гістарычныя дакументы выкарыстоўваюцца ў навучанні гісторыі гаварылася, калі давалася характарыстыка сродкаў навучання гісторыі.

Выкарыстанне гістарычных дакументаў пры навучанні гісторыі праводзіцца з мэтай: азнаямлення вучняў з першакрыніцамі як гістарычнымі помнікамі і як крыніцамі гістарычных ведаў; прыцягнення ўвагі вучняў да гістарычнага факта, павышэння эмацыянальнасці яго засваення; выпрацоўкі ў вучняў самастойнага навуковага падыходу к крыніцам гістарычных ведаў, фарміравання прыёмаў работы з імі, такімі як аналіз, сінтэз, супастаўленне, параўнанне гістарычных ладзей і з'яў і г.д. Магчымыя два спосабы выкарыстання гістарычных дакументаў у навучанні гісторыі: уключэнне гістарычнага дакумента ў ізлажэнне настаўніка і арганізацыя самастойнай работы вучняў над тэкстам дакумента, або яго аналіз і абагульненне.

Пры якіх жа ўмовах мэтазгодна ўключэнне фрагмента дакумента у расказ настаўніка? Перш за ўсё тады, калі ён: а) невялікі па аб'ёму і лёгка ўспрымаецца на слух; б) просты і зразумелы вучням без дадатковых камментарыяў; в) узмацняе эмацыянальнасць, або канкрэтнасць ізлажэння; г) абуджае пазнавальны інтарэс вучняў; д) змяшчае выказванне гістарычных дзеячоў і, такім чынам, з дапамогай простае мовы, трапнай характарыстыкі, дапамагае аживіць ізлажэнне.

Гістарычны дакумент выкарыстоўваецца таксама з мэтай узмацнення доказнасці і пераканаўчасці ізлажэння настаўніка на ўроку, падцвярджэння даваемых ім характарыстак і высноў. У такім выпадку неабходна спасылка на цытуемы дакумент і кароткая яго характарыстыка.

Кароткі аналіз прыведзенага гістарычнага дакумента надае выкладанню настаўніка аргументаваны характар. У залежнасці ад зместу гістарычнага дакумента, ад падрыхтаванасці класа кароткі разбор дакумента можа спалучацца з аналітыка-сінтэтычнай гутаркай. У такім выпадку пытанні пастаўленыя да дакумента перад яго разборам набываюць характар пастаноўкі праблемы.

Іншая справа – разгорнутая работа над дакументам з класам. Такую работу настаўнік вядзе над дакументамі, змешчанымі ў падручніку гісторыі ці ў хрэстаматыі і знаходзяцца перад вачыма кожнага вучня. Перад пачаткам работы над дакументам на ўроку, трэба падрыхтаваць вучняў да яго ўспрымання. Работа над тэкстам дакумента можа быць арганізавана па-рознаму: разбор дакумента настаўнікам; разбор дакумента вучнямі пад непасрэдным кіраўніцтвам настаўніка; самастойная работа вучняў над дакументам на ўроку па заданню настаўніка; самастойная дамашняя работа вучняў над дакументам.

У практыцы работы настаўнікаў склалася мноства прыёмаў работы з дакументаў. Найбольш распаўсюджанымі з іх з’яўляюцца наступныя: цыціраванне для падцвярджэння думкі і цыціраванне с паследуючым тлумачэннем зместу цытаты, каменціраванае чытанне дакумент, выбарчае яго чытанне па заданню настаўніка, аналіз дакумента па пытаннях настаўніка, аналіз дакумента і складанне простага або разгорнутага плана, складанне тэзісаў, або канспекта гістарычнай крыніцы, напісанне рэфератаў, дакладаў, паведамленняў на аснове самастойнага вывучэння гістарычных крыніц, рашэнне праблемных задач на аснове вывучэння гістарычных крыніц.

4. Навукова-папулярная, мастацкай літаратуры і перыядычны друк даволі шырока выкарыстоўваюцца ў навучанні гісторыі. Шляхі іх выкарыстання тыя ж, што пры выкарыстанні падручнікаў і гістарычных дакументаў. Яны могуць уключацца ў ізлажэнне настаўніка, могуць выступаць у якасці матэрыялу для самастойнай работы на ўроку, а таксама сродкам арганізацыі самастойнай работы вучняў дома пры падрыхтоўцы паведамленняў, дакладаў і рэфератаў.

Задачы навучання гісторыі патрабуюць ад настаўніка, каб гістарычны матэрыял быў даведзены да вучняў канкрэтна, вобразна, эмацыянальна і наглядна. Вялікую дапамогу ў гэтым можа аказаць яму мастацкая літаратура, спецыфіка якой складаецца ў тым, што яна адлюстроўвае гістарычную рэчаіснасць ў канкрэтных мастацкіх вобразах.

Матэрыял, які мы называем мастацкай літаратурай у прымяненні да выкладання гісторыі вельмі разнастайны. Ён можа быць раздзелены на тры групы: 1) фальклор, народныя прымаўкі, песні, казанні, легеенды; 2) літаратурныя помнікі эпохі; 3) гістарычная белетрыстыка.

Кожная з груп мае свае навукова-гістарычнае значэнне, сваё асобнае прымяненне. Спынімся на кожнай з іх.

Характарызуючы культуру таго ці іншага народа, асабліва ранніх перыядаў яго гісторыі, натуральна звярнуцца да народнай творчасці. Фальклор дапаможа ажывіць ізлажэнне настаўніка, зрабіць яго бліжэй да мовы вывучаемай эпохі. Выкарыстоўваючы на ўроку паданні, настаўнік не будзе ў іх шукаць матэрыял для характарыстыкі гістарычных падзей (барацьба з татарамі, крыжакамі), бо ў навуковых адносінах фальклорны матэрыял вельмі ненадзейны, але ён дакладна перадае думкі і пачуцці народа,

ацэнкі ім гістарычных падзей, дазваляе ўзнавіць вывучаемую эпоху і адносіны да яе сучаснікаў.

Выкарыстоўваючы літаратурныя творы эпохі трэба ўлічваць, што з многімі з іх вучні ўжо знаёміліся на ўроках літаратуры. Да такіх твораў настаўнік гісторыі падыходзіць па-асобаму. Ён разглядае іх як сваеасаблівыя першакрыніцы гістарычных ведаў, якія адлюстроўваюць вывучаемую эпоху. Пры гэтым яго цікавяць тыя бакі літаратурных твораў, якія адлюстроўваюць грамадскія адносіны, гістарычныя абставіны, сацыяльна-палітычнае крэда аўтара.

Трэці від мастацкай літаратуры, выкарыстоўваемай у выкладанні гісторыі – гэта гістарычная белетрыстыка. Да яе адносяць гістарычныя аповесці, раманы, п’есы, паэмы, вершы, напісаныя аўтарамі больш позняга часу на аснове вывучэння гістарычных крыніц. Чытанне мастацкай літаратуры абагачае ўяўленні настаўніка аб мінулым канкрэтнымі гістарычнымі вобразамі, якія ён можа выкарыстаць пры падрыхтоўцы яркага займальнага расказа на ўроку.

Такім чынам, выкарыстанне друкаванага слова ў навучанні гісторыі выконвае ролю адной з крыніц ведаў і валодае шырокімі магчымасцямі для арганізацыі пазнавальнай дзейнасці школьнікаў, фарміравання у іх прыёмаў (спосабаў) вучэбнай работы з гістарычным матэрыялам.

Лекцыя 26-27. Урок гісторыі і падрыхтоўка да яго правядзення 4г.

1. Урок асноўная форма арганізацыі вучэбнага працэсу па гісторыі. 2. Тыпы ўрока гісторыі. 3. Структура ўрока. 4. Сучасныя патрабаванні да ўрока гісторыі. 5. Асноўныя этапы падрыхтоўкі да ўрока: планіраванне працэсу вывучэння гісторыі ў школе; вызначэнне мэты і задач ўрока (мадэліраванне вынікаў навучання); канструіраванне тэхналогіі правядзення ўрока; афармленне плана канспекта ўрока; рэфлексія вынікаў правядзення ўрока.

1. У нашай краіне, як і ў большасці краін свету, выкарыстоўваецца класна-урочная сістэма школьнага навучання, у аснову якой пакладзены два асноўныя элементы клас і ўрок. Клас – гэта гэта група вучняў пастаяннага саставу, якія маюць прыкладна аднолькавы ўзрост і навучаюцца па аднолькавых праграмах. Урок – гэта вучэбныя заняткі, якія маюць аднолькавую працягласць па часе, праводзяцца настаўнікам па раскладу і забяспечваюць засваенне пэўнай часткі вучэбнай праграмы. Урок гэта асноўная, прынятая ў школе адзінка арганізацыі вучэбнага працэсу, у тым ліку і па гісторыі. Аднак урок нельга лічыць адзінай формай арганізацыі вучэбнага працэсу. Веды вучні могуць атрымліваць і пры выкарыстанні іншых форм навучання: самастойнага чытання вучэбнай і навукова-папулярнай літаратуры, пазаўрочных экскурсій, на кансультацыях, індывідуальных і дапаможных занятках з настаўнікам, у пазакласнай рабоце – гістарычных гуртках і таварыствах, краязнаўчых экспедыцыях, алімпіядах і г.д.

Урок – гэта маленькая, арганічна завершаная частка вучэбнага працэса, якая вырашае канкрэтную адукацыйна-выхаваўчую задачу арганічна звязана з усёй сістэмай навучання канкрэтнай навучы Ён уключае ў сябе ўсе асноўныя кампаненты працэса навучання: мэты навучання, паўнацэнны змест навучання, паведамленне настаўнікам пра зростныя крыніцы навуковых ведаў, пазнавальную дзейнасць вучняў па іх засваенню і рэфлексію вынікаў навучання.

2. У методыцы выкладання гісторыі, як і ў дыдактыцы ў цэлым, многа размоў і спрэчак вядзецца аб класіфікацыі, або аб тыпалогіі ўрокаў гісторыі. З праблемай выбару тыпу ўрока настаўнік сутыкаецца штодзённа пры падрыхтоўцы да заняткаў. Гэта тлумачыцца рознымі падыходамі і крытэрыямі да вызначэння тыпа ўрокаў. Самымі распаўсюджанымі і традыцыйнымі з’яўляюцца тыпалогіі па двух наступных крытэрыях: 1) асноўных дыдактычных мэтах, якія вырашаюцца на ўроку і 2) спосабу правядзення ўрока, або вядучага метаду, які дамінуе на ўроку.

Першая тыпалогія ўключае ў сябе такія тыпы ўрокаў: 1) вывучэння новага матэрыялу; 2) паўтарэння і абагульнення; 3) выпрацоўкі ўменняў і навыкаў; 4) уліку і праверкі ведаў, уменняў і навыкаў; 5) камбініраваны, або састаўны урок, які ўключае усе асноўныя звонкі працэсу навучання і вырашае некалькі дыдактычных мэт: засваенне ведаў, уменняў і навыкаў, паўтарэнне і абагульненне, праверку вынікаў навучання. Гэты тып ўрока найбольш распаўсюджаны ў практыцы навучання, бо якмы ўжо гаварылі, уяўляе сабой завершаны працэс навучання.

Другая традыцыйная класіфікацыя ўключае ў сябе такія тыпы ўрокаў, як урок расказ, урок гутарка, урок экскурсіі, кінаўрок, тэл’ўрок, урок работы з гістарычным дакументам, урок самастойнай работы, урок лекцыі, урок семінарскія заняткі, урок практычных заняткаў, урок лабараторных заняткаў і г.д.

3. Пад структурай ўрока трэба разумець спалучэнне тых ці іншых звонкаў працэса навучання, якія рэалізуюцца праз адпаведныя формы работы. У 50-60-х гадах 20 ст. структура ўрока прыцягвала да сябе вялікую ўвагу як з боку настаўнікаў так і вучоных- метадыстаў. Гэта было выклікана тым, што, насуперак рэкамендацыям дыдактыкі і методыкі выкладання, ўрокі ў школе набылі шаблонную і закамскую структуру камбініраванага ўрока. Кожны ўрок пачынаўся з праверкі дамашняга задання, затым ішло паведамленне новага матэрыялу, замацаванне і затым давалася дамашняе заданне. Такая паслядоўнасць стала ўсеагульнай заканамернасцю і не толькі для ўрокаў гісторыі, але і для ўсіх іншых прадметаў. Іншыя тыпы ўрокаў практычна не выкарыстоўваліся, што адмоўна адбівалася на выніках навучання, зніжала цікавасць школьнікаў да выкарыстоўваемых ў школе арганізацыйных форм работы.

У структуры любога тыпу ўрока заканамерна прысутнічаюць асноўныя звонкі працэса навучання: 1) арганізацыя класа, якая ўключае ў сябе падрыхтоўку ўсяго неабходнага да ўрока і настрой на прадуктыўную работу,

2) актуалізацыю ведаў засваеных на папярэдніх уроках, або праверку дамашняга задання, 3) падрыхтоўку да ўспрымання новага матэрыялу. 4) вывучэнне новага вучэбнага матэрыялу, авалоданне новымі ведамі, умениямі і навыкамі, 5) пярвічнае паўтарэнне, або замацаванне засвоенага на дадзеным уроку, або рэфлексію, 6) дамашняе заданне, заарыентаванае на арганізацыю самастойнай работы вучняў па авалоданню атрыманымі на ўроку ведамі, умениямі і навыкамі. Іншая справа, што на ўроках розных тыпаў гэтыя асноўныя элементы структуры ўрока спалучаюцца ў розных суадносінах.

Такім чынам урок любога тыпу ўтрымлівае адны і тыя ж структурныя элементы, аднак спалучэнне іх па часе рознае. Выбіраючы структуру ўрока мы перш за ўсё павінны імкнуцца да таго, каб яна не была шаблоннай і стэратыпнай. Так на камбініраваным ўроку праверку ведаў можна правесці не толькі ў пачатку ўрока, але і паходу вывучэння новага матэрыялу, або разам з замацаваннем ў канцы ўрока. Пры выбары структуры трэба ўлічваць асаблівасці ўспрымання і засваення ведаў на ўроку, выяўленыя псіхолагамі. Так яны сцвярджаюць, што самым спрыяльным для засваення інфармацыі на ўроку з'яўляецца час з 4 па 26 хвіліну, калі магчымае 100% засваенне ведаў; з 26 па 34 – толькі 50%, з 34 па 42 хвіліну каля 20%. У канцы ўрока з 43 па 45 хвіліну магчымасці да засваення ведаў набліжаюцца к нулю.

4. Сучасныя патрабаванні да ўрока гісторыі. У практыцы навучання гісторыі, складалася вялікае мноства разнастайных пералікаў дыдактычных патрабаванняў да ўрокаў. Спынімся на тых патрабаваннях, якія метадыка прад'яляе да сучаснага ўрока: 1) Паўнацэннасць гістарычнага зместу ўрока. 2) Паўнацэннасць педагагічнай задумкі. 3) Улік важнай ролі матывацыі вучэння. 4) Арганізацыя актыўнай пазнаваўчай дзейнасці вучняў на ўроку. 5) Гібкасць метадыкі ўрока. 6) Высокая выніковасць ўрока.

5. Асноўныя этапы падрыхтоўкі да ўрока гісторыі.

Планіраванне вывучэння гісторыі ў школе. Падрыхтоўка настаўніка да выкладання гісторыі пачынаецца задоўга да пачатку навучальнага года са складання календарна-тэматычнага планавання. Складанне гэтага планавання ўяўляе сабой падрыхтоўку мадэлі вывучэння, або распрацоўкі тактыкі арганізацыі працэсу навучання таго ці іншага курса гісторыі. Календарна-тэматычны план складаецца ў выглядзе табліцы, якая ўтрымлівае наступныя графы, або калонкі: 1) № па парадку; 2) Назва раздзела, тэмы і тэмы ўрока; 3) дата правядзення; 4) асноўныя паняцці і ідэі; 5) спосабы дзейнасці, або ўменні і навыкі; 6) сродкі навучання (нагляднасць); 7) літаратура для вучняў; 7) літаратура для настаўніка; 7) дамашняе заданне. Часам указваецца тып ўрока і да кожнага раздзела, тэмы і ўрока вызначаюцца мэты навучання.

Ідучы на ўрок, настаўнік папярэдне складае план, або план-канспект ўрока. Складанне плана ўрока ўваходзіць у функцыянальныя абавязкі настаўніка і з'яўляюцца справаздачай за другую палову рабочага дня. Прыступаючы да складання плана ўрока настаўнік вызначае тэму ўрока і яго задачы. Мадэліраванне вынікаў навучання, або вызначэнне мэты ўрока.

Агульныя мэты навучання гісторыі вызначаюцца ў Дзяржаўным стандарце і ў школьных праграмах па гісторыі. Мэты вывучэння кожнага курса, раздзела і тэмы вызначаюцца настаўнікам пры складанні тэматычнага планавання. Мэта кожнага ўрока – напярэдадні, пры непасрэднай падрыхтоўцы да ўрока. Яна, як і мэты вывучэння гісторыі ў цэлым, ўтрымлівае тры асноўныя аспекты: адукацыйны, выхаваўчы і развіваючы. Вызначаная мэта ўрока звычайна канкрэтызуецца вызначэннем прыватных задач, вырашэнне якіх ў сукупнасці забяспечвае рэалізацыю мэты.

Што неабходна зрабіць, каб аптымальна вызначыць мэту і задачы ўрока? Па-першае, настаўнік знаёміцца са зместам гістарычнага матэрыяла, які будзе вывучацца на ўроку; па-другое, ажыццяўляе яго структурна-функцыянальны аналіз. У ходзе структурнага аналізу ён вылучае фактычны і тэарэтычны кампаненты матэрыяла параграфу, галоўныя і важныя ў адукацыйна-выхаваўчых адносінах гістарычныя факты, вызначае іх функцыянальныя магчымасці для вырашэння адукацыйных, выхаваўчых і развіваючых задач. Па-трэцяе, ацэньвае пазнавальныя магчымасці вучняў канкрэтнага класа, узровень іх навучаемасці і выхаванасці.

Пасля вызначэння задач урока, настаўнік прыступае да канструіравання тэхналогіі правядзення ўрока. Ён вызначае сродкі навучання, якія будуць выкарыстаны на ўроку. На дадзеным ўроку гэта: гістарычная карта “Старажытны Егіпет”, вучэбная карціна “У даліне Ніла”, падручнік па гісторыі для 5 класа, фрагменты дыяфільма “Старажытны Егіпет”, ілюстрацыі падручніка і фрагменты егіпетскіх міфаў, прыведзеныя ў падручніку. Прадумвае паслядоўнасць вывучэння матэрыялу і выкарыстання розных сродкаў навучання, метадычных прыёмаў і форм работы з гэтымі сродкамі. Далей ён прыступае да канструіравання тэхналогіі правядзення ўрока і і яе афармлення праз напісання плана, або плана-канспекта ўрока.

Пасля напісання плана ўрока карысна яшчэ раз уважліва пачытаць створаную мадэль урока, патрэніравацца ў выкарыстанні на ўроку карты, крэйдавых малюнкаў, схем, дыяграм, падрыхтаваць усё неабходнае да ўрока.

Рэфлексія спосабаў правядзення ўрока. Паспяховая і эфектыўная работа настаўніка на ўроку магчымая толькі тады, калі ён ажыццяўляе пастаянную рэфлексію сваёй дзейнасці, робіць самааналіз уласнай дзейнасці на кожным уроку і дзейнасці калег, што дазваляе вучыцца перш за ўсё на чужых памылках.

Схема аналізу ўрока гісторыі

- 1) Навукова-гістарычны профіль урока: 1. Дакладнасць і правільнасць паведамляемых на ўроку фактаў; 2. Правільнасць разбора і абагульнення гістарычных фактаў і зробленых ацэнак; 3. Паслядоўнасць і паўната ізлажэння; 4. Агульная ацэнка ўрока з пункту гледжання адпаведнасці яго зместу сучаснаму ўзроўню развіцця гістарычнай навукі;
- II) Метадычная характарыстыка ўрока: 1. Метадычная структура ўрока; 2. Мэтанакіраванасць ўрока; 3. Метадычная характарыстыка структурных

элементарна ўрока (праверкі ведаў, вывучэння новага матэрыялу, замацавання і рэфлексіі, задання на дом); 4.Паўтарэнне і абагульненне на ўроку; 5. Методыка работы над гістарычнымі вобразамі і паняццямі; 6. Работа з картай; 7. Работа з храналогіяй; 8. Работа з ілюстрацыямі; 9.Работа з гістарычнымі дакументамі; 10.Самастойная пазнавальная дзейнасць вучняў на ўроку; 11.Выхаваўчая работа на ўроку.

III) Педагагічныя паводзіны настаўніка: 1.Веданне настаўнікам вучняў; 2.Кантакт з класам, валоданне класам, уменне арганізаваць прадуктыўную работу з вучнямі і дысцыпліну; 3.Уменне валодаць сабой; 4.Валоданне жэстам, голасам, мімікай; 5.Знешні выгляд настаўніка і рух яго па класу;

IV) Характарыстыка вучняў на ўроку: 1.Узровень навучаемасці вучняў, іх гістарычныя веды; 2.Інтэрэс вучняў да работы і атыўнасць на ўроку; 3.Тыпічныя праявы на ўроку моцных, слабых і сярэдніх вучняў; 4. Паводзіны і дысцыпліна вучняў на ўроку.

Безумоўна, лічыць гэту схему аналізу ўрока ўсеаб'емлючай не трэба, але яна ахоплівае асноўныя аспекты ўрока і стварае магчымасць для яго грунтоўнага аналізу.

Лекцыя 28. Сістэма праверкі і ацэнкі вынікаў навучання гісторыі

1. Функцыі праверкі ведаў у навучанні гісторыі і метадычныя ўмовы павышэння яе эфектыўнасці. 2. Змест і асноўныя віды праверкі ведаў, методыка яе арганізацыі. 3. Тэсціраванне, як спосаб арганізацыі праверкі ведаў. 4. Ацэнка ведаў і крытэрыі яе выстаўлення.

1. Праверка адукацыйна-выхаваўчых вынікаў навучання абавязковая ўмова і адзін з важнейшых фактараў павышэння эфектыўнасці навучання. Праверка не толькі стымулюе вучэбную работу, але і з'яўляецца важным сродкам кіравання ёй. Частка вучняў не толькі вучацца так, як іх апытвае настаўнік, але і ў значнай ступені думаюць, разважаюць, фармулюць свае думкі, пытанні і заданні так, як робіць гэта настаўнік. Пытанні і заданні настаўніка. накіроўваюць пазнавальную дзейнасць школьнікаў.

Такім чынам, праверка адукацыйна-выхаваўчых вынікаў выконвае ў працэсе навучання гісторыі шэраг важных функцый: кантролю і самакантролю за адукацыйна-выхаваўчымі вынікамі навучання; уліку ведаў і стымуляцыі навучання; выхавання ў школьнікаў адказных адносін да вучобы; арганізацыі і кіравання вучэбнай дзейнасцю; удасканалення ведаў, развіцця мыслення, памяці, вуснай і пісьмовай мовы, іншых пазнавальных здольнасцей вучняў.паўтарэння, абагульнення і сістэматызацыі ведаў і фарміравання ўменняў.

Паспяховае ажыццяўленне гэтых функцый магчымае, пры выкананні шэрагу, выяўленых у тэорыі і практыцы навучання гісторыі метадычных умоў: сістэматычнасць праверкі ведаў на працягу ўсяго навучання гісторыі; комплекснасць праверкі ўсіх адукацыйна-выхаваўчых вынікаў навучання: сістэмы факталагічных і тэарэтычных ведаў, развіцця гістарычнага мыслення, ступені валодання спосабамі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці,

інтэлектуальнымі і практычнымі ўменнямі і навыкамі; прымяненне разнастайных развіваючых і навучаючых прыёмаў і форм праверкі ведаў; спалучэнне бягучай і адтэрмінаванай праверкі ведаў, ўменняў і навыкаў, яе індывідуалізацыя ў адпаведнасці з узроўнем навучаемасці школьнікаў; аб'ектыўнасць праверкі ведаў, дакладнасць да вучняў матываванай ацэнкі яе вынікаў з указаннем поспехаў і недахопаў у іх рабоце.

2. Змест праверкі ведаў. У аснове атэстацыі вучняў ляжыць праверка засваення ведаў і спосабаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці вызначаных Дзяржаўным стандартам і праграмамі па гісторыі. Гістарычныя веды ўключаюць ў сябе факталагічны (у тым ліку храналагічны і картаграфічны), тэарэтычны матэрыял (паняцці, тэарэтычныя высновы і абагульненні, прычынна-выніковыя сувязі і заканамернасці гістарычнага працэса), а таксама спосабы вучэбна-пазнавальнай дзейнасці, якія ляжаць у аснове спецыяльных гістарычных ўменняў і навыкаў.

Галоўнымі патрабаваннямі да гістарычных ведаў школьнікаў з'яўляюцца – усвядомленасць, трываласць і аператыўнасць, якія цесна ўзаемазвязаныя паміж сабой. Усвядомленасць ведаў гэта здольнасць выдзяляць у вучэбным матэрыяле галоўнае, разглядаць вывучаемыя факты і паняцці ў дыялектычнай сувязі з іншымі фактамі і паняццямі. Аператыўнасць ведаў праяўляецца ў здольнасці вучня прымяняць іх да асэнсавання новых фактаў, сувязей і паняццяў (перпанос ведаў ў новыя ўмовы, супастаўленне, абагульненне). Чым свядомей і сістэматызаваней гістарычныя веды, тым вышэй ступень іх аператыўнасці і наадварот. Аператыўнымі могуць быць толькі трывалыя веды. У сваю чаргу, трываласць ведаў дасягаецца не столькі завучваннем і механічным узнаўленнем, колькі глыбінёй іх асэнсавання, разнабаковасцю і ўсвядомленасцю сувязей паміж фактамі і паняццямі, здольнасцю вучняў выкарыстоўваць веды пры рашэнні пазнавальных задач і прымянення іх у новых вучэбных сітуацыях.

Асноўным недахопам пры правядзенні апытання з'яўляецца тое, што многія настаўнікі правяраючы веды галоўным чынам патрабуюць ад вучняў даслоўнага паўтарэння фармуліровак, апісанняў фактаў і даведчаных звестак, выкладзеных у падручніку і не ўмеюць канцэнтраваць увагу на галоўным. Адбіраючы матэрыял для праверкі настаўнік павінен кіравацца двума асноўнымі крытэрыямі: 1) значымасцю зместу і 2) складанасцю яго засваення.

Рыхтуючыся да праверкі засваення вучнямі зместу тэмы, настаўнік прадумвае пытанні, іх форму і прыёмы, якія забяспечваюць праверку свядомасці засваення, узроўню самастойнасці аналізу і абагульнення канкрэтнага вучэбнага матэрыялу, іх здольнасці да прымянення ведаў у знаёмай сітуацыі і творчаму іх прымяненню ў незнаёмай.

Асноўнымі формамі ці відамі праверкі вынікаў навучання гісторыі з'яўляюцца: вусная, якая можа быць індывідуальнай (вусныя разгорнутыя адказы) і фронтальнай (кароткія вусныя адказы з места ў ходзе арганізаванай настаўнікам кантрольнай гутаркі па асноўных пытаннях вывучанай тэмы);

пісьмовая, якая таксама можа быць індывідуальнай (выкананне пісьмовага задання на дошцы ці за партай) і фронтальнай (выкананне фронтальных пісьмовых заданняў усім класам); графічная – выкананне індывідуальных і фронтальных графічных заданняў (складанне схем, лагічных ланцужкоў, заданняў на контурнай карце).

Асноўным відам праверкі ведаў па гісторыі з’яўляецца вуснае апытанне, бо гісторыя гэта вусны прадмет. Акрамя вуснай, пісьмовай і графічнай існуюць іншыя шляхі праверкі і ўліку ведаў. Гэта праверка дамашніх заданняў у рабочых сшытках і выстаўленне адзнак за якасць іх выдзення, справаздач аб вучэбнай экскурсіі, за гістарычны дыктант, за падрыхтаваны рэфераты і праекты і г.д.

3. У апошнія гады ў практыку шырока ўкараніўся яшчэ адзін спосаб арганізацыі масавай праверкі ведаў – *тэсціраванне*. Яно дазваляе не толькі хутка праверыць якасць і ўзровень засваення гістарычных ведаў і авалодання спосабамі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці, але і выконвае важную дыягнастычную функцыю.

Тэсціраванне, як спосаб праверкі адукацыйных вынікаў навучання атрымаў шырокае распаўсюджанне ў нашай школе ў 90-я гады ХХ – пачатку ХХІ стагоддзя. Яго ўкараненне звязана з новым разуменнем функцый праверкі ведаў. Пры распрацоўцы тэставага ацэначнага інструментарыя неабходна ўлічваць дваістую прыроду гістарычнай навукі і гісторыі як вучэбнага прадмета. Яна адначасова змяшчае аб’ектыўную інфармацыю аб канкрэтных, адзінкавых, ужо адбыўшыхся падзеях і суб’ектыўнае ўспрыманне і талкаванне гістарычных фактаў, заснаванае на розных сістэмах індывідуальных і грамадскіх каштоўнасцей. Пагэтаму вучэбны матэрыял і вынікі яго засваення можна ўмоўна падзяліць на фарманізаваныя (аб’ектыўныя) і нефармалізаваныя (суб’ектыўныя) веды.

Для першых адносяцца ўсталяваныя ў навуцы, дакументальна падцверджаныя звесткі аб месце, часе, удзельніках гістарычных падзей і з’яў, іх працягласці, колькасці ўдзельнікаў, размерах матэрыяльных прадметаў, прыкметы гістарычных паняццяў, тэрміны, агульнапрызнаныя высновы і выказванні. Суб’ектывізіраваны (нефармалізаваны) кампанент гістарычных ведаў уключае ў сябе розныя інтэрпрэтацыі гістарычных фактаў і ацэначныя выказванні сведак і сучаснікаў аб падзеях мінулага, асабістыя думкі аб іх прычынах, гістарычнай значнасці і выніковасці, аб матывах і інтарэсах дзейнасці асобных людзей і сацыяльных груп, а таксама індывідуальныя адносіны да падзей далёкага мінулага. Такім чынам, пры выкарыстанні тэставай праверкі, на кожным этапе навучання настаўнік выразна ўяўляе, які кампанент ведаў, якія ўменні ён правярае і з якой мэтай ён гэта робіць.

Тэст – кароткае, стандартызаванае па форме прад’яўлення і тэхналогіі праверкі і ацэнкі, заданне або сістэма заданняў, накіраваных на выяўленне і ацэнку дасягненняў вучняў зададзенага дзяржаўным адукацыйным стандартам узроўню прадметнай падрыхтоўкі.

У сучаснай школе тэставая праверка ведаў атрымала шырокае распаўсюджанне. Выдаецца вялікая колькасць разнастайных тэставых заданняў. Аднак большасць аўтараў функцыю тэстаў бачаць у эканамічнай арганізацыі праверкі ведаў школьнікаў. Заданні складаюцца хаатычна, без лагічнай сувязі адзін з адным, без дыферэнцыяцыі структурных кампанентаў гістарычнага матэрыяла. Вельмі рэдка тэсты выкарыстоўваюцца для дыягностыкі і удасканалення ўменняў школьнікаў.

Сярод шматлікіх відаў тэстаў псіхалогі вылучаюць “тэсты спецыяльных здольнасцей і дасягненняў”, якія максімальна садзейнічаюць вызначэнню ўзроўню ведаў і элементарных пазнавальных уменняў. Да іх адносяцца: заданні з некалькімі варыянтамі адказу; заданні з альтэрнатыўнымі адказамі; заданні на ўсталяванне адпаведнасці; заданні з абмежаваннямі на адказы.

З дапамогай такіх тэстаў можна правяраць веды, сістэматызаваць і абагульняць матэрыял тэматычных блокаў. Але асабліва важнай іх роля для актуалізацыі раней вывучанага матэрыялу і падрыхтоўкі вучняў да ўспрымання новай тэмы.

Разам з тым, трэба мець на ўвазе, што ў кампетэнцыю тэстаў не ўваходзіць праверка значнай часткі гістарычных ведаў і ступені валодання вучнямі большасцю спосабаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці і ўменняў. Яны, у прыватнасці, не здольныя высніць, ці ўмеюць вучні самастойна ажыццяўляць пошук неабходнай інфармацыі з адной, або некалькіх крыніц, расказваць вусна ці пісьмова аб гістарычных падзеях і г.д. Выкарыстанне тэсціравання будзе эфектыўным, калі яно спалучаецца з выкарыстаннем заданняў з “адкрытымі адказамі”.

Паняцце “заданні з адкрытымі адказамі” адносна нядаўна выкарыстоўваецца ў педагагічнай літаратуры, хаця практычна ўжываюцца ўжо даўно. Такім чынам тэсціраванне можна разглядаць як адзін з эфектыўных спосабаў арганізацыі праверкі фармалізаваных гістарычных ведаў. Нават адкрытыя тэсты са свабодным адказам не даюць магчымасці праверыць нефармалізаваныя веды. Таму ў ходзе праверкі адукацыйных вынікаў навучання тэсціраванне павінна спалучацца з заданнямі скіраванымі на разуменне сутнасці гістарычных паняццяў.

4. Ацэнка вынікаў навучання гісторыі матэрыялізуецца ў выстаўленні вучням адзнакі ў балах. Ацэньванне і выстаўленне адзнакі з’яўляецца важнейшым сродкам ўліку ведаў і стымуліравання вучэбнай дзейнасці школьнікаў.

У адпаведнасці з правіламі атэстацыі ва ўстановах, якія забяспечваюць атрыманне агульнай сярэдняй адукацыі ўводзіцца бягучая, прамежкая і выніковая атэстацыя вучняў, якая можа ажыццяўляцца ў вуснай, пісьмовай і практычнай форме. Атэстацыя па кожнаму прадмету праводзіцца ў адпаведнасці з нормаў ацэнкі вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў. Вынікі вучэбнай дзейнасці ацэньваюцца ў балах па 10-бальнай шкале адзнак: 1(адзін), 2(два), 3(тры), 4(чатыры), 5(пяць), 6(шэсць), 7(сем), 8(восем),

9(дзесяць), 10(дзесяць). Адзнака “0” выстаўляецца пры адсутнасці вынікаў вучэбнай дзейнасці на момант атэстацыі. Колькасным паказчыкам ацэнкі вынікаў вучэбнай дзейнасці ведання з’яўляецца адзнака.

Адзнака – гэта вынік працэса ацэньвання, яго ўмоўна-фармальнае выражэнне ў балах.

Для ацэнкі вынікаў вучэбнай дзейнасці вылучаецца пяць узроўняў засваення вучэбнага матэрыялу.

I узровень (нізкі) – дзеянні на распазнаванне і адрозненне паняццяў (аб’ектаў вывучэння).

II узровень (здавальняючы) – дзеянні на ўзнаўленне вучэбнага матэрыялу (аб’ектаў вывучэння) на ўзроўні памяці.

III узровень (сярэдні) – дзеянні па ўзнаўленню вучэбнага матэрыялу (аб’ектаў вывучэння) на ўзроўні разумення, апісанне і аналіз дзеянняў з аб’ектамі вывучэння.

IV узровень (дастатковы) – дзеянні па прымяненню ведаў у знаёмай сітуацыі па ўзору; тлумачэнне сутнасці аб’ектаў вывучэння, выкананне дзеянняў з выразна вызначанымі правіламі, прымяненне ведаў на аснове абагульненага алгарытма для рашэння новай вучэбнай задачы.

V узровень (высокі) – дзеянні па прымяненню ведаў у незнаёмых сітуацыях.

Выніковы кантроль за год вызначаецца правіламі атэстацыі і перавода вучняў. Гадавая ацэнка выстаўляецца як сярэдняя арыфметычная адзнака за чвэрці з улікам дынамікі вучэбных дасягненняў на канец навучальнага года. Калі дынаміка станоўчая, тоацэнка можа быць вышэй за сярэднюю арыфметычную, калі адмоўная – то ніжэй. Выніковая адзнака на выпускных экзаменах выстаўляецца на аснове гадавой і экзаменацыйнай адзнакі ў адпаведнасці з “Правіламі арганізацый выпускных экзаменаў”, якія ўстаноўліваюцца адпаведным распараджэннем Міністэрства адуцыі Рэспублікі Беларусь.

Такім чынам, праверка вынікаў навучання абавязковы і важны кампанент арганізацыі навучання гісторыі, а яе эфектыўнасць вызначаецца метадычна правільнай яе арганізацыяй і аб’ектыўнасцю ўліку адукацыйна выхаваўчых вынікаў навучання.

Лекцыя 29. Сістэма паўтарэння ў навучанні гісторыі

1. Прызначэнне паўтарэнняў навучанні гісторыі. 2. Асноўныя віды паўтарэння і методыка яго арганізацыі. 3. Дамашнія заданні па гісторыі

1. Паўтарэнне ў навучанні гісторыі мае выключна важнае значэнне. Нездарма ў народзе існуе прымаўка “Паўтарэнне – маці вучэння.” Памяць чалавека мае ўласцівасць забываць, яна вызваляецца ад непатрэбнай і невыкарыстоўваемай у практычнай дзейнасці інфармацыі. Пагэтаму асноўнай задачай паўтарэння з’яўляецца – папярэдзіць забыванне, захаваць у памяці асноўнае, без ведання чаго нельга сфарміраваць паўнацэнныя гістарычныя веды. Для таго каб паўтарэнне сапраўды стала “маці вучэння”

неабходна каб кожны гістарычны факт, паняцце, дата, існавалі ў памяці вучня не самі па сабе, а ў сістэме, узаемадапаўнялі адзін аднаго і ў сукупнасці стваралі цэласную карціну гістарычнага працэса, ці гістарычнага перыяда. Таму, акрамя задачы папярэджання забывання, паўтарэнне выконвае ролю сродку сістэматызацыі і абагульнення гістарычных ведаў. Сістэматызацыя і абагульненне вучэбнага матэрыялу ажыццяўляецца праз арганізацыю актыўнай пазнавальнай дзейнасці вучняў і спрыяе развіццю пазнавальных магчымасцей і здольнасцей школьнікаў. Гэта дазваляе паспяхова рэалізаваць развіваючую і навучающую функцыю паўтарэння.

У працэсе сістэматызацыі і абагульнення ведаў настаўнік мае магчымасць выявіць якасць засваення гістарычнай інфармацыі і ступень авалодання спосабамі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці з ёй. Таму паўтарэнне адначасова выконвае дыягнастычную і кантрольную функцыі навучання, дазваляе настаўніку выявіць прабелы ў ведах вучняў і вызначыць шляхі іх ліквідацыі.

Такім чынам, у працэсе навучання гісторыі паўтарэнне выконвае функцыі: 1) папярэджанне забывання; 2) абагульнення і сістэматызацыі ведаў; 3) развіваючую і навучающую (паглыблення ведаў і фарміравання спосабаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці); 4) кантроль і дыягностыкі адукацыйных вынікаў навучання. Улічваючы важную ролю паўтарэння ў навучанні гісторыі, трэба імкнуцца да сістэматычнай работы па яго арганізацыі на кожным этапе урока.

2. У тэорыі і практыцы навучання гісторыі праблема арганізацыі паўтарэння знайшла шырокае адлюстраванне. Гэта стварае магчымасць вызначыць метадыку арганізацыі асноўных відаў паўтарэння ў навучанні гісторыі.

1) Пярвічнае паўтарэнне, або замацаванне. матэрыял з раней засвоеным, праверыць ступень засваення новага матэрыялу.

карцінай, гістарычным дакументам, тэкстам вучэбнага дапаможніка, прапанаваць рашэнне праблема-пазнавальных задач, патрабуючых прадуктыўнай пазнавальнай дзейнасці школьнікаў.

Пярвічнае паўтарэнне абавязковы структурны элемент арганізацыі ўрока гісторыі ў V – VIII класах. У IX – XI класах ён можа адсутнічаць як самастойны этап урока, але ў любым выпадку пры падвядзенні вынікаў урока павінна ажыццяўляцца сістэматызацыя і абагульненне вывучанага на ўроку, што ў пэўнай ступені замяняе пярвічнае паўтарэнне на ўроку.

2) Уступнае паўтарэнне праводзіцца у пачатку навучальнага года, або перад пачаткам вывучэння новай тэмы ці раздзела. Яно мае мэтай актуалізаваць у памяці вучняў засвоеныя раней веды, неабходныя для лепшага разумення новага вучэбнага матэрыялу.

3) Бягучае паўтарэнне. Асноўным відам паўтарэння з'яўляецца бягучае паўтарэнне раней пройдзенага ў тэматычнай сувязі са зместам кожнага новага ўрока. На яго арыентуюць настаўніка аўтары падручнікаў па гісторыі, якія прадугледзелі ў іх рубрыку “Успомніце”. Яна папярэдняе зместу

кожнага параграфа. Але было б няправільна абмяжоўваць бягучае паўтарэнне толькі тымі пытаннямі, якія змешчаны перад параграфамі ў падручніках. Важна каб увесць урок, усе звенні працэсу навучання, якія ажыццяўляюцца ў працэсе ўрока, служылі паўтарэнню раней аывучанага матэрыялу і раней сфарміраваных у вучняў спосабаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці.

Такім чынам, бягучае паўтарэнне павінна ажыццяўляцца на ўсіх этапах навучання: у час праверкі дамашняга задання, пры падрыхтоўцы да вывучэння і ў працэсе вывучэння новага матэрыялу на ўроку, у ходзе замацавання і пры выкананні дамашняга задання. Усё гэта сведчыць, што бягучае паўтарэнне сапраўды з'яўляецца асноўным відам паўтарэнне ў навучанні гісторыі. Шкада, што многія настаўнікі аб гэтым забываюць.

4) Абагульняючае паўтарэнне. Абагульняючае паўтарэнне ахоплівае матэрыял тэмы, або раздзела курса гісторыі, а ў некаторых выпадках, сістэматызуе матэрыял з розных тэм і раздзелаў па пэўных праблемах і баках жыцця грамадства. Гэта можа быць: сістэматызацыя і абагульненне ведаў па вывучанай тэме, раздзелу ці вывучанаму курсу гісторыі; стварэнне цэласнай карціны аб падзеях і працэсах, якія вывучаліся на шэрагу розных урокаў; завяршэнне фарміравання важнейшых паняццяў; ўсведамленне заканамернасцей грамадскага развіцця; выяўленне новых прычынна-выніковых сувязей ў свеце раней вывучаных фактаў; дасягненне больш высокай ступені сістэматызацыі ведаў аб вывучаных з'явах і працэсах грамадскага жыцця; фарміравання абагульненых уменняў і спосабаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці. Форма правядзення абагульняючага ўрока можа быць рознай: абагульняючая гутарка, аглядная лекцыя, семінар, практычныя ці лабараторныя заняткі, канферэнцыя, дыскусія, дыдактычная гульня, урок камп'ютэрнай прэзентацыі і г.д., аднак прызначэнне такога ўрока павінна заставацца нязменным абагульненне, сістэматызацыя і тэарэтычнае асэнсаванне вывучанай тэмы ці раздзела.

Найбольш важнымі ўмовамі павышэння эфетыўнасці ўрока паўтарэння і абагульнення, на нашу думку, з'яўляюцца: 1) правільны выбар настаўнікам аб'ёму, логікі, зместу, формы і метадычных прыёмаў паўтарэння і абагульнення; 2) усведамленне вучнямі важнасці і карыснасці такога ўрока; 3) пасільны для вучняў аб'ём паўтараемага матэрыялу; 4) папярэдняе дамашняе падрыхтоўка вучняў да ўрока; 5) арганізацыя актыўнай пазнавальнай дзейнасці вучняў на ўроку.

5) Перадэкзаменацыйнае паўтарэнне. Яно праводзіцца ў IX класе, дзе вучні здаюць абавязковы экзамен па гісторыі Беларусі за курс базавай школы. Яго арганізацыя ўскладняецца тым, што праграма не прадугледжвае спецыяльнага часу на яго правядзенне і настаўнік сам вызначае метадычныя шляхі яго арганізацыі.

Такім чынам, паўтарэнне гэта адна з най важнейшых перадумоў фарміравання ў вучняў трывалых, абагульненых і сістэматызаваных ведаў, на аснове якіх фарміруецца тэарэтычнае асэнсаванне гісторыі чалавецтва і

светапоглядныя ідэі, дазваляючыя выпускніку школы свядома арыентавацца не толькі ў гістарычным мінулым, але і сучасным грамадскім жыцці.

3. Дамашнія заданні па гісторыі. Дамашняя падрыхтоўка вучняў да ўрокаў – неабходнае звязно вучэбнага працэсу. Яе асноўная мэта: трывалае замацаванне пройдзенага на ўроку матэрыялу, больш глыбокае яго асэнсаванне, далейшае развіццё ў вучняў набытых на ўроках ўменняў і навыкаў самастойнай работы. У арганізацыі дамашняй работы школьнікаў сустракаюцца істотныя недахопы. Некаторыя настаўнікі асноўны цяжар засваення новага матэрыялу перакладваюць на дамашнюю работу школьнікаў. Большую частку часу на ўроку яны трацяць на праверку выканання дамашняга задання, што памылкова і шкодна. Іншы раз вучням даюцца залішне складаныя, перагружаючыя іх заданні. Часам назіраецца аднабаковасць дамашніх заданняў: звядзенне іх да простага завучвання або пераказу параграфа падручніка, што зніжае цікавасць школьнікаў не толькі да дамашняй работы па гісторыі, але і наогул да гісторыі як школьнага прадмета. Як правіла, дамашнія заданні даюцца пасля вывучэння і замацавання новага вучэбнага матэрыялу, аднак можна даваць дамашняе заданне і перад вывучэннем новага матэрыялу. Гэта не толькі забяспечвае запіс задання ў дзённікі і стымулюе ўвагу вучняў на ўроку, але і стварае магчымасць настаўніку даць неабходныя метадычныя парады па яго выкананню, чаго ён, як правіла, пазбаўлены, даючы заданне на дом у самым канцы ўрока.

Асноўныя віды дамашніх заданняў па гісторыі. Дамашнія заданні па гісторыі адрозніваюцца вялікай разнастайнасцю. Гэта могуць быць заданні на: пераказ вучнямі зместу параграфа падручніка; пераказ параграфа па загадзя складзенаму плану (такія заданні перавважаюць ў V – VI класах); падрыхтоўку адказаў на пытанні па зместу ўрока або цэлай тэмы; аналіз і асэнсаванне ілюстрацый: складанне па іх змесце вуснага расказа, апісання; супаставленне і параўнанне гістарычных з’яў; складанне лагічных схем, лагічных ланцужкоў, графікаў і дыяграм; аналіз картаграфічнага матэрыялу, работу з атласамі і контурнымі картамі; складанне храналагічных і тэкставых табліц, простага і разгорнутага плана, тэзісаў, канспекта параграфа, гістарычнага дакумента, навукова-папулярнай літаратуры; самастойнае вывучэнне матэрыялу па падручніку без папярэдняга тлумачэння настаўнікам, што спрыяе фарміраванню і прымяненню ўменняў, навыкаў і спосабаў дзейнасці з гістарычным матэрыялам выкананне заданняў творчага характару: творчага сачынення, вуснага ці пісьмовага паведамлення, даклада, рэферата і г.д., пастаноўка пытанняў і фармуліравання заданняў па вывучаемай тэме; падрыхтоўка тэставых заданняў і камп’ютэрных прэзентацый і г.д.

Паспяховасць выканання дамашняга задання школьнікамі поўнаасцю залежыць ад валодання імі спосабамі дзейнасці з гістарычным матэрыялам, таму, даючы вучням дамашняе заданне, настаўнік павінен быць упэўнены, што спосабы яго выканання добра вядомыя вучням. Асабліва гэта важна ў V

класе, калі вучні толькі прыступаюць да вывучэння сістэматычнага курса гісторыі

Лекцыя 30. Выкарыстанне сучасных тэхналогій ў навучанні гісторыі

1. Праблема тэхналогіі навучання. 2. Структура тэхналогіі навучання 3. Выкарыстанне ў навучанні гісторыі інавацыйных тэхналогій: а) модульнага навучання; б) поўнага засваення ведаў (праграмаванага навучання); в) тэхналогіі праблемнага і развіваючага навучання; г) гульнявыя тэхналогіі д) праектная тэхналогія.

1. Традыцыйна, ў педагогіцы лічыцца, што дастаткова знайсці метадычны прыём або групу прыёмаў, новую форму навучання і будзе дасягнута жадаемая мэта – навучыць усіх школьнікаў. Так узніклі дзесяткі новых метадык, яны ўзбагачаліся практыкай, удасканальваліся і ствараліся новыя, больш эфектыўныя. Аднак дабіцца стабільна высокіх вынікаў навучання кожным вучням, ці хаця б абсалютнай большасцю з іх не ўдаецца і па сённяшні дзень. Імкненне педагогаў павышаць якасць адукацыі прывяло да тэхналагізацыі працэса навучання, у тым ліку і гісторыі.

Тэхналогіяй звычайна называюць працэс перапрацоўкі зыходнага матэрыялу з мэтай атрымання прадукта з загадзя заданымі ўласцівасцямі. У энцыклапедыі даецца наступнае азначэнне тэхналогіі “Тэхналогія гэта сукупнасць метадаў апрацоўкі вырабу, змянення стану, уласцівасцей, формы сыравіны, матэрыяла або паўфабрыката, ажыццяўляемае ў працэсе вытворчасці”. Аднак такое азначэнне справядлівае толькі для вытворчай сферы і непрагоднае для сацыяльнага жыцця.

Упершыню паняцце тэхналогія навучання агучана ў педагогічных даследаваннях у ЗША і Заходняй Еўропе ў 30-я гады для апісання спосабаў выкарыстання ТСН ў навучальным працэсе. І толькі ў сярэдзіне 80-х гадоў у дакументах ЮНЕСКО было дадзена азначэнне, якое ў найбольшай ступені адлюстроўвае сутнасць педагогічнай тэхналогіі: Яно гучыць так: “Педагогічная тэхналогія – гэта сістэмны метады стварэння, прымянення і вызначэння ўсяго працэса выкладання і засваення ведаў з улікам тэхнічных і чалавечых рэсурсаў ў іх узаемадзеянні, які ставіць сваёй мэтай аптымізацыю форм адукацыі” Аднак і ў адносінах да разумення асноўных ключавых паняццяў дадзенага азначэння існуюць некаторыя пытанні і сумненні.

Ключавым звязом любой тэхналогіі, у тым ліку і педагогічнай, з’яўляецца дэталёвае вызначэнне і фармуляванне канечнага выніку навучання і іыхаванне. Уласна кажучы, працэс навучання толькі тады атрымае назву “тэхналогія”, калі ён загадзя быў спрагназаваны, былі дакладна вызначаны яго вынікі, а таксама сродкі для яго атрымання: умовы і алгарытм вучэбных дзеянняў для яго ажыццяўлення і ён быў “запушчаны”, або прыведзены ў дзеянне. У параўнанні з навучаннем пабудаваным на аснове метадыкі, тэхналогія навучання мае сур’ёзныя перавагі: Па-першае, яе асновай служыць выразнае вызначэнне канечнай мэты, якая разглядаецца як цэнтральны кампанент, дазваляючы больш дакладна вызначыць ступень яе

дасягнення; Па-другое, тэхналогія, у якой мэты (канечная і прамежкавая) вызначана дыягнастычна (абсалютна дакладна), дазваляе распрацаваць аб'ектыўныя метады кантроля за іх дасягненнем; Па-трэцяе, тэхналогія зводзіць да мінімуму сітуацыі, калі настаўнік пастаўлены перад выбарам і вымушаны пераходзіць да педагагічных экспромтаў у пошуках спрыяльнага варыянта; Па-чацвёртае, у адрозненне ад метадычных распрацовак, арыентаваных на настаўніка і віды яго дзейнасці, тэхналогія – праект вучэбнага працэса, які вызначае структуру і змест вучэбна-пазнавальнай дзейнасці вучняў. Жорсткае праекціраванне вучэбнай дзейнасці вучняў ў тэхналогіі вядзе да больш стабільных поспехаў практычна ўсіх навучэнцаў. Аб гэтым сведчыць вопыт праграміраванага навучання.

2. Структура тэхналогіі навучання ўключае ў сябе наступныя асноўныя кампаненты: папярэдняю дыягностыку ўзроўню валодання ведамі, умениямі і навыкамі вучнямі класа, часцей за ўсё метадам тэсціравання, асабліва ў пачатку вывучэння курса; арганізацыя дзейнасці вучняў па засваенню і замацаванню вучэбнага матэрыяла, які ўключае разнастайныя метадыкі авалодання ведамі; кантроль якасці засваення матэрыялу: кантроль і арганізацыя дзейнасці вучняў па засваенню ведаў і назапашванню вопыта ў тэхналогіі навучання раўназначныя кампаненты; выбар прыёмаў і метадаў магчымай дадатковай работы з групай, або з асобнымі вучнямі. Апісанне такіх метадаў на сённяшні дзень няма; дыягностыку прычын адставання вучняў, што таксама дрэнна распрацавана для шэрагу вучэбных дысцыплін, у тым ліку і для гісторыі: выбар метадыкі, якая здымае прабелы ў ведах і вопыце школьнікаў.

Такім чынам тэхналогія навучання, акрамя метадыкі арганізацыі дзейнасці вучняў асобую ўвагу надае пытанням кантролю якасці засваення і дыягностыцы прычын адставання вучняў. У тэхналогіях навучання максімальна рэалізуецца прынцып завершанасці навучання. Ступень завершанасці працэса навучання рэгулюецца самім настаўнікам. Іменна ён ацэньвае, ці завершаны працэс навучання і пераводзіць звычайны працэс зносін і узаемадзеяння з вучнямі на “тэхналагічныя рэйкі”.

Для таго каб працэс навучання набыў характар тэхналогіі неабходна выкананне шэрагу абавязковых патрабаванняў. Асноўнымі сярод іх з'яўляюцца наступныя: 1) пастаноўка дыягнастычнай мэты, з указаннем патрабаванага ўзроўню засваення; 2) правядзення аб'ектыўнага кантролю эфектыўнасці працэсу навучання і вызначэння ўзроўню дасягнення пастаўленай мэты па дадзенаму ўзроўню засваення (узнаўляючы, пераўтвараючы, эўрыстычны, творчы); 3) дасягненне канечнага ўзроўню засваення вучэбнага матэрыялу па дадзенаму ўзроўню засваення з дакладнасцю не менш як 80%.

3. Выкарыстанне ў навучанні гісторыі інавацыйных тэхналогій.

Да ліку найбольш выкарыстоўваемых у сучаснай практыцы навучання гісторыі інавацыйных тэхналогій можна аднесці наступныя: праблемна-модульнага навучання, тэхналогія поўнага засваення ведаў, развіваючага і

праблемнага навучання і інш. Разгледзім іх больш дэтальна. Чым жа інавацыйныя тэхналогіі адрозніваюцца ад традыцыйных? Перш за ўсё тым, што ў іх вучань становіцца раўнапраўным суб'ектам працэса навучання, а настаўнік стварае магчымасці для забеспячэння спрыяльных ўмоў для творчай самастойнай пазнавальнай дзейнасці.

Тэхналогія модульнага навучання заснавана на прадстаўленні вучэбнай праграмы пэўнага курса гісторыі ў выглядзе цэласна завершаных і цесна звязаных паміж сабой праблемных модулей: эканоміка, унутраная і знешняя палітыка, сацыяльныя адносіны ў грамадстве, быт, духоўная культура і г.д. Кожны модуль уяўляе сабой сукупнасць вучэбных элементаў, аб'яднаных у лагічную структуру вучэбнай тэмы тэхналагічнай картай. Модуль стварае магчымасць вучню самастойна пад кіраўніцтвам і пры мінімальнай дапамозе настаўніка засвоіць тэму. Кожны модуль уключае ў сябе: 1) дакладна вызначаны мэтавы план, які ўтрымлівае выніковую і прамежкавыя мэты асваення модуля; 2) банк неабходнай інфармацыі; 3) метадычныя парады па дасягненню вызначаных мэт, якія ўключаюць алгарытм вучэбных дзеянняў неабходных для авалодання модулем; 4) блок кантролю, які ўключае заданні па кантролю за дасягненнем як прамежкавай так і выніковай мэты навучання.

Тэхналогія поўнага засваення ведаў. Да такой тэхналогіі навучання адносіцца праграміраванае навучанне на аснове выкарыстання камп'ютэрнай тэхнікі. Толькі яно забяспечвае поўнае засваенне ведаў, на тым ці іншым узроўні, які адпавядае. Аднак адразу адзначым, што пакуль што не існуе ніводнай навучаючай праграмы па засваенню гісторыі, што абумоўлена спецыфікай яе зместу, які не паддаецца праграміраванню. Разам з тым існуе некалькі навучаючых праграм па засваенню асобных праблем і тэм курса гісторыі. Разнавіднасцю тэхналогіі поўнага засваення ведаў з'яўляецца тэхналогія выкарыстання апорных канспектаў па гісторыі, якая была распрацавана вядомым савецкім настаўнікам і вучоным Д.Ф.Шаталавым яшчэ ў пачатку 70-х гадоў мінулага стагоддзя.

Алгарытм гэтай тэхналогіі наступны: 1) прад'яўленне вучням апорнага канспекта і рагорнутае, вобразнае ізлажэнне настаўнікам тэарэтычнага і фактычнага зместу матэрыялаз апорай на канспект; 2) самастойнае ўзнаўленне вучнямі вучэбнага матэрыялу (пра сябе) з апорай на лісты з апорным канспектам, якія яны атрымліваюць перад ізлажэннем настаўніка; 3) для замацавання 1-2 вучні ўзнаўляюць вучэбны матэрыял ў сціслай форме каля дошкі; 4) дома вучні чытаюць адпаведны параграф і ўзнаўляюць засваенае з апорай на канспект; 5) на наступным уроку ў час праверкі ведаў яшчэ не менш як тры разы ўзнаўляюць гэты матэрыял шляхам спалучэння (1-2 вучні ўзнаўляюць матэрыял па апорнаму канспекту ля дошкі, затым ідзе ўзаемаправерка (ціхае апытанне) ведаў у парах па лістах індывідуальнага кантроля і выстаўляюць адзін аднаму адзнакі. Як бачым сямікратнае як мінімум ўзнаўленне ведаў дазваляе дасягнуць поўнага запамінання ведаў.

Псіхалагі ўстанавілі, што сямікратнае паўтарэнне вядзе як правла не толькі да трывалага запамінання, але і да грунтоўнага асэнсавання вывучанага.

Тэхналогія праблемнага навучання. Яе заснавальніцай у выкладанні гісторыі з'яўляецца Т.І. Ганчарова. Вывучэнне гісторыі – гэта працэс выяўлення, асэнсавання і вырашэння комплекса праблем, звязаных з усімі бакамі жыцця грамадства. Вучні папярэдне знаёмяцца шляхам апераджальнага чытання з тэкстам параграфа, матэрыял якога будзе разглядацца на ўроку. Ідучы на ўрок, настаўнік вызначае і прадумвае праблемныя пытанні, якія могуць быць абмеркаваны на ўроку, дадатковыя сродкі і шляхі стварэння праблемных сітуацый і магчымыя спосабы іх вырашэння. Такім чынам, урок ператвараецца ў творчую работу па асэнсаванню і прымяненню гістарычных ведаў, выпрацоўкі спосабаў дзейнасці з гістарычным матэрыялам. Такая тэхналогія дазваляе эфектыўна развіваць мысленне і іншыя пазнавальныя здольнасці вучняў, дабівацца свядомага засваення як тэарэтычнага так і факталагічнага матэрыяла

Сучасная дыдактыка дзеліць тэхналогіі развіцця разумовай дзейнасці ў адпаведнасці з дамінуючым на ўроку відам дзейнасці на: праблемна-пошукавыя (праблемнае навучанне); тэхналогіі даследчай дзейнасці (метады праектаў, дэльтон-план, лабараторна-брыгадны метады, навучанне на аснове комплексу); тэхналогіі мадэліруючага навучання або гульнівыя тэхналогіі (гульні-сітуацыі, сюжэтныя гульні, гульні-драматызацыі, гульні-імітацыі рэчаіснасці, гульні-спяборніцтвы); камунікатыўна-дыялагавыя (камунікатыўныя гульні, дыялогі, дыскусіі з высокім узроўнем праблемнасці, праблемная дыскусія з прапановай праектаў, дыскусія з гульнівым мадэліраваннем, дыскусіі ў формах круглага стала, “паседжання экспертнай групы”, “сімпазіума”, “канферэнцыі”, “дэбатаў”).

Лекцыя 31. Выкарыстанне інфармацыйных тэхналогій у навучанні гісторыі.

У апошнія гады істотна павысіўся ўзровень камп'ютэрызацыі беларускага грамадства, што абумоўлена шырокім выкарыстаннем камп'ютэрнай тэхнікі ва ўсіх сферах жыцця чалавека і пастаянна ўзрастаючай колькасцю персанальных камп'ютэраў, якія становяцца прадметам дамашняга ўжытку.

Выкарыстанне неабмежаваных магчымасцей камп'ютэрнай тэхнікі і яе мультымедыйных магчымасцей прывяло да распрацоўкі і шырокага выкарыстання ў вучэбным працэсе інфармацыйных тэхналогій навучання, якія займаюць у сучаснай школе ўсё больш значнае месца. Выразна вызначыліся шляхі выкарыстання мультымедыйных і, у першую чаргу, камп'ютэрных сродкаў навучання. У сучаснай школе склаліся наступныя шляхі выкарыстання інфармацыйных тэхналогій:

- выкарыстанне электронных сродкаў навучання ў працэсе вывучэння новага матэрыялу праз прадстаўленне яго зместу з дапамогай мультымедыйных сродкаў (так званыя камп'ютэрныя прэзентацыі новага на ўроку);

- выкарыстанне ЭСН на этапе сістэматызацыі і абагульнення зместу вучэбнага матэрыялу;
- аўтаматызацыя з дапамогай ЭСН кантрольна-ацэначнага працэсу (у тым ліку самакантроля і самаацэньвання);
- ажыццяўленне праектнай дзейнасці з выкарыстаннем камп'ютэрных сродкаў і даступных вучням інфармацыйных рэсурсаў;
- выкарыстанне інфармацыйных рэсурсаў глабальнай сеткі Інтэрнэт і размешчаных у ёй ЭСН пры падрыхтоўцы вучнямі тэматычных паведамленняў, дакладаў, рэфератаў і г.д.;
- выкарыстанне выдадзеных на лічбавых носбітах электронных рэсурсаў інфармацыйна-даведачнага характару (энцыклапедыі, хрэстаматыі, даведнікі, вучэбных дапаможнікаў), як пры падрыхтоўцы да заняткаў самага настаўніка, так і пры арганізацыі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці вучняў на ўроку і дома;
- выкарыстанне ЭСН у пазакласнай рабоце па прадмету, на факультатыўных занятках, курсах па выбару, занятках па інтарэсах;
- выкарыстанне тэсціруючых праграм у працэсе падрыхтоўкі вучняў да экзаменаў і цэнтралізаванага тэсціравання.

Самай распаўсюджанай формай выкарыстання інфармацыйных педагогічных тэхналогій у працэсе выкладання гісторыі з'яўляецца падрыхтоўка прэзентацый, з дапамогай якіх прадстаўляецца змест вывучаемага на ўроку матэрыяла. Такая папулярнасць іх выкарыстання тлумачыцца адноснай прастатой стварэння прадукта-прэзентацыі на персанальным камп'ютэры і яго адпаведнасцю асноўным патрабаванням да іх выкарыстання на ўроку, а іменна:

- забеспячэнне нагляднасці і даступнасці навучання для навучэнцаў з розным узроўнем падрыхтоўкі г. зн. праграма павінна быць зразумелай вучням з першага знаёмства, а ўпраўленне ёй павінна быць простым;
- настаўнік мае магчымасць кампанаваць матэрыял на свайму жаданню і пры падрыхтоўцы да ўрока займацца творчасцю, а не запамінаннем таго, у якім парадку будзе выводзіцца інфармацыя;
- праграма павінна дазваляць выкарыстоўваць інфармацыю ў любой форме прадстаўлення (нарратыўны тэкст, табліца, дыяграма, слайд, відэа і аўдыа рад);
- даваць магчымасць адаптацыі праграмы да індывідуальных магчымасцей школьніка, яго здольнасці ўспрымаць прапанаваны вучэбны матэрыял.

У якасці сродку рэалізацыі тэхналагічнага падыходу пры вывучэнні новага матэрыялу трэба разглядаць выкарыстанне інтэрактыўнай класнай дошкі. З дапамогай медыяпраектара на яе з дапамогай камп'ютэра выводзяць любую інфармацыю, а затым уручную дапаўняюць выяву заметкамі, каментарыямі, заўвагамі, абводзяць важныя фрагменты, акцэнціруючы ўвагу вучняў на найбольш істотным у паведамляемай інфармацыі. Усе створанае на

інтэрактыўнай дошцы можа быць захавана ў камп'ютэры і выкарыстана ў будучым пры падрыхтоўцы новых прэзентацыйных праектаў.

Эфектыўнае выкарыстанне тэхнічных і дыдактычных магчымасцей электронных прэзентацый рэалізуецца ў працэсе прымянення метада праектаў.

Праект уяўляе сабой прэзентацыю, выкананую ў вучэбных мэтах. Гэта можа быць гульня-віктарына, тэарэтычная распрацоўка з выкарыстаннем камп'ютэрных праграмаў, рэферат на актуальную тэму. Метад праектаў дапамагае рэалізаваць узроўневую дыферэнцыяцыю навучання праз вырашэння серыі індывідуальна падобраных для канкрэтнага вучня заданняў.

Пры падрыхтоўцы камп'ютэрных прэзентацый па сусветнай гісторыі многія настаўнікі выкарыстоўваюць распаўсюджаны на інфармацыйным рынку прадукт – CD – дыскі: “Гісторыя свету”, “Гісторыя. 5 клас”, “Гісторыя Расіі. XX век”, “Гісторыя Расіі і яе суседзяў”, “Урокі сусветнай гісторыі Кірыла і Мяфодзія” і інш.

Што тычыцца гісторыі Беларусі, то выбар абмежаваны. Тут можна толькі назваць электронны падручнік “Гісторыю Беларусі старажытных часоў” для 5 класа і вучэбную праграму “Бакалаўр”, распрацаваную ў БДУ. Пагэтаму пры распрацоўцы прэзентацый па гісторыі настаўнікі вымушаны звяртацца пераважна да Інтэрнэтрэсурсаў.

Лекцыя 32-33. Пазакласная работа па гісторыі. Настаўнік гісторыі (4г.).

1. Агляд метадычнай літаратуры па тэме. 2. Задачы пазакласнай работы. Прынцыпы яе арганізацыі. 3. Змест пазакласнай работы па гісторыі. 4. Асноўныя формы пазакласнай работы па гісторыі ў школе. 5. Настаўнік гісторыі.

1. У метадычнай літаратуры вопыт правядзення пазакласнай работы знайшоў самае шырокае адлюстраванне. Гэтай праблеме прысвечаны сотні артыкулаў, дапаможнікі і манаграфіі.

Класіфікацыя метадаў і характарыстыка арганізацыйных форм пазакласнай работы ўпершыню была дадзена ў 40-х гадах XX ст. У.М. Бернадскім. У аснову іх класіфікацыі ім былі пакладзены крыніцы пазнання. Зыходзячы з гэтага ён вылучыў 4 напрамкі пазакласнай работы: 1) пазакласнае чытанне; 2) гутаркі і лекцыі; 3) кінафільмы, экскурсійная нагляднасць; 4) рэфераты, дыспуты, гульні. Асноўнай формай арганізацыі пазакласнай работы ён лічыў гістарычны гурток.

Значны ўклад у распрацоўку тэорыі пазакласнай работы ўнёс А.А. Вагін. Ён даў класіфікацыю відаў пазакласнай работы па крыніцах ведаў (жывое слова настаўніка, работа з друкаваным словам і работа з нагляднасцю) і прапанаваў 15 арганізацыйных форм пазакласнай работы. Пры гэтым ён падрабязна разглядаў такія формы, як пазакласнае чытанне, гістарычнае крэзнаўства, экскурсійная работа, гутаркі.

Пытанні тэорыі пазакласнай работы знайшлі адлюстраванне ў “Методыцы навучання гісторыі ў сярэдняй школе”. У гэтай кнізе ўпершыню уводзіцца ў навуковы абарот тэрмін “пазаўрочная работа”, якім аўтары прапануюць замяніць “пазакласную работу”. У гэтым раздзеле грунтоўна разбіраюцца змест і форма пазакласнай работы. На нашу думку, тэрміны “пазакласная і пазаўрочная работа” з’яўляюцца ідэнтычнымі і маюць аднолькавыя права на існаванне. У далейшым мы будзем выкарыстоўваць тэрмін пазакласная работа. Шырокае асвятленне ў метадычнай літаратуры атрымалі розныя напрамкі і формы работы па гісторыі. Так пытанні кіравання пазакласным чытаннем атрымалі грунтоўнае асвятленне ў дапаможніку І.З. Азерскага, у дапаможніку настаўнікаў А.Ф. Родзіна і Ю.В. Сакалоўскага абагульнены вопыт экскурсійнай работы па гісторыі, разгледжаны віды і тыпы экскурсій, метады і прыёмы іх правядзення, паказана арганізацыя пазнавальнай дзейнасці вучняў у ходзе экскурсій.

Істотную дапамогу настаўніку ў правядзенні краязнаўчай работы ў школе, выкарыстанні разнастайных метадаў і прыёмаў вывучэння роднага краю на ўроках і ў пазакласнай рабоце можа аказаць дапаможнік, выдадзены пад рэдакцыяй М.С. Барысава.

2. Задачамі пазакласнай работы па гісторыі застаюцца тыя ж, што і перад навучаннем гісторыі ў школе: авалоданне вучнямі асновамі сістэматызаваных ведаў аб сусветна-гістарычным працэсе; далучэнне іх да дасягненняў айчынай і сусветнай культуры; выхаванне грамадзянскасці, патрыятызму, нацыянальнай самасвядомасці. Аднак у пазакласнай рабоце гэтыя задачы вырашаюцца на іншым гістарычным змесце, іншымі сродкамі і метадамі і ў іншых арганізацыйных формах, што дазваляе вырашаць шэраг дадатковых і спецыфічных задач: паглыбіць і пашырыць веды, атрыманыя вучнямі на ўроках; абудзіць цікавасць і сфарміраваць устойлівы пазнаваўчы інтарэс да вывучэння гісторыі; развіваць творчыя здольнасці вучняў, авалодваць уменнямі ажыццяўляць элементарныя гістарычныя даследаванні; садзейнічаць развіццю маральных якасцей асобы школьніка адказнасці за даручаную справу, арганізаванасць, дысцыплінаванасць, калектывізм і гатоўнасць прыйсці на дапамогу аднакласнікам і г.д.

Нягледзячы на пэўныя адрозненні пазакласная і ўрочная работа цесна звязаны паміж сабой. Так, напрыклад, летняя гісторыка-краязнаўчая экспедыцыя ці паход з’яўляюцца справай добраахвотнай, вучні ўдзельнічаюць у іх па ўласнаму жаданню, але справаздача аб ім павінна стаць здабыткам галоснасці, вынікі павінны стаць вядомымі ўсёй школе. Для гэтага можа быць праведзены агульна-школьны збор, лінейка, канферэнцыя або вечар. Гэта пазакласнае мерапрыемства планіруецца загадзя і з’яўляецца абавязковым для ўсіх.

Пазакласная работа па гісторыі будзецца на іншых чым вучэбная прынцыпах арганізацыі. Асноўнымі з іх з’яўляюцца: добраахвотнасць, якая стварае магчымасць арганізаваць дзейнасць вучняў па інтарэсах, садзейнічае развіццю індывідуальных схільнасцей, ініцыятывы і пазнавальнай

самастойнасці;педагагічнае кіраўніцтва з боку настаўніка, якое ажыццяўляецца праз аказанне дапамогі школьнікам у вызначэнні задач, асноўных напрамкаў, зместу і форм пазакласнай работы;самакіраванне ў межах абраных вучнямі форм (гурткі, таварыствы, клубы, савет музея і г.д.) арганізацыі пазакласнай работы;галоснасць, якая рэалізуецца праз інфармаванне школьнай грамадскасці аб стане і выніках пазакласнай работы (аб'явы, інфармацыйныя білютэні, насценная газета, інтэрнэт – форумы і г.д.);грамадска-карысная накіраванасць пазакласнай работы. Якая вызначаецца яе значнасцю ў ажыццяўленні выхавання ў школьнікаў грамадзянскай адказнасці за вынікі сваёй дзейнасці, прапагандзе гістарычных ведаў і захаванні гісторыка-культурнай спадчыны.

3. Змест пазакласнай работы па гісторыі вызначаецца агульнымі задачамі, якія стаяць перад сучаснай школай і перш за ўсё выхаваўчымі. Ён рэалізуецца ў двух асноўных напрамках: а)пашырэнне і паглыбленне гістарычных ведаў, атрыманых на ўроку; б) вывучэнне краязнаўчага матэрыялу.

Змест пазакласнай работы можа быць звязаны з вырашэннем задач грамадска-патрыятычнага, маральнага і эстэтычнага выхавання моладзі. Другі напрамак – краязнаўчая работа: вывучэнне гісторыі горада, вёскі, края, школы ў пэўныя гістарычныя перыяды; вывучэнне жыцця і дзейнасці людзей звязаных з гісторыяй роднага краю; археалагічнае і этнаграфічнае вывучэнне краю – яго эканомікі, ваеннага і культурнага мінулага ў пэўны гістарычны перыяд.

Такім чынам, змест пазакласнай работы можа быць самым разнастайным. Разам з тым ён павінен быць звязаны з праграмным матэрыялам, вывучаемым у школе і садзейнічаць вырашэнню адукацыйных і выхаваўчых задач, якія ставяцца перад ёй дзяржавай і грамадствам.

4. Пазакласная работа па гісторыі характарызуецца вялікай разнастайнасцю форм, што патрабуе іх класіфікацыі. Усе формы яе правядзення можна класіфіцыраваць: па колькасці вучняў, занятых у ёй яны дзеляцца на масавыя, або франтальныя (вечар, канферэнцыя, мінтынг), групавыя або гуртковыя (работа гуртка, секцый, савета музея) і індывідуальныя (падрыхтоўка даклада, рэферпата, конкурснай работы, падрыхтоўка да алімпіяды і г.д.); па працягласці: на сістэматычныя, якія праводзяцца на працягу года (гурткі, пазакласнае чытанне, стварэнне і работа музея) і эпизадычныя (сустрэчы з цікавымі людзьмі, паход, экскурсія, выпуск гістарычнага бюлетэня і г.д.).

Пры выбары той ці іншай формы работы неабходна ўлічваць узрост вучняў. Так вечар забаўляльнай гісторыі, або тэатралізаваны ранішнік мэтазгодна арганізоўваць у V – VIII класах, а паседжанні “круглага стала”, або канферэнцыю з вучнямі старэйшых класаў.

Разгледзім найбольш распаўсюджаныя ў школьнай практыцы формы пазакласнай работы.

Пазакласнае чытанне – гэта чытанне вучнямі мастацкай і папулярнай літаратуры па гістарычнай тэматыцы, якое выходзіць за рамкі абавязковых ведаў, вызначаных праграмай і выкладзеных у падручніку. Яно стварае магчымасць для фарміравання ў вучняў яркіх і запамінальных вобразаў гістарычных падзей і асоб, выразных уяўленняў аб пэўнай гістарычнай эпосе, яе

каларыце, якія запамінаюцца надоўга. Чытанне мастацкай і навукова-папулярнай літаратуры істотна пашырае кругагляд вучняў, развівае інтарэс да гісторыі, уплывае на пачуцці школьнікаў, фарміруе ў іх маральныя веды і ацэнкі, развівае навыкі самаадукацыі. Каб рэалізаваць такія па-сапраўднаму неабмежаваныя магчымасці пазакласнага чытання неабходна мэтанакіраванае і сістэматычнае кіраўніцтва ім з боку дарослых і, перш за ўсё, настаўніка.

У старэйшых класах можна выкарыстоўваць напісанне рэцэнзій па прачытаных кнігах, аднак гэта складаны від работы, які патрабуе ад вучняў уменняў адбіраць фактычны матэрыял, ажыццяўляць яго аналіз і абагульненне, самастойна рабіць высновы.

Гістарычны гурток – гэта асноўная і найбольш распаўсюджаная ў сучаснай школе форма пазакласнай работы. Яна прадугледжвае сістэматычную і мэтанакіраваную работу, разлічаную на адносна доўгі перыяд часу. Гістарычны гурток ствараецца з вучняў прыкладана аднаго ўзросту, на добраахвотнай аснове. Колькасна найбольш аптымальным з’яўляецца гурток ад 10 да 20 вучняў. Перад стварэннем гуртка ў працэсе арганізацыі эпізадычных форм работы (экскурсій, конкурсаў, гістарычных вечароў) выяўляюцца найбольш зацікаўленыя ў вывучэнні гісторыі вучні, якім настаўнік прапануе стварыць гурток. Вельмі важным момантам у рабоце гуртка з’яўляецца самадзейнасць вучняў. Пры мінімальным педагагічным кіраўніцтве з боку настаўніка вучні вызначаюць тэму і змест работы гуртка, вырацоўваюць план работы, абіраюць стараству і актыў гуртка.

Работа шэрагу гістарычных гурткоў можа перарасці ў стварэнне навуковых таварыстваў і клубаў, якія самастойна ці па заданню навуковых устаноў займаюцца навуковымі археалагічнымі, этнаграфічнымі і краязнаўчымі даследаваннямі.

Гістарычныя вечары – адна з распаўсюджаных форм арганізацыі пазакласнай работы. Яны абавязкова ўтрымліваюць у сабе элементы гульні, тэатралізаваных пастановак, драматызацыі. Гістарычныя вечары адносяцца да масавых форм пазакласнай работы.

Алімпіяды – гэта форма пазакласнай работы накіравана на выяўленне найбольш здольных і таленавітых у галіне гісторыі школьнікаў. Яны арганізуюцца ў пазаўрочны час і, як правіла, звязаны з ажыццяўляемай органамі адукацыі работай па выяўленню таленавітай моладзі

Да алімпіяды, як формы пазакласнай работы прымыкаюць школьныя, раённыя, гарадскія і рэспубліканскія навукова-практычныя канферэнцыі і конкурсы вучнёўскіх навуковых работ, якія атрымалі ў апошнія гады шырокае распаўсюджанне ў нашай краіне. Падрыхтоўка да ўдзелу ў такіх канферэнцыях звязана з індывідуальнай пазакласнай работай па гісторыі. Іменна настаўнік, аказвае метадычную дапамогу школьніку ў пошуку і адборы навуковай літаратуры, дакументаў і матэрыялаў, яе вывучэнні і абагульненні, напісанні і афармленні навуковых дакладаў і выступленняў.

Экскурсіі, паходы і экспедыцыі па вывучэнню гісторыі і культуры роднага краю з'яўляюцца цікавымі і пазнавальнымі для вучняў формамі пазакласнай работы. Іх выкарыстанне звязана з вялікай падрыхтоўчай работай.

Стварэнне і работа школьных музеяў. Стварэнне школьных музеяў праходзіць некалькі этапаў: 1) падрыхтоўчы, на якім ствараецца Савет музея, абмяркоўваецца тэматыка, план, паслядоўнасць збора і размяшчэння экспанатаў; 2) збор рэчавага і дакументальнага матэрыялаў, камплектаванне фондаў, улік і захоўванне экспанатаў і дакументаў; 3) арганізацыя работы ў самім музеі: падрыхтоўка групы экскурсаводаў, правядзенне экскурсій, выкарыстанне экспазіцыі музея на ўроках і ў пазакласнай рабоце, сустрэчы з цікавымі людзьмі, папаўненне фондаў.

Ва ўсіх разгледжаных намі формах пазакласнай работы вырашальная роля належыць настаўніку. Яго энэргія, намаганні, энтузіязм могуць зрабіць так, што пазакласная работа можа стаць магутным фактарам паглыблення ведаў па гісторыі, абуджэнне пазнавальнай цікавасці, развіцця і выхавання школьнікаў гісторыяй.

Настаўнік гісторыі. Структура дзейнасці настаўніка гісторыі ўключае ў сябе: дзейнасць па выкладанню гісторыі школьнікам, выхаваўчую работу на ўроках і ў пазакласнай рабоце па гісторыі, метадычную работу па ўдасканаленню свайго педагагічнага майстэрства, работу па самаадукацыі і павышэнню свайго кваліфікацыі.

Настаўнік гісторыі – адна з цэнтральных фігур у настаўніцкім калектыве, што вынікае са спецыфікі зместу гісторыі як школьнага прадмета, выкладанне якога мае вызначальнае значэнне ў фарміраванні светапогляду школьнікаў і выхаванні ў іх маральных якасцей і каштоўнасных арыентацый асобы.

ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

Планы семінарскіх заняткаў па дысцыпліне

Тэма 1. Асноўныя этапы развіцця metodyкі выкладання гісторыі ў СССР

1. Развіццё гістарычнай адукацыі ў 20-я гады ХХст. 2. Аднаўленне выкладання гісторыі ў савецкай школе і развіццё metodyкі выкладання гісторыі ў 30-я- 50-я гады. 3. Развіццё metodyкі выкладання гісторыі ў 60-я – пач.80-х гг. ХХст. 4. Крызіс гістарычнай адукацыі ў СССР і пошукі шляхоў яго пераадолення.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл. 2.
2. Методика обучения истории в средней школе. Пособие для учителей /Под ред. Ф.П. Коровкина. В 2-х Ч.-М. 1978. Ч.І., – М.: Просвещение, 1977. – Гл. 2, с. 15-39.
3. Студеникин М.В. Методика преподавания истории. Учебник для вузов. – М.: Владос, 2000. – Гл. 3.
4. Ежова С.А. Методика преподавания истории в средней школе. Учебник для вузов. –М.: Просвещение, 1986. – Гл.3.

Тэма 2. Нарматыўна-метадычнае забеспячэнне выкладання прадмета “Сусветная гісторыя. Гісторыя Беларусі”.

1. Аналіз канцэпцыі школьнай гістарычнай адукацыі.
2. Аналіз зместу адукацыйнага стандарту.
3. Прынцыпы пабудовы і аналіз школьных праграм па гісторыі.
4. Аналіз складу вучэбна-метадычных комплексаў па прадмеце “Сусветная гісторыя. Гісторыя Беларусі”.

Практычнае заданне: кожнаму студэнту скласці характарыстыку канцэпцыі і школьнай праграмы па гісторыі.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл 5.
2. Концепция предмета «Всемирная история. История Беларуси» //Гісторыя : праблемы выкладання. – 2009. – №7.
3. Образовательный стандарт учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» //Гісторыя : праблемы выкладання. – 2009. – №7.
3. Сусветная гісторыя. Гісторыя Беларусі V-ХІ класы: вучэбныя праграмы для агульнаадукацыйных устаноў з беларускай мовай навучання. – Мінск: Нац.ін-т адукацыі, 2009.

4. Ганущенко Н., Краснова М. Учебно-методический комплекс как фактор повышения качества исторического образования // Гісторыя: праблемы выкладання. 2010. – №2. – С. 8-12

Тэма 3. Характарыстыка вучэбна-метадычнага комплексу вывучэння гісторыі старажытнага свету і сярэдніх вякоў

1. Структура курсаў сусветнай гісторыі. 2. Характарыстыка вучэбна-метадычных комплексаў па новай і найноўшай гісторыі. 3. Адапаведнасць зместу вучэбных дапаможнікаў школьным праграмам і патрабаванням адукацыйнага стандарту. 4. Характарыстыка метадычнага апарата вучэбных дапаможнікаў па новай і найноўшай гісторыі.

Практычнае заданне: кожнаму студэнту падрыхтаваць аналіз праграмы па сусветнай гісторыі новага і аднаго з вучэбных дапаможнікаў па сусветнай гісторыі.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл. 5.
2. Морозов А.Ю. Учебники по истории: традиции и новации//Преподавание истории в школе. – 2007. – №1. С. 7 – 13.
3. Концепция предмета «Всемирная история. История Беларуси» //Гісторыя : праблемы выкладання. – 2009. – №7.
4. Образовательный стандарт учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» //Гісторыя : праблемы выкладання. 2009, №7.
5. Сусветная гісторыя. Гісторыя Беларусі V-XI класы: вучэбныя праграмы для агульнаадукацыйных устаноў з беларускай мовай навучання. – Мінск: Нац.ін-т адукацыі, 2009.
6. Гісторыя старажытнага свету: вуч.дапам. для 5кл.: в 2ч./пад рэд.праф. У.С. Кошалева. – Мінск: ВЦ БДУ, 2010.
7. Гісторыя сярэдніх вякоў: вуч.дапам. для 6 кл.: пад рэд.праф. В.А.Фядосіка. – Мінск: ВЦ БДУ, 2010.
8. Гісторыя сярэдніх вякоў: вуч.дапам. для 7 кл.: пад рэд.праф. В.А.Фядосіка. – Мінск: ВЦ БДУ, 2010.
9. Мініцкі М.В., Ханкевіч В.І. Выкладанне гісторыі старажытнага свету: вуч.-метадычныя дапаможнікі. – Мінск: Рэд.час.”Адукацыя і выхаванне”. 2000.

Тэма 4. Характарыстыка вучэбна-метадычнага комплексу вывучэння сусветнай гісторыі новага і найноўшага часу.

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл. 5.
2. Морозов А.Ю. Учебники по истории: традиции и новации//Преподавание истории в школе. – 2007. – №1. С. 7 – 13.

3. Концепция предмета «Всемирная история. История Беларуси» //Гісторыя : праблемы выкладання. – 2009. – №7.
4. Образовательный стандарт учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» //Гісторыя : праблемы выкладання. 2009, №7.
5. Сусветная гісторыя новага часу XVI – XVIII стст.: вуч. дап. для 8 класа /пад рэд. Праф. У.С. Кошалева. – Мн.: ВЦ БДУ, 2010.
6. Сусветная гісторыя новага часу XIX – пач. XX ст.: вуч. дап. для 9 класа /пад рэд. Праф. У.С. Кошалева. – Мн.: 2011.
7. Сусветная гісторыя навейшага часу 1918-1945гг.: вуч.дап.для 10 кл./пад рэд.праф. Г.А. Космача. – Мн.: 2012.
8. Сусветная гісторыя навейшага часу 1945-2012гг.: вуч.дап.для 11 кл./пад рэд.праф. Г.А. Космача. – Мн.: 2012.

Тэма 5. Характарыстыка вучэбна-метадычнага комплексу вывучэння гісторыі Беларусі ў 6-11 класах.

1. Структура курса гісторыі Беларусі.
2. Характарыстыка вучэбна-метадычнага комплексу па гісторыі Беларусі.
3. Адапаведнасць падручнікаў зместу школьным праграм і патрабаванням адукацыйнага стандарту.
4. Характарыстыка метадычнага апарата падручнікаў.

Практычнае заданне: падрыхтаваць аналіз праграмы па гісторыі Беларусі і аднаго з вучэбных дапаможнікаў.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл. 5.
2. Концепция предмета «Всемирная история. История Беларуси» //Гісторыя: праблемы выкладання. – 2009. – №7. – С. 3-7.
3. Образовательный стандарт учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» //Гісторыя : праблемы выкладання. – 2009. – №7.
4. Сусветная гісторыя. Гісторыя Беларусі V-XI класы: вучэбныя праграмы для агульнаадукацыйных устаноў з беларускай мовай навучання. – Мн.: Нац. ін-т адукацыі, 2009.
5. Гісторыя Беларусі са старажытных часоў да сярэдзіны XIII ст.: вуч.дапам. для 6 класа/пад рэд. Г.В. Штыхава, Ю.М.Бохана. – Мн.:Народная асвета, 2009.
6. Гісторыя Беларусі: ддругая паловаXIII - сярэдзіны XVI ст.: вуч.дапам. для 7 класа / пад рэд. Ю.М. Бохана. – Мн.: Народная асвета, 2009.
7. Гісторыя Беларусі: другая паловаXIII - сярэдзіны XVI ст.: вуч.дапам. для 7 класа / пад рэд. Ю.М. Бохана. – Мн.: Народная асвета, 2009.
8. Гісторыя Беларусі: сяр. XVI – канец XVIII часу: вучэб. дапам. для 8-га кл. агульнаадукац. школ з бел. мовай навучання/ а.Белазаровіч: Пад рэд. І.П. Крэня. – Мн: Выдавецкі цэнтр БДУ, 2011.
9. Гісторыя Беларусі: канец XVIII ст. – 1917 г.: вучэб. дапам. для 9-га кл. агульнаадукац. школ / У.А. Сосна С.В.Марозава, С.В.Паноў; Пад рэдак. М.С. Сташкевіча. – Мн.: Выдавецкі цэнтр БДУ, 2010

10. Гісторыя Беларусі: канец 1917– 1945гг.: вучэб. дапам. для 10-га кл. агульнаадукац. школ / Пад рэдак. А.Кавалені – Мн.: Выдавецкі цэнтр БДУ, 2012.

11. Гісторыя Беларусі: 1946–2011гг.: вучэб. дапам. для 11-га кл. агульнаадукац. школ. – Мн.: Выдавецкі цэнтр БДУ, 2012.

Тэма 5. Шляхі і сродкі фарміравання гістарычных уяўленняў

1. Прыёмы выкарыстання нагляднасці для фарміравання гістарычных уяўленняў. 2. Прыёмы славеснага малявання. 3. Выкарыстанне крэйдавага малюнка. 4. Выкарыстанне мастацкай літаратуры і твораў жывапісу.

Практычнае заданне: На аснове самастойнага вывучэння рэкамендаванай літаратуры кожны студэнт павінен падрыхтаваць фрагмент ўрока па фарміраванню ў вучняў ўяўлення (па выбару): 1) аб прыладах працы і спосабах яе арганізацыі; 2) аб занятках і быццё людзей; 3) аб фактах ваеннай гісторыі; 4) аб фактах палітычнай гісторыі; 5) аб гістарычных дзеях.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл. 7.

2. Ежова С.А. и др. Методика преподавания истории в средней школе. – М., 1986.

3. Корзюк А.А. Вывучэнне гісторыі Беларусі канца XVIII – пач. XXст. у агульнаадукацыйнай школе: вуч.-метад. дапаможнік. – Мінск: БДПУ, 2010.

4. Короткова М.В., Студеникин М.Т. Практикум по методике преподавания истории в школе. – М.: ВЛАДОС. – 2000.

5. Студеникин М.В. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: ВЛАДОС, 2000.

6. Вагин А.А. Методика обучения истории в средней школе. – М.: 1968.

7. Годер Г.И. Преподавание истории в 5 классе. – М.: 1984.

8. Дзеючая праграма па гісторыі.

9. Дзеючыя вучэбныя дапаможнікі па сусветнай і айчыннай гісторыі для 5-7 класаў.

Тэма 6. Методыка фарміравання ўяўленняў аб гістарычным часе і гістарычнай прасторы.

1. Фарміраванне ўяўленняў аб летазлічэнні і храналогіі. 2. Методыка фарміравання, замацавання і праверкі ведаў вучняў па храналогіі. 3. Віды гістарычных карт і іх характарыстыка. 4. Методыка работы з гістарычнай картай. 5. Шляхі фарміравання, замацавання і праверкі картаграфічных уменняў.

Практычнае заданне: Кожнаму студэнту падрыхтаваць фрагмент ўрока з выкарыстаннем прыёмаў фарміравання ўяўленняў аб гістарычным часе і гістарычнай прасторы.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл. 7.
2. Жук Т. Фарміраванне храналагічных ведаў і ўменняў на ўроках гісторыі Беларусі ў V – VI//Гісторыя: праблемы выкладання. – 2002. - №4. – С 94-102.
3. Ежова С.А. и др. Методика преподавания истории в средней школе. – М., 1986.
4. Лизунова Е. Обучение способам деятельности с картографическим материалом при изучении истории в пятом классе // Гісторыя: праблемы выкладання. – 2007. – №8. – С. 59 – с 63.
5. Лизунова Е.В. /Под ред. Богдановича И.И. Организация учебно-познавательной деятельности учащихся при изучении истории в 5 классе. – Минск, БГПУ, 2007.
6. Корзюк А.А. Вывучэнне гісторыі Беларусі канца XVIII – пач. XXст. у агульнаадукацыйнай школе: вуч.-метадыч. дапаможнік. – Мінск: БДПУ, 2010.
7. Короткова М.В., Студеникин М.Т. Практикум по методике преподавания истории в школе. М.: ВЛАДОС, 2000.
8. Студеникин М.Т. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: ВЛАДОС, 2000.
9. Вагин А.А. Методика обучения истории в средней школе. – М.: 1972.
10. Годер Г.И. Преподавание истории в 5 классе. – М.: 1984.
11. Дзеючая праграма па гісторыі.
12. Дзеючыя вучэбныя дапаможнікі па сусветнай і айчынной гісторыі для 5-7 класаў.
13. Контурные карты і атласы для 5-6 класаў.

Тэма 8. Шляхі фарміравання гістарычных паняццяў.

1. Класіфікацыя паняццяў.
2. Метадычныя шляхі фарміравання: 1) рыватна-гістарычных паняццяў 2) агульных гістарычных паняццяў 3) усеагульных (сацыялагічных паняццяў).

Практычнае заданне: кожнаму студэнту пасля вывучэння рэкамендаванай літаратуры неабходна падрыхтаваць фрагмент урока па фарміраванню гістарычнага паняцця.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл. 7.
2. Вагин А.А. Методика обучения истории в средней школе. – М.: Просвещение, 1972.
3. Ежова С.А. и др. Методика преподавания истории в средней школе. – М., 1986.
3. Короткова М.В., Студеникин М.Т. Практикум по методике преподавания истории в школе. – М.: ВЛАДОС. – 2000.

4. Студеникин М.В. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: ВЛАДОС, 2000.
5. Ракуць В. Рабоце над гістарычнымі паняццямі – прырытэтны накірунак у выкладанні прадмета // Гісторыя: праблемы выкладання. – 1998. - №3. С. 42 – 59.
6. Салдатава О. Развитие мышления учащихся на уроках истории // Гистория: праблемы выкладання. – 1999. – №2. – С.43 – 54.
7. Туміловіч Г. Аб некаторых метадычных аспектах фарміравання гістарычных паняццяў // Гісторыя: праблемы выкладання. – 1997. - №2. – С. 31 – 36.
8. Дзеючая праграма па гісторыі.
9. Дзеючыя вучэбныя дапаможнікі па сусветнай і айчыннай гісторыі для 6 – 11 класаў.

Тэма 9. Метадычныя прыемы фарміравання гістарычных заканамернасцей

1. Вызначэнне месца фарміравання заканамернасцей у школьных курсах гісторыі. 2. Методыка раскрыцця заканамернасцей гістарычнага развіцця. 3. Методыка ажыццяўлення міжпрадметных сувязей.

Практычнае заданне: кожнаму студэнту пасля вывучэння рэкамендаванай літаратуры неабходна падрыхтаваць фрагмент урока па фарміраванню гістарычнай заканамернасці.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл. 7.
2. Вагин А.А. Методика обучения истории в средней школе. – М.: Просвещение, 1972.
3. Ежова С.А. и др. Методика преподавания истории в средней школе. – М., 1986.
3. Короткова М.В., Студеникин М.Т. Практикум по методике преподавания истории в школе. – М.: ВЛАДОС. – 2000.
4. Студеникин М.В. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: ВЛАДОС, 2000.
5. Ракуць В. Рабоце над гістарычнымі паняццямі – прырытэтны накірунак у выкладанні прадмета // Гісторыя: праблемы выкладання. – 1998. - №3. С. 42 – 59.
6. Салдатава О. Развитие мышления учащихся на уроках истории // Гистория: праблемы выкладання. – 1999. – №2. – С.43 – 54.
7. Туміловіч Г. Аб некаторых метадычных аспектах фарміравання гістарычных паняццяў // Гісторыя: праблемы выкладання. – 1997. - №2. – С. 31 – 36.

8. Дзеючая праграма па гісторыі.
9. Дзеючыя вучэбныя дапаможнікі па сусветнай і айчыннай гісторыі для 6 – 11 класаў.

Тэма 10. Метадычныя шляхі рэалізацыі дзейнаснага кампанента гістарычнай адукацыі

1.Характарыстыка дзейнаснага кампанента гістарычнай адукацыі2. Класіфікацыя ўменняў і спосабаў дзейнасці. 3. Роля лагічных схем ў фарміраванні ўменняў і спосабаў дзейнасці.

Практычнае заданне: кожнаму студэнту пасля вывучэння рэкамендаванай літаратуры неабходна падрыхтаваць фрагмент з выкарыстаннем аднаго са шляхоў фарміраванню ў вучняў спосабаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл. 7.
2. Ежова С.А. и др. Методика преподавания истории в средней школе. –М., 1986.
3. Короткова М.В., Студеникин М.Т. Практикум по методике преподавания истории в школе. – М.: ВЛАДОС. – 2000.
4. Гинчук В.В. /Под ред. Богдановича И.И. Организация учебно-познавательной деятельности учащихся при изучении всемирной истории в 10 классе. – Минск, БГПУ, 2004.
5. Запорожец Н.И. Развитие умений и навыков учащихся в процессе преподавания истории (IV-VIII кл.)./М., 1978.
6. Лизунова Е.В. /Под ред. Богдановича И.И. Организация учебно-познавательной деятельности учащихся при изучении истории в 5 классе. – Минск, БГПУ, 2007.
7. Сякацкая К. Фарміраванне ўменняў канспектаваць і тэзіраваць // БГЧ. – 1998. – № 1.
8. Дзеючая праграма па гісторыі.
9. Дзеючыя вучэбныя дапаможнікі па сусветнай і айчыннай гісторыі для 5-7 класаў.

Тэма 11. Методыка фарміравання спосабаў вучэбна-пазнаваўчай дзейнасці

1. Тэарэтычныя асновы методыкі фарміравання спосабаў ВПД у навучанні гісторыі. 2.Методыка паэтапнага фарміравання спосабаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці. 3. Мадэліраванне дзейнасці школьнікаў па авалоданні спосабамі ВПД.

Практычнае заданне: кожнаму студэнту пасля вывучэння рэкамендаванай літаратуры неабходна падрыхтаваць фрагмент урока па фарміраванню ў вучняў аднаго са спосабаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл. 7.
2. Ежова С.А. и др. Методика преподавания истории в средней школе. – М., 1986.
3. Короткова М.В., Студеникин М.Т. Практикум по методике преподавания истории в школе. – М.: ВЛАДОС. – 2000.
4. Гинчук В.В. /Под ред. Богдановича И.И. Организация учебно-познавательной деятельности учащихся при изучении всемирной истории в 10 классе. – Минск, БГПУ, 2004.
5. Запорожец Н.И. Развитие умений и навыков учащихся в процессе преподавания истории (IV-VIII кл.)/М., 1978.
6. Лизунова Е.В. /Под ред. Богдановича И.И. Организация учебно-познавательной деятельности учащихся при изучении истории в 5 классе. – Минск, БГПУ, 2007.
7. Сякацкая К. Фарміраванне ўменняў канспектаваць і тэзіраваць // БГЧ. – 1998. – № 1.
8. Дзеючая праграма па гісторыі.
9. Дзеючыя вучэбныя дапаможнікі па сусветнай і айчыннай гісторыі для 5-7 класаў.

Тэма 12. Метадычныя прыёмы выкарыстання нагляднасці ў навучанні гісторыі

1. Выкарыстанне прадметнай нагляднасці (экскурсіі).
2. Методыка выкарыстання выяўленчай нагляднасці па гісторыі.
3. Методыка выкарыстання ўмоўна-графічнай нагляднасці.
4. Выкарыстанне электронных сродкаў навучання гісторыі.

Практычнае заданне. На аснове аналізу рэкамендуемай да заняткаў літаратуры і дзеючых школьных дапаможнікаў падрыхтаваць фрагмент урока з выкарыстаннем некалькіх прыёмаў работы нагляднасцю.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл. 8.
2. Гора П.В. Методические приёмы и средства наглядного обучения истории в средней школе. – М.: Просвещение, 1971.
4. Ежова С.А. и др. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: 1986.
5. Никифоров Д.Н., Скляренко С.Ф. Наглядность в преподавании истории и обществоведения. – М., 1978.

6. Короткова М.В., Студеникин М.Т. Практикум по методике преподавания истории в школе. – М.: ВЛАДОС. – 2000.
7. Лазіцкі В. Выкарыстанне электронных сродкаў навучання ў працэсе вывучэння гісторыі Беларусі на трэцяй ступені агульнай сярэдняй адукацыі //Беларускі гістарычны часопіс. – 2008. – №3. – С.44- 52.
8. Солдатова О. Дидактические аспекты применения некоторых инновационных методов обучения школьников истории. /Гісторыя: праблемнае выкладанне. 1998, № 2.
8. Дзеючая праграма па гісторыі.
9. Дзеючыя вучэбныя дапаможнікі па сусветнай і айчыннай гісторыі для 5-7 класаў.

Тэма 13. Прыёмы вуснага навучання гісторыі

1. Месца і роля вуснага слова ў навучанні гісторыі. 2. Характарыстыка прыёмаў вуснага навучання гісторыі. 3. Дыялагічныя формы вуснага слова ў навучанні гісторыі.

Практычнае заданне: кожнаму студэнту пасля вывучэння рэкамендаванай літаратуры неабходна падрыхтаваць фрагмент урока па фарміраванню ў вучняў аднаго прыёмаў вуснага вывучання гісторыі.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл. 8.
2. Вагин А.А. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: Просвещение, 1968. – С.54-75.
3. Гора П.В. Методические приёмы и средства наглядного обучения истории в средней школе. – М.: Просвещение, 1971. – С. 13-22.
4. Ежова С.А. и др. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: 1986.
5. Корзюк А.А. Вывучэнне гісторыі Беларусі канца XVIII – пач. XXст. у агульнаадукацыйнай школе: вуч.-метад. дапаможнік. – Мінск: БДПУ, 2010.
6. Короткова М.В., Студеникин М.Т. Практикум по методике преподавания истории в школе. – М.: ВЛАДОС. – 2000.
7. Степанищев А.Т. Методика преподавания и изучения истории. В 2ч. Ч.І. – М.:ВЛАДОС, 2002.
8. Дзеючая праграма па гісторыі.
9. Дзеючыя вучэбныя дапаможнікі па сусветнай і айчыннай гісторыі для 5-7 класаў.

Тэма 14. Метадычныя прыёмы работы з друкаванымі крыніцамі па гісторыі

1. Прыёмы арганізацыі работы вучняў з тэкстам падручніка. 2. Метадычныя прыёмы выкарыстання гістарычнага дакумента ў навучанні

гісторыі. 3. Выкарыстанне ў навучанні гісторыі навукова-папулярнай літаратуры. 4. Выкарыстанне ў навучанні гісторыі мастацкай літаратуры.

Практычнае заданне. На аснове аналізу рэкамендуемай да заняткаў літаратуры і дзеючых школьных дапаможнікаў падрыхтаваць фрагмент урока з выкарыстаннем некалькіх прыёмаў работы з друкаваным гістарычным тэкстам, накіраваным на:

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл. 8.
2. Вагин А.А. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: Просвещение, 1968. – С. 75 - 132.
3. Грицевский И.М. Работа учителя с учебником при подготовке к уроку истории: из опыта работы. – М.: Просвещение, 1987.
4. Гора П.В. Пути повышения эффективности обучения истории в средней школе. – М.: Просвещение, 1988.
5. Ежова С.А. и др. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: 1986.
6. Корзюк А.А. Вывучэнне гісторыі Беларусі канца XVIII – пач. XXст. у агульнаадукацыйнай школе: вуч.-метадыч. дапаможнік. – Мінск: БДПУ, 2010.
7. Короткова М.В., Студеникин М.Т. Практикум по методике преподавания истории в школе. – М.: ВЛАДОС. – 2000.
8. Лизунова Е.В./Под ред. Богдановича И.И. Организация учебно-познавательной деятельности учащихся при изучении истории в 5 классе. – Минск, БГПУ, 2007.
9. Степанищев А.Т. Методика преподавания и изучения истории. В 2ч. Ч.І. – М.:ВЛАДОС, 2002.
10. Дзеючая праграма па гісторыі.
11. Дзеючыя вучэбныя дапаможнікі па сусветнай і айчыннай гісторыі для 5-7 класаў.

Тэма 15. Мадэліраванне мэты і задач ўрока гісторыі.

1. Структурна-функцыянальны аналіз і яго роля ў канструявання мэты і задач ўрока гісторыі. 2. Метадычныя ўмовы аптымальнага вызначэння адукацыйна-выхаваўчых і развіваючых вынікаў навучання. 3. Методыка мадэліравання мэты і задач урока.

Практычнае заданне: На аснове аналізу рэкамендуемай да заняткаў літаратуры і дзеючых школьных дапаможнікаў сфармуляваць мэту і задачы ўрока гісторыі.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл. 9.
2. Вяземский Е.Е., Стрелова О. Ю. Теория и методика преподавания истории. Учебник для студентов ВУЗов. – М.:ВЛАДОС, 2003.

2. Гора П.В. Пути повышения эффективности обучения истории в средней школе. – М.: Просвещение, 1988.
3. Ежова С.А. и др. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: 1986.
4. Каплан С.Б. Я делаю урок: методика преподавания истории. Методическое пособие. – Минск, 1991.
5. Ракуць В. Тыпы і структура ўрокаў гісторыі. //Белпрускі гістарычны часопіс. – 2001. – №6. – С.82 – 85.
6. Студеникин М.В. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: ВЛАДОС, 2000.
7. Дзеючая праграма па гісторыі.
8. Дзеючыя вучэбныя дапаможнікі па сусветнай і айчыннай гісторыі для 5-7 класаў.

Тэма 16. Канструяванне структуры і падрыхтоўка палана-канспекта ўрока гісторыі

1. Вызначэнне структуры ўрока. 2. Планаванне варыянтаў арганізацыі вывучэння новага матэрыялу на ўроках гісторыі. 3. Выбар спосабаў арганізацыі пазнавальнай дзейнасці на розных этапах урока.
Практычнае заданне: На аснове аналізу рэкамендуемай да заняткаў літаратуры і дзеючых школьных дапаможнікаў падрыхтаваць план-канспект ўрока гісторыі.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл. 9.
2. Вяземский Е.Е., Стрелова О. Ю. Теория и методика преподавания истории. Учебник для студентов ВУЗов. – М.: ВЛАДОС, 2003.
2. Гора П.В. Пути повышения эффективности обучения истории в средней школе. – М.: Просвещение, 1988.
3. Ежова С.А. и др. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: 1986.
4. Каплан С.Б. Я делаю урок: методика преподавания истории. Методическое пособие. – Минск, 1991.
5. Ракуць В. Тыпы і структура ўрокаў гісторыі. //Белпрускі гістарычны часопіс. – 2001. – №6. – С.82 – 85.
6. Студеникин М.В. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: ВЛАДОС, 2000.
7. Дзеючая праграма па гісторыі.
8. Дзеючыя вучэбныя дапаможнікі па сусветнай і айчыннай гісторыі для 5-7 класаў.

Тэма 17. Прыёмы праверкі і ацэнкі ведаў па гісторыі

1. Прызначэнне праверкі ведаў. 2. Канструяванне арганізацыі праверкі адукацыйна-выхаваўчых вынікаў навучання на ўроку гісторыі. 3. Ацэстацыя па гісторыі, яе віды і метадыка правядзення.

Практычнае заданне. На аснове вывучэння рэкамендаванай літаратуры, дзеючых праграм і вучэбных дапаможнікаў па гісторыі спланіраваць метадыку арганізацыі праверкі ведаў на канкрэтным уроку гісторыі.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл.11.
2. Вяземский Е.Е., Стрелова О. Ю. Теория и методика преподавания истории. Учебник для студентов ВУЗов. – М.:ВЛАДОС, 2003.
2. Гора П.В. Пути повышения эффективности обучения истории в средней школе. – М.: Просвещение, 1988.
3. Ежова С.А. и др. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: 1986.
4. Лейбенгруб П.С. О повторении на уроках истории СССР в 7-10 классах. – М.:Просвещение, 1987.
5. Волкава Т. Правепка ведаў і навучанне
// Беларускі гістарычны часопіс. – 1997. – №3. – С. 85-87.
6. Студеникин М.В. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: ВЛАДОС, 2000.

Тэма 18. Методыка арганізацыі паўтарэння ў навучанні гісторыі.

1. Віды паўтарэння і асаблівасці арганізацыі кожнага з іх. 2. Метадычныя ўмовы аптымальнай арганізацыі паўтарэння на ўроках гісторыі. 3. Канструяванне метадыкі арганізацыі паўтарэння на ўроку гісторыі.

Практычнае заданне. На аснове вывучэння рэкамендаванай літаратуры, дзеючых праграм і вучэбных дапаможнікаў па гісторыі спланіраваць метадыку арганізацыі паўтарэння на канкрэтным уроку гісторыі.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл.11.
2. Вяземский Е.Е., Стрелова О. Ю. Теория и методика преподавания истории. Учебник для студентов ВУЗов. – М.:ВЛАДОС, 2003.
2. Гора П.В. Пути повышения эффективности обучения истории в средней школе. – М.: Просвещение, 1988.
3. Ежова С.А. и др. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: 1986.
4. Лейбенгруб П.С. О повторении на уроках истории СССР в 7-10 классах. – М.:Просвещение, 1987.

5. Волкава Т. Правепка ведаў і навучанне // Беларускі гістарычны часопіс. – 1997. – №3. – С. 85-87.
6. Студеникин М.В. Методика преподавания истории в средней школе. – М.: ВЛАДОС, 2000.

Тэма 19. Выкарыстанне сучасных тэхналогій у навучанні гісторыі.

1. Сутнасць інавацыйных тэхналогій навучання гісторыі 2. Характарыстыка найбольш распаўсюджаных ў навучанні гісторыі сучасных тэхналогій. 3. Інавацыйныя тэхналогіі, як сродак павышэння эфектыўнасці навучання гісторыі.

Практычнае заданне: на аснове вывучэння рэкамендаванай літаратуры і перыядычнага друку па методыцы выкладання гісторыі кожнаму студэнту ахарактарызаваць адну з найбольш выкарыстоўваемых у навучанні гісторыі інавацыйных тэхналогій.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл.10.
2. Вяземский Е.Е., Стрелова О. Ю. Теория и методика преподавания истории. Учебник для студентов ВУЗов. – М.:ВЛАДОС, 2003.
3. Волкава Т. Правепка ведаў і навучанне // Беларускі гістарычны часопіс. – 1997. – №3. – С. 85-87.
4. Егорова О.Л. Модульное обучение истории // Преподавание истории в школе. – 2007. – № 7.
5. Корзюк А.А. Вывучэнне гісторыі Беларусі канца XVIII – пач. XXст. у агульнаадукацыйнай школе: вуч.-метадыч. дапаможнік. – Мінск: БДПУ, 2010.
6. Короткова М.В., Студеникин М.Т. Методика обучения истории в схемах, таблицах, описаниях. – М.: ВЛАДОС, 1999.
7. Казакевіч М.А. Выкарыстанне мультымедыя-прэзентацый на ўроках гісторыі // Беларускі гістарычны часопіс. – 2008. – №3.
8. Лазіцкі В. Выкарыстанне электронных сродкаў навучання ў працэсе вывучэння гісторыі Беларусі на трэцяй ступені агульнай сярэдняй адукацыі // Беларускі гістарычны часопіс. – 2008. – №3.
9. Матюхина Е. Технология развивающего обучения в преподавании истории // Гісторыя: праблемы выкладання. – 2006. – №8.
10. Студеникин М.В. Современные технологии преподавания истории в школе. – М.: ВЛАДОС, 2007.

Тэма 20. Асноўныя напрамкі прымянення інфармацыйных тэхналогій у вучэбным працэсе.

1. Сутнасць інфармацыйных тэхналогій навучання гісторыі 2. Характарыстыка найбольш распаўсюджаных ў навучанні гісторыі спосабаў выкарыстання ЭСН. 3. Магчымасці выкарыстання ў навучанні гісторыі інфармацыйных тэхналогій. 4. Інфармацыйныя тэхналогія, як сродак павышэння эфектыўнасці навучання гісторыі.

Практычнае заданне: на аснове вывучэння рэкамендаванай літаратуры і перыядычнага друку па методыцы выкладання гісторыі кожнаму студэнту ахарактарызаваць адну з найбольш выкарыстоўваемых у навучанні гісторыі інвацыйных ці інфармацыйных тэхналогій.

Літаратура

1. Багдановіч І.І. Методыка выкладання гісторыі ў школе. – Мінск: БДПУ, 2009. – Гл.10.
2. Вяземский Е.Е., Стрелова О. Ю. Теория и методика преподавания истории. Учебник для студентов ВУЗов. – М.:ВЛАДОС, 2003.
3. Волкава Т. Праверка ведаў і навучанне // Беларускі гістарычны часопіс. – 1997. – №3. – С. 85-87.
4. Егорова О.Л. Модульное обучение истории // Преподавание истории в школе. – 2007. – № 7.
5. Корзюк А.А. Вывучэнне гісторыі Беларусі канца XVIII – пач. XXст. у агульнаадукацыйнай школе: вуч.-метад. дапаможнік. – Мінск: БДПУ, 2010.
6. Короткова М.В., Студеникин М.Т. Методика обучения истории в схемах, таблицах, описаниях. – М.: ВЛАДОС, 1999.
7. Казакевіч М.А. Выкарыстанне мультымедыя-прэзентацый на ўроках гісторыі // Беларускі гістарычны часопіс. – 2008. – №3.
8. Лазіцкі В. Выкарыстанне электронных сродкаў навучання ў працэсе вывучэння гісторыі Беларусі на трэцяй ступені агульнай сярэдняй адукацыі // Беларускі гістарычны часопіс. – 2008. – №3.
9. Матохина Е. Технология развивающего обучения в преподавании истории // Гісторыя: праблемы выкладання. – 2006. – №8.
10. Студеникин М.В. Современные технологии преподавания истории в школе. – М.: ВЛАДОС, 2007.

ТЭМАТЫКА КУРСАВЫХ РАБОТ

1. Развіццё методыкі выкладання гісторыі як навукі.
2. Станаўленне і развіццё нацыянальнай сістэмы школьнай гістарычнай адукацыі.
- 3-6. Вывучэнне культуры ў курсе: гісторыі цывілізацый старажытнага свету; гісторыі сярэдніх вякоў; гісторыі новага часу; гісторыі найноўшага часу;
- 7-9. Вывучэнне культуры беларускага народа ў курсе айчыннай гісторыі ў 6-7 класах; ў 8-9 класах; 10-11 класах.
10. Методыка вывучэння храналогіі ў выкладанні гісторыі.
11. Методыка работы з картаграфічным матэрыялам.
12. Выкарыстанне гістарычных дакументаў пры вывучэнні гісторыі цывілізацый старажытнага свету.
13. Выкарыстанне гістарычных дакументаў пры вывучэнні гісторыі цывілізацый у сярэдніх вяках.

14. Выкарыстанне гістарычных дакументаў пры вывучэнні гісторыі цывілізацый новага часу.
15. Выкарыстанне гістарычных дакументаў пры вывучэнні сусветнай гісторыі навейшага часу.
16. Выкарыстанне гістарычных дакументаў пры вывучэнні гісторыі Беларусі ў 6-7 класах.
17. Выкарыстанне гістарычных дакументаў пры вывучэнні гісторыі Беларусі ў 8-9 класах.
18. Выкарыстанне навукова-папулярнай і мастацкай літаратуры на ўроках гісторыі старажытнага свету і сярэдніх вякоў.
19. Выкарыстанне навукова-папулярнай і мастацкай літаратуры на ўроках сусветнай гісторыі новага і навейшага часу.
20. Выкарыстанне навукова-папулярнай і мастацкай літаратуры вывучэнні гісторыі Беларусі.
21. Выкарыстанне ілюстрацый падручніка, насценных вучэбных карцін і твораў жывапісу на ўроках гісторыі.
22. Крэйдавыя чарцяжы і малюнкі на ўроках гісторыі.
23. Кабінет гісторыі ў школе.
24. Школьныя лекцыі ў навучанні гісторыі.
25. Сямінарскія заняткі па гісторыі.
26. Методыка арганізацыі і правядзення лабараторна-практычных заняткаў па гісторыі.
27. Урок-залік па гісторыі.
28. Методыка арганізацыі і правядзення ўрокаў-дыспутаў і канферэнцый па гісторыі.
29. Вучэбныя экскурсіі і ўрокі ў музеі.
30. Паўтарэнне ў выкладанні гісторыі.
31. Пазакласная работа да гісторыі.
32. Гісторыка-краязнаўчая работа ў школе.
33. Школьныя гістарычныя вечары.
34. Школьныя гісторыка-краязнаўчыя і іншыя музеі.
- 35-41. Выкарыстанне камп'ютарных прэзентацый ў навучанні гісторыі: старажытнага свету; сярэдніх вякоў; новай гісторыі; найноўшай гісторыі; гісторыі Беларусі ў 6-7 класах; гісторыі Беларусі ў 8-9 класах; гісторыі Беларусі ў 10-11 класах.
- 42-48. Гульнявыя тэхналогіі у навучанні гісторыі: старажытнага свету; сярэдніх вякоў; новай гісторыі; найноўшай гісторыі; гісторыі Беларусі ў 6-7 класах; гісторыі Беларусі ў 8-9 класах; гісторыі Беларусі ў 10-11 класах.
- 49-55. Арганізацыя пазнавальнай дзейнасці вучняў ў працэсе навучання гісторыі: старажытнага свету; сярэдніх вякоў; новай гісторыі; найноўшай гісторыі; гісторыі Беларусі ў 6-7 класах; гісторыі Беларусі ў 8-9 класах; гісторыі Беларусі ў 10-11 класах.
- 56-62. Арганізацыя пазнавальнай дзейнасці вучняў у працэсе праверкі ведаў на ўроках: гісторыі старажытнага свету; сярэдніх вякоў; новай

гісторыі; найноўшай гісторыі; гісторыі Беларусі ў 6-7 класах; гісторыі Беларусі ў 8-9 класах; гісторыі Беларусі ў 10-11 класах.

3.4.ТЭМАТЫКА ДЫПЛОМНЫХ РАБОТ

1. Станаўленне і развіццё сістэмы школьнай гістарычнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь.
2. Роля школьнага выкладання гісторыі ў фарміраванні нацыянальнай свядомасці вучняў.
3. Выхаваўчыя магчымасці школьных курсаў гісторыі і шляхі іх рэалізацыі на ўроках.
4. Маральнае выхаванне школьнікаў у навучанні гісторыі.
5. Эстэтычнае выхаванне ў навучэнні гісторыі.
6. Развіццё мыслення вучняў у працэсе вывучэння гісторыі.
7. Арганізацыя пазнавальнай дзейнасці пры вывучэнні гісторыі.
8. Выкарыстанне гістарычных дакументаў пры вывучэнні гісторыі.
9. Выкарыстанне археалагічных матэрыялаў пры вывучэнні гісторыі.
10. Выкарыстанне навукова-папулярнай і мастацкай літаратуры пры вывучэнні гісторыі.
11. Апорны канспект і яго роля ў засваенні гістарычных ведаў вучняў.
12. Тэхнічныя сродкі навучання ў выкладанні гісторыі.
13. Патрабаванні да сучаснага ўрока гісторыі і шляхі павышэння яго эфектыўнасці.
14. Электронныя сродкі ў навучанні гісторыі.
15. Інавацыйныя тэхналогіі навучання гісторыі.
16. Фарміраванне пазнавальнай актыўнасці на ўроках гісторыі.
17. Праверка і ўлік ведаў вучняў на ўроку гісторыі.
18. Гістарычныя гульні ў выкладанні гісторыі і ў пазакласнай рабоце.
19. Выкарыстанне інавацыйных падыходаў у навучанні гісторыі.
20. Інфармацыйныя тэхналогіі ў навучанні гісторыі.

РАЗДЕЛ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ

Пытанні да заліка

1. Методика преподавания истории как педагогическая дисциплина.
2. Методика преподавания истории как наука.
3. Связь методики преподавания истории с другими науками.
4. Становление школьного исторического образования на восточнославянских землях.
5. Развитие школьного исторического образования и методики преподавания истории в досоветское время.
6. Развитие школьного исторического образования в СССР.
7. Состояние методики преподавания истории в СССР.
8. Кризис исторического образования в СССР и поиск путей выхода из него.
9. Особенности изучения и преподавания истории в школах за рубежом.
10. Становление национальной системы исторического образования в Республике Беларусь.
11. Охарактеризуйте комплексность целей исторического образования в Республике Беларусь.
12. Проанализируйте нормативно-методическое обеспечение преподавания учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси».
13. Охарактеризуйте содержание Образовательного стандарта учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» (5 – 11 классы).
14. Охарактеризуйте содержание Концепции учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси».
15. Проанализируйте Инструктивно-методическое письмо Министерства образования РБ «Об организации в 2022/2023 учебном году образовательного процесса при изучении учебных предметов и проведении факультативных занятий при реализации образовательных программ общего среднего образования».
16. Перечислите особенности организации образовательного процесса при изучении учебных предметов «Всемирная история» и «История Беларуси» в школах Республики Беларусь в текущем учебном году.
17. Проанализируйте основные структурные элементы школьной программы по истории.
18. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по истории древнего мира.
19. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по истории средних веков.
20. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по новой истории.
21. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по новейшей истории.

22. Охарактеризуйте задачи, содержание и особенности преподавания учебного предмета «История Беларуси».
23. Раскройте роль исторических знаний в формировании мировоззрения школьников.
24. Методика формирования знаний школьников о хронологии.
25. Методика работы с исторической картой.
26. Докажите, что исторические понятия являются важнейшим компонентом в структуре исторического знания.
27. Методика раскрытия исторических закономерностей.
28. Охарактеризуйте роль межпредметных и внутрикурсовых связей в преподавании истории.
29. Перечислите возможности школьных курсов истории для духовно-нравственного, гражданско-патриотического и эстетического воспитания школьников.
30. Докажите, что условием реализации воспитательных задач является связь преподавания истории с жизнью и современностью.

Пытанні да экзамена

1. Предмет и задачи методики преподавания истории.
2. Связь методики преподавания истории с другими науками.
3. Методы исследования процесса обучения истории.
4. Становление и развитие исторического образования в восточнославянских землях к концу XVIII века.
5. Историческое образование и методика преподавания истории в XIX века.
6. Развитие исторического образования и методики преподавания истории
7. в начале XX века.
8. Развитие школьного исторического образования в СССР в 20-е годы XX века.
9. Восстановление в школе истории как самостоятельного предмета и его преподавания в 30-х – середине 60-х годов XX века.
10. Развитие исторического образования и методики преподавания истории в СССР во второй половине 80-х – начале 90-х годов XX века.
11. Истоки становления исторического образования в Беларуси (конец XIX – начало XX века).
12. Изучение в школе истории Беларуси в 20-60 годы XX века.
13. Изучение истории Беларуси в школе в 60-80-е годы XX века.
14. Создание национальной системы исторического образования.
15. Развитие методики преподавания истории в РБ.
16. Задачи обучения истории в школе.
17. Структура школьного исторического образования в РБ.
- Учебные программы по истории. Научные основы и принципы построения программ. Характеристика действующих программ.
19. Характеристика содержания, задачи и особенности преподавания истории Древнего мира.
20. Характеристика содержания, задачи и особенности преподавания истории Средних веков.
21. Характеристика содержания, задачи и особенности преподавания всемирной истории Нового времени.
22. Характеристика содержания, задачи и особенности преподавания всемирной истории новейшего времени.
23. Характеристика содержания, задачи и особенности преподавания истории Беларуси.
24. Характеристика Образовательного стандарта учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» (5 – 11 классы).
25. Характеристика Концепции учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси».
26. Структура исторических знаний школьников и характеристика ее основных элементов.
27. Место и роль исторических представлений в формировании исторических знаний. Методика их формирования.

28. Методика формирования представлений об историческом времени. Методика работы с хронологией
29. Локализация исторических фактов в пространстве.
30. Методика работы с картой.
31. Роль понятий в формировании исторических знаний и их классификация.
32. Основные пути формирования исторических понятий.
33. Методические условия повышения эффективности формирования исторических понятий.
34. Раскрытие исторических закономерностей при изучении истории.
35. Общая характеристика основных средств обучения истории.
36. Понятие о методах обучения. Классификация методов обучения истории.
37. Место и функции устного слова в обучении истории.
38. Характеристика основных приемов устного изложения.
39. Место и роль печатных источников в обучении истории.
40. Методика работы с учебником.
41. Методика работы с историческим документом в обучении истории.
42. Методика использования научно-популярной и художественной литературы в обучении истории.
43. Межпредметные и внутрикурсовые связи в обучении истории.
44. Роль наглядности в обучении истории. Виды наглядных пособий.
45. Использование предметной и изобразительной наглядности в преподавании истории. Методика работы с ней.
46. Условно-графическая наглядность в преподавании истории.
47. Методика работы с условно-графической наглядностью.
- Методика использования технических средств обучения в обучении истории.
49. Кабинет истории в школе.
50. Понятие развивающего обучения, его основные черты.
51. Классификация умений.
52. Умения и навыки в обучении истории, методика формирования умений.
53. Воспитательные возможности школьных курсов истории и пути их реализации в обучении.
54. Методические условия повышения эффективности воспитания учащихся в обучении истории.
55. Понятие и структура педагогических технологий.
56. Использование инновационных технологий в обучении истории.
57. Использование информационных технологий в обучении истории.
58. Урок истории. Типы уроков.
59. Специфические и нетрадиционные формы организации учебного процесса по истории.
60. Структура урока. Современные требования к уроку истории.
61. Основные этапы подготовки учителя к преподаванию истории.
62. Планирование учебного процесса по истории.
63. Моделирование результатов обучения и технология конструирования урока истории.

- 64. Назначение проверки знаний учащихся.
- 65. Методика организации проверки знаний учащихся на уроке истории.
- 66. Назначение повторения в преподавании истории. Метод ее организации.
- 67. Функции оценки знаний школьников. Критерии выставления оценки.
- 68. Внеклассная работа по истории. Ее задачи, содержание и принципы организации.
- 69. Характеристика основных форм внеклассной работы.
- 70. Учитель истории. Структура его деятельности.

Кампетэнтнасна-арыентаваныя заданні

1. Проанализируйте нормативно-методическое обеспечение преподавания учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси».
2. Охарактеризуйте содержание Образовательного стандарта учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» (5–11 классы).
3. Охарактеризуйте содержание Концепции учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси».
4. Проанализируйте Инструктивно-методическое письмо Министерства образования РБ «Об организации в 2022/2023 учебном году образовательного процесса при изучении учебных предметов и проведении факультативных занятий при реализации образовательных программ общего среднего образования».
- Обоснуйте особенности организации образовательного процесса при изучении учебных предметов «Всемирная история» и «История Беларуси» в текущем учебном году.
6. Проанализируйте основные структурные элементы школьной программы по истории (на выбор).
7. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по истории древнего мира.
8. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по истории средних веков.
9. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по новой истории.
10. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по новейшей истории.
11. Охарактеризуйте задачи, содержание и особенности преподавания учебного предмета «История Беларуси».
12. Раскройте роль исторических знаний в формировании мировоззрения школьников.
13. Докажите, что исторические понятия являются важнейшим компонентом в структуре исторического знания.
14. Сформулируйте цели исторического образования, характерные для дореволюционной школы. Свой ответ аргументируйте (не менее 4-х аргументов).
15. Сформулируйте цели исторического образования, характерные для современной школы. Свой ответ аргументируйте (не менее 4-х аргументов).
16. Поясните на примерах возможности школьных курсов истории для духовно-нравственного, гражданско-патриотического и эстетического воспитания школьников.
17. Убедите, что условием реализации воспитательных задач является связь преподавания истории с жизнью и современностью.
18. Предложите приёмы сюжетного повествования по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).

19. Предложите приёмы картинного повествования по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
20. Разработайте 5 хронологических задач по курсу «История древнего мира» (5 класс).
21. Разработайте 5 хронологических задач по курсу «История средних веков» (6 класс).
22. Разработайте 5 хронологических задач по курсу «История Беларуси» (6 класс).
23. Разработайте хронологическое уравнение по курсу «История Беларуси» (10 класс).
24. Разработайте хронологическое уравнение по курсу «История новейшего времени» (11 класс).
- Сконструируйте иллюстрированную ленту времени с цифровым обозначением веков и схематическим изображением или подписями (на выбор) наиболее ярких исторических фактов.
26. Оформите по 2 хронологические карточки по курсу «История древнего мира» (5 класс) и «История Беларуси» (6 класс) на примере любой темы.
27. Разработайте календарь исторических событий по учебному предмету «Всемирная история» для учеников определенного класса (на выбор).
28. Разработайте календарь исторических событий по учебному предмету «История Беларуси» для учеников определенного класса (на выбор).
29. Разработайте хронологическое сочинение по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
30. Разработайте систему заданий для формирования картографических знаний учеников.
31. Разработайте памятку «Характеристика революции».
32. Разработайте памятку «Характеристика восстания».
33. Разработайте памятку «Характеристика войны».
34. Разработайте памятку «Характеристика исторической личности».
35. Сконструируйте пример условно-графической наглядности по учебному предмету «Всемирная история» (на выбор).
36. Сконструируйте пример условно-графической наглядности по учебному предмету «История Беларуси» (на выбор).
37. Предложите несколько вариантов творческого домашнего задания по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
38. Спланируйте работу с исторической картой по конкретной теме урока учебного предмета «История Беларуси» (по выбору).
39. Спланируйте работу с исторической картой по конкретной теме урока учебного предмета «Всемирная история» (по выбору).
40. Предложите структуру комбинированного урока по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
41. Предложите структуру урока изучения нового материала по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).

42. Предложите структуру урока повторения и обобщения знаний по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
43. Предложите структуру урока проверки и контроля знаний по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
44. Разработайте критерии оценки деятельности учащегося при работе над проектом по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
45. Предложите несколько вариантов проблемных вопросов по теме «Начало Второй мировой войны. Воссоединение Западной Беларуси с БССР».
46. Предложите несколько вариантов проблемных вопросов по теме «Эпоха Великих географических открытий».
47. Спланируйте проведение Недели истории в школе.
Разработайте собственный педагогический маршрут, который бы способствовал профессиональному и личностному самосовершенствованию в течение всей жизни.
49. Разработайте собственную ретрограмму профессионального и личностного самосовершенствования в течение всей жизни.
50. В чём заключается значение учебной дисциплины «Методика преподавания истории» лично для Вас, как студента ВУЗа и школьного учителя истории? Приведите не менее 3-х аргументов по каждой позиции.

Тэсты па методыцы выкладання гісторыі

Тэма 1. Прадмет і задачы методыкі выкладання гісторыі.

1. Методыка выкладання гісторыі гэта навука:
 1. гістарычная
 2. метадычная
 3. педагагічная
 4. сацыялагічная
2. Прадметам даследавання методыкі выкладання гісторыі з'яўляецца:
 1. працэс выхавання школьнікаў
 2. працэс выкладання гісторыі
 3. працэс навучання гісторыі
 4. гістарычны працэс
3. Асноўнымі метадамі навуковага даследавання ў методыцы выкладання гісторыі з'яўляюцца:
 1. аналіз практыкі выкладання гісторыі
 2. абагульненне вопыту выкладання гісторыі
 3. анкеціраванне і фарміруючы эксперымент
 4. назіранне і эксперымент
4. Самыя непасрэдныя сувязі методыка выкладання гісторыі мае:
 1. з гісторыяй і геаграфіяй
 2. з гісторыяй і метадалогіяй гісторыі
 3. з педагогікай і псіхалогіяй
 4. з дыдактыкай і гісторыяй
5. Вызначце правільную паслядоўнасць:
 1. мэты навучання
 2. вынікі навучання
 3. выкладчыцкая дзейнасць настаўніка
 4. змест навучання
 5. вучэбная дзейнасць вучняў
6. Вызначце правільную паслядоўнасць:
 1. мэты навучання гісторыі ў школе
 2. мэты ўрока

3. мэты вывучэння раздзела

4. мэты вывучэння тэмы

7. Змест гістарычнай адукацыі вызначаецца:

1. вучэбным планам школы
2. адукацыйным стандартам па гісторыі.
3. дзяржаўнымі праграмамі па гісторыі.
4. дзяржаўным адукацыйным стандартам і школьнымі праграмамі па гісторыі

8. Працэс навучання гэта:

1. дзейнасць настаўніка
2. дзейнасць вучняў
3. адначасовая дзейнасць настаўніка і вучня
4. працэс работы з падручнікам

9. Выкладчыцкая дзейнасць настаўніка гісторыі ўключае ў сябе:

1. перадачу школьнікам ведаў па гісторыі
2. арганізацыю вучэбнай дзейнасці вучняў
3. арганізацыю работы з падручнікам
4. арганізацыю працэса навучання гісторыі ў школе

10. Методыка выкладання гісторыі даследуе:

1. вынікі навучання гісторыі
2. змест школьнай гістарычнай адукацыі
3. вучэбную дзейнасць школьнікаў
4. выкладчыцкую дзейнасць настаўніка
5. заканамернасці працэсу навучання гісторыі

Тэма 2. Развіццё школьнай гістарычнай адукацыі і методыкі выкладання гісторыі ў дасавецкі час.

1. Узнаўленне гісторыі ўсходніх славян пачалося з:

1. Іпацьеўскага летапісу.
2. Смаленскага летапісу.
3. “Слова аб палку Ігаравым”.
4. Аповесці мінулых гадоў.

2. Рукапісныя кнігі XV-XVI ст.ст. павучальнага характару, якія змяшчалі звесткі па грамадзянскай гісторыі, называліся:

1. Сінопсісы.

2. Азбукоўнікі.
3. Летапісы.
4. Хронікі.
5. Сагі.

3. Першым вучэбным дапаможнікам па гісторыі ўсходніх славян ў XVII ст. стаў:

1. “Апостал”
2. “Малая падарожная кніжыца”
3. Сінопсис
4. Хроніка Быхаўца

4. Вывучэнне грамадзянскай гісторыі ў школах Расіі пачалося ў:

1. канцы 17 ст.
2. пачатку 18 ст.
3. сярэдзіне 18 ст.
4. канцы 18 ст.

5. Айчынная гісторыя як самастойны школьны прадмет уведзіцца ўказам:

1. Пятра I
2. Елізаветы
3. Паўла I
4. Кацярыны II

6. Расійская гісторыя, як самастойны школьны прадмет, пачала вывучацца ў:

1. пачатак 18 ст.
2. сярэдзіне 18 ст.
3. канцы 18 ст.
4. пачатку 19 ст.

Вядучым напрамкам у развіцці гісторыка-метадычнай думкі ў канцы XVIII-пачатку XIX ст. стаў:

1. ліберальна-буржуазны
2. рэвалюцыйна-дэмакратычны
3. манархічны
4. рэлігійна-манархічны або прагматычны

Суаднясіце элементы двух мностваў:

1) Круляніцкі

а) ”Очерки по методике

	истории”, Спб., 1908
2) Пакаціла	б) ”Заметки о преподавании истории в школе”, Спб., 1900
3) Іваноў К.А.	в) ”Практическое руководство по преподаванию истории в школе”, Спб., 1887
4) Карэеў М.І.	г) ”Практическое руководство начинающему учителю истории”, Спб., 1912

У пачатку XX стагоддзя методыка выкладання гісторыі:

1. толькі зарадзілася;
2. з’яўляецца самастойнай навукай;
3. афармляецца, як галіна педагагічнай навукі;
4. яшчэ не існуе

10. Суаднясіце імя вучонага і напрамак у развіцці гісторыка-метадычнай думкі:

1) Пакроўскі М.М.	а) рэвалюцыйна-дэмакратычны
2) Карэеў М.І.	б) рэлігійна -манархічны
3) Каранеўскі М.І.	в) ліберальна-буржуазны
4) Бялінскі В.Р.	г) радыкальны (марксісцкі)

Тэма 3. Развіццё школьнай гістарычнай адукацыі і методыкі выкладання гісторыі ў савецкі час.

1. У 20-я гады XX стагоддзя гісторыя ў школе:
 1. не выкладалася наогул
 2. з’яўлялася самастойным школьным прадметам
 3. не з’яўлялася самастойным школьным прадметам
 4. вывучалася ў межах комплексных праграм і ў курсе грамадазнаўства
2. Аўтарам першых савецкіх школьных праграм па гісторыі быў:
 1. У.І. Ленін
 2. І.В. Сталін

3. М.І. Карэёў
4. М.Н. Пакроўскі

3. Асноўнымі метадамі арганізацыі вывучэння гісторыі ў 20-я гады былі:

1. тлумачальна-ілюстратыўны
2. драматызацыі
3. брыгадна-лабараторны
4. рэпрадуктыўны

4. Гісторыя як самастойны школьны прадмет была адноўлена ў савецкай школе ў:

1. 20-я гады
2. 1931 год
3. 1934 год
4. 1941 год

5. У адпаведнасці з Пастановай ЦК УКП (б) і СНК СССР ад 15 мая 1934 года ў аснову структуры школьнага навучання гісторыі быў пакладзены прынцып:

1. канцэнтрычны
2. лінейны
3. праблемны
4. сінхранічны

6. У адпаведнасці з Пастановай ЦК УКП (б) і СНК СССР ад 15 мая 1934 года асноўнай мэтай гістарычнай адукацыі з'яўляецца фарміраванне:

1. гуманістычнага светапогляду
2. марксістска-ленінскага светапогляду
3. патрыятызму і інтэрнацыялізму
4. адданасці справе Камуністычнай партыі

7. Стварэнне першых савецкіх падручнікаў па гісторыі завяршылася ў:

1. пачатку 30-х гадоў XX стагоддзя
2. канцы 30-х гадоў XX стагоддзя
3. пачатку 40-х гадоў XX стагоддзя
4. пачатку 50-х гадоў XX стагоддзя

8. Да пачатку 60-х гадоў XX стагоддзя час навучэння гісторыі ў школе павялічыўся да:

1. 18 гадзін у тыдзень
2. 20 гадзін у тыдзень
3. 25 гадзін у тыдзень

4. 27 гадзін у тыдзень

9. Устанавіце правільную паслядоўнасць вывучэння гісторыі ў школе ў 30-я гады:

1. гісторыя сярэдніх вякоў
2. гісторыя старажытнага свету
3. новая гісторыя
4. гісторыя СССР са старажытных часоў да пачатку 40-х гадоў
5. элементарны курс гісторыі СССР

10. Дзяленне школьных курсаў гісторыі на элементарныя і сістэматычныя было ўведзена пастановай ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР:

1. 1931г.
2. 1934г.
3. 1959г.
4. 1965г.

11. Вывучэнне найноўшай гісторыі ў школах СССР пачалося ў:

1. 1956 г.
2. 1958 г.
3. 1959 г.
4. 1965 г.

12. Развіваючае навучанне ў выкладанні гісторыі пачало ўкарыняцца з:

1. сяр. 50-х гадоў XX стагоддзя
2. пач. 60-х гадоў XX стагоддзя
3. сяр. 60- х гадоў XX стагоддзя
4. сяр. 70-х гадоў XX стагоддзя

13. Суаднясіце прозвішча педагога- гісторыка і яго працы:

1) А.І. Стражаў	а) «Очерки методики преподавания истории.» М., 1955
2) П.В. Гара	б) “Методические приемы и средства наглядного обучения истории.” М., 1971
3) А.А. Вагін	в) “Методика преподавания истории в средней школе.” М.,1968
4) В.Р.Карцоў	г) “Методика преподавания

14. У школьных праграмах па гісторыі пералік уменняў і навыкаў быў уключаны:

1. у 50-х гадах XX стагоддзя
2. у 60-х гадах XX стагоддзя
3. у сяр. 70-х гадоў XX стагоддзя
4. у пач. 80-х гадоў XX стагоддзя

15. Асноўныя паняцці, ідэі і міжпрадметныя сувязі былі ўключаны ў змест школьных праграм па гісторыі:

1. у пачатку 70-х гадоў XX стагоддзя
2. у пачатку 80-х гадоў XX стагоддзя
3. у сярэдзіне 80-х гадоў XX стагоддзя
4. у 60-я гады XX стагоддзя

Тэма 4. Станаўленне і развіццё гістарычнай адукацыі ў Беларусі.

1. Час зараджэння нацыянальнай гістарычнай адукацыі ў Беларусі можна аднесці да:

1. сяр.19ст.
2. другой паловы 19ст.
3. пачатку 20ст.
4. сяр.20ст.

2. Аўтарамі першых вучэбных дапаможнікаў па Гісторыі Беларусі былі:

1. М..Доўнар-Запольскі і В. Іваноўскі
2. Л. Абэцэдарскі і П. Петрыкаў
3. А. Лютый і В.Фамін
4. В. Ластоўскі і У. Ігнатоўскі.

3. Вывучэнне Гісторыі БССР у школах Беларусі пачалося ў:

1. 20-я гады
2. пачатку 40-х гадоў
3. канцы 50-х гадоў
4. пачатку 90-х гадоў.

4. Аўтарамі першага падручніка па гісторыі БССР сталі:

1. П.Петрыкаў, Э. Загарульскі, М. Біч

2. Л. Абэцэдарскі, М. Баранава і Н.Г. Паўлава
3. М. Гнеўка, Н. Каменская, Э.Загарульскі
4. Э. Загарульскі, М. Біч, В.Фамін.

5. Канцэпцыя гістарычнай адукацыі ў Беларусі пачала ажыццяўляцца з:

1. канца 80-х гадоў
2. 1991г.
3. 1993г.
4. 1992г.

6. Навукова-метадычны часопіс "Гісторыя: праблемы выкладання" пачаў выходзіць з:

1. 1992г.
2. 1993г.
3. 1997г.
4. 2002г.

7. "Беларускі гістарычны часопіс" пачаў выдавацца з:

1. 1991г.
2. 1993г.
3. 1994г.
4. 1997г.

8. Дзеючыя Канцэпцыя і Дзяржаўны стандарт гістарычнай адукацыі былі зацверджаны ў:

1. 2007г.
2. 2008г.
3. 2009г.
4. 2011г.

9. У аснове дзеючай структуры гістарычнай адукацыі ў РБ ляжыць прынцып:

1. праблемна-тэматычны
2. сінхранічны
3. канцэнтрычны
4. лінейны.

10. Гістарычная адукацыя ў РБ ажыццяўляецца пры вывучэнні прадмета:

1. Гісторыя
2. Айчынная гісторыя
3. Сусветная гісторыя.
4. Сусветная гісторыя. Гісторыя Беларусі.

Тэма 5. Задачы, структура і змест гістарычнай адукацыі.

1. Правільна суаднясіце элементы двух мностваў:

1) Дзяржаўны стандарт гістарычнай адукацыі	а) вызначае змест гістарычнай адукацыі
2) Канцэпцыя гістарычнай адукацыі	б) вызначае мэты, задачы, асноўныя прынцыпы адбору зместу і структуры вывучэння прадмета
3) Вучэбная праграма па гісторыі	в) дакумент, які вызначае патрабаванні да зместу гістарычнай адукацыі, ведаў і ўменняў школьнікаў

2. Усталюйце правільную паслядоўнасць:

- 1) мэты і задачы вывучэння пэўнага курса гісторыі
- 2) агульныя мэты навучання гісторыі ў дзяржаве
- 3) мэты і задачы канкрэтнага ўрока гісторыі
- 4) мэты і задачы вывучэння раздзела і тэмы

3. Правільна суаднясіце элементы двух мностваў:

1) 5 клас	а) Гісторыя старажытнага свету
2) 6-7 класы	б) Сусветная гісторыя Новага часу. Гісторыя Беларусі сяр. 16-канец 1917г.
3) 8-9 класы	в) Гісторыя сярэдніх вякоў. Гісторыя Беларусі са старажытных часоў да сяр. 16 ст.
4) 10-11 класы	г) Сусветная гісторыя Найноўшага часу

4. Асабліва сцю навучання гісторыі ў 5-6 класах ў:

- 1) перавазе эмпірычнага (наглядна-вобразнага) вывучэння фактаў
- 2) абстрактнага вывучэння фактаў
- 3) тэарэтычнага вывучэння гістарычных фактаў.

5. У 9-11 класах пераважае:

- 1) фармальна-лагічнае вывучэнне гісторыі
- 2) эмпірычнае вывучэнне гістарычнай рэчаіснасці

- 3) наглядна-вобразнае навучанне
- 4) тэарэтычнае навучанне.

Тэма 6. Выхаванне вучняў у працэсе навучання гісторыі.

1. Гісторыя адносіцца да ліку прадметаў, якія:

- 1) спрыяюць рэалізацыі выхавальных задач навучання
- 2) не істотна уплываюць на рэалізацыю выхавальных задач
- 3) змяшчаюць найбольшы шырокія магчымасці для выхавання асобы школьніка.

2. Вызначце лішняе ў метадах выхавання:

- 1) пераканання
- 2) пакарання
- 3) стымулявання
- 4) самавыхавання
- 5) практыкавання.

3. Правільна суаднясіце:

1) А.М. Горкі	а) "...вопыт гісторыі – дапамагае выпрацаваць маральную ацэнку акружаючай нас рэчаіснасці і пэўным чынам вызначыць свае паводзіны... Вопыт гісторыі – дакладны арыенцір, якім часам карыстаюцца людзі нават не усвядамляючы гэтага."
2) А.В.Гулыга	б) "Вучаць, выходзяць чалавека факты – заўсёды факты, ідзі спадарожнічаюць, а не папярэдняюць фактам."
3) А.В. Луначарскі	в) Гісторыя – настаўніца жыцця
4) Цыцырон	г) "Чалавечае слова магутнае, але слова жывое, слова, якое гучыць. Яно значна мацнейшае, чым слова друкаванае... яно сагрэтае пачуццямі, яно заўсёды больш пераканаўчае."

4. У малодшых і ў 5-6 класах для рэалізацыі выхавальных задач неабходна выкарыстоўваць пераважна прыемы ўздзеення:

- 1) на пачуцці і эмацыянальную сферу
- 2) на мысленне і волю
- 3) свядомасць і перакананні.

5. Найважнейшай умовай вырашэння выхаваўчых задач у навучанні гісторыі з'яўляецца:

- 1) нагляднасць і вобразнасць выкладання
- 2) стварэнне станоўчай матывцыі ў навучанні гісторыі
- 3) стварэнне прабленых сітуацый на ўроку

Тэма 7. Працэс фарміравання гістарычных ведаў.

1. Суаднясіце элементы двух мностваў.

1) Падзеі	а) ланцужкі фактаў, якія ўзаемазвязаны паміж сабой у часе, а таксама прычынамі і вынікамі
2) З'явы	б) адзінкавыя факты, якія не паўтараюцца
3) Працэсы	в) падобныя факты, якія шматкратна паўтараюцца ў падобных абставінах

2. У аснове навучання гісторыі ляжыць:

1. тэарэтычнае асэнсаванне найважнейшых сацыяльных з'яў і працэсаў
2. пазнанне, засваенне і ўсведамленне сутнасці гістарычнага фактаў
3. стварэнне выразных уяўленняў аб гістарычных фактах
4. фарміраванне у вучняў пазнавальнага інтарэсу да навучання гісторыі

3. Пазнанне гісторыі пачынаецца:

1. з фарміравання гістарычных заканамернасцей
2. з засваення спосабаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці
3. з фарміравання гістарычных паняццяў
4. са стварэння ў вучняў гістарычных уяўленняў.

4. Найбольш эканомным спосабам стварэння ў вучняў гістарычных уяўленняў з'яўляецца:

1. вуснае слова настаўніка
2. гутарка
3. апісанне
4. выкарыстанне розных відаў нагляднасці.

5. Пры адсутнасці нагляднасці найбольш эфектыўным спосабам фарміравання гістарычных уяўленняў з'яўляюцца прыёмы:

1. славеснага малявання
2. тлумачэння сутнасці гістарычных фактаў
3. разважання
4. характарыстыкі гістарычных падзей.

6. Гістарычныя карты выконваюць ролю:

1. найважнейшага сродку лакалізацыі гістарычных падзей у прасторы
2. стварэння вобразаў гістарычных асоб
3. сродку лакалізацыі гістарычных падзей у часе
4. патрыятычнага выхавання асобы.

7. Суаднясіце элементы двух мностваў:

1) 1492 г – дата адкрыццё Амерыкі	а) дата падзеі, якая выконвае дапаможную ролю
2) 1904 – 1905 гг . – руска-японская вайна	б) дата, якая складае аснову зместу вывучаемага курса гісторыі
3) 4 гадзіны ночы 26 кастрычніка 1917г.– абвяшчэнне Дэкрата аб міры на II Усерасійскім з’езде Саветаў	в) дата, якая мела лесавызначальнае значэнне ў гісторыі чалавецтва

8. Суаднясіце элементы двух мностваў:

1) Расійская імперыя ў канцы 18 – перш.палове 19 ст.	а) тэматычная карта
2) Палітычная карта свету пасля першай сусветнай вайны.	б) агульнагістарычная карта
3) Вялікая Айчынная вайна 1941-1945гг.	в) аглядная карта
4) Курская бітва	г) карта-схема

9. Гістарычныя паняцці гэта адлюстраванне ў свядомасці:

1. вобразаў гістарычных фактаў
2. гістарычнага часу
3. гістарычнай геаграфіі
4. сутнасці гістарычных падзей

10. Суаднясіце элементы двух мностваў:

1) Шадуф, фаланга,
мушкет	а) агульнагістарычныя паняцці
2) Прамысловая
рэвалюцыя,
Адраджэнне,
Рэфармацыя	б) адзінкавыя, або прыватнагістарычныя
паняцці
3) вытворчасць
працы, дзяржава,
вайна	в) Усеагульныя (сацыялагічныя) паняцці

11. Вызначце лагічныя шляхі фарміравання гістарычных паняццяў:

1. аналіз і сінтэз
2. індукцыя і дэдукцыя
3. абагульненне і разважанне
4. аналіз і параўнанне.

12. У аснове фарміравання гістарычных заканамернасцей ляжыць:

1. паўтарэнне і абагульненне
2. усведамленне аб'ектыўных, істотных, унутраных, паўторных сувязей
3. пастаяннае аперыраванне гістарычнымі паняццямі
4. аптымальныя суадносіны на ўроку эмацыянальнага і рацыянальнага.

13. Галоўнае прызначэнне міжпрадметных сувязей у:

1. інтэграцыі навуковых ведаў і ўменняў школьнікаў
2. замацаванні ведаў і ўменняў школьнікаў
3. засваенні сутнасці гістарычных фактаў
4. фарміраванні спосабаў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці.

14. Міжпрадметныя сувязі могуць быць:

1. супадаючымі, рэтраспектыўнымі і перспектыўнымі
2. часавымі, лакальнымі і перспектыўнымі
3. супадаючымі, лакальнымі і рэтраспектыўнымі
4. рэтраспектыўнымі і паралельнымі

15. Дзейнасны кампанент гістарычнай адукацыі прадстаўлены ў дзеючых праграмах па гісторыі:

1. уменнямі і навыкамі
2. пералікам інтэлектуальных уменняў

3. пералікам прыёмаў вучэбнай работы
4. пералікам спосабаў дзейнасці з гістарычным матэрыялам

Тэма 8. Метады навучання гісторыі.

1. Усе сродкі навучання дзеляцца на:
 1. аўдыя-візуальныя і гукавыя
 2. слоўныя, практычныя і аўдыявізуальныя
 3. наглядна-вобразныя і слоўныя
 4. наглядныя, слоўныя і практычныя.
2. Цэнтральнае месца ў навучанні гісторыі займаюць сродкі навучання:
 1. што з'яўляюцца першакрыніцамі гістарычных ведаў
 2. што ўзнаўляюць гістарычныя веды ў навукова апрацаваным выглядзе
 3. што рэканструююць гістарычную рэчаіснасць ў мастацкай форме.
3. Найбольш распаўсюджанай у дыдактыцы і методыцы з'яўляецца класіфікацыя метадаў навучання, прапанаваная:
 1. Я.А. Каменскім
 2. І. Я. Лернерам і М.Н. Скаткіным
 3. Н.Г. Дайры і П.С. Лейбенгрубам
 4. С.А. Яжовай і М.С. Студзянікіным.
4. У аснове прапанаванага П.В. Гарой спалучэння дыдактычнага і метадычнага падыходаў да класіфікацыі метадаў ляжыць:
 1. структурны аналіз гістарычнага матэрыялу
 2. функцыянальны аналіз гістарычнага матэрыялу
 3. структурна – функцыянальны аналіз гістарычнага матэрыялу
 4. колькасны і якасны аналіз фактаў.
5. Вуснае слова ў навучанні гісторыі выконвае функцыі:
 1. інфармацыйную, развіццёвую і выхаваўчую
 2. развіццёвую і выхаваўчую
 3. арганізацыйную, апавядальна-апісальную і выхаваўчую
 4. вобразную, развіццёвую, выхаваўчую і арганізацыйную
6. Аптымальны тэмп вуснага апавядання ў 5-6 класах складае (слоў у хвіліну):
 1. не больш за 60
 2. 70-80
 3. 80-85
7. Да прыёмаў апісання адносяцца:
 1. аналітычнае і карціннае апісанні, характарыстыка

2. апавяданне і лекцыя
 3. тлумачэнне і характарыстыка
 4. разважанне і гутарка.
8. Найбольш грунтоўна прыёмы вуснага выкладання гісторыі даследаваў:
1. П.В. Гара
 2. А.А. Вагін
 3. А.І. Стражаў
 4. В.Р. Карцоў.
9. Прыёмы вуснага выкладання, якіяносяць сінтэтычны характар гэта:
1. расказ, кароткае паведамленне, лекцыя
 2. лекцыя і расказ настаўніка
 3. разважанне і характарыстыка
 4. тлумачэнне і разважанне.
10. Да недахопаў вуснага слова адносяцца:
1. вобразнасць вуснага выкладання
 2. незваротнасць, прымусовы тэмп і недастатковая расчлененасць
 3. эмацыянальнасць выкладавання
 4. культура мовы.
11. Найважнейшай сярод друкаваных крыніц ведаў па гісторыі для вучняў з'яўляецца:
1. гістарычны дакумент
 2. перыядычны друк
 3. падручнік
 4. навукова-папулярная літаратура.
12. Падручнік па гісторыі гэта:
1. навуковая манаграфія
 2. навукова-папулярная кніга па гісторыі
 3. твор мастацкай літаратуры
 4. кніга для чытання.
13. Перавага схематычнага крэйдавага малюнка перад іншымі відамі нагляднасці ў:
1. багацці колераў
 2. дынамічнасці
 3. выразнасці
 4. вобразнасці.
14. Выяўленчая нагляднасць найбольш спрыяе фарміраванню:
1. гістарычных паняццяў

2. гістарычных заканамернасцей
3. гістарычных уяўленняў
4. гістарычных тэрмінаў.

15. Асноўнае прызначэнне кабінета гісторыі ў стварэнні:

1. спрыяльных умоў для выхавання школьнікаў
2. аптымальных умоў для арганізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу па гісторыі
3. умоў для работы гістарычнага гуртка
4. станоўчай матывацыі вучняў да навучання гісторыі.

Тэма 9. Формы арганізацыі навучання гісторыі.

1. Урок гэта:

1. асноўная форма арганізацыі навучання ў школе
2. адзіная форма арганізацыі навучання гісторыі
3. адна з вялікага мноства іншых форм навучання.

2. Класна-урочная сістэма арганізацыі навучання распрацавана:

1. К. Дз. Ушынскім
2. І.Я. Лернерам і М.Н. Скаткіным
3. Я.А. Каменскім
4. Л.С. Выгодскім.

3. Шырокае распаўсюджанне ў свеце класна-урочнай сістэмы тлумачыцца яе:

1. універсальнасцю
2. адноснай таннасцю і магчымасцю весці масавае навучанне дзяцей
3. таннасцю і прастатой
4. гібкасцю і рухомасцю.

4. Урок ўяўляе сабой:

1. складовую частку вучэбнага працэса
2. самастойную і завершаную частку вучэбнага працэсу
3. невялікую, арганічна завершаную частку вучэбнага працэсу, якая вырашае канкрэтную адукацыйна-выхаваўчую задачу
4. форму арганізацыі пазакласнай работы.

5. Найбольш распаўсюджаным і ўніверсальным тыпам ўрока з'яўляецца:

1. урок вывучэння новага матэрыялу
2. урок паўтарэння і абагульнення
3. камбініраваны ўрок
4. урок праверкі і ўліку ведаў.

6. Найбольш прадуктыўнай з'яўляецца тыпалогія ўрокаў:

1. па спосабу правядзення
2. па вядучаму метаду
3. па асноўнай, дамінуючай на ўроку дыдактычнай мэце
4. па дамінуючаму віду дзейнасці.

7. “Ліпецкі метады” арганізацыі ўрока быў заснаваны на:

1. аптымальным спалучэнні ўсіх структурных элементаў урока
2. дамінаванні на ўроку праверкі ведаў
3. выстаўленні паўрочнага бала і адмове ад праверкі ведаў як самастойным этапом ўрока
4. адмове ад праверкі і першаснага паўтарэння на ўроку.

8. Найбольш прадуктыўным часам для засваення ведаў на ўроку з’яўляюцца:

1. 26 – 34 хв.
2. 4 – 26 хв.
3. 15 – 36 хв.
4. 26 – 42 хв.

9. Усталяваць правільную паслядоўнасць этапаў падрыхтоўкі настаўніка да ўрока гісторыі:

1. канструяванне мадэлі ўрока, або складанне яго плана-канспекта
2. структурна-функцыянальны аналіз зместу
3. складанне календарна-тэматычнага плана
4. мадэліраванне адукацыйна-выхаваўчых і развіваючых задач урока.

10. Мэта і задачы ўрока гэта:

1. мяркуючы вынікі навучання, выхавання і развіцця асобы
2. пералік фактаў і паняццяў, якія неабходна засвоіць на ўроку
3. уменні, якія могуць быць сфарміраваныя на матэрыяле ўрока
4. ідэі і факты, якія неабходна засвоіць на ўроку.

Тэма 10. Выкарыстанне сучасных тэхналогій навучання гісторыі.

1. Упершыню тэрмін “тэхналогія” у адносінах да навучання быў выкарыстаны ў:

1. Англіі
2. Расіі
3. ЗША
4. Францыі

2. Паняцце “тэхналогія навучання” пачало выкарыстоўвацца ў педагогічных даследаваннях XX ст. у:

1. 20-я гады
2. 30-я гады

3. 50-я гады
4. 70-я гады.

3. Пераможнае “шэсце” педагагічных тэхналогій у 90-я гады XX ст. абумоўлена іх:

1. даступнасцю і прастатой выкарыстання
2. гарантыяй высокіх вынікаў навучання
3. паляпшэннем матэрыяльнага забеспячэння школы
4. новымі падыходамі ў арганізацыі вучэбнага працэсу.

4. Шырокае выкарыстанне электронных сродкаў навучання гісторыі абумоўлена:

1. кам’ютэрызацыяй беларускага грамадства
2. наяўнасцю шматлікіх ЭСН гісторыі
3. шырокім выбарам інфармацыйных тэхналогій
4. добрым веданне камп’ютэрнай тэхнікі большасцю настаўнікаў.

5. Праграміраванае навучанне адносіцца да ліку найменш выкарыстоўваемых ў навучанні гісторыі тэхналогій з-за:

1. адсутнасці праграміраваных падручнікаў па гісторыі
2. немагчымасці запраграміраваць нефармалізаваныя гістарычныя веды
3. адсутнасці жадання іх выкарыстоўваць у настаўнікаў
4. складанасці выкарыстання гэтай тэхналогіі.

Тэма 11. Паўтарэнне і праверка ведаў па гісторыі

1. Асноўная задача паўтарэння:

1. сістэматызаваць веды
2. абагульніць вивучанае
3. асэнсаваць і прымяніць веды
4. папярэдзіць забыванне.

2. Першаснае паўтарэнне ці замацаванне праводзіцца:

1. перад вивучэннем вялікай тэмы ці раздзела
2. напярэдадні экзамена
3. адразу пасля вивучэння або ў працэсе вивучэння новага на ўроку
4. пасля вивучэння тэмы.

3. Уступнае паўтарэнне праводзіцца:

1. перад вивучэннем вялікай тэмы ці раздзела
2. напярэдадні экзамена
3. адразу пасля вивучэння або ў працэсе вивучэння новага на ўроку
4. пасля вивучэння тэмы.

4. Падагульняючае паўтарэнне праводзіцца:
 1. перад вывучэннем вялікай тэмы ці раздзела
 2. напярэдадні экзамена
 3. пасля вывучэння тэмы ці раздзела курса
 4. адразу пасля вывучэння або ў працэсе вывучэння новага на ўроку.

5. Бягучае паўтарэнне ажыццяўляецца:
 1. перад вывучэннем вялікай тэмы ці раздзела
 2. напярэдадні экзамена
 3. на любым этапе ўрока, па сувязі з раней вывучаным
 4. пасля вывучэння тэмы.

6. Суаднясіце працягласць выканання дамашняга задання па гісторыі з ўзростам вучняў:

1) 5-6 класы	а) 20 хвілін
2) 7-8 класы	б) 30 хвілін
3) 9-11 класы	в) 25 хвілін

7. Асноўныя патрабаванні да гістарычных ведаў школьнікаў:
 1. асэнсаванасць, трываласць і апэратыўнасць
 2. паўната і трываласць
 3. глыбіня і апэратыўнасць
 4. апэратыўнасць і трываласць.

8. У навучанні гісторыі выкарыстоўваюцца наступныя віды праверкі ведаў:
 1. вусная і пісьмовая
 2. пісьмовая і графічная
 3. вусная, пісьмовая і графічная
 4. вусная і графічная

9. Вядучым відам праверкі вынікаў навучання гісторыі з'яўляецца:
 1. вусная
 2. пісьмовая
 3. графічная.

10. Укараненне ў праверку ведаў тэсціравання звязана прыярытэтам ў ёй:
 1. кантрольных функцый
 2. навучальнай і уліковай функцый
 3. развіваючых функцый
 4. дыягностыцы і аналізу вучэбных дасягненняў вучняў.
11. Тэст – гэта:

1. кароткае пытанне
 2. кароткае, стандартызаванае па форме прад'яўлення і тэхналогіі праверкі і ацэнкі, заданне
 3. стандартызаванае па тэхналогіі праверкі ацэнкі заданне
 4. кароткае стандартызаванае заданне
12. Ва ўстановах адукацыі нашай краіны выкарыстоўваецца:
1. бягучая і выніковая атэстацыя
 2. бягучая і прамежкавая атэстацыя
 3. бягучая, прамежкавая і выніковая атэстацыя
 4. прамежкавая і выніковая атэстацыя.
13. Для ацэнкі вынікаў навучання ў нашай краіне вызначана:
1. чатыры ўзроўні засваення ведаў
 2. два узроўні засваення ведаў
 3. пяць узроўняў засваення ведаў
 4. тры ўзроўні засваення ведаў.
14. Дзеючыя крытэрыі ацэнкі ведаў па гісторыі былі зацверджаны ў:
1. 2002г.
 2. 2009г.
 3. 2008г.
 4. 2003г.
15. Гадавая ацэнка выстаўляецца як:
1. сума адзнак за год
 2. сярэдняя арыфметычная адзнак за чвэрць
 2. сярэдняя арыфметычная ўсіх адзнак за год
 4. сярэднеарыфметычная адзнак за чвэрць з улікам дынамікі дасягненняў вучня на канец года.

Тэма 12. Пазакласная праца па гісторыі. Настаўнік гісторыі.

1. Пазакласная праца па гісторыі вырашае:
 1. спецыфічныя задачы ў навучанні гісторыі
 2. тыя ж задачы, што і ў на ўроках гісторыі, але на іншым змесце і ў іншых формах
 3. якія задачы, карэнным чынам адрозніваюцца ад задач навучання гісторыі.
2. Прынцыпамі арганізацыі пазакласнай работы з'яўляюцца:
 1. дабраахвотнасць, педагагічнае кіраўніцтва з боку настаўніка
 2. самакіраванне і галоснасць
 3. дабраахвотнасць, педагагічнае кіраўніцтва з боку настаўніка, самакіраванне, галоснасць і грамадска-карысная накіраванасць
 4. галоснасць і грамадска-карысная накіраванасць.

3. Самай распаўсюджанай формай пазакласнай працы з'яўляецца:
 1. пазакласнае чытанне
 2. гістарычны гурток
 3. школьны гістарычны вечар
 4. школьны музей.
4. Алімпіяда па гісторыі – гэта:
 1. найбольш распаўсюджаная форма арганізацыі пазакласнай працы
 2. форма працы накіраваная на выяўленне найбольш здольных і таленавітых у галіне гісторыі вучняў
 3. форма спаборніцтва паіж школамі
 4. форма масавай работы са школьнікамі.
5. Вядучая роля ў пазакласнай рабоце па гісторыі належыць:
 1. настаўніку гісторыі
 2. грамадскім арганізацыям
 3. адміністрацыі школы
 4. педагогу-арганізатару.
6. Па колькасці занятых у іх вучняў усе формы пазакласнай работы можна падзяліць на:
 1. масавыя і індывідуальныя
 2. індывідуальныя і групавыя
 3. масавыя і групавыя
 4. масавыя, групавыя і індывідуальныя.
7. У структуры прафесійнай дзейнасці настаўніка гісторыі цэнтральнае месца займае:
 1. выхаваўчая праца са школьнікамі
 2. самаадукацыя
 3. грамадская праца
 4. выкладанне гісторыі і грамадазнаўства
8. Вызначце правільную паслядоўнасць у пераліку кваліфікацыйных катэгорый настаўніка:
 1. без катэгорыі
 2. першая катэгорыя
 3. вышэйшая катэгорыя
 4. другая катэгорыя.
9. Настаўнік праходзіць курсавую перападрыхтоўку адзін раз ў:
 1. тры гады
 2. пяць гадоў

3. шэсьць гадоў
4. чатыры гады.

10. Настаўнік гісторыі – ключавая фігура ў педагагічным калектыве ў сілу:

1. свайго аўтарытэта
2. выкладання асноўнай гуманітарнай дысцыпліны ў школе
3. свайго выключнага статусу
4. сваёй эрудыцыі.

Адказы да тэстаў па тэмах

№ тэмы адказ	Тэ ма 1	Тэм а 2	Тэм а 3	Тэм а 4	Тэм а 5	Тэм а 6	Тэм а 7	Тэм а 8	Тэм а 9	Тэм а 10	Тэм а 11	Тэм а 12
1	3	4	4	3	1в2 б3а	3	1б,2 в,3а	4	1	3	4	2
2	3	2	4	4	2,1, 4,3	2	2	2	3	2	3	3
3	4	3	3	3	1а2 в3б 4г	1б2 а3г 4в	4	1	1	2	1	3
4	4	2	2	2	1	1	4	3	3	1	3	2
5	1,4, 3,5, 2	4	2	4	4	2	1	4	3	2	3	1
6	1,3, 4,5,	3	2	3			1	1	3		1а 2 в3б	4
7	4	3	3	2			1в,2 б,3а	1	3		1	4
8	3	1в,2 г,3а 4б	3	3			1б.2 в,3а 4г	2	2		3	1,4, 2,3
9	4	3	5,2, 1, 3, 4	4			4	2	3,2, 4,1		1	2
10	5	1г,2 в,3б 4а	3	4			1б,2 а,3в	2	1		4	2
11			2				2	3			2	
12			3				1	2			3	
13			1г,2 б,3в 4а				1	2			3	
14			4				1	3			2	
15			3				4	2			4	

ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

Гласарый

Абагульняючая характарыстыка – прыём кароткага, сціслага, простага пераліку істотных прыкмет, прычынна-выніковых сувязей, гістарычнага значэння найважнейшых гістарычных фактаў, зместу паняццяў і законаў грамадскага развіцця. Выкарыстоўваецца ў навучанні індуктыўна і дэдуктыўна.

Аб’ект гістарычнай навукі – чалавечае грамадства ўсёй разнастайнасці мінулага, у яго развіцці і змяненні. Гісторыя як навука даследуе сацыяльную рэальнасць, якая перасталаа ці перастае быць сучаснасцю. Пры гэтым гісторык, як правіла, пазбаўлены магчымасці назіраць аб’ект вывучэння.

Адукацыя – мэтанакіраваны працэс выхавання і навучання ў інтарэсах чалавека, грамадства і дзяржавы, які суправаджаецца канстатацыяй дасягнення грамадзянінам вызначаных дзяржавай адукацыйных узроўняў. У методыцы пад адукацыяй разумеюць толькі працэс авалодання школьнікамі прадметнымі ведамі і ўменнямі (адсюль: адукацыйныя мэты, вынікі адукацыі і г.д.).

Актуалізацыя (з лац.) – дзеянне накіраванае на прыстасаванне чаго-небудзь да ўмоў дадзенай сітуацыі.

Актуальнасць (з лац.) – дзейнасць, адпаведнасць запытам сучаснасці.

Алагізм (з лац.) – ход разважанняў, які парушае правілы логікі; нешта нелагічнае, што супярэчыць логіцы. Алагічныя факты – факты, якія не паддаюцца законам логікі. Напрыклад: алагічнымі здаюцца дзеянні мангола-татар, якія сто верст не дайшлі да багатага Ноўгарада і павярнулі на поўдзень, так як і дзеянні Аю Неўскага, чыё княства не было захоплена мангола-татарамі, але даніну ім князь плаціў рэгулярна.

Альтэрнатыва (з лац.) – неабходнасць выбару паміж двума ці некалькімі выключаючымі адна другую магчымасцямі. У вучэбным працэсе альтэрнатыўнасць выкарыстоўваецца з мэтай абмеркавання розных пунктаў гледжання для выбару найбольш праўдзівай, якая найбольш аб’ектыўна адлюстроўвае гістарычную рэчаіснасць.

Аналіз (з грэч. – раскладванне, разбор, расчляненне) – лагічны прыём, метада даследавання, пры выкарыстанні якога вывучаемы прадмет у думках ці практычна расчляняецца на складаючыя яго элементы (прыкметы, уласцівасці, адносіны), кожны з якіх даследуецца асобна як частка расчлененага цэлага, для таго как вылучаныя ў ходзе аналізу элементы аб’яднаць с дапамогай другога лагічнага прыёму – сінтэзу – у цэлае, узбагачанае новымі элементамі.

Аналітычная гутарка – дыялагічная форма вуснага слова, у працэсе якой сумеснымі намаганнямі настаўніка і вучняў аналізуецца змест вучэбнага гістарычнага матэрыялу і фармуліруюцца новыя тэарэтычныя высновы.

Аналітычнае апісанне – прыём вуснага выкладання, які расчляняе ў думках цэласны гістарычны факт на складовыя часткі, дэталі з мэтай паказу яго

структуры, прызначэння і ўзаемадзеяння кампанентаў. Вынікам яго выкарыстання з'яўляюцца эмпірычныя веды і тэарэтычныя абагульненні.

Антыціпацыя (з лац.) – прадугадванне, здагадка: 1) тэарэтычнае прадугадванне з'яў або дзеянняў на аснове гістарычнага вопыту; 2) прадузятая думка, заснаваная на абстрактных разважаннях, якія ігнаруюць вопыт, практыку; 3) прадугадванне гучання слова без прачытвання некалькіх апошніх літар у ім.

Апорныя даты – храналагічныя звесткі аб найважнейшых гістарычных фактах, якія неабходныя для вывучэння пэўнага курса гісторыі.

Аспект (з лац.) – 1) погляд, пункт гледжання на аснове якога разглядаецца аналізіруецца даследуемы прадмет, з'ява, падзея, паняцце, масіў дакументаў і г.д.; 2) адзін бок дадзенага прадмета, з'явы, адна форма яго сувязі з іншымі прадметамі і з'явамі; 3) погляд на той ці іншы аб'ект з пункту гледжання пэўнай навукі (гістарычны, эканамічны, філасофскі аспект і г.д.); 4) перспектыва, у якой выступае з'ява, бок прадмета, што надае ім асаблівую афарбоўку і гучанне.

Буквалізм – строгае выкананне знешняга фармальнага боку, вузкафармальнага сэнсу чаго-небудзь на шкоду сутнасці самой справы.

Вобразны аповед – прыём выкладання, які вобразна ўзнаўляе развіццё тыпічных гістарычных з'яў у межах пэўнага перыяду

Вобразная характарыстыка – прыём узнаўлення яскравых вобразаў рэальных гістарычных дзеячаў, або тыповых прадстаўнікоў грамадскіх груп на аснове партрэтнага апісання іх знешняга выгляду, аналізу дзейнасці і светапогляду.

Вобразнае заданне – адзін з відаў заданняў “з адкрытым адказам”, накіраваных на рэканструкцыю знешніх рыс гістарычных фактаў эмпірычным спосабам.

Вымяральнікі – сродкі і спосабы выяўлення па загадзя зададзеных параметрах колькасных і якасных характарыстык дасягнення выпускнікамі патрабаванняў Дзяржаўнага адукацыйнага стандарту па выніках засваення імі зместу агульнаадукацыйных праграм трох канцэнтраў сярэдняй школы.

Герменеўтыка – традыцыя і спосабы талкавання многазначных тэкстаў ці тэкстаў, якія не паддаюцца ўдакладненню.

Гістарычная заканамернасць – сувязь гістарычных фактаў, спосаб злучэння гістарычнага і лагічнага, для адлюстравання ўстойлівых паўтараючыхся прычынна-выніковых і іншых сувязей, якія абумоўліваюць пэўныя *вынікі* развіцця гістарычнага працэсу ў адпаведны гістарычны перыяд. Пад гістарычнай заканамернасцю разумеюць таксама размяшчэнне фактаў па часе і іх асэнсаванне ў катэгорыях агульных для дадзенай культуры.

Гістарычная крыніца – разнастайныя сведчанні, якія змяшчаюць інфармацыю аб гістарычных з’явах і працэсах.

Гістарычнае мышленне – адзінства зместу метадалагічных ведаў, спосаб разумовых дзеянняў і накіраванасці асобы на іх прымяненне ў пазнанні і асэнсаванні канкрэтных гістарычных з’яў.

Гістарычная прастора – прастора, у якой адбываецца гістарычная падзея.

Гульня – сродак актывізацыі пазнавальнай дзейнасці школьнікаў у межах ўрочнай і пазакласнай работы па прадмету. Вучэбныя гістарычныя гульні можна падзяліць на гульні: з правіламі, сюжэтна-ролявыя (рэтраспектыўныя і дзелавыя) і рубажныя.

Даследаванне – індывідуальнае ці групавое – спосаб самастойнай работы вучняў над праблемнай задачай, якая ўключае усе этапы праблемнага навучання.

Драматызацыя – прыём вобразнага ці сюжэтнага апавядання ў форме дыялога двух або некалькіх асоб, прадстаўнікоў розных грамадскіх слаёў-носьбітаў розных і супроцьлеглых інтарэсаў. У аснове драматызацыі – канфліктная сітуацыя, якая грунтуецца насупярэчлівых адносінах удзельнікаў да галоўнай тэмы дыялога.

Заданні з “адкрытым адказам” – пазнавальныя заданні для дыягностыкі, развіцця і праверкі нефармалізаваных ведаў і складаных пазнавальных уменняў. Форма, змест і аб’ём адказаў на такія заданні адвольныя, не паддаюцца фармалізацыі.

Інтэгратыўны курс – сумяшчэнне ў рамках адзінага вучэбнага курса падзей замежнай і айчынай гісторыі, што дазваляе разглядаць мінулае цэласна, у арганічным адзінстве.

Інтэрв’ю – гульнявы прыём складання школьнікамі пытанняў ва ўяўнай гутарцы з гістарычным персанажам. Творча рэканструючы вобразы людзей прыёі інтэрв’ю узнаўляе і самі гістарычныя падзеі і з’явы.

Інфарматыўны план – просты ці разгорнуты – складаецца па ўсіх відах асноўнага тэкста падручніка гісторыі, адлюстоўвае яго галоўныя палажэнні ў выглядзе пунктаў і падпунктаў, якія канкрэтызуюць або падцвярджаюць вядучыя ідэі крыніцы.

Карціна – наглядны сродак навучання. У методыцы выкладання гісторыі адрозніваюць: *тыпалагічныя*, выява тыпічнай гістарычнай з’явы і *эпізодычныя* (падзейнасныя), прысвечаныя адзінкавым падзеям карціны.

Карціннае апісанне – прыём узнаўлення яркага цэласнага вобраза адносна статычнага гістарычнага факта.

Карцінны план – прыём узнаўлення знешніх дэталей або эпизодаў галоўнага гістарычнага факта ў кароткіх, але вобразных фармуліроўках з мэтай захавання яго эмацыянальна-афарбаванага вобраза.

Канспект – больш менш разгорнутае, паслядоўнае ізлажэнне зместу кнігі, артыкула, лекцыі і іншых крыніц, якое адлюстроўвае “ вузлы тэмы”, абгрунтаванне і канкрэтызацыю суджэнняў і высноў

Крытычнае мышленне – адзін са спосабаў інтэлектуальнай дзейнасці, які скіраваны на выяўленне ілжывых стэрэатыпаў, ацэнку аб’ектыўнасці інфармацыі, акцэнтацыю істотных каштоўнасных арыенціраў, інтарэсаў і прызначэння крыніцы.

Курс вучэбны – складовая частка вучэбнай дысцыпліны (прадмета), якая ўяўляе сабой дыдактычную мадэль вывучэння тых ці іншых яе раздзелаў ці праблем. У школьным прадмеце “Сусветная гісторыя. Гісторыя Беларусі” існуюць курсы сусветнай(гісторыі старажытнага свету , сярэдніх вякоў і г.д.) і айчыннай гісторыі, базавы і паглыблены курсы гісторыі.

Лабараторныя заняткі – форма вучэбных заняткаў, на якіх арганізуецца самастойнае вывучэнне школьнікамі новага матэрыялу па падручніку ці дакументах.

Лагічнае заданне – адзін з відаў заданняў з “адкрытымі адказамі”, якія арганізуюць пазнавальную дзейнасць вучняў на пераўтваральным узроўні і накіраваныя на фармуляванне паняццяў, прычынна-выніковых сувязей, заканамернасцяў, тэрэтычных высноў з прымяненнем прыемаў тэрэтычнага вывучэння гісторыі.

Лагічная схема – умоўна-графічны сродак, які выкарыстоўваецца ў спалучэнні з прыемам разважання для зрукавай перадачы прычынна-выніковых сувязей і іншых адносін паміж гістарычнымі фактамі.

Мадэрнізацыя – прыём дапаўнення сучаснымі вобразамі і ўяўленнямі недастаючых дэталей пры рэканструкцыі фактаў гістарычнага мінулага, які школьнікі несвядома прымяняюць там, дзе іх веды недастатковыя.

Метадалогія – мае два асноўных значэнні: 1) сістэма пэўных спосабаў, прыёмаў і аперацый, якія прымяняюцца ў пэўнай сферы дзейнасці, напрыклад у навуцы. 2) вучэнне аб гэтай сістэме, тэорыя метадаў. Метадалогіяй гістарычнай навукі прынята называць вучэнне аб прынцыпах пабудовы, формах і спосабах навуковага пазнання ў гістарычнай навуцы.

Методыка навучання гісторыі – галіна педагагічнай навукі, якая даследуе заканамернасці навучання гісторыі, з мэтай павышэння эфектыўнасці яе вывучэння.

Методы навучання – спосабы ўзаемазвязанай дзейнасці настаўніка і вучняў ў працэсе навучання, якая накіравана на дасягнення мэт навучання.

Мышленне – форма творчага адлюстравання чалавекам рэчаіснасці, якая нараджае такі вынік, якога ў самой рэчаіснасці або ў суб’екта на дадзены момант не існуе.

Мэтавая устаноўка ўрока – гэта каротка сфармуляваны комплекс плануемых адукацыйных, выхаваўчых і развіваючых вынікаў навучання, якія настаўнік плануе дасягнуць на вучэбных занятках на аснове аргазаваанай пазнавальнай дзейнасці школьнікаў з канкрэтным вучэбным гістарычным матэрыялам.

Навучаемасць – індывідуальны паказчык хуткасці і якасці засваення ведаў, уменняў і нвыкаў у працэсе навучання.

Навучанне – складаны працэс, які ўключае узаемазвязаныя і знаходзячыся ў пастаянным руху кампаненты: мэты навучання, яго змест, выкладчыцкую дзейнасць настаўніка, вучэбную дзейнасць вучняў і вынікі навучання.

Навык – “згорнутае ўменне” – дзеянне, якое выконваецца з высокай доляй аўтаматызма і не залежыць ад спецыфікі вывучаемых пытанняў і асблівасцей крыніц.

Нефармалізаваныя веды – усе магчымыя інтэрпрэтацыі гістарычных фактаў: ацэначныя суджэнні сведкаў, сучаснікаў і патомкаў аб падзеях далекага мінулага, асабістыя выказванні аб іх прычынах і характары, гістарычнай значнасці і выніковасці, аб матывах і інтарэсах дзейнасці, індывідуальныя адносіны да вывучаемых фактаў.

Памятка – вучэбны дапаможнік, які дапамагае ў пэўнай паслядоўнасці вобразна ўзнавіць гістарычны факт ці раскрыць яго унутраную сутнасць. Памятка ўяўляе сабой пералік вучэбных зьяянняў, які расчляняюць складаны вучэбны прыём на некалькі больш простых аперацый.

Памяць – псіхафізіялагічны працэс, які выконвае функцыі запамінання, захавання і ўзнаўлення інфармацыі.

Парадыгма (ад грэчаскага слова “прыклад”, “узор”) – прызнанае ўсімі навуковае дасягненне, якое на працягу пэўнага часу дае навуковай супольнасці мадэль пастаноўкі праблем і іх вырашэння. Педагагічная інтэрпрэтацыя новай парадигмы ўключае такія параметры, як асобасная арыентаванасць, плюралістычнасць, дзейнасны і развіваючы характар навучання.

Персаніфікацыя – гульнявы прыём вобразнага ці сюжэтнага апавядання ад першай асобы, звычайна ад імя сведкі або ўдзельніка гістарычнай падзеі.

Пазнавальныя магчымасці – дасягнуты на дадзены момант узровень фізіялагічных, псіхалагічных і маральных якасцей, якія забяспечваюць школьніку пэўнывынік у авалоданні вучэбным прадметам. Пазнавальныя магчымасці = адначасова і вынік і зона бліжэйшага развіцця вучня.

Пазнаваўчы інтарэс вучняў да гісторыі – актыўныя, няспынна удасканальваемыя, эмацыянальна-пазнавальныя адносіны школьнікаў да вывучэннягістарычных фактаў, да выяснення іх прычын і наступстваў, а та

ксама да авалодання уменнямі, неабходнымі для ўсебаковага вывучэння мінулага і сучаснасці на аснове разнастайных крыніц. Пазнавальны інтарэс аказвае істотны ўплыў на станаўленне асобы школьніка, ператвараецца ва ўстойлівую рысу характару.

Паняцце – лагічна аформленая агульная думка аб прадмеце, ідэя чаго-небудзь, якая адлюстроўвае ўнутраную сутнасць гістарычнага факта, яго характэрныя прыкметы, якія указваюць на яго відаваую і родаваую прыналежнасць.

Практычныя заняткі – адна з форм вучэбных заняткаў, у час якой на аснове атрыманых раней ведаў і сфарміраваных уменняў школьнікі выконваюць пазнавальныя заданні, прадстаўляюць вынікі сваёй творчай дзейнасці, асвойваюць больш складаныя пазнавальныя прыёмы вывучэння гістарычнага мінулага.

Прадмет гістарычнай навукі – мінулае грамадства як працэс або навука аб чалавеку, якая даследуе мінулае грамадства як працэс, які ствараецца людзьмі, вынік чалавечай дзейнасці, чалавечай суб'ектывнасці.

Прыём – метадычная катэгорыя, складовая частка метада навучання, спосаба вучэбнай работы настаўніка і вучняў, які можа быць выражаны ў пераліку дзеянняў, якія ўваходзяць у склад прыёма, адэкватнага спецыфіцы зместу вывучаемага матэрыяла.

Праблема – тэарэтычнае ці практычнае пытанне, якое пратрабуе вырашэння або даследавання. Праблемы могуць быць навуковымі і вучэбнымі.

Праблемная задача – адзінка зместу праблемнага навучання, якая складаецца з трох кампанентаў: умовы, праблемнага пытання і шыкаемага адказу, адзін з самых складаных тыпаў заданняў з “адкрытым адказам”.

Праблемнае ізлажэнне – маналагічнае ізлажэнне гістарычных фактаў без тлумачэння іх сутнасці. Сваім зместам і логікай такі аповед пабуджае школьнікаў да выкарыстання ведаў і уменняў, якія ў іх ужо ёсць, для адказу на складаныя тэарэтычныя пытанні, якія могуць быць сфармуляваныя на аснове прадстаўленай факталагічнай інфармацыі.

Праектная дзейнасць – асаблівы від інтэлектуальнай дзейнасці, які заснаваны на самастойным асэнсаванні эдабытай інфармацыі праз прызму уласных адносін да яе, матэрыялізаваны вынік яго абмеркавання перад аудыторыяй.

Праграма – кароткі выклад асноўнага вучэбнага зместу, мэт навучання прадмета і спосабаў іх дасягнення; дзяржаўны дакумент, які вызначае мэты, задачы і змест гістарычнай адукацыі, абавязковы для выканання ў адпаведным тыпе школ.

Разважанне – прыём маналагічнага выкладання тэарэтычнага матэрыялу, які ўяўляе сабой ланцужок пытанняў і адказаў па сутнасці разглядаемай вучэбнай праблемы.

Рэферат – даклад на пэўную тэму, які ўключае агляд аўдаведных крыніц. Абарона рэферата – адна з магчымых форм выніковай атэстацыі выпускнікоў сярэдняй школы па гісторыі.

Семінар – адна з форм вучэбных заняткаў па гісторыі, на якой пераважае самастойная работа старшакласнікаў пры вывучэнні новага матэрыялу, яго сістэматызацыі і абагульненні.

Сэнсавы план – спосаб пераліку істотных прыкмет і палажэнняў, якія характарызуюць галоўныя факты, якія могуць быць выяўлены пры аналізе крыніцы пад пэўным вуглом бачання.

Сродкі навучання – метадычная катэгорыя састаўная частка метада, г.зн. спосабаў вучэбнай работы настаўніка і вучняў, у спалучэнні з прыёмамі адэкватнымі спецыфіцы вучэбнага гістарычнага матэрыялу.

Стылізацыя – гульнявы прыём імітацыі сапраўдных тэкстаў, якія адносяцца да пэўных гісторыка-культурных умоў.

Структурна-функцыянальны аналіз – лагічная апрацоўка зместу ўрока або параграфа з мэтай вылучэння ў ім галоўных гістарычных фактаў і тэарэтычных высноў і паследуючага вызначэння іх адукацыйных, выхаваўчых і развіваючых магчымасцей. На аснове структурна-функцыянальнага аналізу рэкамендуецца мадэліраваць вынікі навучання ці мэтавую ўстаноўку ўрока гісторыі.

Сюжэтны (расказ) апавед – прыём вуснага ізлажэння, які мае сюжэт і ўззнаўляе жывы дынамічна развіваючыся вобраз адзінкавай гістарычнай падзеі. У яго аснове канфлікт удзельнікаў, які паслядоўна праходзіць стадыі завязкі, кульмінацыі і развязкі.

Тэзісы – сцісла сфармуляваныя асноўныя палажэнні зместу друкаваных крыніц або вуснага ізлажэння.

Тэзісны план – спосаб адлюстравання істотных старон, прыкмет, прычын і вынікаў адзінкавых фактаў, якія не маюць аналагаў у гісторыі.

Тэматычны блок – сістэма вучэбных заняткаў, аб’яднаных агульнай тэмай і мэтавай устаноўкай, унутры якой адбываецца не механічнае дабаўленне аднаго занятку да другога, а лагічнае нарашчванне ведаў і уменняў вучняў. Вучэбны матэрыял у тэматычным блоку размяшчаецца па аднаму з прынцыпаў: падзейнасна-храналагічнаму, стадыяльна-рэгіянальнаму, праблемна-тэматычнаму.

Тэарэтычны шлях пазнання гісторыі – асэнсаванне сутнасці фактычнага матэрыялу і авалоданне сістэмай навуковых паняццяў, высноў, прычынна-выніковых сувязей і заканамернасцей грамадскага развіцця.

Тэст – кароткае, стандартызаванае (па форме прад’яўлення, тэхналогіі праверкі і ацэнкі выканання) заданне (сістэма заданняў), прызначанае для выяўлення і дыхатамічную ацэнку дасягненняў вучняў зададзенага Дзяржаўным адукацыйным стандартам узроўню падрыхтоўкі.

Уменне – падрыхтаванасць да свядомых і дакладных дзеянняў (разумовых і практычных), здольнасць вучняў паслядоўна прымяняць усю сукупнасць гэтых дзеянняў у новай вучэбнай сітуацыі.

Урок – адна з асноўных форм арганізацыі вучэбнай работы ў школе. У метадыцы выкладання гісторыі існуе тыпалогія урокаў па звеннях працэсу навучання: урок вывучэння новага матэрыялу, камбініраваны, кантрольны і паўторна-абагульняючы і па вядучаму метаду; урок-лекцыя, урок семінар і г.д.

Факт – аб’ектыўна існуючыя падзеі і з’явы гістарычнай рэчаіснасці, якія знаходзяцца ў пэўных прасторава-часавых рамках. Іх змест не залежыць ад талкавання.

Фактары (кампаненты) працэса навучання гісторыі – істотныя абставіны, якія вызначаюць працэс навучання канкрэтнаму прадмету. Да асноўных фактараў адносяцца: мэты, змест, вучэбная работа педагога і вучня і вынікі навучання.

Фармалізаваныя веды па гісторыі – устаяўшыя ў навуцы, дакументальна падцверджаныя палажэнні аб месце, часе, удзельніках гістарычных падзей і з’яў, аб іх працягласці, колькасці, памерах і г.д., а таксама прыкметы гістарычных паняццяў і тэрмінаў, агульнапрызнаныя высновы і г.д., якія могуць быць правераныя з дапамогай стандартызаваных заданняў (тэстаў).

Школьная лекцыя – адна з форм вучэбных заняткаў па гісторыі у старэйшых класах, з дапамогай якой настаўнік, пераважна моналагічнымі прыёмамі дае глыбокае, цэласнае, лагічна стройнае выкладанне асноўных фактаў і тэарэтычнага матэрыяла тэмы. У навучанні гісторыі лекцыі дзеляцца на аглядныя і тэматычныя.

Эўрыстычная гутарка – дыялогавая форма зносін настаўніка і вучняў, у працэсе якой цэласная праблема расчляняецца на састаўныя часткі рашаецца паслядоўна., паэтапна, намаганнямі ўсяго класа пад кіраўніцтвам настаўніка. Пытанні эўрыстычнай гутаркі прадугледжваюць не толькі наяўнасць базавых ведаў і уменняў, але і творчасць, інтуіцыю, здагадлівасць школьнікаў у пошуку адказаў.

Эмпірычны ўзровень навучання гісторыі – вывучэнне фактаў зса знешняга боку (Што? Хто? Дзе? Калі? Як?) і фарміраванне на гэтай аснове вобраза гістарычнай падзеі, з’явы, працэса.

Эсэ – адзін з тыпаў заданняў з “адкрытым адказам” прэзаявічны эцюд, які змяшчае або папярэднія меркаванні аб якім –небудзь прадмеце ў адвольнай непрымусовай форме.

Вучэбная праграма

Учреждение образования
«Белорусский государственный педагогический университет
имени Максима Танка»

УТВЕРЖДАЮ

Проректор по учебной работе

_____ А.В.Маковчик

«___» _____ 2022 г.

Регистрационный № УД- _____ /уч.

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИИ

Учебная программа учреждения высшего образования
по учебной дисциплине для специальностей:

1-02 01 01 История и обществоведческие дисциплины

1-02 01 02 История и мировая художественная культура

1-02 01 03 История и экскурсионно-краеведческая работа

2022 г.

Учебная программа составлена на основе типовой учебной программы, утвержденной Министерством образования Республики Беларусь (регистрационный № _____ от _____), и учебных планов специальностей: 1-02 01 01 История и обществоведческие дисциплины (утв. 15.07.2021 регистрационный № 016-2021/у), 1-02 01 02 История и мировая художественная культура (утв. 15.07.2021 регистрационный № 017-2021/у), 1-02 01 03 История и экскурсионно-краеведческая работа (утв. 15.07.2021 регистрационный № 018-2021/у)

СОСТАВИТЕЛИ:

В.П. Скок, доцент кафедры всеобщей истории и методики преподавания истории, кандидат исторических наук, доцент;

И.И. Богданович, доцент кафедры всеобщей истории и методики преподавания истории, кандидат педагогических наук, доцент

РЕЦЕНЗЕНТЫ:

В.Л. Лакиза, директор государственного научного учреждения «Институт истории Национальной академии наук Беларуси», кандидат исторических наук, доцент;

А.Ф. Ратько, доцент кафедры истории Беларуси и славянских народов БГПУ, кандидат исторических наук, доцент

СОГЛАСОВАНО:

Директор государственного учреждения образования
«Средняя школа № 1 г. Минска»

_____ П.П. Мазолевский

РЕКОМЕНДОВАНА К УТВЕРЖДЕНИЮ:

Кафедрой всеобщей истории и методики преподавания истории
(протокол № 6 от 30 ноября 2022 г.)

Заведующий кафедрой

В.А. Йоцюс

Научно-методическим советом учреждения образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка»
(протокол № _____ от _____)

Оформление учебной программы и сопровождающих ее материалов действующим требованиям Министерства образования Республики Беларусь соответствует

Методист учебно-методического отдела

А.В. Виноградова

Директор библиотеки БГПУ

Н.П. Сятковская

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебная дисциплина «Методика преподавания истории» предусмотрена образовательными стандартами поколения 3+ и учебными планами подготовки студентов по специальностям: 1-02 01 01 «История и обществоведческие дисциплины», 1-02 01 02 «История и мировая художественная культура», 1-02 01 03 «История и экскурсионно-краеведческая работа».

Учебная дисциплина «Методика преподавания истории» занимает ведущее место в профессиональной подготовке преподавателя истории, так как в наибольшей степени способствует формированию у будущих преподавателей истории профессиональных компетенций, необходимых для успешной работы в школе.

Цель изучения учебной дисциплины «Методика преподавания истории» – сформировать целостную систему теоретических знаний и практических умений и навыков эффективного преподавания истории в общеобразовательной школе.

Успешному достижению цели способствует реализация следующих задач:

1. Определить особенности методики преподавания истории как науки и основные этапы ее становления и развития как в нашей стране, так и за ее пределами.
2. Ознакомиться с нормативно-правовым и научно-методическим обеспечением учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси», целями и задачами его изучения в школе, научно-методическими принципами отбора содержания исторического образования в Республике Беларусь, структурой изучения истории в V–XI классах общеобразовательной школы и ее содержанием.
3. Овладеть знаниями о закономерностях процесса обучения истории, особенностях структуры исторических знаний и взаимосвязанной деятельности учителя и учащихся, обеспечивающей прочное усвоение учащимися исторических представлений, понятий, закономерностей общественного развития и овладение деятельностным компонентом исторического образования.
4. Освоить методику анализа развивающего и воспитательного потенциала школьных курсов истории, определения оптимальных методических путей его реализации в процессе обучения предмету и анализа фактов современной общественно-политической жизни.
5. Овладеть первоначальными умениями моделирования процесса обучения истории и конструирования наиболее эффективных организационных форм и технологий обучения, обеспечивающих продуктивную деятельность школьников по овладению историческими знаниями и их использованию в качестве инструмента познания фактов общественной жизни прошлого и настоящего.

6. Выявить особенности методики организации факультативных занятий, занятий по интересам и внеклассной работы по истории, их задачи, принципы и основные формы организации, структуру деятельности учителя истории, его творческой лаборатории по исследованию, поиску и конструированию наиболее оптимальных путей организации обучения истории в школе.

7. Осознавать ответственность за воспитание подрастающего поколения, подготовить к формированию у учащихся национального самосознания и чувства патриотизма, гордости и ответственности за судьбу своего Отечества.

Учебная дисциплина «Методика преподавания истории» состоит из семи разделов: «Методика преподавания истории как педагогическая наука», «Задачи и содержание обучения истории в школе», «Процесс формирования исторических знаний», «Реализация деятельностного подхода в процессе обучения истории», «Методы, приёмы и средства взаимодействия учителя и учеников в процессе обучения истории», «Формы организации обучения истории», «Воспитательная и внеклассная работа по истории. Учитель истории».

Учебная дисциплина «Методика преподавания истории» непосредственным образом связана с овладением содержанием таких учебных дисциплин как «Философия», «Методология исторической науки», дисциплин модулей государственного компонента: «Педагогика и психология», «История Беларуси (древнее время – середина XVI в.)», «История Беларуси (вторая половина XVI в. – середина XIX в.)», «История Беларуси (1861–1939 гг.)», «История Беларуси (1939 г. – первая четверть XXI в.)», «История восточных славян (Россия и Украина) с древнейших времен до середины XIX в.», «История восточных славян (Россия и Украина) вторая половина XIX в. – начало XX в.» и дисциплин модулей компонента учреждения высшего образования: «История древних цивилизаций», «История Средних веков и раннего Нового времени», «История внеевропейских цивилизаций», «История восточных славян (Россия и Украина) 1918 г. – начало XXI в.», «История южных и западных славян», «Специальные исторические дисциплины», «История мировой культуры» и «История культуры Беларуси». Поэтому успешная профессиональная подготовка преподавателя истории невозможна без осуществления в образовательном процессе междисциплинарного подхода.

Изучение учебной дисциплины «Методика преподавания истории» должно обеспечить формирование у студентов универсальных и базовых профессиональных компетенций.

1. Требования к универсальным компетенциям (далее – УК).

Студент, освоивший содержание учебной программы должен:

-УК-6. Осуществлять профессиональную деятельность в условиях обновления ее целей, содержания, смены технологий, определять методы решения профессиональных задач, оценивать их эффективность и качество.

2. Требования к базовым профессиональным компетенциям (далее – БПК).

Студент, освоивший содержание учебной программы должен быть способен:

-БПК-1. Проектировать процесс обучения, ставить образовательные цели, отбирать содержание учебного материала, методы и технологии на основе системы знаний в области теории и методики педагогической деятельности.

-БПК-5. Осуществлять отбор содержания, форм, методов и средств обучения и воспитания, применять их в образовательном процессе с учетом возрастных и психологических особенностей обучающихся.

-БПК-8. Руководствоваться нормативными правовыми актами в сфере образования, разрабатывать учебно-программную документацию, работать с различными видами документов учреждения образования.

В результате изучения учебной дисциплины «Методика преподавания истории» студент должен **знать**:

- теоретико-методологические основы методики преподавания истории, цель и задачи, основные понятия, принципы и закономерности обучения истории в школе;
- образовательные, воспитательные и развивающие возможности современного содержания школьного исторического образования и методические пути их реализации в практике обучения.

В результате изучения учебной дисциплины «Методика преподавания истории» студент должен **уметь**:

- определять оптимальные цели и задачи изучения основных компонентов содержания школьного исторического образования;
- использовать адекватные целям, содержанию и познавательным возможностям школьников методы, технологии, приемы и средства обучения истории, разнообразные формы и технологии организации процесса обучения;
- использовать методы анализа передового педагогического опыта для совершенствования образовательного процесса и личного педагогического мастерства.

В результате изучения учебной дисциплины «Методика преподавания истории» студент должен **владеть**:

- основными приемами, средствами, формами и технологиями обучения истории;
- источниками конструирования содержания школьного исторического образования и особенностями их реализации в процессе обучения предмету.

Основными образовательными технологиями, адекватно отвечающими целям изучения данной учебной дисциплины, являются: проблемное обучение, проектная деятельность, технология развития критического мышления; технология обучения как учебное исследование;

коммуникативные технологии, которые основаны на активных и интерактивных формах и методах обучения.

Всего на изучение учебной дисциплины «Методика преподавания истории» по дневной форме получения образования отводится 220 часов (6 з. е.). Из них 104 часа предусмотрено на аудиторную работу (40 часов – лекции, 28 часов – практические занятия, 36 часов – семинарские занятия). На самостоятельную работу отводится 116 часов.

Текущая аттестация проводится в соответствии с учебным планом по специальности в форме зачета в 4 семестре и экзамена в 5 семестре.

Учебным планом специальности отводится 40 часов на выполнение курсовой работы в 6 семестре.

Для заочной формы получения образования специальности «История и обществоведческие дисциплины» учебным планом предусмотрено 26 аудиторных часов (12 часов – II курс, 14 часов – III курс). Из них 10 часов лекционных, 8 часов – практические занятия и 8 часов отведено на семинарские занятия.

Текущая аттестация проводится в соответствии с учебным планом по специальности в форме зачета в 4 семестре и экзамена в 5 семестре.

Учебным планом специальности отводится 40 часов на выполнение курсовой работы в 7 семестре.

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ БЮДЖЕТА УЧЕБНОГО ВРЕМЕНИ
(дневная форма получения образования)

Название учебной дисциплины, раздела	Семестр	Количество часов учебных занятий						Самостоятельная (внеаудиторная) работа	Форма текущей аттестации
		всего	аудиторных	Из них					
				лекции	практические занятия	семинарские занятия	лабораторные занятия		
Методика преподавания истории	4	100	48	16	14	18	-	52	зачет (3 з. е.)
Раздел 1. Методика преподавания истории как педагогическая наука			12	6	4	2	-	10	
Раздел 2. Задачи и содержание обучения истории в школе			14	4	4	6	-	20	
Раздел 3. Процесс формирования исторических знаний			22	6	6	10	-	22	
Методика преподавания истории	5	120	56	24	14	18	-	64	экзамен (3 з. е.)
Раздел 4. Реализация деятельностного подхода в процессе обучения истории			6	2	2	2	-	15	
Раздел 5. Методы, приёмы и средства взаимодействия учителя и учащихся в процессе обучения истории			20	10	4	6	-	20	
Раздел 6. Формы организации обучения истории			22	8	6	8	-	15	
Раздел 7. Воспитательная и внеклассная работа по истории. Учитель истории			8	4	2	2	-	14	
Всего часов		220	104	40	28	36	-	116	6 з. е.

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ БЮДЖЕТА УЧЕБНОГО ВРЕМЕНИ
(заочная форма получения образования)

Название учебной дисциплины, раздела	Семестр	Количество часов учебных занятий						Самостоятельная (внеаудиторная) работа	Форма текущей аттестации
		всего	аудиторных	Из них					
				лекции	практические занятия	семинарские занятия	лабораторные занятия		
Методика преподавания истории	4	100	12	6	2	4	-	88	зачет (3 з. е.)
Раздел 1. Методика преподавания истории как педагогическая наука			4	2	-	2	-	18	
Раздел 2. Задачи и содержание обучения истории в школе			4	2	-	2	-	30	
Раздел 3. Процесс формирования исторических знаний			4	2	2	-	-	40	
Методика преподавания истории	5	120	14	4	6	4	-	106	экзамен (3 з. е.)
Раздел 4. Реализация деятельностного подхода в процессе обучения истории			2	-	-	2	-	6	
Раздел 5. Методы, приёмы и средства взаимодействия учителя и учащихся в процессе обучения истории			4	2	2	-	-	40	
Раздел 6. Формы организации обучения истории			6	2	2	2	-	40	
Раздел 7. Воспитательная и внеклассная работа по истории. Учитель истории			2	-	2	-	-	20	
Всего часов		220	26	10	8	8	-	194	6 з. е.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО МАТЕРИАЛА

РАЗДЕЛ 1. МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИИ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ НАУКА

Тема 1.1 Предмет и задачи учебной дисциплины «Методика преподавания истории»

Методика преподавания истории как наука и как педагогическая дисциплина. Предмет методики преподавания истории. Основные компоненты процесса обучения истории. Связь между ними. Место методики преподавания в системе педагогических наук. Ее связь с другими науками.

Методика и технология обучения. Общее и особенное. Связь методики обучения истории с другими науками. Методы исследования процесса обучения истории. Основная литература.

Тема 1.2 Становление и развитие школьного исторического образования и методики преподавания истории в досоветское время

Возникновение и становление школьного исторического образования на восточнославянских землях. Факторы, определяющие становление методики как науки. Основные направления развития историко-методической мысли в дореволюционной России в XIX веке. Оформление методики преподавания истории в начале XX века как самостоятельной отрасли педагогической науки.

Тема 1.3 Школьное историческое образование в Беларуси в контексте развития методики преподавания истории в СССР и за рубежом

Истоки становления исторического образования в Беларуси. Замена истории как учебной дисциплины политграмотой и обществознанием в 20-е годы XX века. Восстановление самостоятельного курса истории в советской школе в 30-е годы. Постановления ЦК КПСС и советского правительства по вопросам школьного преподавания истории 1934, 1959 и 1965 годов. Развитие методических исследований в СССР в 20-30-е годы XX века. Создание системы стабильных учебников по истории в конце 40-х годов и их дальнейшее совершенствование в 50-е – середине 60-х годов. Научная разработка проблем содержания методики преподавания, воспитывающего и развивающего обучения истории в конце 60-х – начале 90-х годов XX века. Причины кризиса в преподавании истории второй половины 80-х – начала 90-х годов XX века. Поиски путей его преодоления. Становление национальной системы школьного исторического образования в Беларуси. Состояние современного исторического образования за рубежом.

Тема 1.3.1 Основные этапы развития методики преподавания истории в СССР

Становление советской системы исторического образования. Развитие исторического образования в 30-е – 50-е годы XX века. Историческое образование и методика преподавания истории в 60-е – 80-е годы XX века. Поиски путей преодоления кризиса исторического образования конца 80-х – начала 90-х годов XX века.

Тема 1.3.2 Становление национальной системы школьного исторического образования в Беларуси

Истоки становления исторического образования в Беларуси. Изучение истории Беларуси в школе в 20-е – 30-е годы XX века. Состояние изучения истории БССР и развитие методики ее преподавания в 60-е – 80-е годы XX века. Становление национальной системы исторического образования в Беларуси. Концепция школьного исторического образования в Республике Беларусь. Создание школьных программ, учебных пособий и учебников для школ. Успехи и недостатки на пути их решения.

Тема 1.3.3 Состояние современного исторического образования за рубежом

Цели и задачи изучения истории в школе. Особенности последовательности изучения истории и методологических принципов отбора содержания исторического образования в разных странах мира. Современное состояние развития дидактики истории в различных европейских странах и США. Инновационные технологии преподавания истории в школе и их использование в разных странах мира.

РАЗДЕЛ 2. ЗАДАЧИ И СОДЕРЖАНИЕ ОБУЧЕНИЯ ИСТОРИИ В ШКОЛЕ

Тема 2.1 Цели, задачи и структура исторического образования в Республике Беларусь

Комплексный характер целей обучения истории: формирование у учащихся прочных и глубоких знаний о развитии общества и творческого мышления; развитие познавательной самостоятельности при изучении истории; воспитание высоконравственного человека-гражданина, патриота своего Отечества. Влияние целей обучения на содержание и структуру исторического образования, на составление школьных программ и организацию обучения. Цели обучения и задачи изучения отдельных разделов и тем. Таксономия целей обучения истории. Взаимосвязь целенаправленности и результативности в обучении истории.

Тема 2.1.1 Нормативно-методическое обеспечение преподавания учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси»

Характеристика Концепции учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси». Характеристика Образовательного стандарта учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» (5 – 11 классы). Принципы построения и содержание школьной программы по истории. Планирование обучения истории в школе. Технология составления тематического и календарно-тематического плана.

Тема 2.2 Общая характеристика содержания и особенностей преподавания отдельных курсов истории в школе

Построение и задачи изучения предмета «Всемирная история. История Беларуси». Состав учебно-методического комплекса (далее – УМК) по всемирной истории. Формирование основных предметных и метапредметных компетенций. Особенности методики преподавания всемирной истории. Построение и задачи изучения учебного предмета «Истории Беларуси». Структура, хронологические рамки и периодизация курса. Основные понятия и ведущие идеи.

Тема 2.2.1 Характеристика учебно-методического комплекса по истории древнего мира и средних веков

Анализ программы курсов истории древнего мира и средних веков. Основные понятия и идеи обозначенных курсов. Характеристика содержания и методического аппарата учебников. Требования к знаниям и умениям школьников в 5-6 классах. Характеристика учебных и методических пособий по указанным курсам.

Тема 2.2.2 Характеристика учебно-методического комплекса по истории нового и новейшего времени

Анализ программы курсов. Основные понятия и идеи обозначенных курсов. Характеристика содержания и методического аппарата учебников. Требования к знаниям и умениям школьников в 7-11 классах. Характеристика учебных и методических пособий по указанным курсам.

Тема 2.2.3 Характеристика учебно-методического комплекса по истории Беларуси в 6-11 классах

Анализ программы курсов. Основные понятия и идеи обозначенных курсов. Характеристика содержания и методического аппарата учебников. Требования к знаниям и умениям школьников в 6-11 классах. Характеристика учебных и методических пособий по указанным курсам.

Тема 2.2.4 Особенности организации образовательного процесса при изучении учебных предметов «Всемирная история» и «История Беларуси» в школах Республики Беларусь в текущем учебном году

Актуальные аспекты организация образовательного процесса. Аттестация учащихся. Нормы оценки результатов учебной деятельности учащихся. Контроль и оценка результатов учебной деятельности учащихся. Контрольно-измерительные материалы.

Научно-методическое обеспечение образовательного процесса по истории. Планирование по учебным предметам «Всемирная история» и «История Беларуси». Ведение плановой и учетно-отчетной документации.

Реализация воспитательного потенциала учебных предметов «Всемирная история» и «История Беларуси». Профориентационная работа.

Организация методической работы учителя истории.

РАЗДЕЛ 3. ПРОЦЕСС ФОРМИРОВАНИЯ ИСТОРИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ

Тема 3.1 Структура исторических знаний школьников

Роль исторических знаний в формировании мировоззрения учащихся. Структура и функции исторических знаний. Основные компоненты учебного исторического материала. Роль деятельностного компонента исторического материала в реализации развивающих возможностей школьных курсов истории и формировании основных предметных и метапредметных компетенций.

Тема 3.2 Формирование у школьников исторических представлений

Роль исторических знаний в формировании мировоззрения учащихся и осуществлении образовательных, воспитательных и развивающих задач обучения истории. Структура и функции исторических знаний. Виды исторических представлений. Роль наглядности в формировании представлений об историческом прошлом. Образы памяти и фантазии в формировании исторических представлений. Особенности формирования представлений об историческом времени и пространстве.

Тема 3.2.1 Методика формирования представлений об исторических фактах

Виды исторических представлений. Их место в процессе формирования исторических знаний. Раскрытие методических путей формирования исторических представлений в методической литературе. Пути и средства формирования представлений о фактах прошлого. Методика формирования представлений об историческом времени и пространстве.

Тема 3.2.2 Формирование представлений об историческом времени

Хронология на уроке истории. Локализация исторических фактов во времени. Методика закрепления и проверки знаний учащихся о хронологии. Методика формирования хронологических умений.

Тема 3.2.3 Методика формирования представлений об историческом времени

Хронология на уроке истории. Приемы работы с хронологией на уроках истории. Диагностика сформированности хронологических знаний и умений. Моделирование фрагмента урока по формированию представлений об историческом времени.

Тема 3.2.4 Формирование представлений об историческом пространстве

Локализация исторических фактов в пространстве. Карта на уроке истории. Методика закрепления и проверки картографических знаний. Методика формирования картографических умений.

Тема 3.2.5 Методика формирования представлений об историческом пространстве

Карта на уроке истории. Приемы работы с картой. Приемы работы с контурной картой. Диагностика сформированности картографических знаний и умений. Моделирование фрагмента урока по формированию представлений об историческом пространстве.

Тема 3.3 Методика формирования исторических понятий и закономерностей

Исторические понятия – важнейший компонент исторических знаний. Классификация исторических понятий. Методические условия повышения эффективности формирования исторических понятий.

Понятие о закономерностях исторического развития. Подведение учащихся к освоению исторических закономерностей.

Тема 3.3.1 Методические приемы и средства формирования исторических понятий

Проблема формирования исторических понятий в методической литературе. Логические пути формирования исторических понятий: индукция, дедукция. Моделирование фрагмента урока по формированию исторических понятий.

Тема 3.3.2 Методические приемы и средства формирования исторических закономерностей

Методическая наука о месте, времени и глубине раскрытия исторических закономерностей в курсе истории. Методика подведения учащихся к

осознанию исторических закономерностей. Моделирование фрагмента урока по раскрытию исторической закономерности.

Тема 3.4 Методические пути реализации межпредметных связей в обучении истории

Роль межпредметных связей в освоении мировоззренческих идей. Содержание межпредметных связей. Основные направления осуществления межпредметных связей.

РАЗДЕЛ 4. РЕАЛИЗАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТНОГО ПОДХОДА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИСТОРИИ

Тема 4.1 Деятельностный подход в обучении истории. Понятие и структура учебной деятельности

Деятельностный подход в обучении истории. Понятие и структура учебной деятельности школьников. Идеи личностно-деятельностного подхода в работах психологов и дидактов. Внедрение достижений современной педагогической психологии и дидактики в процесс исследования процесса обучения истории и в школьную практику.

Тема 4.1.1 Характеристика содержания деятельностного компонента исторического образования

Требования к уровню подготовки учащихся в соответствии с Образовательным стандартом учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» (5–11 классы). Характеристика специальных способов учебно-познавательной деятельности, необходимых для изучения истории. Методические условия формирования способов учебно-познавательной деятельности.

Тема 4.1.2 Методика формирования способов учебно-познавательной деятельности на уроках истории

Диагностика сформированности умений и навыков как предпосылка успешной работы по формированию предметных и метапредметных компетенций. Методика поэтапного формирования способов учебной деятельности и основных компетенций на уроках истории. Разработка модели формирования умений, навыков и основных компетенций на уроке истории.

РАЗДЕЛ 5. МЕТОДЫ, ПРИЕМЫ И СРЕДСТВА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ УЧИТЕЛЯ И УЧАЩИХСЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИСТОРИИ

Тема 5.1 Общая характеристика средств обучения истории

Средства обучения истории как источник исторических знаний. Средства обучения, воспроизводящие историческую действительность в

научно-обработанном виде. Средства обучения, воспроизводящие историческую действительность в художественно-образной форме.

Тема 5.2 Проблема методов обучения истории

Различные точки зрения на определение методов обучения и их классификацию в дидактико-методической литературе. Дидактический и методический подходы к проблеме методов обучения, возможности их сочетания. Инновационные подходы к определению методов обучения истории. Понятие интерактивных методов обучения истории, методические условия их использования. Познавательная, воспитательная и развивающая роль методов в процессе обучения истории.

Тема 5.3 Методика наглядного обучения истории

Классификация наглядных средств обучения. Предметная наглядность. Использование изобразительной наглядности. Приемы работы с произведениями живописи, портретами, фотографиями, карикатурами, плакатами. Приемы использования условно-графической наглядности. Технические средства обучения в преподавании истории. Роль и место наглядности в решении образовательно-воспитательных задач обучения истории.

Тема 5.3.1 Методика использования предметной и изобразительной наглядности в обучении истории

Методические приемы использования предметной наглядности. Методика использования изобразительной наглядности на уроках истории. Организация работы с произведениями живописи, портретами, фотографиями, карикатурами, плакатами.

Тема 5.3.2 Методика использования условно-графической наглядности в обучении истории

Виды условно-графической наглядности. Приемы использования на уроке истории металлической карты, скрайбинга, мелового рисунка. Организация работы с инфографикой и комиксами. Особенности использования гексов и облаков слов. Возможности использования таблиц, схем и диаграмм.

Тема 5.4 Метод устного обучения истории

Функции устного слова в обучении истории. Приемы устного преподавания. Их взаимное сочетание. Объяснительно-иллюстративный и проблемный характер устного изложения. Использование учителем различных источников знаний при изложении материала. Организация познавательной деятельности учащихся в процессе устного изложения. Воспроизводственный, преобразующий и творческо-поисковый характер познавательной деятельности учащихся в процессе устного обучения истории.

Диалогические формы устного слова в обучении истории (беседа, дискуссия, диспут, обсуждение).

Тема 5.4.1 Методические приемы устного обучения истории

Характеристика приемов устного преподавания. Требования к устному слову учителя. Пути овладения школьниками приемами устного изложения истории. Разработка модели использования различных приемов устного изложения на уроке.

Тема 5.5 Методика работы с печатными источниками в обучении истории

Место и роль печатных источников в обучении истории. Приемы работы с текстом учебника с учетом задач урока и возраста школьников. Формирование умений самостоятельной работы с текстом учебника. Роль исторических документов в обучении истории. Виды исторических документов. Педагогическое управление самостоятельной работой учащихся в процессе изучения документов.

Использование научно-популярной и художественной литературы в решении образовательно-воспитательных и развивающих задач при обучении истории. Методика работы с художественной литературой, периодическими изданиями.

Тема 5.5.1 Методические приемы работы с печатными источниками по истории

Учебник истории как источник и средство организации познавательной деятельности учащихся. Особенности методики использования исторических документов в зависимости от возраста учащихся. Научно-популярная и художественная литература в обучении истории.

Тема 5.5.2 Использование медиатекстов на уроках истории

Медиаобразование на уроках истории. Формирование медиаинформационных компетенций школьников. Этапы работы с медиасообщением. Приемы работы с медиатекстами. Моделирование фрагмента урока истории с использованием медиатекста.

РАЗДЕЛ 6. ФОРМЫ ОРГАНИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ ИСТОРИИ

Тема 6.1 Урок истории и подготовка к его проведению

Урок как основная форма организации процесса обучения истории. Требования к современному уроку истории. Типы уроков истории. Типология уроков по их основной дидактической цели. Структурно-функциональный анализ содержания как предпосылка успешного конструирования задач и модели урока. Моделирование результатов обучения как предпосылка оптимального определения цели и задач урока.

Тема 6.1.1 Моделирование цели и задач урока истории

Структурно-функциональный анализ содержания урока как предпосылка успешного конструирования задач и модели урока. Методические условия успешного определения цели и задач урока. Моделирование результатов обучения истории на конкретном уроке.

Тема 6.1.2 Конструирование структуры и подготовка плана-конспекта урока истории

Методика определения структуры урока истории; факторы, влияющие на нее. Конструирование структуры урока в соответствии с определенными целями и задачами урока. Разработка плана-конспекта урока истории и его апробация на занятиях. Конструирование методики проведения урока, составление плана-конспекта. Его структура и особенности сложения.

Специфические и нетрадиционные формы организации учебно-воспитательного процесса: учебные экскурсии, конференции, ролевые игры, диспуты, дискуссии, консультации, зачеты и т.д.

Тема 6.2 Система проверки и оценки результатов обучения истории

Назначение и функции систематической проверки и оценки знаний, умений. Приемы текущей проверки и оценки знаний и умений в младших и старших классах. Методы устного и письменного контроля, машинного и безмашинного программированного контроля, тестирования на занятиях семинарско-лабораторного типа, обобщающих и итоговых занятиях. Методы самоконтроля. Индивидуальные, групповые и коллективные формы контроля. Функции и роль оценки знаний и умений учащихся, ее формы и критерии. Методика выставления оценки на уроке, за четверть, полугодие, год.

Тема 6.2.1 Методика организации проверки и оценки знаний и компетенций учащихся по истории

Приемы текущей проверки и оценки знаний и компетенций в младших и старших классах. Методы устного и письменного контроля. Индивидуальные, групповые и коллективные формы контроля. Моделирование фрагмента урока с использованием различных видов контроля.

Тема 6.3 Повторение в обучении истории

Назначение повторения. Система повторения в обучении истории как важнейшая предпосылка систематизации и обобщения знаний школьников. Виды повторения. Способы организации различных видов повторения.

Тема 6.3.1 Методика организации повторения в обучении истории

Методика первичного повторения (закрепление) изученного на уроке. Текущее повторение и его роль в формировании исторических знаний. Итоговое (обобщающее) повторение по результатам изучения темы, раздела,

исторического курса. Предэкзаменационное повторение, методика его организации.

Тема 6.4 Использование современных образовательных технологий в обучении истории

Инновационные подходы к преподаванию истории. Понятие «технология обучения». Различия технологии и методики обучения. Структура технологии обучения. Характеристика наиболее используемых образовательных технологий в обучении истории.

Тема 6.4.1 Методика использования современных образовательных технологий на уроках истории

Характеристика наиболее используемых образовательных технологий в обучении истории. Особенности организации проектной деятельности в обучении истории. Применение технологии проблемного обучения. Приемы работы в рамках технологии критического мышления. Моделирование фрагмента урока с использованием современных образовательных технологий.

Тема 6.5 Использование информационных технологий в обучении истории

Место и роль информационных технологий в обучении истории. Возможности использования компьютерной техники в учебном процессе по истории. Основные направления применения информационных технологий в учебном процессе: компьютерные презентации нового материала на уроке, средство мультимедийного обеспечения наглядности на уроке, использование изданных на цифровых носителях электронных ресурсов.

Тема 6.5.1 Методика применения информационных технологий на уроках истории

Компьютерные презентации материала как средство мультимедийного обеспечения наглядности на уроке. Сервисы для создания условно-графической наглядности. Сервисы для организации самостоятельной работы обучающихся. Геоинформационные сервисы на уроках истории. Автоматизация контрольно-оценочной деятельности в обучении истории. Подготовка фрагмента урока с использованием информационных технологий.

РАЗДЕЛ 7. ВОСПИТАТЕЛЬНАЯ И ВНЕКЛАССНАЯ РАБОТА ПО ИСТОРИИ. УЧИТЕЛЬ ИСТОРИИ

Тема 7.1 Воспитание школьников в процессе обучения истории

Возможности школьных курсов истории для гражданско-патриотического, духовно-нравственного, экологического и эстетического воспитания школьников. Методические пути реализации воспитательных задач курсов истории в процессе обучения. Воспитание интереса к изучению

истории. Историческая эмпатия, пути ее формирования. Связь преподавания истории с жизнью, современностью как условие реализации воспитательных задач.

Тема 7.2 Организация внеклассной работы по истории

Образовательно-воспитательное значение внеклассной работы по истории. Ее роль в формировании у учащихся устойчивого интереса к истории, развитии их познавательных способностей, воспитании личности. Содержание, основные направления и организационные формы внеклассной работы по истории. Классификация форм работы по степени массовости и срокам действия.

Тема 7.3 Учитель истории

Роль учителя истории в воспитании подрастающего поколения. Особенности педагогической деятельности учителя истории, ее содержание и структура. Обязанности учителя истории. Сущность педагогического творчества. Условия творческого роста учителя истории.

Методическая работа в школе, ее формы.

Кабинет истории в школе. Планирование его работы.

Тема 7.3.1 Современная профессиограмма учителя истории

Профессионально значимые качества и умения учителя истории. Психологические особенности индивидуального стиля педагогической деятельности учителя истории. Этапы профессионального совершенствования. Непрерывное самообразование как основа повышения квалификации учителя истории. Основные направления самообразования, ее планирование. Подготовка портфеля достижений студента.

УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКАЯ КАРТА УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ
(дневная форма получения образования)

Номер раздела, темы занятий	Название раздела, темы, перечень изучаемых вопросов	Количество аудиторных часов				Самостоятельная (внеаудиторная) работа	Материальное обеспечение занятия (наглядные, методические пособия и др.)	Литература	Форма контроля знаний
		Лекции	Практические занятия	Семинарские занятия	Управляемая самостоятельная работа студента				
IV семестр									
1	Раздел 1. Методика преподавания истории как педагогическая наука	6	4	2	-	10			
1.1	Тема: Предмет и задачи учебной дисциплины «Методика преподавания истории» 1. Задачи методики преподавания истории. 2. Основные компоненты процесса обучения истории. 3. Связь методики преподавания истории с другими науками. 4. Методы исследования процесса обучения истории.	2				2	Презентация Power Point	[1-6; 9-10]	Разработка ассоциогаммы «Методика преподавания истории», интерактивный метод «Поменяемся местами»

1.2	Тема: Становление и развитие школьного исторического образования и методики преподавания истории в досоветское время 1. Возникновение и становление школьного исторического образования на восточнославянских землях. 2. Основные направления развития историко-методической мысли в России до конца XIX века. 3. Оформление методики преподавания истории как самостоятельной отрасли науки.	2				1	Презентация Power Point	[3-5]	Интерактивный метод «Смена собеседника»
1.3	Тема: Школьное историческое образование в Беларуси в контексте развития методики преподавания истории в СССР и за рубежом 1. Развитие исторического образования в 20-е годы XX века в СССР. Истоки становления исторического образования в Беларуси. 2. Развитие методических исследований в 30-е – 80-е годы XX века. 3. Становление национальной системы школьного исторического образования в Беларуси. 4. Состояние современного исторического образования за рубежом.	2				1	Презентация Power Point	[3-5]	Интерактивный метод «Выбор»

1.3.1	Тема: Основные этапы развития методики преподавания истории в СССР 1. Становление советской системы исторического образования. 2. Развитие исторического образования в 30-е – 50-е годы XX века. 3. Историческое образование и методика преподавания истории в 60-е – 80-е годы XX века. 4. Поиски путей преодоления кризиса исторического образования в конце 80-х – начале 90-х годов XX века.		2			2		[3-5]	Устный опрос, выполнение разноуровневых заданий
1.3.2	Тема: Становление национальной системы школьного исторического образования в Беларуси 1. Истоки становления исторического образования в Беларуси. 2. Изучение истории Беларуси в школе в 20-е – 30-е годы XX века. 3. Состояние изучения истории БССР и развитие методики ее преподавания в 60-е – 80-е годы XX века. 4. Становление национальной системы исторического образования в Беларуси.			2		2	Концепция учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси»	[3, 7-8]	Дебаты по теме, проверка подготовленных презентаций

1.3.3	Тема: Состояние современного исторического образования за рубежом 1. Цели и задачи изучения истории в школах разных стран. 2. Особенности последовательности изучения истории и методологических принципов исторического образования в разных странах мира. 3. Современное состояние развития дидактики истории в европейских странах и США.		2			2		[3]	Устный опрос, проверка подготовленных презентаций
2	Раздел 2. Задачи и содержание обучения истории в школе	4	4	6		20			
2.1	Тема: Цели, задачи и структура исторического образования в Республике Беларусь 1. Комплексный характер целей обучения истории. 2. Цели обучения и задачи изучения отдельных разделов и тем. 3. Таксономия целей обучения истории. 4. Взаимосвязь целенаправленности и результативности в обучении истории.	2				2	Презентация Power Point, программы по истории для общеобразовательных школ	[1-4]	Интерактивный метод «Заверши фразу»

2.1.1	Тема: Нормативно-методическое обеспечение преподавания учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» 1. Характеристика Концепции учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси». 2. Характеристика Образовательного стандарта учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» (5–11 классы). 3. Принципы построения и содержание школьной программы по истории. 4. Планирование обучения истории в школе. Технология составления тематического и календарно-тематического плана.		2			4	Концепция и Образовательный стандарт учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси», программы по истории для общеобразовательных школ	[3, 7-8]	Беседа, работа с нормативно-методической документацией, составление и проверка тематического и календарно-тематического планов
2.2	Тема: Общая характеристика содержания и особенностей преподавания отдельных курсов истории в школе 1. Построение и задачи изучения предмета «Всемирная история. История Беларуси». 2. Состав учебно-методического комплекса по всемирной истории. 3. Формирование основных предметных и метапредметных компетенций.	2				4	Презентация Power Point, программы по истории для общеобразовательных школ	[3, 7-8]	Интерактивный метод «Опасения и ожидания»

	4. Особенности методики преподавания всемирной истории. 5. Построение и задачи изучения учебного предмета «История Беларуси». 6. Структура, хронологические рамки и периодизация курса. Основные понятия и ведущие идеи.								
2.2.1	Тема: Характеристика учебно-методического комплекса по истории древнего мира и средних веков 1. Анализ программы курсов. 2. Основные понятия и идеи обозначенных курсов. 3. Характеристика содержания и методического аппарата учебников. 4. Требования к знаниям и умениям школьников в 5-6 классах. 5. Характеристика учебных и методических пособий по указанным курсам.			2		2	Учебные пособия по истории древнего мира и средних веков для 5-6 классов	[3, 7-8]	Устный опрос, работа с УМК, выполнение практических заданий
2.2.2	Тема: Характеристика учебно-методического комплекса по истории нового и новейшего времени 1. Анализ программы курсов. 2. Основные понятия и идеи обозначенных курсов.			2		2	Учебные пособия по новой и новейшей истории для 7-11 классов	[3, 7-8]	Устный опрос, работа с УМК, выполнение практических заданий

	3. Характеристика содержания и методического аппарата учебников. 4. Требования к знаниям и умениям школьников в 7-11 классах. 5. Характеристика учебных и методических пособий по указанным курсам.								
2.2.3	Тема: Характеристика учебно-методического комплекса по истории Беларуси в 6-11 классах 1. Анализ программы курсов. 2. Основные понятия и идеи обозначенных курсов. 3. Характеристика содержания и методического аппарата учебников. 4. Требования к знаниям и умениям школьников в 6-11 классах. 5. Характеристика учебных и методических пособий по указанным курсам.			2		4	Учебные пособия по истории Беларуси для 6-11 классов	[3, 7-8]	Устный опрос, работа с УМК, выполнение практических заданий
2.2.4	Тема: Особенности организации образовательного процесса при изучении учебных предметов «Всемирная история» и «История Беларуси» в школах Республики Беларусь в текущем учебном году 1. Актуальные аспекты организация образовательного процесса.		2			2	Инструктивно-методическое письмо Минобра РБ «Об организации образовательно-	[1-2]	Анализ нормативного документа с применением приёма «Знаем-Хотим-Умеем» технологии активного обучения

	2. Аттестация учащихся. Контроль и оценка результатов учебной деятельности учащихся. 3. Научно-методическое обеспечение образовательного процесса по истории. 4. Планирование по учебным предметам «Всемирная история» и «История Беларуси». 5. Реализация воспитательного потенциала учебных предметов «Всемирная история» и «История Беларуси». Профориентационная работа. 6. Организация методической работы учителя истории.						го процесса при изучении учебных предметов и проведении факультативных занятий при реализации образовательных программ общего среднего образования»		
3	Раздел 3. Процесс формирования исторических знаний	6	6	10		22			
3.1	Тема: Структура исторических знаний школьников 1. Роль исторических знаний в формировании мировоззрения учащихся. 2. Структура и функции исторических знаний. 3. Основные компоненты учебного исторического материала.	2				2	Презентация Power Point	[1-6, 9]	Интерактивный метод «Интервью»

	4. Роль деятельностного компонента исторического материала в реализации развивающих возможностей школьных курсов истории и формировании предметных и метапредметных компетенций.								
3.2	Тема: Формирование у школьников исторических представлений 1. Виды исторических представлений. 2. Роль наглядности в формировании представлений об историческом прошлом. 3. Образы памяти и фантазии в формировании исторических представлений. 4. Формирование представлений об историческом времени и пространстве.	2				2	Презентация Power Point	[1-6, 9]	Интерактивный метод «Логическая цепочка»
3.2.1	Тема: Методика формирования представлений об исторических фактах 1. Место представлений в процессе формирования исторических знаний. 2. Методические приемы и средства формирования представлений о фактах прошлого. 3. Моделирование фрагмента урока по формированию исторических представлений.			2		1	Школьные учебники по истории	[1-6, 9]	Моделирование и проверка фрагментов уроков по формированию исторических представлений

3.2.2	Тема: Формирование у школьников представлений об историческом времени 1. Локализация исторических фактов во времени. 2. Методика закрепления и проверки знаний учащихся о хронологии. 3. Методика формирования хронологических умений.			2		2	Школьные учебники по истории	[1-6, 9]	Проверка конспектов, составление ленты времени и ретрограммы
3.2.3	Тема: Методика формирования представлений об историческом времени 1. Приемы работы с хронологией на уроках истории. 2. Диагностика сформированности хронологических знаний и умений. 3. Моделирование фрагмента урока по формированию представлений об историческом времени.		2			2	Школьные учебники по истории	[1-6, 9]	Моделирование и апробация фрагментов уроков по формированию представлений об историческом времени
3.2.4	Тема: Формирование у школьников представлений об историческом пространстве 1. Локализация исторических фактов в пространстве. 2. Методика закрепления и проверки картографических знаний. 3. Методика формирования картографических умений.			2		1	Школьные учебники по истории, атласы, контурные карты	[1-6, 9]	Проверка конспектов, работа с атласами, контурными и «чёрными» картами

3.2.5	Тема: Методика формирования представлений об историческом пространстве 1. Приемы работы с картой. 2. Приемы работы с контурной картой. 3. Диагностика сформированности картографических знаний и умений. 4. Моделирование фрагмента урока по формированию представлений об историческом пространстве.		2			2	Школьные учебники по истории, атласы, контурные карты	[1-6, 9]	Моделирование и апробация фрагментов уроков по формированию представлений об историческом пространстве
3.3	Тема: Методика формирования исторических понятий и закономерностей 1. Исторические понятия – важнейший компонент исторических знаний. 2. Классификация исторических понятий. 3. Методические условия повышения эффективности формирования исторических понятий. 4. Понятие о закономерностях исторического развития. 5. Подведение учащихся к освоению исторических закономерностей.	2				2	Презентация Power Point	[1-6, 9]	Интерактивный метод «Работа с понятиями»
3.3.1	Тема: Методические приемы и средства формирования исторических понятий 1. Проблема формирования исторических понятий в методической литературе.		2			2	Школьные учебники по истории	[1-6, 9]	Моделирование и апробация фрагментов уроков по

	2. Логические пути формирования исторических понятий: индукция, дедукция. 3. Моделирование фрагмента урока по формированию исторических понятий.								формированию исторических понятий
3.3.2	Тема: Методические приемы и средства формирования исторических закономерностей 1. Методическая наука о месте, времени и глубине раскрытия исторических закономерностей в курсе истории. 2. Методика подведения учащихся к осознанию исторических закономерностей. 3. Моделирование фрагмента урока по раскрытию исторической закономерности.			2		2	Школьные учебники по истории	[1-6, 9]	Проверка конспектов, разработанных фрагментов уроков по раскрытию исторических закономерностей
3.4	Тема: Методические пути реализации межпредметных связей в обучении истории 1. Роль межпредметных связей в освоении мировоззренческих идей. 2. Содержание межпредметных связей. 3. Основные направления осуществления межпредметных связей.			2		2	Школьные учебники по истории, программы по истории для общеобразовательных школ	[1-6, 9]	Интерактивный метод «Интеллектуальные качели», проверка конспектов
IV семестр		16	14	18	-	52			зачёт (3 з. е.)

V семестр									
4	Раздел 4. Реализация деятельностного подхода в процессе обучения истории	2	2	2	-	15			
4.1	Тема: Деятельностный подход в обучении истории. Понятие и структура учебной деятельности 1. Деятельностный подход в обучении истории. 2. Понятие и структура учебной деятельности школьников. 3. Идеи личностно-деятельностного подхода в работах психологов и дидактов. 4. Внедрение достижений психологии и дидактики в школьную практику.	2				5	Презентация Power Point	[3, 10]	Интерактивный метод «Аллитерация понятия»
4.1.1	Тема: Характеристика содержания деятельностного компонента исторического образования 1. Требования к уровню подготовки учащихся в соответствии с Образовательным стандартом предмета «Всемирная история. История Беларуси». 2. Характеристика специальных способов учебно-познавательной деятельности, необходимых для изучения истории. 3. Методические условия формирования способов учебно-познавательной деятельности.			2		4	Образовательный стандарт учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» (5 – 11 классы)	[3, 10]	Устный опрос, выполнение практических заданий

4.1.2	Тема: Методика формирования способов учебно-познавательной деятельности на уроках истории 1. Диагностика сформированности умений и навыков как предпосылка успешной работы по формированию предметных и метапредметных компетенций. 2. Методика поэтапного формирования способов учебной деятельности и основных компетенций на уроках истории. 3. Разработка модели формирования умений, навыков и основных компетенций на уроке истории.		2			6	Образовательный стандарт учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» (5 – 11 классы)	[3, 10]	Разработка и апробация моделей формирования умений, навыков и основных компетенций на уроке истории
5	Раздел 5. Методы, приёмы и средства взаимодействия учителя и учащихся в процессе обучения истории	10	4	6		20			Рейтинговая работа № 1
5.1	Тема: Общая характеристика средств обучения истории 1. Средства обучения истории как источник исторических знаний. 2. Средства, воспроизводящие историческую действительность в научно-обработанном виде. 3. Средства обучения, воспроизводящие историческую действительность в художественно-образной форме.	2				2	Презентация Power Point	[1-6, 9]	Интерактивный метод «Чьё это?»

5.2	Тема: Проблема методов обучения истории 1. Определение методов обучения и их классификация. 2. Дидактический, методический и инновационные подходы к проблеме методов обучения, возможности их сочетания. 3. Понятие интерактивных методов обучения истории, методические условия их использования. 4. Познавательная, воспитательная и развивающая роль методов в процессе обучения истории.	2				2	Презентация Power Point	[1-6, 9]	Интерактивный метод «Ключевое слово»
5.3	Тема: Методика наглядного обучения истории 1. Классификация наглядных средств обучения. 2. Предметная наглядность. 3. Использование изобразительной наглядности. 4. Приемы использования условно-графической наглядности. 5. Технические средства обучения в преподавании истории. 6. Роль и место наглядности в решении образовательно-воспитательных задач обучения истории.	2				2	Презентация Power Point	[1-6, 9]	Интерактивный метод «Рефлексивная мишень»

5.3.1	Тема: Методика использования предметной и изобразительной наглядности в обучении истории 1. Методические приемы использования предметной наглядности. 2. Методика использования изобразительной наглядности на уроках истории. 3. Организация работы с произведениями живописи, портретами, фотографиями, карикатурами, плакатами.			2		2	Школьные учебники по истории	[1-6, 9]	Устный опрос, выполнение практических заданий
5.3.2	Тема: Методика использования условно-графической наглядности в обучении истории 1. Виды условно-графической наглядности. 2. Приемы использования на уроке истории ментальной карты, скрайбинга, мелового рисунка. 3. Организация работы с инфографикой и комиксами. 4. Особенности использования гексов и облаков слов. 5. Возможности использования таблиц, схем и диаграмм. 6. Моделирование фрагмента урока истории с использованием условно-графической наглядности.		2			2	Школьные учебники по истории	[1-6, 9]	Моделирование и апробация фрагментов уроков истории с использованием условно-графической наглядности

5.4	Тема: Метод устного обучения истории 1. Функции устного слова в обучении истории. 2. Характер устного изложения. 3. Организация познавательной деятельности учащихся в процессе устного изложения. 4. Диалогические формы устного слова в обучении истории.	2				2	Презентация Power Point	[1-6, 9]	Интерактивный метод «Минута говорения»
5.4.1	Тема: Методические приемы устного обучения истории 1. Характеристика приемов устного преподавания. 2. Требования к устному слову учителя. 3. Пути овладения школьниками приемами устного изложения истории. 4. Разработка модели использования различных приемов устного изложения на уроке.			2		2		[1-6, 9]	Устный опрос, разработка и проверка моделей использования различных приемов устного изложения на уроке истории
5.5	Тема: Методика работы с печатными источниками в обучении истории 1. Место и роль печатных источников в обучении истории. 2. Роль исторических документов в обучении.	2				2	Презентация Power Point	[1-6, 9]	Интерактивный метод «Заверши фразу»

	3. Возможности использования справочной литературы в учебном процессе. 4. Использование научно-популярной и художественной литературы.								
5.5.1	Тема: Методические приемы работы с печатными источниками по истории 1. Учебник истории как источник и средство организации познавательной деятельности учащихся. 2. Особенности методики использования исторических документов в зависимости от возраста учащихся. 3. Научно-популярная и художественная литература в обучении истории.			2		2		[1-6, 9]	Устный опрос с использованием интерактивного метода «Перекрёстные группы»
5.5.2	Тема: Использование медиатекстов на уроках истории 1. Формирование медиаинформационных компетенций в процессе обучения истории. 2. Этапы работы с медиасообщением. 3. Приемы работы с медиатекстами. 4. Моделирование фрагмента урока истории с использованием медиатекста.		2			2		[1-2]	Моделирование и апробация фрагментов уроков истории с использованием медиатекстов

6	Раздел 6. Формы организации обучения истории	8	6	8		15			Рейтинговая работа № 2
6.1	Тема: Урок истории и подготовка к его проведению 1. Урок как основная форма организации процесса обучения истории. 2. Требования к современному уроку. 3. Типы уроков истории. 4. Критерии оценки урока. 5. Специфические и нетрадиционные формы организации учебно-воспитательного процесса.	2				2	Презентация Power Point	[1-10]	Интерактивный метод «Ассоциации»
6.1.1	Тема: Моделирование цели и задач урока истории 1. Структурно-функциональный анализ содержания урока как предпосылка успешного конструирования задач и модели урока. 2. Методические условия успешного определения цели и задач урока. 3. Моделирование результатов обучения истории на конкретном уроке.		2			2	Программы по истории для общеобразовательных школ, школьные учебники по истории	[1-10]	Интерактивная игра «Школа», проверка конспектов, разработанных моделей обучения
6.1.2	Тема: Конструирование структуры и подготовка плана-конспекта урока истории 1. Методика определения структуры урока истории; факторы, влияющие на нее.		2			2	Программы по истории для общеобразовательных	[1-6, 9]	Разработка планов-конспектов уроков истории и их апробация

	2. Конструирование структуры урока в соответствии с определенными целями и задачами урока. 3. Разработка плана-конспекта урока истории и его апробация на занятиях.						школ, школьные учебники по истории		на занятиях
6.2	Тема: Система проверки и оценки результатов обучения истории 1. Назначение и функции проверки и оценки знаний. 2. Методические условия повышения эффективности проверки знаний. 3. Функции и роль оценки знаний и умений учащихся, ее формы и критерии. 4. Методика выставления оценки на уроке, за четверть, полугодие, год.	2				1	Презентация Power Point, нормы оценки результатов учебной деятельности учащихся общеобразовательных учреждений по учебным предметам	[1-6, 9]	Интерактивный метод «Самооценка»
6.2.1	Тема: Методика организации проверки и оценки знаний и компетенций учащихся по истории 1. Приемы текущей проверки и оценки знаний и компетенций в младших и старших классах. 2. Методы устного и письменного контроля. 3. Индивидуальные, групповые и коллективные формы контроля.			2		2	Нормы оценки результатов учебной деятельности учащихся общеобразовательных учреждений	[1-6, 9]	Устный опрос через использование интерактивного метода «Круглый стол»

	4. Моделирование фрагментов уроков с использованием различных видов контроля.						по учебным предметам		
6.3	Тема: Повторение в обучении истории 1. Назначение повторения. 2. Система повторения в обучении как важнейшая предпосылка систематизации и обобщения знаний школьников. 3. Виды повторения. Способы его организации.	2				1	Презентация Power Point	[1-6, 9]	Интерактивный метод «Рефлексивный круг»
6.3.1	Тема: Методика организации повторения в обучении истории 1. Методика первичного повторения (закрепление) изученного на уроке. 2. Текущее повторение и его роль в формировании исторических знаний. 3. Итоговое (обобщающее) повторение по результатам изучения темы, раздела, исторического курса. 4. Предэкзаменационное повторение, методика его организации.			2		1		[1-6, 9]	Устный опрос, выполнение практических заданий
6.4	Тема: Использование современных образовательных технологий в обучении истории 1. Инновационные подходы к преподаванию истории. 2. Понятие «технология обучения».	2				1	Презентация Power Point	[1-3]	Интерактивный метод «Рефлексивный ринг»

	3. Различия технологии и методики обучения. 4. Структура технологии обучения. 5. Характеристика наиболее используемых образовательных технологий в обучении истории.								
6.4.1	Тема: Методика использования современных образовательных технологий на уроках истории 1. Особенности организации проектной деятельности на уроках истории. 2. Применение технологии проблемного обучения. 3. Приемы работы в рамках технологии критического мышления. 4. Моделирование фрагмента урока с использованием современных образовательных технологий.			2		1		[1-3]	Моделирование и апробация фрагментов уроков с использованием современных образовательных технологий
6.5	Тема: Использование информационных технологий в обучении истории 1. Место и роль информационных технологий в обучении истории. 2. Возможности использования компьютерной техники в учебном процессе по истории.	2				1	Презентация Power Point	[1-3]	Интерактивный метод «Бумеранг»

	3. Методические пути применения мультимедийных и компьютерных средств обучения в преподавании истории.								
6.5.1	Тема: Методика применения информационных технологий на уроках истории 1. Компьютерные презентации нового материала как средство мультимедийного обеспечения наглядности на уроке. 2. Сервисы для создания условно-графической наглядности (ментальных карт, комиксов, схем, диаграмм, инфографики). 3. Сервисы для организации самостоятельной работы обучающихся (интерактивные рабочие листы). 4. Геоинформационные сервисы на уроках истории. 5. Автоматизация контрольно-оценочной деятельности в обучении истории. 6. Моделирование фрагмента урока с использованием информационных технологий.		2			1		[1-3]	Моделирование и проверка фрагментов уроков с использованием информационных технологий

7.	Раздел 7. Воспитательная и внеклассная работа по истории. Учитель истории	4	2	2		14			Рейтинговая работа № 3
7.1	Тема: Воспитание школьников в процессе обучения истории 1. Воспитательные возможности школьных курсов истории. 2. Отбор учебного материала и средств обучения с учетом их воспитательных возможностей. 3. Связь преподавания истории с жизнью, современностью как условие реализации воспитательных задач. 4. Воспитание интереса к изучению истории. Историческая эмпатия, пути ее формирования.	2				4	Презентация Power Point	[1-6, 9-10]	Интерактивный метод «Мастерская будущего»
7.2	Тема: Организация внеклассной работы по истории 1. Роль внеклассной работы в формировании у учащихся устойчивого интереса к истории. 2. Содержание, основные направления и организационные формы внеклассной работы по истории. 3. Классификация форм работы по степени массовости и срокам действия.	2				2	Презентация Power Point	[1-6, 9-10]	Интерактивный метод «Алфавит»

7.3	Тема: Учитель истории 1. Роль учителя истории в воспитании подрастающего поколения. 2. Особенности педагогической деятельности учителя истории, ее содержание и структура. 3. Обязанности учителя истории. 4. Сущность педагогического творчества. 5. Методическая работа в школе, ее формы. 6. Кабинет истории в школе. Планирование его работы.			2		2		[1-6, 9-10]	Интерактивный метод «Мини-сочинение» на тему «Профессиональные и личностные качества современного учителя истории»
7.3.1	Тема: Современная профиограмма учителя истории 1. Профессионально значимые качества и умения учителя истории. 2. Психологические особенности индивидуального стиля педагогической деятельности учителя истории. 3. Этапы профессионального совершенствования. 4. Основные направления самообразования, ее планирование. 5. Подготовка портфеля достижений студента.		2			6		[1-6, 9-10]	Подготовка и демонстрация портфеля достижений студента
V семестр		24	14	18	-	64			экзамен (3 з. е.)
ВСЕГО		40	28	36	-	116			зачёт, экзамен (6 з. е.)

УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКАЯ КАРТА УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ
(заочная форма получения образования)

Номер раздела, темы занятий	Название раздела, темы, перечень изучаемых вопросов	Количество аудиторных часов				Самостоятельная (внеаудиторная) работа	Материальное обеспечение занятия (наглядные, методические пособия и др.)	Литература	Форма контроля знаний
		Лекции	Практические занятия	Семинарские занятия	Управляемая самостоятельная работа студента				
IV семестр									
1	Раздел 1. Методика преподавания истории как педагогическая наука	2	-	2	-	18			
1.1	Тема: Предмет и задачи учебной дисциплины «Методика преподавания истории» 1. Задачи методики преподавания истории. 2. Основные компоненты процесса обучения истории. 3. Связь методики преподавания истории с другими науками. 4. Методы исследования процесса обучения истории.	2				8	Презентация Power Point	[1-6; 9-10]	Разработка ассоциогаммы «Методика преподавания истории», интерактивный метод «Поменяемся местами»

1.2	Тема: Становление национальной системы школьного исторического образования в Беларуси 1. Истоки становления исторического образования в Беларуси. 2. Состояние изучения истории БССР и развитие методики ее преподавания в 20-е – 80-е годы. 3. Становление национальной системы исторического образования в Беларуси.			2		10	Концепция учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси»	[3, 7-8]	Дискуссия по теме, публичная защита рефератов, проверка подготовленных презентаций
2	Раздел 2. Задачи и содержание обучения истории в школе	2	-	2	-	30			
2.1	Тема: Цели, задачи и структура исторического образования в Республике Беларусь 1. Комплексный характер целей обучения истории. 2. Таксономия целей обучения истории. 3. Характеристика структуры и содержания исторического образования в Республике Беларусь. 4. Особенности изучения истории в зависимости от возрастных особенностей учащихся.	2				10	Презентация Power Point, Концепция и Образовательный стандарт учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси», программы по истории для общеобразовательных школ	[1-4]	Интерактивный метод «Заверши фразу»

2.1.1	Тема: Нормативно-методическое обеспечение преподавания учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» 1. Характеристика Концепции учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси». 2. Характеристика Образовательного стандарта учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» (5–11 классы). 3. Принципы построения и содержание школьной программы по истории. 4. Характеристика других компонентов нормативно-методической базы организации обучения истории в школе. 5. Особенности организации образовательного процесса при изучении учебных предметов «Всемирная история» и «История Беларуси» в школах Республики Беларусь в текущем учебном году.			2		20	Концепция и Образовательный стандарт учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси», программы по истории для общеобразовательных школ, Инструктивно-методическое письмо Минобра РБ «Об организации образовательного процесса при изучении учебных предметов и проведении факультативных занятий	[3, 7-8]	Развернутая беседа, анализ нормативно-методической документации с применением приёма «Знаем-Хотим-Умеем» технологии активного обучения, проверка тематического и календарно-тематического планов
-------	---	--	--	---	--	----	--	----------	---

							при реализации образовательных программ общего среднего образования»		
3	Раздел 3. Процесс формирования исторических знаний	2	-	2	-	40			
3.1	Тема: Методика формирования исторических представлений, понятий и закономерностей. Межпредметные связи в обучении истории. 1. Структура исторических знаний школьников, характеристика их основных компонентов. 2. Роль наглядности в формировании представлений. 3. Методические пути формирования исторических понятий. 4. Методика раскрытия исторических закономерностей. 5. Методические пути реализации межпредметных связей в обучении истории.	2				15	Презентация Power Point	[1-6, 9]	Интерактивный метод «Интервью»

3.1.1	Тема: Методика формирования представлений об историческом времени и пространстве 1. Локализация исторических фактов в пространстве. 2. Приемы работы с картой. 3. Локализация исторических фактов во времени. 4. Приемы работы с хронологией на уроках истории. 5. Моделирование фрагмента урока.			2		25	Школьные учебники по истории, программы по истории для общеобразовательных школ	[1-6, 9]	Проверка конспектов, разработанных фрагментов уроков, апробация фрагментов уроков
IV семестр		6	2	4	-	88			зачёт (3 з. е.)
V семестр									
4	Раздел 4. Реализация деятельностного подхода в процессе обучения истории	-	-	2	-	6			
4.1	Тема: Деятельностный подход в обучении истории. Формирование способов учебно-познавательной деятельности 1. Деятельностный подход в обучении истории. 2. Внедрение достижений психологии и дидактики в школьную практику.			2		6	Образовательный стандарт учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси»	[3, 10]	Устный опрос, проверка разработанных моделей формирования умений, навыков и основных компетенций на уроке истории

	3. Основные этапы формирования способов учебно-познавательной деятельности на уроках истории. 4. Разработка модели формирования умений, навыков и основных компетенций на уроке истории.						(5 – 11 классы), школьные учебники по истории		
5	Раздел 5. Методы, приёмы и средства взаимодействия учителя и учащихся в процессе обучения истории	2	2	-	-	40			
5.1	Тема: Проблема методов обучения истории 1. Определение методов обучения и их классификация. 2. Дидактический и методический подходы к проблеме методов обучения, возможности их сочетания. 3. Классификация методов обучения истории.	2				15	Презентация Power Point	[1-6, 9]	Интерактивный метод «Рефлексивная мишень»
5.1.1	Тема: Методические приемы использования наглядных и печатных средств обучения истории 1. Приемы использования предметной наглядности. 2. Использование изобразительной наглядности. 3. Условно-графическая наглядность, приемы ее использования. 4. Устное слово в обучении истории.		2			25	Школьные учебники по истории, программы по истории для общеобразовательных школ		Устный опрос, выполнение практических заданий, проверка разработанных фрагментов уроков с использованием изобразительной

									и условно- графической наглядности
6	Раздел 6. Формы организации обучения истории	2	2	2	-	40			
6.1	Тема: Урок истории и подготовка к его проведению 1. Урок как основная форма организации процесса обучения истории. 2. Требования к современному уроку. 3. Типы уроков истории. 4. Критерии оценки урока. 5. Специфические и нетрадиционные формы организации учебно-воспитательного процесса.	2				10	Презентация Power Point	[1-10]	Интерактивный метод «Ассоциации»
6.1.1	Тема: Моделирование цели и задач урока истории, конструирование плана-конспекта урока 1. Структурно-функциональный анализ содержания урока как предпосылка успешного конструирования задач и модели урока. 2. Методические условия успешного определения цели и задач урока.		2			15	Программы по истории для общеобразовательных школ, школьные учебники по истории	[1-10]	Интерактивная игра «Школа», проверка конспектов, разработка планов-конспектов урока

	3. Моделирование результатов обучения истории на конкретном уроке. 4. Конструирование модели урока (разработка плана-конспекта).								
6.2	Тема: Использование современных технологий обучения истории 1. Инновационные подходы к преподаванию истории. 2. Различия технологии и методики обучения. 3. Структура технологии обучения. 4. Характеристика наиболее используемых образовательных технологий в обучении истории. 5. Методика использования информационных технологий. 6. Моделирование фрагментов уроков с использованием образовательных и информационных технологий			2		15		[1-3]	Проверка фрагментов уроков с использованием образовательных и информационных технологий
7.	Раздел 7. Воспитательная и внеклассная работа по истории. Учитель истории	-	2	-	-	20			
7.1	Тема: Воспитательная и внеклассная работа по истории. Учитель истории 1. Воспитательные возможности школьных курсов истории.		2			20		[1-6, 9-10]	Подготовка и демонстрация портфеля

2. Содержание, основные направления и организационные формы внеклассной работы по истории. 3. Особенности педагогической деятельности учителя истории, ее содержание и структура. 4. Кабинет истории в школе. Планирование его работы. 5. Современная профессиограмма учителя истории.								достижений студента
V семестр	4	6	4	-	106			экзамен (3 з. е.)
ВСЕГО	10	8	8	-	194			зачёт, экзамен (6 з. е.)

ИНФОРМАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКАЯ ЧАСТЬ

ЛИТЕРАТУРА

Основная литература

1. Козик, Л. А. Преподавание истории в школе: теория и практика : учеб.-метод. пособие для учителей учреждений общ. сред. образования с белорус. и рус. яз. обучения / Л. А. Козик, С. А. Кудрявцева. – Минск : Нац. ин-т образования : Аверсэв, 2022. – 238 с.
2. Козік, Л. А. Выкладанне гісторыі ў школе: тэорыя і практыка : вучэб.-метаад. дапам. для настаўнікаў устаноў агул. сярэд. адукацыі з беларус. і рус. мовамі навучання / Л. А. Козік, С. А. Кудраўцава. – Мінск : Аверсэв, 2022. – 215 с.
3. Методыка выкладання гісторыі [Электронны рэсурс] : вучэб.-метаад. комплекс / склад. І. І. Багдановіч // Репозиторий БГПУ. – Рэжым доступу: <https://elib.bspu.by/bitstream/doc/115>. – Дата доступу: 15.12.2022.

Дополнительная литература

4. Багдановіч, І. І. Методыка выкладання гісторыі ў школе : вучэб. дапам. / І. І. Багдановіч. – Мінск : Беларус. дзярж. гос. ун-т, 2009. – 286 с.
5. Вяземский, Е. Е. Теория и методика преподавания истории в школе : учеб. для студентов высш. учеб. заведений / Е. Е. Вяземский, О. Ю. Стрелова. – М. : ВЛАДОС, 2003. – 384 с.
6. Гора, П. В. Повышение эффективности обучения истории в средней школе / П. В. Гора. – М. : Просвещение, 1988. – 208 с.
7. Концепция учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» : приказ М-ва образования Респ. Беларусь, 29 мая 2009 г., № 675 // Гісторыя: праблемы выкладання. – 2009. – № 7. – С. 3–7.
8. Образовательный стандарт учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» (5–11 классы) : постановление М-ва образования Респ. Беларусь, 29 мая 2009 г., № 322 // Гісторыя: праблемы выкладання. – 2009. – № 7. – С. 18–21.
9. Студеникин, М. Т. Методика преподавания истории в школе : учеб. для студентов вузов / М. Т. Студеникин. – М. : ВЛАДОС, 2003. – 240 с.
10. Шоган, В. В. Методика преподавания истории в школе: новая технология личностно-ориентированного исторического образования : учеб. пособие / В. В. Шоган. – Ростов н/Д : Феникс, 2007. – 426 с.

ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ВОПРОСОВ К ЗАЧЁТУ

1. Методика преподавания истории как педагогическая дисциплина.
2. Методика преподавания истории как наука.
3. Связь методики преподавания истории с другими науками.
4. Становление школьного исторического образования на восточнославянских землях.
5. Развитие школьного исторического образования и методики преподавания истории в досоветское время.
6. Развитие школьного исторического образования в СССР.
7. Состояние методики преподавания истории в СССР.
8. Кризис исторического образования в СССР и поиск путей выхода из него.
9. Особенности изучения и преподавания истории в школах за рубежом.
10. Становление национальной системы исторического образования в Республике Беларусь.
11. Охарактеризуйте комплексность целей исторического образования в Республике Беларусь.
12. Проанализируйте нормативно-методическое обеспечение преподавания учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси».
13. Охарактеризуйте содержание Образовательного стандарта учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» (5 – 11 классы).
14. Охарактеризуйте содержание Концепции учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси».
15. Проанализируйте Инструктивно-методическое письмо Министерства образования РБ «Об организации в 2022/2023 учебном году образовательного процесса при изучении учебных предметов и проведении факультативных занятий при реализации образовательных программ общего среднего образования».
16. Перечислите особенности организации образовательного процесса при изучении учебных предметов «Всемирная история» и «История Беларуси» в школах Республики Беларусь в текущем учебном году.
17. Проанализируйте основные структурные элементы школьной программы по истории.
18. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по истории древнего мира.
19. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по истории средних веков.
20. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по новой истории.
21. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по новейшей истории.

22. Охарактеризуйте задачи, содержание и особенности преподавания учебного предмета «История Беларуси».
23. Раскройте роль исторических знаний в формировании мировоззрения школьников.
24. Методика формирования знаний школьников о хронологии.
25. Методика работы с исторической картой.
26. Докажите, что исторические понятия являются важнейшим компонентом в структуре исторического знания.
27. Методика раскрытия исторических закономерностей.
28. Охарактеризуйте роль межпредметных и внутрикурсовых связей в преподавании истории.
29. Перечислите возможности школьных курсов истории для духовно-нравственного, гражданско-патриотического и эстетического воспитания школьников.
30. Докажите, что условием реализации воспитательных задач является связь преподавания истории с жизнью и современностью.

ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ВОПРОСОВ К ЭКЗАМЕНУ

1. Предмет и задачи методики преподавания истории.
2. Связь методики преподавания истории с другими науками.
3. Методы исследования процесса обучения истории.
4. Становление и развитие исторического образования в восточнославянских землях к концу XVIII века.
5. Историческое образование и методика преподавания истории в XIX века.
6. Развитие исторического образования и методики преподавания истории в начале XX века.
7. Развитие школьного исторического образования в СССР в 20-е годы XX века.
8. Восстановление в школе истории как самостоятельного предмета и его преподавания в 30-х – середине 60-х годов XX века.
9. Развитие исторического образования и методики преподавания истории в СССР во второй половине 80-х – начале 90-х годов XX века.
10. Истоки становления исторического образования в Беларуси (конец XIX – начало XX века).
11. Изучение в школе истории Беларуси в 20-60 годы XX века.
12. Изучение истории Беларуси в школе в 60-80-е годы XX века.
13. Создание национальной системы исторического образования.
14. Развитие методики преподавания истории в РБ.
15. Задачи обучения истории в школе.
16. Структура школьного исторического образования в РБ.

18. Учебные программы по истории. Научные основы и принципы построения программ. Характеристика действующих программ.
19. Характеристика содержания, задачи и особенности преподавания истории Древнего мира.
20. Характеристика содержания, задачи и особенности преподавания истории Средних веков.
21. Характеристика содержания, задачи и особенности преподавания всемирной истории Нового времени.
22. Характеристика содержания, задачи и особенности преподавания всемирной истории новейшего времени.
23. Характеристика содержания, задачи и особенности преподавания истории Беларуси.
24. Характеристика Образовательного стандарта учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» (5 – 11 классы).
25. Характеристика Концепции учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси».
26. Структура исторических знаний школьников и характеристика ее основных элементов.
27. Место и роль исторических представлений в формировании исторических знаний. Методика их формирования.
28. Методика формирования представлений об историческом времени. Методика работы с хронологией
29. Локализация исторических фактов в пространстве.
30. Методика работы с картой.
31. Роль понятий в формировании исторических знаний и их классификация.
32. Основные пути формирования исторических понятий.
33. Методические условия повышения эффективности формирования исторических понятий.
34. Раскрытие исторических закономерностей при изучении истории.
35. Общая характеристика основных средств обучения истории.
36. Понятие о методах обучения. Классификация методов обучения истории.
37. Место и функции устного слова в обучении истории.
38. Характеристика основных приемов устного изложения.
39. Место и роль печатных источников в обучении истории.
40. Методика работы с учебником.
41. Методика работы с историческим документом в обучении истории.
42. Методика использования научно-популярной и художественной литературы в обучении истории.
43. Межпредметные и внутрикурсовые связи в обучении истории.
44. Роль наглядности в обучении истории. Виды наглядных пособий.
45. Использование предметной и изобразительной наглядности в преподавании истории. Методика работы с ней.
46. Условно-графическая наглядность в преподавании истории.
47. Методика работы с условно-графической наглядностью.

48. Методика использования технических средств обучения в обучении истории.
49. Кабинет истории в школе.
50. Понятие развивающего обучения, его основные черты.
51. Классификация умений.
52. Умения и навыки в обучении истории, методика формирования умений.
53. Воспитательные возможности школьных курсов истории и пути их реализации в обучении.
54. Методические условия повышения эффективности воспитания учащихся в обучении истории.
55. Понятие и структура педагогических технологий.
56. Использование инновационных технологий в обучении истории.
57. Использование информационных технологий в обучении истории.
58. Урок истории. Типы уроков.
59. Специфические и нетрадиционные формы организации учебного процесса по истории.
60. Структура урока. Современные требования к уроку истории.
61. Основные этапы подготовки учителя к преподаванию истории.
62. Планирование учебного процесса по истории.
63. Моделирование результатов обучения и технология конструирования урока истории.
64. Назначение проверки знаний учащихся.
65. Методика организации проверки знаний учащихся на уроке истории.
66. Назначение повторения в преподавании истории. Метод ее организации.
67. Функции оценки знаний школьников. Критерии выставления оценки.
68. Внеклассная работа по истории. Ее задачи, содержание и принципы организации.
69. Характеристика основных форм внеклассной работы.
70. Учитель истории. Структура его деятельности.

Компетентностно-ориентированные задания

1. Проанализируйте нормативно-методическое обеспечение преподавания учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси».
2. Охарактеризуйте содержание Образовательного стандарта учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» (5–11 классы).
3. Охарактеризуйте содержание Концепции учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси».
4. Проанализируйте Инструктивно-методическое письмо Министерства образования РБ «Об организации в 2022/2023 учебном году образовательного процесса при изучении учебных предметов и проведении факультативных занятий при реализации образовательных программ общего среднего образования».

5. Обоснуйте особенности организации образовательного процесса при изучении учебных предметов «Всемирная история» и «История Беларуси» в текущем учебном году.
6. Проанализируйте основные структурные элементы школьной программы по истории (на выбор).
7. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по истории древнего мира.
8. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по истории средних веков.
9. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по новой истории.
10. Проанализируйте состав учебно-методического комплекса по новейшей истории.
11. Охарактеризуйте задачи, содержание и особенности преподавания учебного предмета «История Беларуси».
12. Раскройте роль исторических знаний в формировании мировоззрения школьников.
13. Докажите, что исторические понятия являются важнейшим компонентом в структуре исторического знания.
14. Сформулируйте цели исторического образования, характерные для дореволюционной школы. Свой ответ аргументируйте (не менее 4-х аргументов).
15. Сформулируйте цели исторического образования, характерные для современной школы. Свой ответ аргументируйте (не менее 4-х аргументов).
16. Поясните на примерах возможности школьных курсов истории для духовно-нравственного, гражданско-патриотического и эстетического воспитания школьников.
17. Убедите, что условием реализации воспитательных задач является связь преподавания истории с жизнью и современностью.
18. Предложите приёмы сюжетного повествования по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
19. Предложите приёмы картинного повествования по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
20. Разработайте 5 хронологических задач по курсу «История древнего мира» (5 класс).
21. Разработайте 5 хронологических задач по курсу «История средних веков» (6 класс).
22. Разработайте 5 хронологических задач по курсу «История Беларуси» (6 класс).
23. Разработайте хронологическое уравнение по курсу «История Беларуси» (10 класс).
24. Разработайте хронологическое уравнение по курсу «История новейшего времени» (11 класс).

25. Сконструируйте иллюстрированную ленту времени с цифровым обозначением веков и схематическим изображением или подписями (на выбор) наиболее ярких исторических фактов.
26. Оформите по 2 хронологические карточки по курсу «История древнего мира» (5 класс) и «История Беларуси» (6 класс) на примере любой темы.
27. Разработайте календарь исторических событий по учебному предмету «Всемирная история» для учеников определенного класса (на выбор).
28. Разработайте календарь исторических событий по учебному предмету «История Беларуси» для учеников определенного класса (на выбор).
29. Разработайте хронологическое сочинение по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
30. Разработайте систему заданий для формирования картографических знаний учеников.
31. Разработайте памятку «Характеристика революции».
32. Разработайте памятку «Характеристика восстания».
33. Разработайте памятку «Характеристика войны».
34. Разработайте памятку «Характеристика исторической личности».
35. Сконструируйте пример условно-графической наглядности по учебному предмету «Всемирная история» (на выбор).
36. Сконструируйте пример условно-графической наглядности по учебному предмету «История Беларуси» (на выбор).
37. Предложите несколько вариантов творческого домашнего задания по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
38. Спланируйте работу с исторической картой по конкретной теме урока учебного предмета «История Беларуси» (по выбору).
39. Спланируйте работу с исторической картой по конкретной теме урока учебного предмета «Всемирная история» (по выбору).
40. Предложите структуру комбинированного урока по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
41. Предложите структуру урока изучения нового материала по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
42. Предложите структуру урока повторения и обобщения знаний по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
43. Предложите структуру урока проверки и контроля знаний по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
44. Разработайте критерии оценки деятельности учащегося при работе над проектом по учебному предмету «Всемирная история. История Беларуси» (на выбор).
45. Предложите несколько вариантов проблемных вопросов по теме «Начало Второй мировой войны. Воссоединение Западной Беларуси с БССР».
46. Предложите несколько вариантов проблемных вопросов по теме «Эпоха Великих географических открытий».
47. Спланируйте проведение Недели истории в школе.

48. Разработайте собственный педагогический маршрут, который бы способствовал профессиональному и личностному самосовершенствованию в течение всей жизни.
49. Разработайте собственную ретрограмму профессионального и личностного самосовершенствования в течение всей жизни.
50. В чём заключается значение учебной дисциплины «Методика преподавания истории» лично для Вас, как студента ВУЗа и школьного учителя истории? Приведите не менее 3-х аргументов по каждой позиции.

**ТРЕБОВАНИЯ
К ВЫПОЛНЕНИЮ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ
ПО УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЕ «МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИИ»**

№ п/п	Название темы	Кол- во часов на СРС	Задание	Форма выполнения
Раздел 1. Методика преподавания истории как педагогическая наука				
1.	Тема 1.1 Предмет и задачи учебной дисциплины «Методика преподавания истории»	2	Методика преподавания истории как наука и как педагогическая дисциплина. Предмет методики преподавания истории. Основные компоненты процесса обучения истории. Связь между ними. Место методики преподавания в системе педагогических наук. Ее связь с другими науками. Методика и технология обучения. Общее и особенное. Связь методики обучения истории с другими науками. Методы исследования процесса обучения истории. Основная литература.	Составление гlossария по теме, построение ассоциограммы
2.	Тема 1.2 Становление и развитие школьного исторического образования и методики преподавания истории в досоветское время	1	Возникновение и становление школьного исторического образования на восточнославянских землях. Факторы, определяющие становление методики как науки. Основные направления развития историко-методической мысли в дореволюционной России в XIX веке. Оформление методики преподавания истории в начале XX века как самостоятельной отрасли педагогической науки.	Составление гlossария по теме, подготовка к дискуссии

3.	Тема 1.3 Школьное историческое образование в Беларуси в контексте развития методики преподавания истории в СССР и за рубежом	1	Истоки становления исторического образования в Беларуси. Замена истории как учебной дисциплины политграмотой и обществознанием в 20-е годы XX века. Восстановление самостоятельного курса истории в советской школе в 30-е годы. Постановления ЦК КПСС и советского правительства по вопросам школьного преподавания истории 1934, 1959 и 1965 годов. Развитие методических исследований в СССР в 20-30-е годы XX века. Создание системы стабильных учебников по истории в конце 40-х годов и их дальнейшее совершенствование в 50-е – середине 60-х годов. Научная разработка проблем содержания методики преподавания, воспитывающего и развивающего обучения истории в конце 60-х – начале 90-х годов XX века. Причины кризиса в преподавании истории второй половины 80-х – начала 90-х годов XX века. Поиски путей его преодоления. Становление национальной системы школьного исторического образования в Беларуси. Состояние современного исторического образования за рубежом.	Составление глоссария по теме, подготовка к диспуту
4.	Тема 1.3.1 Основные этапы развития методики преподавания истории в СССР	2	Становление советской системы исторического образования. Развитие исторического образования в 30-е – 50-е годы XX века. Историческое образование и методика преподавания истории в 60-е – 80-е годы XX века. Поиски путей преодоления кризиса исторического образования конца 80-х – начала 90-х годов XX века.	Написание реферата, подготовка к его публичной защите

5.	Тема 1.3.2 Становление национальной системы школьного исторического образования в Беларуси	2	Истоки становления исторического образования в Беларуси. Изучение истории Беларуси в школе в 20-е – 30-е годы XX века. Состояние изучения истории БССР и развитие методики ее преподавания в 60-е – 80-е годы XX века. Становление национальной системы исторического образования в Беларуси. Концепция школьного исторического образования в Республике Беларусь. Создание школьных программ, учебных пособий и учебников для школ. Успехи и недостатки на пути их решения.	Подготовка компьютерной презентации и ее публичной защиты
6.	Тема 1.3.3 Состояние современного исторического образования за рубежом	2	Цели и задачи изучения истории в школе. Особенности последовательности изучения истории и методологических принципов отбора содержания исторического образования в разных странах мира. Современное состояние развития дидактики истории в различных европейских странах и США. Инновационные технологии преподавания истории в школе и их использование в разных странах мира.	Подготовка компьютерной презентации и ее публичной защиты
Раздел 2. Задачи и содержание обучения истории в школе				
7.	Тема 2.1 Цели, задачи и структура исторического образования в Республике Беларусь	2	Комплексный характер целей обучения истории: формирование у учащихся прочных и глубоких знаний о развитии общества и творческого мышления; развитие познавательной самостоятельности при изучении истории; воспитание высоконравственного человека-гражданина, патриота своего Отечества. Влияние целей обучения на содержание и структуру исторического образования, на составление школьных программ и организацию обучения. Цели обучения и задачи изучения отдельных	Составление глоссария по теме, подготовка к дебатам

			разделов и тем. Таксономия целей обучения истории. Взаимосвязь целенаправленности и результативности в обучении истории.	
8.	Тема 2.1.1 Нормативно-методическое обеспечение преподавания учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси»	4	Характеристика Концепции учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси». Характеристика Образовательного стандарта учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» (5 – 11 классы). Принципы построения и содержание школьной программы по истории. Планирование обучения истории в школе. Технология составления тематического и календарно-тематического плана.	Разработка тематического и календарно-тематического планов
9.	Тема 2.2 Общая характеристика содержания и особенностей преподавания отдельных курсов истории в школе	4	Построение и задачи изучения предмета «Всемирная история. История Беларуси». Состав учебно-методического комплекса (далее – УМК) по всемирной истории. Формирование основных предметных и метапредметных компетенций. Особенности методики преподавания всемирной истории. Построение и задачи изучения учебного предмета «Истории Беларуси». Структура, хронологические рамки и периодизация курса. Основные понятия и ведущие идеи.	Подготовка к круглому столу
10.	Тема 2.2.1 Характеристика учебно-методического комплекса по истории древнего мира и средних веков	2	Анализ программы курсов истории древнего мира и средних веков. Основные понятия и идеи обозначенных курсов. Характеристика содержания и методического аппарата учебников. Требования к знаниям и умениям школьников в 5-6 классах. Характеристика учебных и методических пособий по указанным курсам.	Составление глоссария по теме, письменный анализ УМК

11.	Тема 2.2.2 Характеристика учебно-методического комплекса по истории нового и новейшего времени	2	Анализ программы курсов. Основные понятия и идеи обозначенных курсов. Характеристика содержания и методического аппарата учебников. Требования к знаниям и умениям школьников в 7-11 классах. Характеристика учебных и методических пособий по указанным курсам.	Составление глоссария по теме, письменный анализ УМК
12.	Тема 2.2.3 Характеристика учебно-методического комплекса по истории Беларуси в 6-11 классах	4	Анализ программы курсов. Основные понятия и идеи обозначенных курсов. Характеристика содержания и методического аппарата учебников. Требования к знаниям и умениям школьников в 6-11 классах. Характеристика учебных и методических пособий по указанным курсам.	Составление глоссария по теме, письменный анализ УМК
13.	Тема 2.2.4 Особенности организации образовательного процесса при изучении учебных предметов «Всемирная история» и «История Беларуси» в школах Республики Беларусь в текущем учебном году	2	Актуальные аспекты организация образовательного процесса. Аттестация учащихся. Нормы оценки результатов учебной деятельности учащихся. Контроль и оценка результатов учебной деятельности учащихся. Контрольно-измерительные материалы. Научно-методическое обеспечение образовательного процесса по истории. Планирование по учебным предметам «Всемирная история» и «История Беларуси». Ведение плановой и учетно-отчетной документации. Реализация воспитательного потенциала учебных предметов «Всемирная история» и «История Беларуси». Профориентационная работа. Организация методической работы учителя истории.	Анализ нормативного документа с применением приёма «Знаем-Хотим-Умеем» технологии активного обучения

Раздел 3. Процесс формирования исторических знаний				
14.	Тема 3.1 Структура исторических знаний школьников	2	Роль исторических знаний в формировании мировоззрения учащихся. Структура и функции исторических знаний. Основные компоненты учебного исторического материала. Роль деятельностного компонента исторического материала в реализации развивающих возможностей школьных курсов истории и формировании основных предметных и метапредметных компетенций.	Составление глоссария по теме, подготовка к экспресс-опросу
15.	Тема 3.2 Формирование у школьников исторических представлений	2	Роль исторических знаний в формировании мировоззрения учащихся и осуществлении образовательных, воспитательных и развивающих задач обучения истории. Структура и функции исторических знаний. Виды исторических представлений. Роль наглядности в формировании представлений об историческом прошлом. Образы памяти и фантазии в формировании исторических представлений. Особенности формирования представлений об историческом времени и пространстве.	Составление глоссария по теме
16.	Тема 3.2.1 Методика формирования представлений об исторических фактах	1	Виды исторических представлений. Их место в процессе формирования исторических знаний. Раскрытие методических путей формирования исторических представлений в методической литературе. Пути и средства формирования представлений о фактах прошлого. Методика формирования представлений об историческом времени и пространстве.	Моделирование фрагмента урока по формированию исторических представлений

17.	Тема 3.2.2 Формирование представлений об историческом времени	2	Хронология на уроке истории. Локализация исторических фактов во времени. Методика закрепления и проверки знаний учащихся о хронологии. Методика формирования хронологических умений.	Конструирование ленты времени и ретрограммы
18.	Тема 3.2.3 Методика формирования представлений об историческом времени	2	Хронология на уроке истории. Приемы работы с хронологией на уроках истории. Диагностика сформированности хронологических знаний и умений. Моделирование фрагмента урока по формированию представлений об историческом времени.	Моделирование фрагмента урока по формированию представлений об историческом времени
19.	Тема 3.2.4 Формирование представлений об историческом пространстве	1	Локализация исторических фактов в пространстве. Карта на уроке истории. Методика закрепления и проверки картографических знаний. Методика формирования картографических умений.	Заполнение контурной карты, разработка «чёрной» карты
20.	Тема 3.2.5 Методика формирования представлений об историческом пространстве	2	Карта на уроке истории. Приемы работы с картой. Приемы работы с контурной картой. Диагностика сформированности картографических знаний и умений. Моделирование фрагмента урока по формированию представлений об историческом пространстве.	Моделирование фрагмента урока по формированию представлений об историческом пространстве
21.	Тема 3.3 Методика формирования исторических понятий и закономерностей	2	Классификация исторических понятий. Методические условия повышения эффективности формирования исторических понятий. Понятие о закономерностях исторического развития. Подведение учащихся к освоению исторических закономерностей.	Составление глоссария по теме

22.	Тема 3.3.1 Методические приемы и средства формирования исторических понятий	2	Проблема формирования исторических понятий в методической литературе. Логические пути формирования исторических понятий: индукция, дедукция. Моделирование фрагмента урока по формированию исторических понятий.	Моделирование фрагмента урока по формированию исторических понятий
23.	Тема 3.3.2 Методические приемы и средства формирования исторических закономерностей	2	Методическая наука о месте, времени и глубине раскрытия исторических закономерностей в курсе истории. Методика подведения учащихся к осознанию исторических закономерностей. Моделирование фрагмента урока по раскрытию исторической закономерности.	Составление глоссария по теме
24.	Тема 3.4 Методические пути реализации межпредметных связей в обучении истории	2	Роль межпредметных связей в освоении мировоззренческих идей. Содержание межпредметных связей. Основные направления осуществления межпредметных связей.	Моделирование фрагмента урока по раскрытию исторической закономерности
Раздел 4. Реализация деятельностного подхода в процессе обучения истории				
25.	Тема 4.1 Деятельностный подход в обучении истории. Понятие и структура учебной деятельности	5	Деятельностный подход в обучении истории. Понятие и структура учебной деятельности школьников. Идеи личностно-деятельностного подхода в работах психологов и дидактов. Внедрение достижений современной педагогической психологии и дидактики в процесс исследования процесса обучения истории и в школьную практику.	Составление глоссария по теме, подготовка информационного сообщения и его публичной защиты
26.	Тема 4.1.1 Характеристика содержания	4	Требования к уровню подготовки учащихся в соответствии с Образовательным стандартом учебного предмета «Всемирная история. История Беларуси» (5 – 11	Подготовка к дискуссии

	деятельностного компонента исторического образования		классы). Характеристика специальных способов учебно-познавательной деятельности, необходимых для изучения истории. Методические условия формирования способов учебно-познавательной деятельности.	
27.	Тема 4.1.2 Методика формирования способов учебно-познавательной деятельности	6	Диагностика сформированности умений и навыков как предпосылка успешной работы по формированию предметных и метапредметных компетенций. Методика поэтапного формирования способов учебной деятельности и основных компетенций на уроках истории. Разработка модели формирования умений, навыков и основных компетенций на уроке истории.	Разработка модели формирования умений, навыков и основных компетенций на уроке истории
Раздел 5. Методы, приёмы и средства взаимодействия учителя и учащихся в процессе обучения истории				
28.	Тема 5.1 Общая характеристика средств обучения истории	2	Средства обучения истории как источник исторических знаний. Средства обучения, воспроизводящие историческую действительность в научно-обработанном виде. Средства обучения, воспроизводящие историческую действительность в художественно-образной форме.	Составление глоссария по теме
29.	Тема 5.2 Проблема методов обучения истории	2	Различные точки зрения на определение методов обучения и их классификацию в дидактико-методической литературе. Дидактический и методический подходы к проблеме методов обучения, возможности их сочетания. Инновационные подходы к определению методов обучения истории. Понятие интерактивных методов обучения истории, методические условия их использования. Познавательная, воспитательная и развивающая роль методов в процессе обучения истории.	Составление глоссария по теме, построение ассоциограммы

30.	Тема 5.3 Методика наглядного обучения истории	2	Классификация наглядных средств обучения. Предметная наглядность. Использование изобразительной наглядности. Приемы работы с произведениями живописи, портретами, фотографиями, карикатурами, плакатами. Приемы использования условно-графической наглядности. Технические средства обучения в преподавании истории. Роль и место наглядности в решении образовательно-воспитательных задач обучения истории.	Составление глоссария по теме, построение ассоциограммы
31.	Тема 5.3.1 Методика использования предметной и изобразительной наглядности в обучении истории	2	Методические приемы использования предметной наглядности. Методика использования изобразительной наглядности на уроках истории. Организация работы с произведениями живописи, портретами, фотографиями, карикатурами, плакатами.	Моделирование фрагмента урока истории с использованием изобразительной наглядности
32.	Тема 5.3.2 Методика использования условно-графической наглядности в обучении истории	2	Виды условно-графической наглядности. Приемы использования на уроке истории металлической карты, скрайбинга, мелового рисунка. Организация работы с инфографикой и комиксами. Особенности использования гексов и облаков слов. Возможности использования таблиц, схем и диаграмм.	Моделирование фрагмента урока истории с использованием условно-графической наглядности
33.	Тема 5.4 Метод устного обучения истории	2	Функции устного слова в обучении истории. Приемы устного преподавания. Их взаимное сочетание. Объяснительно-иллюстративный и проблемный характер устного изложения. Использование учителем различных источников знаний при изложении материала.	Составление глоссария по теме, подготовка к беседе

			Организация познавательной деятельности учащихся в процессе устного изложения. Воспроизводственный, преобразующий и творческо-поисковый характер познавательной деятельности учащихся в процессе устного обучения истории. Диалогические формы устного слова в обучении истории (беседа, дискуссия, диспут, обсуждение).	
34.	Тема 5.4.1 Методические приемы устного обучения истории	2	Характеристика приемов устного преподавания. Требования к устному слову учителя. Пути овладения школьниками приемами устного изложения истории. Разработка модели использования различных приемов устного изложения на уроке.	Разработка модели использования различных приемов устного изложения на уроке
35.	Тема 5.5 Методика работы с печатными источниками в обучении истории	2	Место и роль печатных источников в обучении истории. Приемы работы с текстом учебника с учетом задач урока и возраста школьников. Формирование умений самостоятельной работы с текстом учебника. Роль исторических документов в обучении истории. Виды исторических документов. Педагогическое управление самостоятельной работой учащихся в процессе изучения документов. Использование научно-популярной и художественной литературы в решении образовательно-воспитательных и развивающих задач при обучении истории. Методика работы с художественной литературой, периодическими изданиями.	Моделирование фрагмента урока истории с использованием печатного источника

36.	Тема 5.5.1 Методические приемы работы с печатными источниками по истории	2	Учебник истории как источник и средство организации познавательной деятельности учащихся. Особенности методики использования исторических документов в зависимости от возраста учащихся. Научно-популярная и художественная литература в обучении истории.	Моделирование фрагмента урока истории с использованием исторического документа
37.	Тема 5.5.2 Использование медиатекстов на уроках истории	2	Медиаобразование на уроках истории. Формирование медиаинформационных компетенций школьников. Этапы работы с медиасообщением. Приемы работы с медиатекстами. Моделирование фрагмента урока истории с использованием медиатекста.	Моделирование фрагмента урока истории с использованием медиатекста
Раздел 6. Формы организации обучения истории				
38.	Тема 6.1 Урок истории и подготовка к его проведению	2	Урок как основная форма организации процесса обучения истории. Требования к современному уроку истории. Типы уроков истории. Типология уроков по их основной дидактической цели. Структурно-функциональный анализ содержания как предпосылка успешного конструирования задач и модели урока. Моделирование результатов обучения как предпосылка оптимального определения цели и задач урока.	Составление глоссария по теме, построение ассоциограммы
39.	Тема 6.1.1 Моделирование цели и задач урока истории	2	Структурно-функциональный анализ содержания урока как предпосылка успешного конструирования задач и модели урока. Методические условия успешного определения цели и задач урока. Моделирование результатов обучения истории на конкретном уроке.	Моделирование результатов обучения истории на конкретном уроке

40.	Тема 6.1.2 Конструирование структуры и подготовка плана-конспекта урока истории	2	Методика определения структуры урока истории; факторы, влияющие на нее. Конструирование структуры урока в соответствии с определенными целями и задачами урока. Разработка плана-конспекта урока истории и его апробация на занятиях. Конструирование методики проведения урока, составление плана-конспекта. Его структура и особенности сложения. Специфические и нетрадиционные формы организации учебно-воспитательного процесса: учебные экскурсии, конференции, ролевые игры, диспуты, дискуссии, консультации, зачеты и т.д.	Конструирование структуры урока в соответствии с определенными целями и задачами урока
41.	Тема 6.2 Система проверки и оценки результатов обучения истории	1	Назначение и функции систематической проверки и оценки знаний, умений. Приемы текущей проверки и оценки знаний и умений в младших и старших классах. Методы устного и письменного контроля, машинного и безмашинного программированного контроля, тестирования на занятиях семинарско-лабораторного типа, обобщающих и итоговых занятиях. Методы самоконтроля. Индивидуальные, групповые и коллективные формы контроля. Функции и роль оценки знаний и умений учащихся, ее формы и критерии. Методика выставления оценки на уроке, за четверть, полугодие, год.	Разработка теста для проверки и оценки знаний и умений учащихся (на выбор)
42.	Тема 6.2.1 Методика организации проверки и оценки знаний и компетенций по истории	2	Приемы текущей проверки и оценки знаний и компетенций в младших и старших классах. Методы устного и письменного контроля. Индивидуальные, групповые и коллективные формы контроля. Моделирование фрагмента урока с использованием различных видов контроля.	Моделирование фрагмента урока с использованием различных видов контроля

43.	Тема 6.3 Повторение в обучении истории	1	Назначение повторения. Система повторения в обучении истории как важнейшая предпосылка систематизации и обобщения знаний школьников. Виды повторения. Способы организации различных видов повторения.	Составление глоссария по теме
44.	Тема 6.3.1 Методика организации повторения в обучении истории	1	Методика первичного повторения (закрепление) изученного на уроке. Текущее повторение и его роль в формировании исторических знаний. Итоговое (обобщающее) повторение по результатам изучения темы, раздела, исторического курса. Предэкзаменационное повторение, методика его организации.	Моделирование фрагмента урока истории с использованием повторения
45.	Тема 6.4 Использование современных образовательных технологий в обучении истории	1	Инновационные подходы к преподаванию истории. Понятие «технология обучения». Различия технологии и методики обучения. Структура технологии обучения. Характеристика наиболее используемых образовательных технологий в обучении истории.	Составление глоссария по теме
46.	Тема 6.4.1 Методика использования современных образовательных технологий на уроках истории	1	Характеристика наиболее используемых образовательных технологий в обучении истории. Особенности организации проектной деятельности в обучении истории. Применение технологии проблемного обучения. Приемы работы в рамках технологии критического мышления. Моделирование фрагмента урока с использованием современных образовательных технологий.	Моделирование фрагмента урока с использованием современных образовательных технологий

47.	Тема 6.5 Использование информационных технологий в обучении истории	1	Место и роль информационных технологий в обучении истории. Возможности использования компьютерной техники в учебном процессе по истории. Основные направления применения информационных технологий в учебном процессе: компьютерные презентации нового материала на уроке, средство мультимедийного обеспечения наглядности на уроке, использование изданных на цифровых носителях электронных ресурсов.	Составление глоссария по теме
48.	Тема 6.5.1 Методика применения информационных технологий на уроках истории	1	Компьютерные презентации материала как средство мультимедийного обеспечения наглядности на уроке. Сервисы для создания условно-графической наглядности. Сервисы для организации самостоятельной работы обучающихся. Геоинформационные сервисы на уроках истории. Автоматизация контрольно-оценочной деятельности в обучении истории. Подготовка фрагмента урока с использованием информационных технологий.	Моделирование фрагмента урока с использованием информационных технологий
Раздел 7. Воспитательная и внеклассная работа по истории. Учитель истории				
49.	Тема 7.1 Воспитание школьников в процессе обучения истории	4	Возможности школьных курсов истории для гражданско-патриотического, духовно-нравственного, экологического и эстетического воспитания школьников. Методические пути реализации воспитательных задач курсов истории в процессе обучения. Воспитание интереса к изучению истории. Историческая эмпатия, пути ее формирования. Связь преподавания истории с жизнью, современностью как условие реализации воспитательных задач.	Составление глоссария по теме, разработка плана внеклассной работы учителя истории на четверть

50.	Тема 7.2 Организация внеклассной работы по истории	2	Образовательно-воспитательное значение внеклассной работы по истории. Ее роль в формировании у учащихся устойчивого интереса к истории, развитии их познавательных способностей, воспитании личности. Содержание, основные направления и организационные формы внеклассной работы по истории. Классификация форм работы по степени массовости и срокам действия.	Составление гlossария по теме, разработка сценария внеклассного мероприятия
51.	Тема 7.3 Учитель истории	2	Роль учителя истории в воспитании подрастающего поколения. Особенности педагогической деятельности учителя истории, ее содержание и структура. Обязанности учителя истории. Сущность педагогического творчества. Условия творческого роста учителя истории. Методическая работа в школе, ее формы. Кабинет истории в школе. Планирование его работы.	Составление гlossария по теме
52.	Тема 7.3.1 Современная профессиограмма учителя истории	6	Профессионально значимые качества и умения учителя истории. Психологические особенности индивидуального стиля педагогической деятельности учителя истории. Этапы профессионального совершенствования. Непрерывное самообразование как основа повышения квалификации учителя истории. Основные направления самообразования, ее планирование. Подготовка портфеля достижений студента.	Подготовка собственного портфеля достижений

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ОРГАНИЗАЦИИ И ВЫПОЛНЕНИЮ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ ПО УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЕ «МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИИ»

Целью методических рекомендаций является повышение эффективности учебного процесса, в том числе благодаря самостоятельной работе, в которой студент становится активным субъектом обучения, что означает:

- способность занимать в обучении активную позицию;
- готовность мобилизовать интеллектуальные и волевые усилия для достижения учебных целей;
- умение проектировать, планировать и прогнозировать учебную деятельность;
- привычку инициировать свою познавательную деятельность на основе внутренней положительной мотивации;
- осознание своих потенциальных учебных возможностей и психологическую готовность составить программу действий по саморазвитию.

Виды самостоятельной работы студентов

<i>Репродуктивная самостоятельная работа</i>	Самостоятельное прочтение, просмотр, конспектирование учебной литературы, прослушивание лекций, заучивание, пересказ, запоминание, Интернет-ресурсы, повторение учебного материала и др.
<i>Познавательно-поисковая самостоятельная работа</i>	Подготовка сообщений, докладов, выступлений на семинарских и практических занятиях, подбор литературы по дисциплинарным проблемам, написание рефератов, контрольных, курсовых работ и др.
<i>Творческая самостоятельная работа</i>	Написание рефератов, научных статей, участие в научно-исследовательской работе, подготовка дипломной работы (проекта), участие в студенческой научной конференции и др.

Организация и контроль самостоятельной работы

Для успешного выполнения самостоятельной работы студентов необходимо планирование и контроль со стороны преподавателей. Аудиторная самостоятельная работа выполняется студентами на лекциях, семинарских занятиях, и, следовательно, преподаватель должен заранее выстроить систему самостоятельной работы, учитывая все ее формы, цели, отбирая учебную и научную информацию и средства (методических) коммуникаций, продумывая роль студента в этом процессе и свое участие в нем.

Вопросы для самостоятельной работы студентов, указанные в типовой программе дисциплины, предлагаются преподавателями в начале изучения дисциплины. Студенты имеют право выбирать дополнительно интересующие их темы для самостоятельной работы.

Содержание деятельности преподавателя и студента при выполнении самостоятельной работы

Основные характеристики	Деятельность преподавателя	Деятельность студентов
Цель выполнения СР	-объясняет цель и смысл выполнения СР; -дает развернутый или краткий инструктаж о требованиях, предъявляемых к СР и способах ее выполнения; -демонстрирует образец СР	-понимает и принимает цель СР как лично значимую; -знакомится с требованиями к СР
Мотивация	-раскрывает теоретическую и практическую значимость выполнения СР, тем самым формирует у студента познавательную потребность и готовность к выполнению СР; -мотивирует студента на достижение успеха	-формирует собственную познавательную потребность в выполнении СР; -формирует установку и принимает решение о выполнении СР
Управление	-осуществляет управление путем целенаправленного воздействия на процесс выполнения СР; -дает общие ориентиры выполнения СР	-на основе владения обобщенным приемом сам осуществляет управление СР (проектирует, планирует, рационально распределяет время и т.д.)

Контроль и коррекция выполнения СР	-осуществляет предварительный контроль, предполагающий выявление исходного уровня готовности студента к выполнению СР; -осуществляет итоговый контроль конечного результата выполнения СР	-осуществляет текущий операционный самоконтроль за ходом выполнения СР; -выявляет, анализирует и исправляет допущенные ошибки и вносит коррективы в работу, отслеживает ход выполнения СР; -ведет поиск оптимальных способов выполнения СР; -осуществляет рефлексивное отношение к собственной деятельности; -осуществляет итоговый самоконтроль результата СР
Оценка	-на основе сличения результата с образцом, заранее заданными критериями дает оценку СР; -выявляет типичные ошибки, подчеркивает положительные и отрицательные стороны, дает методические советы по выполнению СР, намечает дальнейшие пути выполнения СР; -устанавливает уровень и определяет качество продвижения студента и тем самым формирует у него мотивацию достижения успеха в учебной деятельности	-на основе соотнесения результата с целью дает самооценку СР, своим познавательным возможностям, способностям и качествам

Внеаудиторная самостоятельная работа студентов (далее – самостоятельная работа) – планируемая учебная, учебно-исследовательская, научно-исследовательская деятельность студентов, осуществляемая во внеаудиторное время по заданию и при методическом руководстве преподавателя, но без его непосредственного участия. Она включает в себя: -подготовку к аудиторным занятиям (лекциям, практическим, семинарским и др.) и выполнение соответствующих заданий;

- самостоятельную работу над отдельными темами учебных дисциплин в соответствии с учебно-тематическими планами;
- написание рефератов, докладов, эссе;
- выполнение письменных контрольных и курсовых работ;
- подготовку ко всем видам контрольных испытаний, в том числе к комплексным экзаменам и зачетам;
- участие в научных и научно-практических конференциях, семинарах, конгрессах и т.п.;

Выполнение любого вида самостоятельной работы предполагает прохождение студентами следующих этапов:

- определение цели самостоятельной работы;
- конкретизация познавательной (проблемной или практической) задачи;
- самооценка готовности к самостоятельной работе по решению поставленной или выбранной задачи;
- выбор адекватного способа действий, ведущего к решению задачи (выбор путей и средств для ее решения);
- планирование (самостоятельно или с помощью преподавателя) самостоятельной работы по решению задачи;
- реализация программы выполнения самостоятельной работы.

Методические советы и рекомендации к заданиям

Все типы заданий, выполняемых студентами, в том числе в процессе самостоятельной работы содержат установку на приобретение и закрепление определенного Государственным образовательным стандартом высшего профессионального образования объема знаний, а также на формирование в рамках этих знаний некоторых навыков мыслительных операций – умения оценивать, анализировать, сравнивать, комментировать и т.д. Некоторые задания требуют пояснения:

1. Прокомментировать высказывание – объяснить, какая идея заключена в отрывке, о какой позиции ее автора она свидетельствует.
2. Сравнить – выявить сходство и различие позиций по определенным признакам.
3. Обосновать один из нескольких предложенных вариантов ответа – привести аргументы в пользу правильности выбранного варианта ответа и указать, в чем ошибочность других вариантов.
4. Аргументировать (обосновать, доказать, объяснить) ответ.
5. Провести анализ – разложить изучаемые явления на составные части, сопоставить их с целью выявления в них существенного, необходимого и определяющего.
6. Тезисно изложить идею, концепцию, теорию – используя материал учебных пособий и другой литературы, кратко, но не в ущерб содержанию сформулировать основные положения учения.

7. Изобразить схематически – значит раскрыть содержание ответа в виде таблицы, рисунка, диаграммы и других графических форм.

Важной составляющей самостоятельной внеаудиторной подготовки является работа с литературой ко всем видам занятий: семинарским, практическим, при подготовке к зачетам, экзаменам, тестированию, участию в научных конференциях.

Умение работать с литературой означает научиться осмысленно пользоваться источниками. Прежде чем приступить к освоению научной литературы, рекомендуется чтение учебников и учебных пособий.

Изучение научной, учебной и иной литературы требует ведения рабочих записей.

Форма записей может быть весьма разнообразной: простой или развернутый план, тезисы, цитаты, конспект.

Студентам рекомендуется самостоятельно выполнять доклады, индивидуальные письменные задания и упражнения, предлагаемые при подготовке к семинарским занятиям. Работа, связанная с решением этих задач и упражнений, представляет собой вид интеллектуальной практической деятельности. Она способствует выработке умения и привычки делать что-либо правильно, а также закреплению навыков и знаний по проблеме.

Методические рекомендации по написанию письменных, научно-исследовательских работ студентов

Написание письменных научно-исследовательских работ студентов решает ряд задач:

- обучение студентов самостоятельному поиску и отбору учебной и специальной научной литературы по предмету;

- привитие навыков реферирования научных статей по проблематике изучаемых дисциплин;

- выработка умения подготовки рефератов, докладов, выступлений и сообщений;

- приобретение опыта выступления с докладами на семинарских занятиях;

- систематизация, закрепление и расширение теоретических и практических знаний и навыков по изучаемым дисциплинам;

- приобщение студентов к решению проблемных вопросов по избранной теме работы;

- обучение студентов излагать материал в виде стройной системы теоретических положений, связанных логической последовательностью и подкрепленных примерами из практики.

КРИТЕРИИ ОЦЕНИВАНИЯ СТУДЕНТОВ ПО УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЕ «МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИИ»

Оценка промежуточных учебных достижений студентов, оценка учебных достижений студента на экзамене и при защите курсовой работы осуществляется по десятибалльной шкале.

Отметка в баллах	Критерии оценки
1 (один)	отсутствие знаний и компетенций в рамках образовательного стандарта или отказ от ответа
2 (два)	- фрагментарные знания в рамках образовательного стандарта; - знания отдельных литературных источников, рекомендованных учебной программой дисциплины; - неумение использовать научную терминологию дисциплины, наличие в ответе грубых стилистических и логических ошибок; - пассивность на практических и семинарских занятиях; - низкий уровень культуры исполнения заданий
3 (три)	- недостаточно полный объем знаний в рамках образовательного стандарта; - знание части основной литературы, рекомендованной учебной программой дисциплины; - использование научной терминологии, изложение ответа на вопросы с существенными лингвистическими и логическими ошибками; - слабое владение инструментарием учебной дисциплины, некомпетентность при выполнении стандартных (типовых) заданий; - неумение ориентироваться в основных теориях, концепциях и направлениях изучаемой дисциплины; - пассивность на практических и семинарских занятиях; - низкий уровень культуры исполнения заданий
4 (четыре)	- достаточный объем знаний в рамках образовательного стандарта; - усвоение основной литературы, рекомендованной учебной программой дисциплины; - использование научной терминологии, стилистическое и логическое изложение ответа на вопросы, умение делать выводы без существенных ошибок;

	• владение инструментарием учебной дисциплины, умение его использовать при выполнении стандартных (типовых) заданий; • умение под руководством преподавателя выполнять стандартные (типовые) задания; • умение ориентироваться в основных теориях, концепциях и направлениях по изучаемой дисциплине и давать им оценку; • работа под руководством преподавателя на практических, семинарских занятиях; • допустимый уровень культуры исполнения заданий
5 (пять)	• достаточные знания в объеме учебной программы; • использование научной терминологии, стилистически грамотное, логически правильное изложение ответа на вопросы, умение делать выводы; • владение инструментарием учебной дисциплины, умение его использовать в решении учебных и профессиональных задач; • способность самостоятельно применять типовые решения в рамках учебной программы; • усвоение основной литературы, рекомендованной учебной программой дисциплины; • умение ориентироваться в базовых теориях, концепциях и направлениях по изучаемой дисциплине и давать им сравнительную оценку; • самостоятельная работа на практических, семинарских занятиях, участие в групповых обсуждениях; • высокий уровень культуры исполнения заданий
6 (шесть)	• достаточно полные и систематизированные знания в объеме учебной программы; • использование необходимой научной терминологии, стилистически грамотное, логически правильное изложение ответа на вопросы, умение делать обоснованные выводы; • владение инструментарием учебной дисциплины, умение его использовать в решении учебных и профессиональных задач; способность самостоятельно применять типовые решения в рамках учебной программы; • усвоение основной литературы, рекомендованной учебной программой дисциплины; • умение ориентироваться в базовых теориях, концепциях и направлениях по изучаемой дисциплине и давать им сравнительную оценку; • активная самостоятельная работа на практических, семинарских занятиях, периодическое участие в групповых обсуждениях; • высокий уровень культуры исполнения заданий

7 (семь)	• систематизированные, глубокие и полные знания по всем разделам учебной программы; • использование научной терминологии, лингвистически и логически правильное изложение ответа на вопросы, умение делать обоснованные выводы; • владение инструментарием учебной дисциплины, умение его использовать в постановке и решении научных и профессиональных задач; • усвоение основной и дополнительной литературы, рекомендованной учебной программой дисциплины; • умение ориентироваться в основных теориях, концепциях и направлениях по изучаемой дисциплине и давать им критическую оценку; • самостоятельная работа на практических, семинарских занятиях, участие в групповых обсуждениях; • высокий уровень культуры исполнения заданий
8 (восемь)	• систематизированные, глубокие и полные знания по всем поставленным вопросам в объеме учебной программы; • использование научной терминологии, стилистически грамотное, логически правильное изложение ответа на вопросы, умение делать обоснованные выводы; • владение инструментарием учебной дисциплины (методами комплексного анализа, техникой информационных технологий), умение его использовать в постановке и решении научных и профессиональных задач; способность самостоятельно решать сложные проблемы в рамках учебной программы; • усвоение основной и дополнительной литературы, рекомендованной учебной программой дисциплины; • умение ориентироваться в основных теориях, концепциях и направлениях по изучаемой дисциплине и давать им критическую оценку с позиций государственной идеологии; • активная самостоятельная работа на практических, лабораторных занятиях, систематическое участие в групповых обсуждениях; • высокий уровень культуры исполнения заданий
9 (девять)	• систематизированные, глубокие и полные знания по всем разделам учебной программы; • точное использование научной терминологии, стилистически грамотное, логически правильное изложение ответа на вопросы; • владение инструментарием учебной дисциплины, умение его эффективно использовать в постановке и решении научных и профессиональных задач;

	• способность самостоятельно и творчески решать сложные проблемы в нестандартной ситуации в рамках учебной программы, полное усвоение основной и дополнительной литературы, рекомендованной учебной программой дисциплины; • умение ориентироваться в основных теориях, концепциях и направлениях по изучаемой дисциплине и давать им критическую оценку; • самостоятельная работа на практических, семинарских занятиях, творческое участие в групповых обсуждениях; • высокий уровень культуры исполнения заданий
10 (десять)	• систематизированные, глубокие и полные знания по всем разделам учебной программы, а также по основным вопросам, выходящим за ее пределы; • точное использование научной терминологии, стилистически грамотное, логически правильное изложение ответа на вопросы; • безупречное владение инструментарием учебной дисциплины, умение его эффективно использовать в постановке и решении научных и профессиональных задач; • выраженная способность самостоятельно и творчески решать сложные проблемы в нестандартной ситуации; • полное и глубокое усвоение основной и дополнительной литературы, рекомендованной учебной программой дисциплины; • умение ориентироваться в теориях, концепциях и направлениях по изучаемой дисциплине и давать им критическую оценку, использовать научные достижения других дисциплин; • творческая самостоятельная работа на практических, семинарских занятиях, активное участие в групповых обсуждениях; • высокий уровень культуры исполнения заданий

ПЕРЕЧЕНЬ ИСПОЛЬЗУЕМЫХ СРЕДСТВ ДИАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТОВ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ

Для контроля компетенций используются следующие формы

1. Устная форма:

- сообщение
- экспресс-опрос
- опрос
- дискуссия
- дебаты
- диспут
- беседа
- выступление с информационным сообщением
- выступление с рефератом
- выступление с докладом на конференции
- доклад на занятиях
- апробация разработанной модели обучения
- апробация разработанного фрагмента урока
- работа с нормативными документами
- работа с методическими документами
- экзамен

2. Письменная форма:

- тест
- составление глоссария
- заполнение контурной карты
- моделирование фрагмента урока
- разработка модели обучения
- подготовка научной публикации
- оценивание на основе рейтинговой системы

3. Устно-письменная работа:

- проведение текущих контрольных опросов по отдельным темам
- защита на семинарах и практических занятиях выполненных индивидуальных заданий
- защита выполненных в рамках самостоятельной работы индивидуальных заданий
- выступление на конференции с докладом и представленной научной публикацией
- оценивание на основе рейтинговой системы
- защита курсовой работы

ТРЕБОВАНИЯ К КУРСОВОЙ РАБОТЕ ПО УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЕ «МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИИ»

Курсовая работа – это отдельный вид учебной работы, форма текущей аттестации обучающихся, предусмотренная учебным планом соответствующей специальности.

Цель написания курсовой работы – формирование у студентов навыков самостоятельного научного исследования.

Структура курсовой работы должна способствовать раскрытию избранной темы и ее составных элементов. Все части курсовой работы должны быть взаимосвязаны и изложены в строгой логической последовательности.

Структурными элементами курсовой работы являются: титульный лист, содержание, введение, основная часть, заключение, список использованной литературы, приложения.

Содержание включает в себя названия глав и разделов с указанием номеров страниц, на которых начинаются материалы соответствующих частей курсовой работы.

Во введении обосновывается выбор темы, актуальность и степень ее разработанности, формулируются цель и задачи исследования, определяется его объект и предмет, указываются методы, с помощью которых будут решаться поставленные задачи. Также во введении дается общая характеристика работы и указывается ее объем: количество глав, точное количество таблиц, схем, рисунков, приложений и использованных источников.

Цель курсовой работы – определенный результат (теоретический, практический), который должен быть достигнут в ходе исследования. Задачи курсовой работы – это программа, направленная на достижение цели.

В основной части курсовой работы (главах и разделах) необходимо логически и аргументированно показать методику и результаты исследования. Содержание структурных частей работы должно соответствовать цели и задачам исследования.

Заключение – это логическое стройное изложение основных результатов исследования и сделанных на их основании выводов. В нем должны быть подведены итоги исследования по проблеме, оно может содержать 3-5 крупных обобщений, подводящих итоги выполненной работы.

Список использованной литературы – это перечень литературных источников и других материалов, на которые в курсовой работе приводятся ссылки. Список использованной литературы оформляется в соответствии с требованиями «Инструкции о порядке оформления диссертации, диссертации

в виде научного доклада, автореферата диссертации и публикаций по теме диссертации».

Приложения (при необходимости) включают графические, статистические и другие материалы по результатам исследования, а также дополнительные и вспомогательные материалы.

ПРИМЕРНАЯ ТЕМАТИКА КУРСОВЫХ РАБОТ

- Развитие методики преподавания истории как науки.
- Становление и развитие национальной системы школьного исторического образования.
- Изучение культуры в курсе: истории цивилизаций древнего мира; истории средних веков; истории нового времени; истории новейшего времени.
- Изучение культуры белорусского народа в курсе отечественной истории в 6-7 классах; в 8-9 классах; в 10-11 классах.
- Методика изучения хронологии в преподавании истории.
- Методика работы с картографическим материалом.
- Использование исторических документов при изучении истории цивилизаций древнего мира; в средние века; нового времени; всемирной истории новейшего времени.
- Использование исторических документов при изучении истории Беларуси в 6-7 классах; в 8-9 классах.
- Использование научно-популярной и художественной литературы на уроках истории древнего мира и средних веков; всемирной истории нового и Новейшего времени.
- Использование научно-популярной и художественной литературы изучении истории Беларуси.
- Использование иллюстраций учебника, настенных учебных картин и произведений живописи на уроках истории.
- Меловые чертежи и рисунки на уроках истории.
- Кабинет истории в школе.
- Школьные лекции в обучении истории.
- Семинарские занятия по истории.
- Методика организации и проведения лабораторно-практических занятий по истории.
- Урок-зачет по истории.
- Методика организации и проведения уроков-диспутов и конференций по истории.
- Учебные экскурсии и уроки в музее.
- Повторение в преподавании истории.
- Внеклассная работа по истории.
- Историко-краеведческая работа в школе.

- Школьные исторические вечера.
- Школьные историко-краеведческие и другие музеи.
- Организация экскурсионной работы со школьниками при изучении истории Беларуси в 6-7 классах; в 8-9 классах; в 10-11 классах.
- Использование компьютерных презентаций в обучении истории: Древнего мира; средних веков; новой истории; новейшей истории; истории Беларуси в 6-7 классах; истории Беларуси в 8-9 классах; истории Беларуси в 10-11 классах.
- Игровые технологии в обучении истории: древнего мира; средних веков; новой истории; новейшей истории; истории Беларуси в 6-7 классах; истории Беларуси в 8-9 классах; истории Беларуси в 10-11 классах.
- Организация познавательной деятельности учащихся в процессе обучения истории: древнего мира; средних веков; новой истории; новейшей истории; истории Беларуси в 6-7 классах; истории Беларуси в 8-9 классах; истории Беларуси в 10-11 классах.
- Организация познавательной деятельности учащихся в процессе проверки знаний на уроках: истории древнего мира; средних веков; новой истории; новейшей истории; истории Беларуси в 6-7 классах; истории Беларуси в 8-9 классах; истории Беларуси в 10-11 классах.
- Влияние изучения истории на воспитание патриотизма и гражданственности учащихся.
- Становление мировоззрения школьников на уроках истории.
- Роль учителя истории в процессе обучения и формирования личности школьника.
- Интерактивные методы обучения истории и их эффективность.
- Всемирная история и ее влияние на формирование ценностных установок школьников.
- Использование технических средств в обучении на уроках истории в средней школе.
- Использование условно-графической наглядности на уроках истории.
- Нравственное воспитание школьников на уроках истории.
- Средства учебной работы школьников на уроках истории.
- Урок истории и его типология.
- Формы проверки домашнего задания на уроках истории.

ПРОТОКОЛ СОГЛАСОВАНИЯ УЧЕБНОЙ ПРОГРАММЫ

Название учебной дисциплины, с которой требуется согласование	Название кафедры	Предложения об изменениях в содержании учебной программы учреждения высшего образования по учебной дисциплине	Решение, принятое кафедрой, разработавшей учебную программу (с указанием даты и номера протокола)
Педагогика	Педагогики	Изменений нет	Рекомендована к утверждению учебная программа в представленном варианте (протокол № 6 от 30 ноября 2022 г.)
История первобытного общества и цивилизаций Древнего Востока	Всеобщей истории и методики преподавания истории	Изменений нет	Рекомендована к утверждению учебная программа в представленном варианте (протокол № 6 от 30 ноября 2022 г.)
История средних веков	Всеобщей истории и методики преподавания истории	Изменений нет	Рекомендована к утверждению учебная программа в представленном варианте (протокол № 6 от 30 ноября 2022 г.)
Новая и новейшая история стран Европы и Америки	Всеобщей истории и методики преподавания истории	Изменений нет	Рекомендована к утверждению учебная программа в представленном варианте (протокол № 6 от 30 ноября 2022 г.)

Краеведение Беларуси	Всеобщей истории и методики преподавания истории	Изменений нет	Рекомендована к утверждению учебная программа в представленном варианте (протокол № 6 от 30 ноября 2022 г.)
Мировая художественная культура	Всеобщей истории и методики преподавания истории	Изменений нет	Рекомендована к утверждению учебная программа в представленном варианте (протокол № 6 от 30 ноября 2022 г.)
История Беларуси	Истории Беларуси и славянских народов	Изменений нет	Рекомендована к утверждению учебная программа в представленном варианте (протокол № 6 от 30 ноября 2022 г.)
Методология истории	Истории Беларуси и славянских народов	Изменений нет	Рекомендована к утверждению учебная программа в представленном варианте (протокол № 6 от 30 ноября 2022 г.)